

วารสาร
มนุษยศาสตร์
และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ผู้จัดพิมพ์	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ที่ปรึกษาบรรณาธิการ	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มาโนช นวลสระ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คุณฤ รัมย์ัชชาวล ผู้ช่วยศาสตราจารย์นิล พันธุ์คงชื่น อาจารย์ ดร. กิติญา ชูวิทย์เจริญกิจ
บรรณาธิการ	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมชัย ไชยชมภู
กองบรรณาธิการ	รองศาสตราจารย์ ดร. สันญา สะสง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติพงษ์ วงศ์ทิพย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นิโบล วิมลสิทธิชัย ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุรชาติ พุทธิมา อาจารย์ ดร.นิตยา สงวนงาม อาจารย์ ดร.ไกรลาส จิตรกุล อาจารย์ ดร. ศรียา หงส์สืบเอ็ด อาจารย์ ดร. กันยารัตน์ รินศรี อาจารย์ภัทรศิลป์ สุกันศีล อาจารย์พิสุทธิลักษณ์ บุญโต อาจารย์ณกานต์ อนุกุลวรรณะ อาจารย์ณัฐวัฒน์ โสมดี อาจารย์ Parham Rafatjou นางสาวพัศตร์พิมล สมบัติใหม่ นางสาวนิติกานต์ แซ่คง นางสาวณัฐนันท์ โสกา นางสาวชลกาญจน์ กันธะวงศ์

นางสาวน้ำเพชร เตป็นสาย
นางสาวณัฐติการณ์ ผื่นเฟื้อ
นางสาวสุภารัตน์ สมบัติ
นายปฐมพงษ์ กันทะวงศ์
นายนรเศรษฐ์ รัตประดิษฐ์
นายอดิศักดิ์ ดวงตาสิทธิ์

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเผยแพร่บทความวิจัย บทความทางวิชาการ และบทความทบทวนหนังสือทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
2. เพื่อเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนความรู้ ข้อค้นพบ ข้อคิดเห็นทางวิชาการและวิจัยแก่นักวิชาการ อาจารย์ นักศึกษา นักวิจัย ตลอดจนบุคคลทั่วไปทั้งชาวไทยและต่างประเทศที่มีความสนใจทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

กำหนดออก

ปีละ 2 ฉบับ (มกราคม-มิถุนายน และ กรกฎาคม-ธันวาคม)

สำนักงาน

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
เชียงใหม่ 202 ถ. ช้างเผือก ต. ช้างเผือก อ. เมือง
จ. เชียงใหม่ 50300 โทร 0 5388 5712
เว็บไซต์ <http://www.human.cmru.ac.th>

เว็บไซต์วารสาร

<https://www.tci-thaijo.org/index.php/husocjr/index>

บทความทุกบทความที่ตีพิมพ์ได้รับการตรวจจากผู้ทรงคุณวุฒิ ทักษะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความของวารสารนี้เป็นของผู้เขียน มิใช่ความคิดเห็นของกองบรรณาธิการ และมิใช่ความรับผิดชอบของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

Journal of Humanities and Social Sciences, Chiang Mai Rajabhat University

Publisher	Faculty of Humanities and Social Sciences, Chiang Mai Rajabhat University
Consulting	Asst. Prof. Dr. Manote Nuansara Asst. Prof. Dr. Dusadee Rangseechatchawan Asst. Prof. Niel Punkongchuen Dr. Kitiya Chuwicharoenkit
Editor-in-Chief	Asst. Prof. Dr. Chalearmchai Chaichompoo
Editorial Board	Assoc. Prof. Dr. Sanya Sasong Asst. Prof. Dr. Kittipong Wongthip Asst. Prof. Dr. Nilobon Wimolsittichai Asst. Prof. Surachart Putthima Dr. Nittaya Sa-nguan-ngam Dr. Krailas Jitkul Dr. Sariya Hongyeesiped Dr. Kanyarat Rinsri Mr. Pattarasilp Sukannasean Miss Pisuthilak Boontho Mr. Nakarn Anuwattaga Mr. Nattawat Somdee Mr. Parham Rafatjou Miss Pakpimol Sombatmai Miss Nitikarn Sengkasae Miss Natthanana Sopha Miss Chonlakarn Kuntawong Miss Nampetch Tepinsai Miss Nuttikarn Funfua Miss Sudarat Sombat Mr. Patompong Kantawong

Mr.Norraseth Rattapradit

Mr.Adisak Duangtasit

Objective	1. To publish research, academic and review articles related to Humanities and Social Sciences. 2. To be a forum for sharing knowledge, opinions and research advancement in Humanities and Social Sciences, and related fields for academic scholars, students, lectures, researchers and others who interested in the fields of Humanities and Social Sciences.
Frequency	Bi-annually (January-June; July-December)
Office	Faculty of Humanities and Social Sciences, Chiang Mai Rajabhat University 202 Changpeuk Rd., Changpeuk, Muang, Chiang Mail 50300 Tel. 0 5388 5712 Website: http://www.human.cmru.ac.th
Journal website	https://www.tci-thaijo.org/index.php/husocjr/index

All articles submitted for this publication were reviewed by the academic reviewers. The editorial board and the Faculty of Humanities and Social Sciences, CMRU claim no responsibility for the content or opinions expressed by the authors of individual articles or columns in this journal. Reprinting of any articles in this journal must be permitted by the editorial board.

วารสาร
มนุษยศาสตร์
และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

บทบรรณาธิการ	1
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เฉลิมชัย ไชยชมภู	
แนวคิดและความเชื่อเกี่ยวกับเลข 3 ของชาวเกาหลี	2
ศาสตราจารย์ ดร. ปรีศวรร ยืนเสน, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เชิดชัย อุดมพันธ์ และ อาจารย์ ดร. โสภา คงเพ็ง	
การศึกษาอิทธิพลและพฤติกรรมกรรมการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดปัตตานี	19
อาจารย์ ดร. จิรัชชา เจียวก๊ก, อาจารย์อับดุลคอลีก อรรอฮิมีย รอฮานา มะลีละละ, อามานี เนหะ และ อานีดาร์ เจะละละ	
แนวทางการสื่อสารในประเด็นการคุกคามทางเพศด้านวาจาต่อกลุ่ม ผู้มีความหลากหลายทางเพศ	44
ชลัญญ์ นิลอรุณ, เนตรพิชญ์ พรหมบาง, รดา ปัญญาวัฒน์ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กฤษณ์ท แสงทวิ	
ภาพลักษณ์ปัจจุบันและภาพลักษณ์ที่คาดหวังจากประชาชนในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ 63 และอำเภอข้างเคียงที่มีต่อหอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก เชียงใหม่	
อาจารย์อมาทินปี ชินโชติกร	
เที่ยวชมเมืองเชียงใหม่: กิจกรรมเพื่อสังคมกับการพัฒนาเชียงใหม่อย่างยั่งยืน	89
อัครเดช สาก้อน, เรวัต สีเขียว, สุจิตรา ชาติภูมิตระกูล และ อาจารย์ปณิดา ระมิงค์วงศ์	

พุทธศาสนาเชิงบูรณาการกับการแก้ปัญหาจากระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทย พระดร. ญาณวัฑฒน์ ตั้งปฐมวงศ์ (ญาณปโปโก)	113
บทวิจารณ์หนังสือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กิตติพงษ์ วงศ์ทิพย์	151

Journal of
Humanities and Social Sciences,
Chiang Mai Rajabhat University

Editorial	1
Asst. Prof. Dr. Chalearmchai Chaichompoo	
The Korean Thought of Number 3	2
Prof. Dr. Parit Yinsen , Asst. Prof. Dr. Cherdchai Udomphan and Dr. Sopha Kongpeng	
Study of Delinquency Influence Factors and Behaviors at the Observation and Protection Center in Pattani Province	19
Dr. Jirachaya Jeawkok, Abdulkhaliq Arrahimee, Rohana Maleeloh, Amanee Naeha and Anita Jehloh	
Communication Guidelines for the Issue of Verbal Sexual Harassment Against Lgbtq+ Community	44
Chol Ninaroon, Nedrapeach Prombang, Rada Panyavathat and Asst. Prof. Dr. Kritchanat Santawee	
The Current Images and Expected Images from People in Muang Chiang Mai District and Nearby Districts toward Ratchamangklaphisek National Library of Chiang Mai	63
Amakin Chinchotikorn	
Chiang Mai Green Sightseeing Tour: Social enterprise and Chiang Mai Sustainable development	89
Akradet Sakon, Rawat Srikaew, Sujitra Chartbhumitrakul and Palinda Ramingwong	

**The Buddhist Integration with Solving the Problems from the Patronage
Systems in the Thai Society** 113

Phra Dr. Nuttawat Tangpatomwong

Book Review 151

Asst. Prof. Dr. Kittipong Wongtip

บทบรรณาธิการ

วารสารคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ฉบับนี้ เป็นฉบับที่ 1 ของปีที่ 2 มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่บทความวิจัย บทความวิชาการ และบทความทวิการณณ์ หนังสือทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนความรู้ ข้อค้นพบ ข้อคิดเห็นทางวิชาการ และวิจัยแก่นักวิชาการ อาจารย์ นักศึกษา นักวิจัย ตลอดจนบุคคลทั่วไปทั้งชาวไทยและต่างประเทศที่มีความสนใจด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

วารสารฉบับนี้ ประกอบด้วยบทความจำนวน 6 บทความ จำแนกเป็นบทความวิจัย ทางด้านสังคมไทย จำนวน 3 เรื่อง และด้านสารสนเทศศาสตร์ จำนวน 1 เรื่อง ส่วนบทความวิชาการจำนวน 2 เรื่อง เกี่ยวกับแนวคิดและความเชื่อเกี่ยวกับเลข 3 ของชาวเกาหลี และมุมมองทางด้านศาสนาพุทธกับระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทย และสุดท้ายเป็นบทแนะนำหนังสือ จำนวน 1 เรื่อง บทความทั้งหมดล้วนเป็นบทความที่น่าสนใจ นำเสนอข้อค้นพบใหม่ ๆ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับศาสตร์ที่เกี่ยวข้องได้ ทั้งนี้ผู้สนใจสามารถติดตามอ่านบทความของวารสารได้ทั้งฉบับตีพิมพ์ และฉบับออนไลน์ทาง <https://www.tci-thaijo.org/index.php/husocjr/index>

วารสารฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความอนุเคราะห์จากคณะกรรมการบริหารคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ตลอดจนความร่วมมือจากหลายฝ่าย ประกอบด้วย กองบรรณาธิการ ผู้ทรงคุณวุฒิภายในและภายนอก ที่กรุณาพิจารณาแก้ไข ปรับปรุงบทความให้มีความสมบูรณ์ และมีคุณภาพ อีกทั้งขอขอบพระคุณเจ้าของบทความทุกท่าน ที่ให้ความสนใจ และส่งบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารฯ

กองบรรณาธิการขอเชิญผู้สนใจทุกท่านร่วมส่ง บทความวิจัย และบทความวิชาการที่เกี่ยวข้องกับด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เพื่อตีพิมพ์เผยแพร่โดยไม่มีการค่าใช้จ่าย และหากท่านมีข้อเสนอแนะ หรือต้องการทราบข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับวารสารฯ สามารถติดต่อได้ที่ husocjr@cmru.ac.th กองบรรณาธิการยินดีน้อมรับข้อเสนอแนะ เพื่อจกเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงวารสารฯ ให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้น

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เฉลิมชัย ไชยชมภู

แนวคิดและความเชื่อเกี่ยวกับเลข 3 ของชาวเกาหลี

ปริศรา ยืนแสน¹, เชิดชัย อุดมพันธ์² และ โสภา คงเพ็ง³

¹ศาสตราจารย์ ดร. ประจำ ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจำ ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

³อาจารย์ ดร. ประจำ ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงแนวคิดและความเชื่อเกี่ยวกับเลข 3 ของชาวเกาหลี โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ โดยเฉพาะข้อมูลจากหนังสือ เรื่องโลกทัศน์ทางสัญลักษณ์ของชาวเกาหลี ของ ยังมีซอน (Yang, 1992) จากการศึกษาชี้ให้เห็นว่า 1) ชาวเกาหลีมีแนวคิดและความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ นั่นคือ ชาวเกาหลีเชื่อว่า เลขสามเป็นเลขแห่งเทพเจ้า เป็นเลขที่ได้รับมาจากสวรรค์ เป็นเลขแห่งความศักดิ์สิทธิ์ แนวคิดและความเชื่อดังกล่าวนี้นี้เชื่อว่ามีต้นกำเนิดมาจากรื่องเล่าตำนาน ซึ่งชาวเกาหลีถือว่าเป็นบรรพบุรุษผู้ให้กำเนิดชนชาติเกาหลี 2) แนวคิดและความเชื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนา ซึ่งมีองค์ประกอบสามอย่าง คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ และมีความเชื่อเกี่ยวกับสวรรค์ 3) แนวคิดเกี่ยวกับให้ความสำคัญกับบุตรชาย ชาวเกาหลีเชื่อว่า เลข 3 เป็นสัญลักษณ์ของบุตรชาย เป็นผู้รวบรวมทุกสิ่งทุกอย่าง เป็นผู้ที่มีความสมบูรณ์ที่สุด ด้วยเหตุนี้เลข 3 จึงปรากฏในวัฒนธรรมต่าง ๆ ของเกาหลี เช่น พิธีศพ พิธีเซ่นไหว้บรรพบุรุษ เป็นต้น

คำสำคัญ: แนวคิดชาวเกาหลี, เลข 3, ความเชื่อชาวเกาหลี

The Korean Thought of Number 3

Parit Yinsen¹, Cherdchai Udomphan², Sopha Kongpeng³

¹Prof. Dr. of the Department of Eastern Languages, Faculty of Humanities and Social Sciences,
Prince of Songkla University, Pattani Campus

²Asst. Prof. Dr. of the Department of Thai Language, Faculty of Humanities and Social Sciences,
Prince of Songkla University, Pattani Campus

³Lecturer of the Department of Eastern Languages, Faculty of Humanities and Social Sciences,
Prince of Songkla University, Pattani Campus

Abstract

This paper aimed to mention about the Korean thought of number 3 of Korean people. The data of this study collected from ‘The Concept of Symbol of Korean’ of Yang Miseon (1992). From this study we knew that; 1) Korean people believe that number 3 is auspicious number which comes from the heaven by the god. This thought was influenced from ‘Tankun tale’ 2) Some of Korean people believe that this number was influenced by Buddhism, and 3) Korean people believe that the number 3 is a perfect number, the symbol of the son. From Korean thought which appeared on number 3 also demonstrates on the Korean culture such as the funeral and commemorative rites for ancestors.

Keywords: Korean Thought, Number 3, Korean Believe

บทนำ

ในชีวิตประจำวันของคนเราย่อมจะมีความเกี่ยวข้องกับตัวเลขอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น เมื่อตื่นเช้าขึ้นมาเราก็มองนาฬิกาเพื่อดูเวลา หรือการเดินทางที่ใช้รถสาธารณะก็จำเป็นจะต้องทราบเวลารถออก หรือหมายเลขประจำรถและค่าบริการ เมื่อไปใช้บริการในหน่วยงานต่าง ๆ ต้องทราบเวลาปฏิบัติงาน เมื่อไปธนาคารก็ต้องเข้าคิวตามลำดับหมายเลขเพื่อแสดงลำดับการให้บริการ เป็นต้น ซึ่งในการใช้ตัวเลขบางครั้งเราก็มีการเลือกใช้ตัวเลขบางตัว และบางครั้งก็หลีกเลี่ยงที่จะใช้ตัวเลขบางตัว หรือการให้ความนิยมนับกับการใช้ตัวเลขบางหมายเลข เป็นต้น

นอกจากนี้แล้วแนวคิดเกี่ยวกับการใช้ตัวเลขบางหมายเลขได้กลายเป็นความเคยชินในการดำเนินชีวิตของเราอย่างฝังรากลึก และตัวเลขบางหมายเลขหรือจำนวนบางจำนวนก็เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงขนบธรรมเนียมประเพณีหรือแนวคิดของสังคมนั้น ๆ ได้ เช่น คนไทยนิยมเลือกใช้เลข 3 เพราะเป็นผลจากความเชื่อเรื่องพุทธศาสนา ตัวเลข 3 หมายถึง พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ดังนั้นสำหรับคนไทยเลข 3 จึงถือว่าเป็นเลขที่เป็นมงคล ซึ่งเป็นอิทธิพลความคิดที่เกี่ยวข้องกับศาสนา สำหรับชาวจีนนิยมใช้ตัวเลข 8 เพราะคำว่า “8” ในภาษาจีนมีเสียงพ้องกับคำว่า “พัฒนา เจริญ รุ่งเรือง (發)”¹ ดังนั้นหมายเลขโทรศัพท์และหมายเลขทะเบียนรถ หากมีเลข “8” จะมีราคาสูงกว่าตัวเลขอื่น ๆ การจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกของเมืองปักกิ่ง สาธารณรัฐประชาชนจีน จะเห็นได้ว่า เลือกที่จะจัดในวันที่ 8 เดือนสิงหาคม ปี 2008 และทำพิธีเปิดเวลา 20.00 น. (8.00 pm) หรือการนิยมนำมาใช้ตัวเลข “9” เพราะตัวเลข “9” เป็นคำพ้องเสียงกับคำว่า “ยาวนาน อายุยืนยาว อมตะนิรันดร์กาล” ดังนั้นชาวจีนบางคนเลือกที่จะแต่งงานในวันที่ 9 เดือนกันยายน เวลา 9 นาฬิกา 9 นาที เนื่องจากมีความเชื่อว่าจะทำให้มีอายุยืนยาว อยู่ด้วยกันอย่างยาวนาน

¹發 ออกเสียงว่า pan ซึ่งเลข 8 ภาษาจีนออกเสียงว่า pa

สำหรับชาวตะวันตกนิยมตัวเลข “7” เนื่องจากมีความเชื่อว่าพระเจ้าสร้างโลกเป็นเวลา 6 วัน สำหรับวันที่ 7 เป็นวันที่พระเจ้าพักผ่อน ดังนั้นถือว่าตัวเลข “7” เป็นเลขที่แสดงถึงความสำเร็จ และการได้รับพรจากพระเจ้า ดังนั้นชาวตะวันตกเชื่อว่าหมายเลขโทรศัพท์ และหมายเลขทะเบียนรถ หากมีเลข 7 จะทำให้โชคดี และชาวตะวันตกไม่ชอบตัวเลข 13 เนื่องจากมีแนวคิดที่ว่าตัวเลข 13 เป็นตัวเลขที่ไม่เป็นมงคล เพราะเป็นวันที่พระเยซูคริสต์สิ้นชีพ ดังนั้นวันศุกร์ที่ 13 จึงเป็นวันอวมงคลสำหรับชาวตะวันตก อีกทั้งเป็นวันที่พระเยซูคริสต์กับศิษย์จำนวน 12 คน รวมเป็น 13 คน ได้ร่วมรับประทานอาหารเป็นมื้อสุดท้ายก่อนที่พระเยซูคริสต์จะสิ้นชีวิต ดังนั้นชาวตะวันตกจะไม่เชิญแขก 13 คน เพื่อร่วมรับประทานอาหารด้วยกัน และโรงแรมบางแห่งจะไม่เขียนชั้นที่ 13 และสำหรับวันศุกร์ที่ 13 บางคนเลือกที่จะไม่ไปทำงานจากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าแต่ละกลุ่มชนมีแนวคิดเกี่ยวกับการเลือกใช้ตัวเลขที่แตกต่างกัน และความเชื่อเหล่านั้นส่วนหนึ่งมาจากแนวคิดทางศาสนา หรือการออกเสียงที่มีการพ้องเสียงกับคำที่มีความหมายเชิงบวก ฯลฯ จึงกล่าวได้ว่า แต่ละชาติพันธุ์มีแนวคิดเกี่ยวกับตัวเลขที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง

เลข “3” เป็นตัวเลขหนึ่งที่คนในสังคมนิยมนำมาใช้เกี่ยวข้องกับกิจกรรมหรือวิถีชีวิตของคนในสังคมนั้น ๆ หลายประเทศถือว่าเลข 3 เป็นเลขที่เป็นมงคล โดยเฉพาะในภูมิภาคเอเชีย เช่น คนไทยถือว่าเลข 3 เป็นเลขที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธ คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ดังนั้นในวัฒนธรรมของสังคมไทยจึงนิยมนำเลข 3 มาเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับวิถีชีวิต เช่น การกราบพระจำนวน 3 ครั้ง การจุดธูปไหว้พระจำนวน 3 ดอก และการเวียนเทียนรอบอุโบสถก็จะเวียนจำนวน 3 รอบ เป็นต้น สังคมเกาหลีเช่นกัน เลข 3 ได้มีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมและการดำรงชีวิตของชาวเกาหลี เช่น จังหวัดเชจูโดมีสิ่งที่มี 3 อย่าง (삼다) คือ ก่อนหิน ลม และผู้หญิง และสิ่งที่ไม่มี 3 อย่าง (삼무) คือ ประตูรั้วบ้าน ขอบทาน และขโมย หรือในสุภาษิตเกาหลี เช่น 여자가 셋이면 집을 망한다 (ผู้หญิงสามคนบ้านพัง) หมายถึง เมื่อผู้หญิงรวมตัวกันหลายคนจะนำเอาเรื่องในบ้านไปพูดคุยกับคนอื่น ทำให้ครอบครัวเดือดร้อนได้ เป็นต้น

บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวคิดและความเชื่อเกี่ยวกับตัวเลข 3 ของชาวเกาหลี และวัฒนธรรมการที่เกิดขึ้นจากแนวคิดและความเชื่อดังกล่าว

แนวคิดเกี่ยวกับตัวเลขที่ปรากฏในเรื่องเล่า “ทันกุน”

Yang (1992) ยัง มีซอน ได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับตัวเลขที่ปรากฏในเรื่องเล่าทันกุนไว้ว่าเป็นพื้นฐานของแนวความคิดเกี่ยวกับตัวเลขของชาวเกาหลีที่ปรากฏอยู่จนถึงปัจจุบันนี้ ซึ่งแนวคิดนี้ปรากฏแนวคิดเกี่ยวกับเลข 3, 20, 21,100 เป็นต้น และแนวคิดดังกล่าวถือได้ว่ามีความสำคัญยิ่งสำหรับด้านคติชนวิทยาของชาวเกาหลีจนถึงปัจจุบันนี้ ซึ่งเริ่มมาประมาณ 4,300 ปีจนถึงปัจจุบัน จากเรื่องเล่าทันกุน สามารถจะกล่าวสรุปการกำเนิดทันกุนโดยสังเขป ได้ดังนี้

ฮวันอินซึ่งเป็นเทพเจ้าบนสวรรค์ได้มอบหมายให้บุตรชายที่ชื่อ ฮวันอุงลงมาอยู่ที่เทือกเขาซัมวิแทแบก และฮวันอุงก็ได้ลงไปในโลกมนุษย์โดยที่ผู้เป็นพ่อได้มอบสิ่งประจำกายมา 3 อย่าง คือ กระจกทองแดง และหยดน้ำทองแดง และบริวาร จำนวนสามพันคน แล้วลงไปที่ยอดภูเขาแทแบก ฮวันอุงได้นำเอาลม ฝน เมฆ ชีวิต โรค โทษ ความดี ความชั่ว ซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่ในมนุษย์จำนวน 360 ชนิด วันหนึ่งหมีและเสือดาวได้มาหาฮวันอุงเพื่อจะเป็นมนุษย์ ฮวันอุงได้มอบ “ซุก” หนึ่งกำมือและกระเทียมจำนวน 20 หัว พร้อมทั้งกล่าวว่าให้กินทั้งสองอย่างนี้ และห้ามเจอแสงแดดเป็นเวลา 100 วัน หลังจากหมีและเสือดาวได้ลงมือปฏิบัติตามคำกล่าวของฮวันอุง หมีก็สามารถเป็นมนุษย์ได้ภายใน 21 วัน (삼칠일) ซึ่งกลายร่างเป็นหญิงสาว แต่เสือดาวไม่สามารถทนที่จะทำได้จึงไม่สามารถกลายร่างเป็นมนุษย์ได้ อุงอซึ่งเป็นหญิงสาวที่กลายร่างจากหมีก็ได้ภาวนาที่จะแต่งงาน ดังนั้น ฮวันอุงจึงได้แปลงร่างเป็นมนุษย์ชั่วคราวและแต่งงานกับอุงอ และได้ถือกำเนิดบุตรชายชื่อว่า “ทันกุน”

ด้วยเหตุนี้เราจะเห็นได้ว่าในเรื่องเล่าทันกุนมีการใช้เลข 3 เป็นจำนวนมาก ตัวเลข 3 ถือว่าเป็นตัวเลขแห่งเทพเจ้ามาตั้งแต่สมัยโบราณ และกล่าวได้ว่าแนวคิดค่านิยมเรื่องตัวเลข 3 ได้เกิดขึ้นมาตั้งแต่สมัยทันกุน ซึ่งจะเห็นได้จากการที่ฮวันอินได้ให้กำเนิด

มนุษย์จีนที่ภูเขา “ซัมวิแทแบก”² พร้อมกับสิ่งประจำกาย 3 อย่างเพื่อมาปกครองเมืองมนุษย์ ฮวันอุงได้มอบบริวารจำนวน 3,000 คน แล้วลงมาที่ภูเขาแทแบกซาน งานที่มนุษย์ต้องทำมีจำนวน 360 ชนิด หมีสามารถเปลี่ยนมนุษย์ได้ในเวลา 3.7 วัน (21 วัน)

แทแบกเป็นชื่อภูเขา ซึ่งบางครั้งเรียกว่า “ซัมวิแทแบก” คำว่า “ซัมวิ” นั้นไม่มีเรื่องเล่าที่บอกไว้อย่างชัดเจนว่ามีที่มาอย่างไร แต่สันนิษฐานว่าคำว่า “ซัมวิ” น่าจะหมายถึง “ท้องฟ้า ผืนดิน และมนุษย์” ซึ่งทั้งสามส่วนนี้ประกอบด้วยกันคือ “โลก” นั่นเอง ดังนั้น คำว่า “ซัมวิแทแบก” หมายถึง “ภูเขาแทแบกซึ่งเป็นจุดกำเนิดของมวลมนุษย์ของชาวเกาหลี” หรืออีกประการหนึ่งหมายถึง “เทพเจ้าสามองค์” นั่นคือ ฮวานอิน ฮวานอุง และทันกุน คือ ภูเขาแทแบกเป็นภูเขาแห่งเทพเจ้าทั้งสาม นั่นเอง

จากเรื่องเล่าทันกุน ปรากฏคำว่าอาวุธประจำกายสามอย่าง อาวุธทั้งสามอย่างนี้เป็นสิ่งที่เทพเจ้าได้มอบให้กับฮวานอุง แต่ยัง มีซอน ได้กล่าวว่ามีการแปลความหมายว่าเป็นตราประทับชื่อจำนวน 3 อัน หรือเป็นบันทึกเกี่ยวกับทันกุนจำนวนสามเล่ม (Yang, 1992, p. 14) สำหรับคำกล่าวที่ว่า เทพเจ้าฮวันอุงได้นำบริวารสามพันคน คำว่า “สามพัน” หมายถึง “จำนวนมากมายมหาศาล” นั่นเอง ซึ่งคำว่า “สามพัน” เป็นสำนวนทางคติชนของเกาหลีที่ใช้กล่าวถึงจำนวนมากมายมหาศาล เช่น 삼천만 민족 (ประชากรจำนวนสามสิบล้าน) หมายถึง ประชากรจำนวนมาก, 삼천리 금수강산 (เหมือนภูเขาและสายน้ำสีทองบนผ้าไหมที่ขาวพันลี้) หมายถึง ภูเขาและสายน้ำที่งดงามมาก, 삼천 궁녀 (นางสนมสามพันคน) หมายถึง นางสนมจำนวนมาก³, 삼천세계 (สวรรค์ทั้งสามชั้น) หมายถึง จักรวาล เป็นต้น จะเห็นว่ามีคำว่า “3” ปรากฏอยู่ด้วย และเลข 3 ไม่ได้มีความหมายว่าจำนวนสาม แต่มีความหมายว่า “จำนวนมาก จำนวนมหาศาล”

² ซัมวิแทแบกคือ แทแบกซาน

³ หมายถึง นางสนมที่กระโดดน้ำฆ่าตัวตายพร้อมกับราชวงศ์ของอาณาจักรแพกเจที่แม่น้ำแพกมา เมื่ออาณาจักรแพกเจล่มสลาย

เลข 3 ที่ปรากฏในเรื่องเล่าพันกุนจะหมายถึงเทพเจ้าทั้ง 3 นั่นคือ สุวันอิน สุวันอุง และพันกุน และคำเรียกพันกุนใช้คำว่า “삼일신” หมายถึง “สามเทพเจ้า รวมกันเป็นหนึ่งเดียว” ซึ่งจะเห็นได้ว่าในเรื่องเล่าพันกุนได้กล่าวว่า “พันกุน” เป็นเทพเจ้าที่เกิดจากเทพเจ้าทั้งสาม นั่นคือ สุวันอิน ซึ่งเป็นพ่อได้ให้นุตรชาย คือ สุวันอุงลงไปเมืองมนุษย์ สุวันอุงก็ถือว่าเป็นเทพเจ้า และเมื่อได้แต่งงานกับหมีที่กลายร่างเป็นมนุษย์ก็กำเนิดพันกุนขึ้นมา ดังนั้นจึงถือได้ว่าพันกุนเป็นมนุษย์ที่เกิดจากเทพเจ้านั่นเอง

Lee (1983) ลี อินบง ได้กล่าวว่าแนวคิดสามเทพเจ้าเป็นหนึ่งเดียวนั้น เป็นแนวคิดทางศาสนาที่สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสิ่งต่างๆ ในโลก และคำว่าสามเทพเจ้าเป็นหนึ่งเดียวนั้นเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาของชาวเกาหลีที่ต้องการสร้างเทพเจ้าให้เป็นสิ่งเหนือธรรมชาติที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของชาวเกาหลี และเพื่อต้องการรักษาแนวคิดของสิ่งเหนือธรรมชาติของชาวเกาหลี และจากเรื่องเล่าพันกุนสิ่งสำคัญที่ปรากฏในเรื่องเล่าและเป็นสิ่งที่จะต้องเกิดขึ้นก่อนสิ่งใดๆ ในโลกนี้คือ “พ่อ” และจะต้องมี “บุตรชาย” ซึ่งเป็นผู้ที่จะต้องปฏิบัติตามพ่อ องค์ประกอบสองอย่างนี้จะทำให้โลกนี้เกิดความสมบูรณ์

ด้วยเหตุนี้ สุวันอิน สุวันอุง และพันกุนซึ่งเป็นสามเทพเจ้าแต่รวมกันเป็นหนึ่งหรือกล่าวได้ว่าในหนึ่งเทพเจ้าประกอบด้วยสามเทพเจ้า ซึ่งแต่ละเทพเจ้ามีบทบาทหลักต่าง ๆ กัน คือ สุวันอินเป็นผู้ที่รวมทุกอย่างเข้าด้วยกัน สุวันอุงเป็นผู้ที่ทำหน้าที่อบรมสั่งสอน และพันกุนเป็นนักปกครอง

จากเรื่องเล่าพันกุนได้สะท้อนให้เห็นถึงสามเทพเจ้าซึ่งเป็นที่เคารพสูงสุดของเกาหลี และได้แสดงให้เห็นถึงความเป็นสิ่งเหนือธรรมชาติของเทพเจ้าดังกล่าว และสะท้อนถึงเอกลักษณ์ของเทพเจ้าสูงสุดของเกาหลี ในเรื่องเล่าพันกุนได้แสดงให้เห็นว่าสามเทพเจ้ารวมเป็นหนึ่งเดียว ชาวเกาหลีมีความเชื่อว่า ชาวเกาหลีเป็นชาติพันธุ์ที่ถือกำเนิดจากเทพเจ้า ซึ่งเป็นความเชื่อที่ฝังรากลึกของชาวเกาหลีจนถึงปัจจุบันนี้

แนวคิดเกี่ยวกับวัน 3.7 (삼칠일) ที่ถือว่าเป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของแนวคิดของชาวเกาหลี วัน 3.7 คือ ระยะเวลาที่ผ่านมาสวมครั้ง หรือ สามช่วง นั่นคือ 21 วัน สำหรับตัวเลข 7 ถือว่าเป็นตัวเลขนำโชค (Lucky seven) ของชาวเกาหลี และชาวเกาหลีก็จะนิยมเลข 7 เช่นกัน จากเรื่องเล่าพันกุนจะเห็นได้ว่า ฮวันอุงได้ให้หมีและเสือดาวจำศีลภาวนาเป็นเวลา 100 วัน แต่ภายใน 21 วัน หรือ 3.7 หมีก็สามารถกลายร่างเป็นมนุษย์ได้ จึงถือว่าระยะเวลา 7 วัน เมื่อผ่านไปจำนวน 3 ช่วง จะทำให้เห็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

ด้วยเหตุนี้ 7 วัน 3 ครั้ง ซึ่งในปัจจุบันนี้ คือ ช่วงเวลา 21 วัน ถือว่าเป็นช่วงต้องห้าม โดยเฉพาะธรรมเนียมประเพณีการคลอดบุตรหากในครอบครัวมีเด็กเกิดในรอบเจ็ดวันแรก รอบเจ็ดวันที่สอง และรอบเจ็ดวันที่สามจะต้องเช่นไหว้ “ซัมชินฮาลมอณี” ด้วยข้าวและซูปสาหร่าย และเพื่อต้องการแสดงให้เห็นระยะเวลา 3.7 วันของการคลอดบุตร และเพื่อต้องการป้องกันสิ่งชั่วร้ายและมีการแขวนสายต้องห้าม (금줄) ซึ่งในช่วงระยะเวลาดังกล่าวนี้เป็นการห้ามคนเข้ามาภายในบ้าน เช่น คนที่ไม่รู้จัก คนที่อยู่ในช่วงไว้ทุกข์ เป็นต้น ซึ่งถือว่าเป็นการป้องกันสิ่งชั่วร้ายที่จะเกิดขึ้นกับเด็กที่เพิ่งคลอด จากเรื่องเล่าพันกุนจะเห็นได้ว่าหมีสามารถกลายร่างเป็นมนุษย์ได้ภายใน 21 วัน ทั้ง ๆ ที่เทพเจ้าฮวันอุงได้บอกให้จำศีลเป็นเวลา 100 วัน ซึ่งถือว่าระยะเวลา 21 วันเป็นวันที่ขบไล่สิ่งชั่วร้ายและทำให้คำอธิษฐานหรือความปรารถนาเป็นจริงได้ จึงกล่าวได้ว่า 3.7 หรือ 21 วันเป็นช่วงเวลาที่มีความหมายและเป็นมงคล ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นเรื่องเล่าที่มาจากเรื่องเทพเจ้าพันกุน นั่นเอง

แนวคิดเกี่ยวกับตัวเลข 3 ของชาวเกาหลี

ในสังคมเกาหลีตัวเลข 3 ถือว่าเป็นตัวเลขที่เป็นเอกลักษณ์ ตั้งแต่อดีตเป็นต้นมา ตัวเลข 3 ถือว่าเป็นตัวเลขที่เป็นมงคลหรือเป็นตัวเลขเทพเจ้า ดังนั้นชาวเกาหลีจึงนิยมใช้ตัวเลข 3 ในชีวิตประจำวัน และเพื่อจะสามารถเข้าใจถึงตรรกะความคิดของชาวเกาหลีที่นิยมเลข 3 และเลข 3 เป็นเลขที่มีความสัมพันธ์กับเลข 1 และเลข 2 ดังนั้น ในการกล่าวถึงแนวคิดที่ว่าเลข 3 เป็นตัวเลขมงคล เป็นตัวเลขที่มีความหมายที่ดี

นั้น จำเป็นที่จะต้องกล่าวถึงตัวเลข 1 และ 2 ด้วย เนื่องจากถือว่าเป็นเลขที่มีความสัมพันธ์ต่อแนวคิดเลข 3 ของชาวเกาหลี ดังที่กล่าวแล้วข้างต้น ซึ่งสามารถกล่าวได้ว่า ตัวเลข 1 หมายถึงปริมาณหนึ่งหรือจำนวนหนึ่ง เป็นเลข ‘순양’ แต่ในขณะที่เดียวกันก็มีความหมายว่าเป็นตัวเลขที่แสดงให้เห็นว่าเป็นจำนวนทั้งหมดหรืออันหนึ่งอันเดียวกันของสรรพสิ่ง หากพิจารณาถึงตรรกหรือกฎของหยินหยาง กล่าวได้ว่า ตัวเลข 1 คือความบริสุทธิ์ นั่นคือ ตัวเลข 1 ไม่ได้มีการประสมกับตัวเลขใด ๆ และเป็นตัวเลขเริ่มต้นของตัวเลขทั้งหมด และมีความหมายแฝงไว้ว่าสรรพสิ่งทุกอย่างจะต้องเริ่มต้นหรือเกิดขึ้นจาก “1” สำหรับเลข “2” เป็นหน่วยแรกของการเริ่มต้นเลขคู่หรือตัวเลขหยิน เป็นตัวเลข ‘순음’ อีกทั้งมีความหมายว่าเป็นเลขที่ประกอบขึ้นด้วยหยินและหยาง ท้องฟ้าและผืนดิน ผู้หญิงและผู้ชาย เป็นต้น กล่าวคือ ในโลกนี้ย่อมจะมีสิ่งที่เป็นคู่กันเสมอ ๆ

สำหรับ เลข “3” เป็นตัวเลขแรกที่เกิดจากการประกอบของตัวเลข “1” ที่เป็นตัวเลข ‘순양’ และตัวเลข “2” ซึ่งเป็น ‘순음’ และถือว่าเป็นตัวเลขที่เกิดจากการประสมประสานกันของหยินและหยางทำให้เกิดความสมบูรณ์ขึ้น ดังนั้นตัวเลข 3 จึงถือว่าเป็นตัวเลขที่มีความสมบูรณ์ที่เกิดจากการรวมกันของหยินและหยาง ดังนั้นตัวเลข “3” จึงเป็นสัญลักษณ์ของความสมบูรณ์ ความปลอดภัย การรวมตัวกัน และการเปลี่ยนแปลง เป็นต้น

ตัวเลข 2 ซึ่งเป็นเลขคู่ กับตัวเลข 1 ซึ่งเป็นตัวเลขคี่ที่ไม่สามารถแบ่งแยกได้ เมื่อมารวมกันก็จะเป็นเลข 3 ซึ่งมีความหมายว่า “สมบูรณ์” ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ตัวเลข 3 สามารถแบ่งแยกย่อยออกเป็นสามส่วนได้ แต่โดยภาพรวมเป็นสัญลักษณ์ว่า “หนึ่งเดียวที่มีความสมบูรณ์”

Yang (1992) ยัง มีซอน ได้กล่าวว่า เดิมเลข 3 เกิดขึ้นจากแนวคิดของชาตังหม้อหุงข้าว (술 정) คำว่า ‘정’ เป็นภาษาจีนของประเทศจีนในสมัยโบราณ ภาษานี้ได้มีการเปลี่ยนแปลงรูปลักษณะเป็นภาษาที่ใช้ใ้ระบุในอุโบสถ ซึ่งภาษานี้มีชาตังจำนวน 3 ชา ถ้ามีสี่ขาเมื่อเอาไปวางบนพื้นที่ไม่เรียบก็จะทำให้ล้มหรือไม่สามารถวางได้ ดังนั้นการมีจำนวน 3 ชาจึงจะสามารถวางได้ไม่ว่าพื้นนั้น ๆ จะมีลักษณะใดก็ตาม จึงแสดงให้เห็นว่าจำนวน 3 จะทำให้เกิดความมั่นคง

นอกจากนี้แล้วคนในสมัยโบราณมีความเชื่อว่าโลกนี้ประกอบขึ้นด้วย 3 ประการ คือ ท้องฟ้า ผืนดิน และมนุษย์⁴ ด้วยเหตุนี้ ตัวเลข 3 จึงเป็นพื้นฐานสำคัญของ 3 สรรพสิ่ง คือ ท้องฟ้า ผืนดิน และมนุษย์ ที่เป็นสัญลักษณ์ของความสมบูรณ์และความมั่นคง และดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น เทพเจ้าที่ชาวเกาหลีถือว่าเป็นเทพเจ้าที่สำคัญ และเป็นบรรพบุรุษของชาวเกาหลี คือ ฮวันอิน ฮวันอุง และทันกุน ซึ่งเป็นสามเทพเจ้าในร่างเดียว และจากแนวความคิดสามเทพในร่างเดียว (삼일신) ตัวเลข 3 จึงหมายถึง “ความสมบูรณ์ในหนึ่งเดียว” นั่นเอง

แนวความคิดความนิยมการใช้เลข 3 ของชาวเกาหลีส่วนหนึ่งเกิดจากแนวความเชื่อในพุทธศาสนาเช่นกัน ในพุทธศาสนาจะหมายถึงพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ซึ่งแต่ละส่วนมีความหมายว่า “ผู้รู้สัจธรรม” “คำสั่งสอน” และ “ผู้เรียนรู้พระธรรมคำสั่งสอน” จาก 3 ประการเหล่านี้เมื่อรวมตัวกันก็จะเป็นองค์ประกอบของพุทธศาสนา และหากส่วนหนึ่งส่วนใดจากสามส่วนนี้ขาดหายไป ก็จะไม่สามารถเป็นพุทธศาสนาได้ด้วยเหตุนี้ตัวเลข 3 ของชาวเกาหลีจึงเป็นตัวเลขแห่งความพิเศษและเป็นสัญลักษณ์ของความสมบูรณ์ และความมั่นคงปลอดภัย

ทางด้านคติชนวิทยา ตัวเลข 3 ถือว่าเป็นตัวแทนของตัวเลขหยาง เป็นเลขที่เป็นมงคล มีความหมายถึงบุตรชาย ซึ่งแนวคิดดังกล่าวนี้เป็นแนวคิดที่สืบทอดจนถึงปัจจุบันนี้

สังคมเกาหลีตั้งแต่สมัยโบราณเป็นสังคมที่ให้ความสำคัญกับบุตรชาย ในสมัยโบราณมีวัฒนธรรมการทำนายเพศของบุตรที่ตั้งครรภ์ หากมีการทำนายว่าเป็นบุตรสาวก็จะใช้วิธีการทางไสยศาสตร์เพื่อที่จะเปลี่ยนเพศของบุตรสาวให้เป็นบุตรชาย และแนวความคิดการเปลี่ยนเพศบุตรสาวเป็นบุตรชาย เรียกว่า ‘전녀위남’ ซึ่งเป็นแนวคิดที่ฝังรากลึกในสังคมเกาหลี และนอกจากนี้กล่าวได้ว่าตัวเลขคี่หรือตัวเลขหยาง หมายถึงเพศชาย ส่วนเลขคู่หรือเลขหยิน หมายถึงเพศหญิง นั่นคือตัวเลขแทนพ่อ คือ เลข 1

⁴ จากแนวความคิดการสร้างสระในภาษาเกาหลี เป็นแนวคิดที่ว่า โลกประกอบด้วย ท้องฟ้า ผืนดิน และมนุษย์

ตัวเลขแทนแม่ คือ เลข 2 ดังนั้นเมื่อเลข 1 รวมกับเลข 2 ก็จะเป็นเลข 3 ซึ่งหมายถึง บุตรชาย

ตัวอย่างวัฒนธรรมการเปลี่ยนเพศจากบุตรสาวเป็นบุตรชาย (전녀위남) ได้แก่ ถอนหางไก่ตัวผู้จำนวน 3 หาง แล้วนำไปซ่อนไว้ใต้ผ้าห่มของหญิงตั้งครรภ์ หรือ การนำเอาธนูซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของผู้ชายไปแขวนไว้ที่เอวของหญิงตั้งครรภ์ เป็นเวลา 3 เดือน ซึ่งเชื่อว่าจะถึงเวลานี้จะทำให้บุตรสาวจะกลายเป็นบุตรชาย และนี่แสดงให้เห็นว่า หางไก่จำนวน 3 หาง และเวลาจำนวน 3 เดือน คือสัญลักษณ์ของบุตรชาย ซึ่งแนวความเชื่อนี้เป็นอีกหนึ่งแนวความเชื่อของชาวเกาหลีที่ว่าเลข 3 เป็นเลขมงคล

ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ประเพณีการคลอดบุตรของชาวเกาหลีก็ปรากฏ แนวคิดการใช้เลข 3 เช่นกัน นั่นคือ หลังจากคลอดบุตรก็จะนำสายต้องห้าม (금줄) มาแขวนที่หน้าบ้าน ซึ่งสายต้องห้ามนี้แขวนไว้เพื่อเป็นสัญลักษณ์ว่าห้ามสิ่งชั่วร้าย โรคภัย ผีสาง เข้ามาทำร้ายกับเด็กที่เพิ่งคลอด โดยใช้ฟางข้าวมาถักเป็นเส้น แล้วนำสิ่งของมาแขวนไว้เพื่อแสดงถึงเพศของบุตร นั่นคือ ถ้าคลอดบุตรชายก็จะแขวนถ่านและพริก แต่ถ้าคลอดบุตรสาวจะแขวนถ่านกับใบสน สำหรับการแขวนนั้นจะต้องแขวนสลับกันจนครบ 21 ชิ้น และเพื่อจะเช่นไหว้เทพดาที่ปกป้องการคลอดบุตร ซึ่งเรียกว่า “ซัมชินฮาลมอ尼”⁵ เมื่อคลอดบุตรก็จะเช่นไหว้ด้วยข้าวและซูปสาหร่ายจำนวนอย่างละ 3 ถ้วย เป็นจำนวน 3 ครั้ง นั่นคือ 7 วันแรก 7 วันที่สอง และ 7 วันที่สาม เพื่อให้บุตรเติบโตอย่างปลอดภัย ในสังคมเกาหลีหากมีคนเสียชีวิต ชาวเกาหลีมีความเชื่อว่าวิญญาณจะอยู่ที่บ้านเป็นเวลา 3 ปี แล้วจึงจะไปสรรสร้าง จากความเชื่อดังกล่าวชาวเกาหลีในสมัยโบราณจึงสวมชุดไว้ทุกข์เป็นเวลา 3 ปี

ชาวเกาหลีมีแนวคิดเกี่ยวกับตัวเลข 3 ว่าเป็นตัวเลขที่แสดงถึงความสมบูรณ์ นั่นคือ ตัวเลข 1 ซึ่งเป็นเลขคี่ เมื่อรวมกับเลข 2 ซึ่งเป็นเลขคู่ จะกลายเป็นเลข 3 ซึ่งมีความสมบูรณ์ที่สุด หรือแนวคิดการสร้างสระในภาษาเกาหลี เกิดจากแนวคิดที่เป็นการสร้าง

⁵ ซัมชินฮาลมอ尼 คือ แม่ชื่อ

จาก ท้องฟ้า พื้นดิน และผู้คน ซึ่งประกอบด้วย 3 อย่าง เป็นต้น ดังนั้น เลข 3 จึงเป็นเลขที่ถือว่าเป็นมงคลสำหรับชาวเกาหลีและเป็นเลขที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของชาวเกาหลี

ในชีวิตประจำวันตัวเลข 3 เป็นตัวเลขที่ปรากฏในสำนวนและสุภาษิตเกาหลีมากที่สุด ตัวอย่างเช่น

(1) 세 살 버릇 여든까지 간다

นิสัยไม่ดีตอนสามขวบก็จะติดตัวไปจนถึงแปดสิบปี

หมายความว่า คนที่นิสัยไม่ดีตอนเด็ก ๆ โตขึ้นก็จะเป็นคนที่นิสัยไม่ดี

(2) 중매는 잘 하면 술 석 잔, 잘 못하면 뽕 세 대

ถ้ามีการจัดหาคู่ดี ก็จะได้เหล้าสามแก้ว แต่ถ้าไม่ดีก็จะโดนตีแถมสามที

หมายความว่า คนที่จัดหาคู่ได้ดีก็จะได้รับการตอบแทนจำนวนมาก แต่ถ้าจัดหาคู่ไม่ดีก็จะไม่ได้รับการตอบแทนใดๆ เลย

(3) 삼 세 번

สามครั้งเท่านั้น

หมายความว่า การทำสามครั้งจะประสบผลสำเร็จได้

(4) 코가 석 자

จมูกสามฟุต

หมายความว่า งานที่ทำงานๆ ตนเองยังทำไม่ได้ คนอื่นก็ไม่สามารถช่วยเหลือได้

(5) 当家三年狗也嫌.(집안일을 삼 년 맡겨주면 개도 외면한다.)

งานบ้านถ้าได้ให้ทำเป็นเวลา 3 ปี แม้แต่หมายังเมินหน้าหนี

หมายความว่า การทำสิ่งใด ๆ ที่อึดตัวแล้ว ก็จะทำให้เกิดความเบื่อหน่ายได้

(6) 장님을 셋 보면 그 날 재수가 좋다

ถ้าเจอคนตาบอดสามครั้ง วันนั้นจะโชคดี

หมายความว่า เมื่อเจอสิ่งที่ไม่ดีเพียงพอแล้ว ต่อไปจะเจอแต่สิ่งดี ๆ

(7) 간다 간다 하면서 아이 셋 낳고 간다.

พูดว่าจะไป ๆ แต่ตลอดลูกสามคนแล้วจึงไป

หมายความว่า แม้ว่าจะเกิดความเบื่อหน่าย อยากจะละทิ้งสิ่งนั้น ๆ แต่ก็ทำจนสำเร็จแล้วจึงจะเดินออกไปจากสิ่งนั้น ๆ

(8) 부자는 망해도 삼 년 먹을 것이 있다.

แม้ว่าคนรวยจะล้มละลาย แต่ก็ยังมีของกินเป็นเวลาสามปี

หมายความว่า คนที่มีฐานะดีหรือชนชั้นผู้ดีแม้ว่าจะเผชิญกับความยากลำบาก แต่ก็ยังมีความสุขสบาย อยู่ดีกินดีอยู่

จากตัวอย่างสุภาษิตข้างต้นนี้ สะท้อนให้เห็นว่าชาวเกาหลีใช้เลข 3 เมื่อมีสิ่งที่ดีหรือเมื่อต้องการให้สิ่งที่ดีเกิดขึ้น หรือการทำพิธีกรรมทางด้านไสยศาสตร์ก็จะใช้เลข 3 เป็นหลัก เช่น พิธีศพ จะมีการจุดธูปจำนวน 3 ก้าน พิธีเซ่นไหว้บรรพบุรุษมีการวางแก้วเหล้าจำนวน 3 ใบ การดักข้าวเพื่อเซ่นไหว้บรรพบุรุษจะต้องดักจำนวน 3 ครั้ง เป็นต้น

นอกจากนี้เมื่อตัวเลขหยางเกิดขึ้นพร้อม ๆ กัน นั่นคือ ตัวเลขที่เกิดซ้อนกัน ชาวเกาหลีมีความเชื่อว่าจะเป็นมงคล เช่น วันขึ้นปีใหม่ (1.1) วันซัมจินาล (3.3)⁶ วันทันโอ (5.5) วันซิลช็อก (7.7) วันซุนยงจอล (9.9) เป็นต้น ตัวเลข 1 3 5 7 9 เป็นเลขหยางเมื่อเกิดซ้ำกันก็จะถือว่าเป็นวันมงคล ด้วยเหตุนี้แนวคิดการนำตัวเลขมาใช้ในความเชื่อของชาวเกาหลีตัวเลข 3 ซึ่งเป็นตัวเลขหลักที่นำมาใช้ เมื่อปรากฏซ้อนกัน เป็น 33 อ่าน

⁶ ปรีศวร อินเสน (2554) ได้กล่าวว่า วันที่ 3 เดือน 3 ชาวเกาหลีถือว่าเป็นวันที่นางแอ่นที่บินไปคังนัม บินกลับมา ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ว่า ธงไชโยไม้ผลิที่อบอุ้มได้มาเยือนแล้ว เพื่อต้อนรับธงไชโยไม้ผลิ ชาวเกาหลีจึงได้จัดเตรียมกิจกรรมต่างๆ มากมาย และจะมีการทำ “ฮวาจอน” ซึ่งเป็นขนมของธงไชโยไม้ผลิ และในวันนี้หญิงสาวจะมีการสระผมเพื่อเป็นการต้อนรับธงไชโยไม้ผลิ

ว่า “ซัมซิบซัม (33)” ซึ่งถือว่าเลข 33 เป็นตัวเลขที่สมบูรณ์ที่สุด เป็นตัวเลขที่มีพลังที่สุด ทางด้านพุทธศาสนา มีความเชื่อว่าภูเขาพระสุเมรุเป็นศูนย์กลางของจักรวาลและถือว่าเป็นภูเขาที่สูงที่สุด ที่ยอดเขาพระสุเมรุจะเป็นที่สำหรับการพิจารณาถึงความดีความชั่วหรือสิ่งดี สิ่งชั่วร้ายของโลก ซึ่งเป็นสวรรค์ชั้นที่ 33 (มหามณีภูมิ) นั่นคือ เลข 33 ถือว่าเป็นเลขที่สูงที่สุดในโลกและคุณแลสรรพสิ่งทุกอย่างของโลก และเป็นสัญลักษณ์ของตัวเลขทั้งหมด

ในสมัยของกษัตริย์คยองค็อกแห่งอาณาจักรซิลลามีการจัดพิธีเซ่นไหว้ต่อเทพดาภูเขา จำนวนสามลูก และสิ่งไม่ดี 5 ประการ (5악3산) วันที่พระสังฆราชแพค็อกได้ทำพิธีบวชให้กับพระสงฆ์รูปใดรูปหนึ่งก็จะกำหนดขึ้นในวันที่ 3 เดือน 3 เพราะเลข 33 มีความหมายว่า “ครอบคลุมทุก ๆ ด้าน” ในการคัดเลือกพระสังฆราชนั้น ตัวเลข 33 มีความหมายว่า “ทุก ๆ ด้านของประเทศ” นอกจากนี้แล้วในวันที่ 3 เดือน 3 จะก็มีพิธีถวายชา ซึ่งเป็นพิธีโบราณของสมัยซิลลา ซึ่งพิธีดังกล่าวจะจัดในวันที่ 3 เดือน 3 เช่นกัน

ในสมัยโคกูรยอ กษัตริย์จุมง เมื่อเดินทางไปบ้านเกิดก็จะให้ขุนนางตามเสด็จเพียง 3 คนเท่านั้น และพระโอรสยฺวี่ ซึ่งเป็นพระราชโอรสของกษัตริย์จุมง ก็เช่นกัน เมื่อออกเดินทางไปทีใด ๆ ก็จะให้ขุนนางตามเสด็จเพียง 3 คนเท่านั้น หรือ นกกาเซอนที่ทำหน้าที่เฝ้าสุสานในสมัยโคกูรยอมีจำนวน 3 ขา ในสมัย กษัตริย์เยก (ปีที่ 4) แห่งอาณาจักรซิลลามีการบริหารบ้านเมืองที่ไม่เป็นธรรม ทำให้ประชาชนเดือดร้อน ขุนนางที่ชื่อ คิลชันและพรรคพวกได้ถือธงเพื่อต่อต้านการปกครองดังกล่าว และได้ร่วมกับประชาชนในการปิดล้อมพระราชวังเป็นเวลา 33 วัน ตัวเลข 33 ที่ปิดล้อมนี้ไม่ใช่เป็นตัวเลขที่กำหนดขึ้นโดยบังเอิญ หรือกำหนดขึ้นโดยไม่มีหลักคิดใด ๆ แต่เป็นตัวเลขที่กำหนดขึ้นโดยมีแนวคิดว่าเป็นตัวเลขที่จะทำให้เกิดความสำเริงได้ เป็นตัวเลขที่แสดงให้เห็นถึงการที่จะสามารถควบคุมสิ่งไม่ดีได้

แนวคิดเกี่ยวกับตัวเลข 33 นี้ ในสมัยอาณาจักรโครยอกก็ปรากฏเช่นกัน คือจำนวนของนักปราชญ์ที่จะสอบผ่านจอหงวนในสมัยโครยอ ไม่ได้คัดเลือกตามที่จำเป็นหรือคัดเลือกจำนวนเท่าใดก็ได้ แต่จะคัดเลือกจำนวนเพียง 33 คน เพราะคิดว่าจำนวน

ดังกล่าวจะสามารถทำงานให้กับประเทศชาติได้อย่างสมบูรณ์ ทำให้ประเทศชาติเกิดการพัฒนาได้⁷ และจำนวนนักปราชญ์ซึ่งเป็นขุนนางที่ปกครองประเทศ ดังนั้นจึงใช้เลข 33 เป็นสัญลักษณ์เนื่องจากจะต้องเป็นผู้ที่มีตำแหน่งสูงและมีความสมบูรณ์ทุกด้าน นอกจากนี้ตัวเลข 33 ได้นำมาใช้ในการคัดเลือก “นักปราชญ์หนุ่ม (화랑도)” กับ “ทหารหนุ่ม (동자군)” สำหรับทหารหนุ่มในพิธีเซ่นไหว้เพื่อขอฝน (기우제) ในปีที่มีความแห้งแล้ง นอกจากนี้ในการคัดเลือกหัวหน้าทหารเยาวชนของแต่ละส่วนงานของราชสำนักก็จะมีคัดเลือกขึ้นเป็นพิเศษ โดยการคัดเลือกแต่ละครั้งจำนวนจะไม่เกิน 33 คน

ด้วยเหตุนี้แนวคิดเกี่ยวกับตัวเลข 33 ในสมัยใหม่ในแต่ละหน่วยงานก็ยังคงมีแนวคิดที่ตัวเลขดังกล่าวเป็นเลขของการพัฒนา ที่ตลาดค้าส่งในสมัยโบราณมีจำนวนกรรมการทั้งหมด 33 คน และจำนวนคนที่เป็นตัวแทนผู้เรียกร้องเสรีภาพในวันประท้วงเพื่อเรียกร้องเสรีภาพ ที่เรียกว่า “ซัมอิลอุนดง” (3.1 운동) มีจำนวน 33 คน ซึ่งมีแนวคิดที่ว่าจำนวนตัวแทน 33 คนที่เข้าร่วม นั่นก็คือ จำนวนคนทั้งประเทศเข้าร่วม ในวันเรียกร้องเสรีภาพ ถือว่าเป็นวันที่ประชาชนชาวเกาหลีได้รวมใจกันเป็นหนึ่งเดียวเพื่อที่จะเรียกร้องเสรีภาพ ด้วยเหตุนี้ ตัวเลข 33 จึงถือว่าเป็นตัวเลขที่นำมาใช้เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงความเข้มแข็งและการรวมจิตใจของชาวเกาหลีทั้งประเทศ นอกจากนี้แล้วเมื่อชาวเกาหลีเปล่งเสียง “ไชโย” ก็จะเปล่งเสียงจำนวน 3 ครั้ง ในด้านวัฒนธรรมอาหาร เครื่องปรุงพื้นฐานของอาหารเกาหลีประกอบด้วย 3 อย่างคือ โคจูจัง คันจัง และซัมจัง สำหรับพิธีเซ่นไหว้บรรพบุรุษของชาวเกาหลีจะกราบจำนวน 3 ครั้ง ยกแก้วเหล้าเพื่อเซ่นไหว้จำนวน 3 ครั้ง การใช้หม้อนเคาะเพื่อเปิดและปิดการประชุมในรัฐสภาที่มีการเคาะ 3 ครั้ง ในการดื่มเหล้าหากใครมาสายก็จะโดนลงโทษให้ดื่มเหล้า จำนวน 3 แก้ว การเคาะประตูบ้านก็จะเคาะเพียง 3 ครั้ง เป็นต้น

⁷ แต่ในสมัยโชซอนเมื่อฝ่ายขุนบริหรือฝ่ายกองกำลัง ได้กำหนดให้มีการคัดเลือกจำนวน 28 คน ตัวเลข 28 นั้น มาจากแนวคิดเต๋าจำนวน 28 บท ซึ่งแนวคิดเต๋าก่อเกิดจากการโคจรของดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์และดวงดาวต่างๆ ซึ่งมีอยู่ทั้ง 28 ดวงโคจรอยู่ในจักรวาล ว่าดังนั้นจากท้องฟ้าถึงพื้นดินจะต้องดูแลรักษาให้ความคุ้มครองจึงใช้ตัวเลข 28

บทสรุป

ชาวเกาหลีมีความเชื่อว่าเลข 3 เป็นเลขที่เป็นมงคล เป็นเลขที่ได้รับมาจากสวรรค์ ซึ่งมีต้นกำเนิดของแนวคิดและความเชื่อดังกล่าวนี้จากเรื่องเล่าตำนาน ซึ่งชาวเกาหลีถือว่าตำนานเป็นเทพเจ้าที่เกิดขึ้นจากสามเทพเจ้า และตำนานเป็นต้นกำเนิดของชาติพันธุ์เกาหลี จึงสามารถกล่าวได้ว่าแนวคิดและความเชื่อเกี่ยวกับเลข 3 ของชาวเกาหลีนั้น เกิดขึ้นจากแนวคิดและความเชื่อที่มีจากความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ นอกจากนี้แล้วยังปรากฏแนวคิดและความเชื่อที่มาจากพุทธศาสนา นั่นคือ พุทธศาสนาประกอบด้วยพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ซึ่งสามองค์ประกอบนี้เมื่อประกอบด้วยกันแล้วทำให้พุทธศาสนาเกิดความสมบูรณ์ จากแนวคิดเหล่านี้ชาวเกาหลีจึงได้ให้ความหมายของเลข 3 ว่าเป็นตัวเลขที่มีความสมบูรณ์ เป็นตัวเลขที่มีความมั่นคง และนำไปสู่การให้ความสำคัญกับบุตรชาย จึงได้กำหนดว่าตัวเลข 3 เป็นสัญลักษณ์ของบุตรชาย ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าสังคมเกาหลีเป็นสังคมที่ให้ความสำคัญกับเพศชาย ว่าเป็นผู้ที่มีความสมบูรณ์ เป็นนักปกครอง

จากแนวคิดและความเชื่อข้างต้น ทำให้ปรากฏวัฒนธรรมการใช้เลข 3 ขึ้นในสังคมเกาหลี เช่น การใช้ตัวเลขในพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น พิธีการเกิด จะมีการเช่นไหว้ 3 หมู 3 ไข่ 3 ถ้วย เป็นจำนวน 3 ครั้ง ในเวลา 21 วัน ในพิธีเช่นไหว้บรรพบุรุษ ก็จะใช้รูปสามก้านดอก ถ้วยเหล้า 3 ใบ ถ้วยข้าว 3 ใบ การวนแกวเหล้าขณะเช่นไหว้ก็จะวนสามรอบ เป็นต้น และเมื่อเลข 3 เกิดขึ้นซ้อนกัน ชาวเกาหลีมีความเชื่อว่าจะทำให้เกิดสิ่งที่ดียิ่งขึ้น และมีความศักดิ์สิทธิ์ยิ่งขึ้น ดังนั้นการเลือกหรือการกำหนดวันเพื่อทำกิจกรรมใด ๆ เช่น ในสมัยซิลลาการคัดเลือกกลุ่มนักปราชญ์เพื่อบริหารประเทศได้มีการคัดเลือกจำนวน 33 คน การกำหนดวันเรียกร่องเสรีภาพ (3.1 운동) จึงได้กำหนดเป็นวันที่ 1 เดือนมีนาคม และมีการคัดเลือกตัวแทนจำนวน 33 คน เนื่องจากมีแนวคิดที่ว่าจำนวนดังกล่าวนี้คือ “จำนวนคนทั้งประเทศ เป็นจำนวนคนจำนวนมหาศาล” และในปัจจุบันนี้ของแนวคิดและความเชื่อเกี่ยวกับเลข 3 ของชาวเกาหลี ยังคงมีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมของชาวเกาหลีโดยเฉพาะวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับพิธีกรรม

เอกสารอ้างอิง

- ปรีศ วงศ์ชนเสน. (2554). *สังคมและวัฒนธรรมเกาหลี*. ปัตตานี: คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2529). ความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและวัฒนธรรม ใน *ศาสตร์แห่งภาษา*. ฉบับที่ 6 พิเศษภาษา. กรุงเทพฯ: ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Ahn, O. (1994). *The root of our language*. Seoul: Hakmins. (In Korean)
- Ang, M. (1992). *The symbolic world of Koreans*. Seoul: Kyobo Bookstore. (In Korean)
- Eunbong, L. (1983). *Folk Korean history*. Seoul: Soeumsa Temple. (In Korean)
- Go, Y. (1996). *To find the roots of our language culture*. Seoul: Hanshin Cultural History. (In Korean)
- Ju, T. (2015). *A comparative study of proverbs related to Korean and Chinese numbers*. Chungcheongnam-do: Hoseo University Graduate School. (In Korean)
- Kang Youngja et al. (2001). *Living culture and etiquette*. Seoul: History of Education Science. (In Korean)
- Kim, H. (1991). *Sociolinguistic study of modern Korean Language*. Seoul: Taehaksa. (In Korean)
- Kiyong, C. et al. (2004). *Language and society for the pleasant dance of language and society*. Seoul: Korean culture. (In Korean)
- Kwal, Y (Tran.). (1994). *Language and humans*. Seoul: Hanyang University. (In Korean)
- Son, J. (2017). *A study on the type and semantic characteristics of Korean-Chinese numbers-related lion acronyms*. Pusan: Pusan University of Foreign Studies Graduate School. (In Korean)
- Soyoung, C. (2005). *Korean language and Korean culture*. Seoul: Our book. (In Korean)

การศึกษาอิทธิพลและพฤติกรรมการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดปัตตานี

จิรัชยา เจียวัก¹, อับดุลคอลิก อรรอฮิมีย²,

รอฮานา มะลีเลาะ³, อามาณี แนะพะ³ และ อานีตาร์ เจะเลาะ³

¹อาจารย์ ดร. ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

²อาจารย์ ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

³นักศึกษาลัทธิสุตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนสังคม

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

Received: February 11, 2020 Revised: June 22, 2020 Accepted: June 23, 2020

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอิทธิพลและพฤติกรรมการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดปัตตานี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ เด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดปัตตานี อายุ 13-18 ปี จำนวน 53 คน เครื่องมือเป็นแบบสอบถามอิทธิพลและพฤติกรรมการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดปัตตานี วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า อิทธิพลและพฤติกรรมการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ได้แก่ ด้านภาวะแห่งจิตใจอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.14$) ด้านแหล่งที่อยู่อาศัยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.08$) ด้านแรงจูงใจอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.05$) ด้านการอบรมเลี้ยงดูอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.04$) และด้านอิทธิพลของสื่ออยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.71$) ซึ่งเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดส่วนใหญ่ กระทำผิดมีพฤติกรรมหุนหันุนใจ อารมณ์ร้าย ไม่สามารถควบคุมตัวเองได้ และกระทำผิดเพราะอยากมีรายได้ ฉะนั้นครอบครัว สังคม และภาครัฐ ควรตระหนักและปลูกฝังจิตสำนึกการเป็นคนดี มีคุณธรรม และจริยธรรม และให้การอบรมสั่งสอนในเรื่องของการควบคุมอารมณ์ให้แก่เด็กและเยาวชน

คำสำคัญ: อิทธิพล, พฤติกรรมการกระทำผิด, เด็กและเยาวชน, สถานพินิจ

Study of Delinquency Influence Factors and Behaviors at the Observation and Protection Center in Pattani Province

Jirachaya Jeawkok¹, Abdulkhaliq Arrahimee²,

Rohana Maleeloh³, Amanee Naeha³ and Anita Jehloh³

¹Lecturer, Ph.D. Department of Social Science, Faculty of Humanities and Social Sciences, Chiang Mai Rajabhat University

²Lecturer, Department of Social Science, Faculty of Humanities and Social Sciences, Chiang Mai Rajabhat University

³Undergraduate student, Department of Social Science, Faculty of Humanities and Social Sciences, Chiang Mai Rajabhat University

Abstract

This research examines the behavior of juvenile delinquent youths at the Juvenile Observation and Protection Center in Pattani province, Thailand. The target population for the research was 53 youths aged 13-18 years. The youths provided information by answering a questionnaire on juvenile delinquent behavior at the center. The data were statistically analyzed for percentage, mean, standard deviation, and the content analysis was also adopted. The research findings revealed that factors and behaviors influencing juvenile delinquency consisted of psychological state (moderate level with $\bar{X} = 3.14$), residence of origin (moderate level with $\bar{X} = 3.08$), motivation (moderate level with $\bar{X} = 3.05$), level of parenting (moderate level with $\bar{X} = 3.04$), and media influence (moderate level with $\bar{X} = 2.71$). Most of the juvenile delinquent youths were described as offended as being frustrated, upset, money demands. Therefore, families, society, and the government should be aware of these factors, instill in the youths a sense of being a good person with morality and ethics, and provide the youths with training for emotional control.

Keywords: Influence Factors, Behaviors, Juvenile Delinquency, Children and Youth, Juvenile Observation and Protection Center

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหา

“เด็กและเยาวชนคือผู้รับผิดชอบต่อประเทศชาติในอนาคต” (ลิขิต ชีรเวคิน, 2547) เด็กและเยาวชนจึงควรได้รับการปกป้องคุ้มครองให้เติบโตเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าของประเทศด้วยเพราะว่าเด็กจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ การเตรียมพร้อมทั้งพฤติกรรมและค่านิยมในการรับผิดชอบต่อประเทศ เป็นกำลังสำคัญของการพัฒนาประเทศชาติในอนาคตต่อไป (สุวิชัย โกศลยะวัฒน์, 2551) สถานการณ์ในประเทศไทย การกระทำผิดของเด็กและเยาวชน มีความหลากหลาย และมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ชาญुकณิถ กฤตยา สุริยะมณิ และ อุณิสา เลิศโตมรสกุล (2553) ระบุว่า ในแต่ละปีจะมีการก่อคดีความผิดต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากเด็กและเยาวชนเป็นจำนวนหลักหมื่นคดีต่อปี เนื่องมาจากสังคมไทยเริ่มเสื่อมถอยอันมีผลมาจากการรับเอากระแสโลกไร้พรมแดนที่มาพร้อมกับค่านิยมการบริโภคและวัตถุนิยม มีเสรีนิยม รวมถึงสื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่เข้าถึงง่าย ส่งผลต่อปัญหาอาชญากรรมในกลุ่มเด็กและเยาวชน รวมถึงปัญหายาเสพติด ขณะที่การพัฒนาประเทศของไทยมีรากฐานมาจากการเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจในระบบทุนนิยมเป็นหลัก ซึ่งเป็นการพัฒนาที่ไม่ได้คำนึงถึงการพัฒนาสังคมเท่าที่ควร ยิ่งจะส่งผลกระทบต่อเด็กและเยาวชนซึ่งจะเป็นกำลังที่สำคัญของประเทศชาติในอนาคต โดยจะเห็นได้จากพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตของเด็กและเยาวชนที่มีความแตกต่างจากในอดีตอย่างเห็นได้ชัด อาทิ ปัญหาสุขภาพกาย และสุขภาพจิต ปัญหาอิทธิพลและพฤติกรรมกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน ปัญหายาเสพติด ปัญหาความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และปัญหาความรุนแรงในสังคม เป็นต้น ซึ่งก่อให้เกิดสถานการณ์ปัญหาการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนที่มีความรุนแรง มีความหลากหลายทางคดี มีปริมาณและพฤติกรรมซับซ้อนมากขึ้น ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากขาดความรู้ความเข้าใจ ไม่รู้จักวิธีการยับยั้ง ขาดตัวแบบ และไม่ได้รับการปลูกจิตสำนึกจากสถาบันหลักที่มีส่วนสำคัญในการหล่อหลอมเด็กและเยาวชน ในทางที่เหมาะสม (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, 2562)

การกระทำผิดของเด็กและเยาวชน มีหลากหลายรูปแบบ มีความรุนแรงมากขึ้น และขยายวงกว้าง ส่งผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อตัวเด็กและ เยาวชน จาก ข้อมูลสถิติจำนวนคดีเด็กและเยาวชนที่ถูกส่งมายังสถานพินิจและคุ้มครองเด็กแสดงให้เห็นได้ชัดเจนแล้วว่า ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557-2562 เป็นต้นมา ยังคงมียอดสะสมของเด็กและ เยาวชนที่สูงอยู่เรื่อยมา ถึงแม้จะมียอดสะสมที่ลดลงบ้าง เนื่องจากมาจากการมี กระบวนการหันเหคดียอกจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก แต่จำนวนดังกล่าว ยังคงมากอยู่พอสมควร ปรากฏตามตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 จำนวนยอดสะสมเด็กและเยาวชนที่อยู่ในสถานพินิจทั่วประเทศตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557-2562

ปี	พ.ศ. 2557	พ.ศ. 2558	พ.ศ. 2559	พ.ศ. 2560	พ.ศ. 2561	พ.ศ. 2562
ยอด สะสม	33,436	30,537	27,245	23,121	17,705	17,238

ที่มา: (ศูนย์เทคโนโลยีและสารสนเทศ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, 2562)

จากข้อมูลแสดงจำนวนตัวเลขข้างต้นย่อมเป็นที่ประจักษ์ชัดว่า ในแต่ละปี ประเทศไทยยังคงต้องสูญเสียเด็กและเยาวชนที่ถือเป็นต้นทุนทางสังคมที่เป็นพลัง สำคัญการพัฒนาประเทศ อย่างไรก็ดี จากปัญหาของเด็กและเยาวชนและครอบครัวใน ปัจจุบันมีความรุนแรงและสลับซับซ้อนมากขึ้น ทำให้เด็กและเยาวชนเข้าสู่วงจรของ การกระทำผิดอย่างต่อเนื่อง อันส่งผลให้เกิดปัญหาทางสังคมในมิติต่าง ๆ โดยเฉพาะ ปัญหาอาชญากรรมที่เกิดขึ้นจากเด็กและเยาวชนที่มีอายุไม่เกิน 18 ปี ได้กระทำผิด เนื่องจากเด็กและเยาวชนเหล่านั้นเป็นวัยที่อยู่ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อ โดยเฉพาะกลุ่ม วัยรุ่น คือช่วงที่เชื่อมต่อระหว่างวัยเด็กเข้าไปสู่วัยผู้ใหญ่ตอนต้น ซึ่งช่วงอายุดังกล่าวนี้ เป็นช่วงอายุที่มีปัญหามากกว่ากลุ่มอื่น ๆ เป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลง ทั้งด้านร่างกาย และจิตใจและช่วงนี้เป็นช่วงที่มีการกระทำผิดมากที่สุดหรือสูงที่สุดโดยเฉพาะกลุ่มที่มี อายุระหว่าง 13-18 ปี ฉะนั้นกลุ่มเด็กและเยาวชนเหล่านี้จะต้องได้รับความสนใจและให้ การดูแลป้องกันแก้ไขเป็นพิเศษเพื่อมิให้กลุ่มคนเหล่านี้กระทำผิดขึ้นอีก หรือเป็นปัญหา

สังคมต่อไปและพร้อมที่จะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศให้เจริญมั่นคงสืบไป (ชาญกนิต กฤตยา สุริยะมณี และคณะ, 2553)

ด้วยความสำคัญของเด็กและเยาวชน และการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนมีแนวโน้มที่ซับซ้อน และรุนแรงเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ในสังคมส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตในการดำรงชีวิตได้ ผู้ศึกษาเล็งเห็นความสำคัญของปัญหานี้จึงสนใจที่จะศึกษาอิทธิพลและพฤติกรรมของการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดปัตตานี เพื่อบรรยายและอธิบายปรากฏการณ์ที่เป็นสาเหตุของการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนและนำข้อมูลที่ศึกษามาดังกล่าวมาใช้เป็นแนวทางการป้องกันการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนให้เป็นพลเมืองดีและสามารถพัฒนาประเทศให้เจริญในอนาคตต่อไป

2. วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาอิทธิพลและพฤติกรรมของการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดปัตตานี

3. วิธีการวิจัย

3.1 ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาอิทธิพลและพฤติกรรมของการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดปัตตานี ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มีการกำหนดขอบเขต การวิจัยดังนี้

3.1.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้จะศึกษาพฤติกรรมของการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเกี่ยวกับปัจจัย หรือสาเหตุที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน และการขัดเกลาทางสังคมของครอบครัว รวมถึงเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาพฤติกรรมของการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน เป็นขอบเขตของเนื้อหาหลักในงานวิจัยครั้งนี้

3.1.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตด้านพื้นที่อยู่ในพื้นที่สถานพินิจคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดปัตตานี เป็นสถานพินิจคุ้มครองเด็กและเยาวชนในจังหวัดปัตตานี ที่มีเด็กและเยาวชน อายุ 13-18 ปี ที่กระทำผิดจำนวนมาก และสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมและการกระทำผิด ผู้วิจัยจึงเลือกพื้นที่สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดปัตตานี ในการทำวิจัยครั้งนี้

3.1.3 ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย เด็กและเยาวชนที่กระทำผิด ในสถานพินิจคุ้มครองเด็กและเยาวชน ที่มีอายุ 13-18 ปี จำนวน 67 คน ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายของการวิจัย แต่ เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายดังกล่าวมีความจำเป็นต้องคัดออกในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับศึกษาพฤติกรรมและการกระทำผิด ด้วยเด็กและเยาวชนจะต้องได้รับความยินยอม และอยู่ในความควบคุมดูแลของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดปัตตานี ทั้งยังสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมและการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนได้ จึงได้กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น จำนวน 53 คน

3.2 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เพื่อการศึกษาอิทธิพลและพฤติกรรมและการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดปัตตานี จำนวน 53 คน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอิทธิพลและพฤติกรรมและการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดปัตตานี โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณและเก็บข้อมูลตั้งแต่สิงหาคม 2562 ถึงธันวาคม 2562

3.2.1 เครื่องมือในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ดังนั้นการวิจัยใช้เครื่องมือแบบสอบถามในการเก็บข้อมูล และต้องมีความเข้าใจแนวคิด ซึ่งผู้วิจัยทำการศึกษาพัฒนาตนเองด้วยเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเพื่อศึกษาอิทธิพลและพฤติกรรมและการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนในสถานพินิจคุ้มครองเด็กและเยาวชน

จังหวัดปัตตานี โดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน และการขัด
เกลาทางสังคม มาปรับใช้ในการวิจัย โดยใช้วัดแบบประเมินค่า ตามแบบของ ลิเคิร์ต
(Likert scale) (บุญธรรม กิจปรีดาวิสุทธิ, 2553) ซึ่งกำหนดหลักเกณฑ์การให้คะแนน
5 ระดับ จำแนกออกเป็น 3 ส่วนได้แก่ แบบสอบถามข้อมูลทั่วไป แบบสอบถามเกี่ยวกับ
พฤติกรรมของการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน และแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะ
แนวทางการแก้ปัญหาการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน

3.2.2 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามที่มีความตรงในเชิงเนื้อหาและมีความ
น่าเชื่อถือ แบบสอบถามได้รับการตรวจสอบความตรงของเนื้อหา (Content Validity)
จากผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน และมีความเที่ยง (Reliability) แบบสัมประสิทธิ์แอลฟา
ของครอนบาค มีค่าเท่ากับ .75

3.2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูล 2 ลักษณะ คือ ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและ
เก็บข้อมูลภาคสนาม เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ข้อมูลด้านความคิด และ
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน โดยการศึกษา
ค้นคว้าจากวิทยานิพนธ์ ห้องสมุด และเว็บไซต์ต่าง ๆ และการเก็บรวบรวมข้อมูล
ภาคสนาม ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการลงพื้นที่ศึกษาด้วยตนเอง

3.2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

นำแบบสอบถามที่ได้รับคำตอบทั้งหมดมาตรวจสอบความสมบูรณ์ของ
คำตอบ จากนั้นจึงลงรหัสข้อมูล และบันทึกในไฟล์ข้อมูลเพื่อดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล
โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป สถิติที่ใช้ ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
โดยแปลความหมายค่าเฉลี่ยพฤติกรรมของการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ในสถานพินิจ
คุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดปัตตานี

3.2.5 การพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการพิทักษ์สิทธิกลุ่มเป้าหมายและผ่านการ
พิจารณาจากคณะกรรมการด้านจริยธรรม เลขที่ PSU.PN.2-041/62 ซึ่งผู้วิจัยได้ชี้แจงให้
กลุ่มเป้าหมายทราบถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัย การปกปิดข้อมูล และการเก็บรักษา

ความลับ ขอความร่วมมือในการเข้าร่วมวิจัยด้วยความสมัครใจ อธิบายถึงสิทธิในการถอนตัวออกจากการวิจัยได้ตลอดเวลา และการถอนตัวนั้นไม่มีผลเสียใด ๆ หากการเข้าร่วมวิจัยในครั้งนี้ทำให้ผู้ตอบแบบสอบถามเกิดความไม่สบายใจ รู้สึกเป็นทุกข์จะได้รับการดูแลช่วยเหลือด้านจิตใจ โดยการให้คำแนะนำปรึกษา และพิจารณาส่งต่อหากกลุ่มตัวอย่างต้องการแหล่งสนับสนุนอื่นที่นอกเหนือจากความสามารถของผู้วิจัย

4. นิยามศัพท์

ปัจจัย หมายถึง เหตุอันเป็นแนวทางให้เกิดผลการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน

อิทธิพล หมายถึง อำนาจที่สามารถบังคับดลให้เด็กและเยาวชนกระทำความผิด

การกระทำความผิด หมายถึง การกระทำความผิดที่ต้องได้รับการลงโทษกระทำที่กฎหมายห้ามและถือว่าเป็นความผิดซึ่งมีผลให้ต้องถูกลงโทษตามที่กฎหมายกำหนดไว้

เด็กและเยาวชน หมายถึง เด็กที่กระทำความผิดที่อยู่ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนที่มีอายุ 13 ปี ขึ้นไป ไม่เกิน 18 ปีบริบูรณ์

สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน หมายถึง สถานที่ควบคุมตัวเด็กและเยาวชนที่และเยาวชนกระทำความผิด เป็นการชั่วคราวระหว่างศาลได้สวน

5. ผลการศึกษา

5.1 ข้อมูลพื้นฐานของเด็กและเยาวชน

จากกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามพบว่า กลุ่มเป้าหมายเป็นเพศชาย ร้อยละ 100 ในขณะที่ทำผิดมีอายุ 17-18 ปี มีจำนวนมากที่สุดคือ ร้อยละ 66.0 ส่วนใหญ่ผู้กระทำความผิดอยู่ในระดับการศึกษาประถมศึกษาปีที่ 4-6 ร้อยละ 44.4 ผู้กระทำความผิดมีจำนวนพี่น้อง 4 คนขึ้นไป ร้อยละ 49.1 ผู้กระทำความผิดส่วนใหญ่สถานภาพสมรสของบิดา มารดา อยู่ด้วยกัน ร้อยละ 47.2 ปัจจุบันพักอาศัยอยู่กับ ครอบครัว ร้อยละ 56.6 ผู้กระทำความผิดส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในเมือง ร้อยละ 41.5 ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวผู้กระทำความผิดอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 50.9 รายได้ของครอบครัวมีความมั่นคง ร้อยละ 50.9 และรับข่าวสารจากสื่อโทรทัศน์ ร้อยละ 50.9

5.2 อิทธิพลและพฤติกรรมการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดปัตตานี

อิทธิพลและพฤติกรรมการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ประกอบไปด้วย ด้านภาวะแห่งจิตใจ ด้านแหล่งที่อยู่อาศัย ด้านแรงจูงใจ ด้านอบรมเลี้ยงดู ด้านอิทธิของกลุ่มเพื่อน ด้านความสัมพันธ์ครอบครัว ด้านยาเสพติด ด้านอิทธิพลของสื่อ ดังตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับอิทธิพลและพฤติกรรมการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน (n = 53)

อิทธิพลและพฤติกรรมการกระทำผิดของ เด็กและเยาวชน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. ด้านภาวะแห่งจิตใจ	3.14	.981	ปานกลาง
2. ด้านแหล่งที่อยู่อาศัย	3.08	.969	ปานกลาง
3. ด้านแรงจูงใจ	3.05	.907	ปานกลาง
4. ด้านอบรมเลี้ยงดู	3.01	.571	ปานกลาง
5. ด้านอิทธิของกลุ่มเพื่อน	2.99	.996	ปานกลาง
6. ด้านความสัมพันธ์ครอบครัว	2.99	.888	ปานกลาง
7. ด้านยาเสพติด	2.91	.903	ปานกลาง
8. ด้านอิทธิพลของสื่อ	2.71	.819	ปานกลาง
รวม	2.99	.880	ปานกลาง

จากตารางที่ 2 แสดงอิทธิพลต่อพฤติกรรมการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ของเด็กและเยาวชนในสถานพินิจคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดปัตตานี ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.99$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ด้านภาวะแห่งจิตใจในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.14$) ด้านแหล่งที่อยู่อาศัยในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.08$) ด้านแรงจูงใจในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.05$) ด้านอบรมเลี้ยงดูในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.01$) ด้านอิทธิพลของเพื่อนในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.99$) อยู่ในระดับเดียวกับ

ด้านความสัมพันธ์ของครอบครัวในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.99$) ด้านยาเสพติดในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.91$) ด้านอิทธิพลของสื่อในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.71$) จึงทำให้ทราบถึงผู้ตอบแบบสอบถามในหัวข้ออิทธิพลและพฤติกรรมการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนในด้านสถานะแห่งจิตใจเป็นจำนวนที่แปลผลปานกลาง

ตารางที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับด้านภาวะแห่งจิตใจ (n = 53)

ด้านภาวะแห่งจิตใจ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. เมื่อท่านถูกขัดใจ ท่านรู้สึกว่าคุณค่า หงุดหงิด อารมณ์ร้ายง่าย	3.32	1.29	ปานกลาง
2. ท่านกระทำผิดเพราะมีอารมณ์ รุนแรง/ควบคุมตัวเองไม่ได้	3.13	1.40	ปานกลาง
3. ท่านรู้สึกว่าคุณค่าตัวเองด้อยคุณค่า	2.98	1.43	ปานกลาง
รวม	3.14	.981	ปานกลาง

จากตารางที่ 3 แสดงอิทธิพลต่อพฤติกรรมการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนด้านภาวะแห่งจิตใจ ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.14$) เมื่อพิจารณาตามรายข้อเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยพบว่า กระทำผิดเพราะมีอารมณ์รุนแรง/ควบคุมตัวเองไม่ได้ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.13$) เมื่อถูกขัดใจรู้สึกว่าคุณค่า หงุดหงิด อารมณ์ร้ายง่ายในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.32$) และรู้สึกว่าคุณค่าตัวเองด้อยคุณค่าในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.98$) จึงทำให้ได้ทราบถึงผู้ตอบแบบสอบถามในหัวข้อพฤติกรรมการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนในด้านภาวะแห่งจิตใจ การที่เด็กและเยาวชนถูกขัดใจ ทำให้เด็กและเยาวชน หงุดหงิดง่าย และอารมณ์ร้ายได้ง่าย และเด็กกระทำผิดเพราะมีอารมณ์รุนแรง/ควบคุมตัวเองไม่ได้เด็ก และเยาวชนรู้สึกว่าคุณค่าตัวเองด้อยค่า

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยด้านแหล่งที่อยู่อาศัย (n = 53)

แหล่งที่อยู่อาศัย	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. แหล่งที่อยู่อาศัยของท่านอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี	3.15	1.42	ปานกลาง
2. ชุมชนที่อยู่อาศัยเป็นย่านที่มีการเสพหรือจำหน่ายยาเสพติด เช่น ยาบ้า สารระเหย	3.13	1.40	ปานกลาง
3. คนในชุมชนที่ท่านอาศัย ส่วนใหญ่มักเห็นว่า การกระทำผิดเป็นเรื่องปกติ	3.11	1.21	ปานกลาง
4. ปัจจุบันพื้นที่ที่ท่านอาศัยอยู่อยู่ในพื้นที่เสี่ยงการกระทำผิด	3.09	1.36	ปานกลาง
5. สภาพแวดล้อมที่ท่านอาศัยมีความสะอาด	2.92	1.81	ปานกลาง
รวม	3.08	.969	ปานกลาง

จากตารางที่ 4 แสดงอิทธิพลต่อพฤติกรรมการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนด้านแหล่ง ที่อยู่อาศัย ภาพรวมในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.08$) เมื่อพิจารณารายด้านเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยได้ดังนี้ แหล่งที่อยู่อาศัยของท่านอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดีในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.15$) ชุมชนที่อยู่อาศัยเป็นย่านที่มีการเสพหรือจำหน่ายยาเสพติด เช่น ยาบ้า สารระเหย ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.13$) คนในชุมชนที่ท่านอาศัย ส่วนใหญ่มักเห็นว่า การกระทำผิดเป็นเรื่องปกติ ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.11$) ปัจจุบันพื้นที่ที่ท่านอาศัยอยู่อยู่ในพื้นที่เสี่ยงการกระทำผิดในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.09$) และสภาพแวดล้อมที่ท่านอาศัยมีความสะอาดในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.92$)

ตารางที่ 5 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยด้านแรงงใจ (n = 53)

แรงงใจ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. ท่านกระทำผิดเพราะเรียกร้องความสนใจ	3.11	1.38	ปานกลาง
2. ท่านกระทำผิดเพราะทนต่อการถูกขู่ข่มไม่ได้	3.04	1.35	ปานกลาง
3. ท่านถูกคนอื่นกดดันหรือบังคับขู่ข่มให้กระทำผิด	3.02	1.42	ปานกลาง
รวม	3.05	.907	ปานกลาง

จากตารางที่ 5 แสดงอิทธิพลต่อพฤติกรรมการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนด้านแรงงใจ ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.05$) เมื่อพิจารณารายด้านเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้ดังนี้ กระทำผิดเพราะเรียกร้องความสนใจ ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.11$) กระทำผิดเพราะทนต่อการถูกขู่ข่มไม่ได้ ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.04$) และถูกคนอื่นกดดันหรือบังคับขู่ข่มให้กระทำผิด ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.02$)

ตารางที่ 6 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของข้อมูลปัจจัยด้านการอบรมเลี้ยงดู (n = 53)

การอบรมเลี้ยงดู	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. พ่อแม่ของท่านไม่เคยดุคำ ต่อว่าท่าน	3.34	1.25	ปานกลาง
2. พ่อแม่ของท่านเลี้ยงท่านตามใจท่านทุกอย่าง	3.17	1.23	ปานกลาง
3. พ่อแม่ของท่าน มักลงโทษด่าว่าอย่างรุนแรง	3.13	1.30	ปานกลาง
4. ผู้ปกครองของท่านไม่ค่อยให้คำปรึกษา	2.98	1.32	ปานกลาง

การอบรมเลี้ยงดู	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
5. พ่อแม่ของท่านไม่เคยดักเตือนว่ากล่าวเมื่อเวลากระทำผิด	2.98	1.33	ปานกลาง
6. พ่อแม่ของท่านมักไม่มีเวลาดูแลเอาใจใส่หรือคอยอบรมสั่งสอนท่านเป็นประจำ	2.89	1.23	ปานกลาง
7. เมื่อท่านกระทำผิดพ่อแม่ของท่าน มักตามใจหรือปกป้อง	2.75	1.23	ปานกลาง
8. พ่อแม่ของท่านมีกฎข้อบังคับมาก ทำให้ไม่อิสระ	2.74	1.37	ปานกลาง
รวม	3.01	.981	ปานกลาง

จากตารางที่ 6 แสดงอิทธิพลต่อพฤติกรรมการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ด้านการอบรมเลี้ยงดูพบว่า ข้อมูลปัจจัยด้านการอบรมเลี้ยงดู ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.01$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยพบว่า พ่อแม่ของท่านไม่เคยดุคำ ต่อว่าท่านในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.34$) พ่อแม่ของท่านเลี้ยงท่านตามใจท่านทุกอย่างในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.17$) และพ่อแม่ของท่านมักลงโทษด่าว่าอย่างรุนแรงในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.13$) พ่อแม่ของท่านไม่เคยดักเตือนว่ากล่าวเมื่อเวลากระทำผิดในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.98$) อยู่ในระดับเดียวกับพ่อแม่ของท่านไม่เคยดักเตือนว่ากล่าวเมื่อเวลากระทำผิดในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.98$) พ่อแม่ของท่านมักไม่มีเวลาดูแลเอาใจใส่หรือคอยอบรมสั่งสอนท่านเป็นประจำในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.89$) เมื่อท่านกระทำผิดพ่อแม่ของท่านมักตามใจหรือปกป้องในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.75$) และพ่อแม่ของท่านมีกฎข้อบังคับมากทำให้ไม่อิสระ ($\bar{X} = 2.74$)

ตารางที่ 7 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยด้านอิทธิพลกลุ่มเพื่อน (n = 53)

อิทธิพลกลุ่มเพื่อน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. เพื่อนที่ท่านอยู่ส่วนใหญ่เคยกระทำผิด	3.17	1.28	ปานกลาง
2. เพื่อนชักชวนให้ไปกระทำผิด	3.06	1.37	ปานกลาง
3. ท่านกระทำผิดเพียงเพราะความคึกคะนองหรือ สนุกสนานตามกลุ่มเพื่อนและรู้เท่าไม่ถึงการณ์	2.75	1.38	ปานกลาง
รวม	2.99	.996	ปานกลาง

จากตารางที่ 7 แสดงอิทธิพลต่อพฤติกรรมการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนด้านอิทธิพลกลุ่มเพื่อน ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.99$) เมื่อพิจารณารายด้านเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยได้ดังนี้ เพื่อนที่ท่านอยู่ส่วนใหญ่เคยกระทำผิดในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.17$) เพื่อนชักชวนให้ไปกระทำผิดในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.06$) และท่านกระทำผิดเพียงเพราะความคึกคะนองหรือสนุกสนานตามกลุ่มเพื่อนและรู้เท่าไม่ถึงการณ์ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.75$)

ตารางที่ 8 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของข้อมูลด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว (n = 53)

ความสัมพันธ์ของครอบครัว	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. พ่อแม่ของท่านดูแลเอาใจ ท่านอยู่เสมอ	3.52	1.25	มาก
2. พ่อแม่หรือคนในครอบครัวของท่านมักทะเลาะ กันอยู่เสมอ	2.91	1.29	ปานกลาง
3. ท่านมักไม่เชื่อฟังหรือให้ความร่วมมือกับพ่อแม่	2.91	1.40	ปานกลาง
4. ครอบครัวของท่านแตกต่างคนต่างอยู่ไม่มี ใครสนใจ	2.66	1.35	ปานกลาง
รวม	2.99	.888	ปานกลาง

จากตารางที่ 8 แสดงค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกรรมการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนในสถานพินิจคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดปัตตานี ด้านความสัมพันธ์ของครอบครัว ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.99$) เมื่อพิจารณาตามรายชื่อเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยได้ดังนี้ พ่อแม่ของท่านดูแลเอาใจท่านอยู่เสมอบนระดับมาก ($\bar{X} = 3.52$) พ่อแม่หรือคนในครอบครัวของท่านมักทะเลาะกันอยู่เสมอบนระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.91$) อยู่ในระดับเดียวกับท่านมักไม่เชื่อฟังหรือให้ความร่วมมือกับพ่อแม่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.91$) และครอบครัวของท่านแตกแยกต่างคนต่างอยู่ไม่มีใครสนใจในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.66$)

ตารางที่ 9 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยด้านด้านยาเสพติด ($n = 53$)

ด้านยาเสพติด	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. ท่านคิดว่ายาเสพติดมีอิทธิพลทำให้ท่านกระทำผิด	3.64	1.24	ปานกลาง
2. คนใกล้ชิดท่านติดยาเสพติด	3.30	1.32	ปานกลาง
3. ท่านเคยลองเสพยาเสพติด	2.36	1.36	ปานกลาง
รวม	2.91	.903	ปานกลาง

จากตารางที่ 9 แสดงค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกรรมการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนในสถานพินิจคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดปัตตานี ด้านยาเสพติด ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.91$) เมื่อพิจารณารายด้านเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยพบว่า ท่านคิดว่ายาเสพติดมีอิทธิพลทำให้ท่านกระทำผิดในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.64$) คนใกล้ชิดท่านติดยาเสพติดในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.30$) และท่านเคยลองเสพยาเสพติดในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.36$)

ตารางที่ 10 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยด้านอิทธิพลของสื่อ (n = 53)

อิทธิพลของสื่อ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. ท่านเคยได้รับแบบอย่างการกระทำผิดผ่านทางสื่อต่างๆ	3.26	1.36	ปานกลาง
2. การกระทำผิดเลียนแบบมาจากอิทธิพลจากสื่อต่างๆ	2.81	1.28	ปานกลาง
3. การรับข่าวสารที่ไม่ดีส่งผลต่อการกระทำผิด	2.66	1.24	ปานกลาง
รวม	2.71	.819	ปานกลาง

จากตารางที่ 10 แสดงค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกระทำผิดของเด็กและเยาวชนในสถานพินิจคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดปัตตานี ด้านอิทธิพลของสื่อ ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.71$) เมื่อพิจารณารายด้านเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยได้ดังนี้ ท่านเคยได้รับแบบอย่างการกระทำผิดผ่านทางสื่อต่าง ๆ ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.26$) การกระทำผิดเลียนแบบมาจากอิทธิพลจากสื่อต่าง ๆ ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.81$) การรับข่าวสารที่ไม่ดีส่งผลต่อการกระทำผิดในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.66$)

5.3 ข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ปัญหาการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดปัตตานี

สำหรับแนวทางการป้องกันการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนจากการศึกษามีแนวทาง การป้องกัน ดังนี้ 1) แนวทางการป้องกันตนเอง (เด็กและเยาวชน) โดยการพัฒนาทักษะชีวิตให้กับเด็กและเยาวชนให้อยู่ในสถานการณ์แวดล้อมที่ไม่พึงประสงค์อย่างปลอดภัย สามารถเอาตัวรอด เลือคบเพื่อนที่ดี ไม่ทดลองทำสิ่งที่เสี่ยงที่รู้ว่ามีภัย เพราะอาจจะทำให้เกิดการกระทำผิด พยายามหลีกเลี่ยงเพื่อนที่ชอบชักจูงไปในทาง

เสื่อมเสีย รู้จักใช้วิจารณญาณในการแก้ปัญหา แต่หาว่าไม่สามารถแก้ไขเองได้ ก็ควรจะปรึกษากับพ่อแม่หรือญาติผู้ใหญ่ที่ไว้ใจได้ และสร้างทักษะชีวิตให้กับตนเอง โดยเฉพาะทักษะการปฏิเสธเมื่อถูกเพื่อนชักชวนให้ไปทำผิดต้องรู้จักปฏิเสธอย่างนุ่มนวล โดยการชี้แจงผลเสียที่อาจเกิดผลกระทบต่อการเรียนและอนาคต 2) ด้านครอบครัว เสริมสร้างศักยภาพสถาบันครอบครัว เพื่อให้ครอบครัวมีศักยภาพ และความเข้มแข็งในการดูแลเด็กและเยาวชน โดยครอบครัวต้องตระหนัก ให้ความสำคัญในการอบรมเลี้ยงดู และปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมให้กับเด็กและเยาวชน พ่อแม่ควรให้ความรักความอบอุ่น และพ่อแม่ก็ควรปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดี และเป็นທີ່ปรึกษาให้แก่ลูก ๆ ได้ ทำให้ลูกไม่หันไปให้ความสำคัญกับเพื่อน 3) ด้านการศึกษา ควรมีการออกแบบการศึกษาอย่างเหมาะสมต่อพื้นที่โดยคนในพื้นที่คำนึง ถึงวัฒนธรรมชุมชน และกลุ่มเป้าหมาย โดยไม่เน้นวัดความสามารถด้านวิชาการหรือผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ โรงเรียนควรสนับสนุนให้นักเรียนได้ร่วมกิจกรรมนันทนาการต่าง ๆ และสอนให้เด็กรู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ 4) ด้านสังคม หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ผู้นำทางชุมชน และผู้นำทางศาสนา ควรให้ความสำคัญในการดูแลและป้องกันการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน โดยการเสริมสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลเด็กและเยาวชน การสร้างชุมชนสีขาวที่ช่วยในการเฝ้าระวัง และสร้างความปลอดภัยให้แก่เด็กและเยาวชน การเป็นชุมชนต้นแบบที่ปราศจากอบายมุขต่าง ๆ โดยจัดโครงการให้ความรู้ และส่งเสริมกิจกรรมให้แก่เด็กและเยาวชน 5) ด้านกฎหมายโดยการบังคับใช้ กฎหมายอย่างเคร่งครัด

กล่าวโดยสรุปแนวทางที่สำคัญในการป้องกันปัญหาจากการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน การกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนไม่ว่าจะเกิดมาจากสาเหตุใดก็ตาม หากผู้ใหญ่มีการเพิกเฉยหรือปล่อยปละละเลยย่อมจะส่งผลเสียหายไปถึงระดับประเทศชาติเป็นแน่แท้ ฉะนั้นกระบวนการ ป้องกันการกระทำความผิดอย่างเป็นระบบจึงถือเป็นมาตรการเชิงรุกที่ทุกภาคส่วนต้องช่วยกันในการดำเนินการ นอกจากนี้ที่สำคัญ คือ การสร้างเครือข่ายครู ผู้ปกครอง สถานศึกษา และเครือข่ายชุมชนในการติดตาม ดูแลพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดและกลับสู่ชุมชนอีกด้วย เพื่อมิให้วน

กลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ การสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างกันภายในชุมชนเพื่อให้สภาพแวดล้อม และอาณาบริเวณใกล้เคียงมีความสะอาด น่าอยู่ และส่งเสริมในการเข้าร่วมกิจกรรมที่สามารถพัฒนาและยกระดับจิตใจให้เด็กและเยาวชนเกิดมีคุณค่าในตนเอง ก็ย่อมเป็นสิ่งสำคัญต่อการสร้างพันธะบางสิ่งเพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้เด็กและเยาวชนเกิดพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนออกไปในทิศทางที่เลวได้

6. สรุปและอภิปรายผล

อิทธิพลและพฤติกรรมการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดปัตตานี สามารถอภิปรายได้ดังนี้

ด้านภาวะแห่งจิตใจ พบว่า ด้านภาวะแห่งจิตใจมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.14$) โดยเด็กและเยาวชนเมื่อถูกจิตใจ รู้สึกว่าตัวเอง มีความหงุดหงิด อารมณ์ร้ายง่าย มีอารมณ์รุนแรง/ควบคุมตัวเองไม่ได้ อาจเป็นเพราะเด็กและเยาวชนกลุ่มนี้ มีพฤติกรรมที่คึกคะนอง ไม่สามารถควบคุมตัวเอง และอารมณ์รุนแรง สอดคล้องกับการศึกษาของผดุง อารยะวิญญู (2542) พบว่า ภาวะแห่งจิตใจ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วอันเนื่องมาจากผลแห่งการพัฒนาการตามวัย โดยเฉพาะเด็กวัยรุ่นที่อยู่ในวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งร่างกายและจิตใจ หรือที่เรียกกันว่าวัยรุ่นตอนนั้น ทำให้เด็กปรับตัวไม่ได้ประกอบกับบิดามารดา ครู อาจารย์ หรือผู้ปกครองไม่เข้าใจ ทำให้เด็กเกิดมีอารมณ์รุนแรง จุนเจียว โกรธง่าย บางคนก็กลายเป็นคนเจ้าทุกข์ มักมีอารมณ์ขุ่นมัว หงุดหงิด เอาใจยาก ทำเรื่องเล็กให้เป็นเรื่องใหญ่ และชอบแสดงออกซึ่งพฤติกรรมในลักษณะที่เป็นภัยต่อผู้อื่นได้ และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ชื่นจิตร วาณิชยสุวรรณ (2554) ที่ศึกษาพบว่า ปัจจัยภายในด้านภาวะแห่งจิตใจหรือสภาวะทางอารมณ์เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน เนื่องจากเป็นวัยที่มีความต้องการและอารมณ์รุนแรง มีพลังมาก และร่างกายและจิตใจเปลี่ยนจากเด็กมาเป็นผู้ใหญ่อารมณ์จึงแปรปรวนและจิตใจไม่

ปกติ เกิดความขัดแย้งในจิตใจ ถ้าอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่ดีเด็กและเยาวชนเหล่านี้จะมีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนและนำไปสู่การกระทำผิดได้ง่าย

ด้านแหล่งที่อยู่อาศัย พบว่า ด้านแหล่งที่อยู่อาศัยมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการกระทำผิดเด็กและเยาวชน ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.08$) โดยพื้นที่ที่เด็กและเยาวชนอาศัยอยู่ในพื้นที่เสี่ยงต่อ การกระทำผิด ส่วนใหญ่เห็นว่าการกระทำผิดเป็นเรื่องปกติ และการที่เด็กอาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมไม่ดีมีโอกาสรับเอาสิ่งไม่ดี และการเติบโตในสภาพชุมชนที่ไม่ดี จะเพิ่มโอกาสเป็นเด็กที่ใช้ความรุนแรงและการมีเพื่อนบ้าน ผู้ใหญ่ที่กระทำผิด และมีความสะดวกในการใช้ยาเสพติดจะเพิ่มความเสี่ยงต่อการกระทำผิดและรุนแรง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยโกศล วงศ์สวรรค์ และคนอื่น ๆ (2537) ที่ศึกษาพบว่า สภาพแวดล้อมรอบข้างมีความสำคัญมาก ถ้าใครก็ตามที่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่ดี เช่น บ้านอยู่ใกล้แหล่งการพนันเมื่อเกิดความต้องการอย่างใดอย่างหนึ่ง บังคับจากสภาพแหล่งการพนันจะผลักดันให้คน ๆ นั้นมีพฤติกรรมที่ผิดกฎหมาย เช่น คนนั้นจะหาทางเข้าไปเล่นการพนันเพื่อให้ได้เงินมาซื้อสิ่งที่ต้องการ ในทางตรงข้ามคนที่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี มีการเรียนรู้ที่ดีจากบุคคลใกล้เคียง คนนั้นก็เลยจะไม่กระทำผิดสิ่งที่ผิดกฎหมาย

ด้านแรงจูงใจ พบว่า ด้านแรงจูงใจมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการกระทำผิดเด็กและเยาวชน ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.05$) โดยปัจจัยที่ทำให้เด็กและเยาวชนกระทำผิดเนื่องจากเด็กและเยาวชนกระทำผิดต้องการเรียกร้องความสนใจ ถูกคนอื่นกีดกันและบังคับขู่เข็ญให้กระทำผิด และต้องการเป็นที่ยอมรับจากเพื่อน การศึกษาของเนาวจิต สาเหตุที่ทำให้เกิดพฤติกรรมการกระทำผิด เนื่องมาจากความต้องการ 2 ประการ ได้แก่ ความต้องการทางร่างกาย หรือความต้องการทางสังคม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุณีย์ กัลยาจิตร (2555) ที่ศึกษาพบว่า สาเหตุประการสำคัญมาจากครอบครัว คือ ขาดการอบรมดูแล การเอาใจใส่ และการที่ไม่มีเวลา ขาดการมีกิจกรรมร่วมกัน คบเพื่อนที่มีพฤติกรรมเผลอ เป็นช่วงวัยรุ่นที่มีอารมณ์รุนแรง หงุดหงิด มีการแก้ปัญหาโดยใช้กำลังจากการถูกข่มขู่บังคับ ทำให้กระทำการใด ๆ ลงไปโดยขาดความยั้งคิด

ด้านการอบรมเลี้ยงดู พบว่า ด้านการอบรมเลี้ยงดูมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการกระทำของเด็กและเยาวชนในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.01$) โดยปัจจัยที่ทำให้เด็กและเยาวชนกระทำผิดพ่อแม่ของเด็กและเยาวชนไม่เคยดูค่า ต่อว่า พ่อแม่เลี้ยงตามใจทุกอย่าง พ่อแม่เด็กเลี้ยงแบบปล่อยปละละเลย และเด็กบางคนที่ถูกกระทำผิด เพราะครอบครัวเลี้ยงดูแบบเข้มงวด ทำโทษโดยไม่มีการอธิบายเหตุผล นอกจากนี้การขาดการเอาใจใส่ดูแล อบรมสั่งสอน ทำให้เด็กและเยาวชนเกิดความว่าเหว่ ขาดความรักความอบอุ่น เด็กอาจต้องการเรียกร้องความสนใจด้วยการแสดงออกในทางที่ก้าวร้าว และใช้ความรุนแรง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุนิย์ กัลยะจิตร (2555) พบว่า สาเหตุสำคัญมาจากครอบครัว คือ ขาดการอบรมดูแล การเอาใจใส่ และการที่ไม่มีเวลา ขาดการมีกิจกรรมร่วมกันระหว่างบิดา มารดา กับเด็กและเยาวชน ทำให้เด็กและเยาวชนหันไปคบเพื่อนที่มีพฤติกรรมเกรี้ยว มีเวลาในการใช้ชีวิตอยู่กับกลุ่มเพื่อนค่อนข้างมาก ซึ่งเด็กและเยาวชนจะปรึกษากับกลุ่มเพื่อนได้ทุกเรื่อง ไว้ว่างใจเพื่อนมาก เมื่ออยู่กับกลุ่มเพื่อนจะมีความสุขได้เที่ยวเตร่ เล่นเกม เล่นอินเทอร์เน็ต จับกลุ่มดื่มสุรา ประกอบกับตัวของเด็กและเยาวชนไม่ชอบอยู่ในกฎเกณฑ์ ชอบความอิสระ และพ่อแม่ไม่มีเวลาในการอบรมเลี้ยงดู ทำให้เด็กขาดการอบรม และการเอาใจใส่ที่ดี ซึ่งทำให้เด็กขาดทักษะชีวิต อาจทำให้เด็กกระทำผิดได้ง่าย

ด้านอิทธิพลของกลุ่มเพื่อน พบว่า ด้านอิทธิพลของกลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.99$) จากศึกษาพบว่า เพื่อนเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลในการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน เช่น การกระทำเพื่อให้เกิดการยอมรับจากกลุ่มเพื่อน เพื่อให้ตนเองสามารถเข้ากลุ่มได้ หรือการท้าทายจากกลุ่มเพื่อนนำไปสู่การกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนได้ สอดคล้องกับผลการศึกษาของพรพรรณ มากบุญ และ สมทรัพย์ สุขอนันต์ (2556) ที่ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทักษะทางสังคมของเด็กและเยาวชนชายในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนเขต 2 จังหวัดราชบุรี พบว่า กลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลในการชักจูง หรือเสริมแรงให้เกิดพฤติกรรมทั้งในแง่บวกและลบ หากสามารถเสริมแรงในทางที่เหมาะสม เด็กจะมีแนวโน้มในการกระทำพฤติกรรมที่เหมาะสมได้

ด้านความสัมพันธ์ครอบครัว พบว่า ด้านอิทธิพลของความสัมพันธ์ครอบครัวมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.99$) จากศึกษาพบว่า ครอบครัวมีส่วนสำคัญต่อพฤติกรรมด้านบวกและด้านลบของเด็กและเยาวชน เพราะครอบครัวเป็นจุดเริ่มต้นในทุก ๆ ด้านในการพัฒนามนุษย์ ทั้งในด้านร่างกาย ด้านจิตใจ และด้านสติปัญญา หากครอบครัวอบรมเลี้ยงดู ดูแลอย่างเข้าใจ ให้ความรักความอบอุ่น เอาใจใส่ดูแล ตลอดจนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่ถูกต้อง ย่อมจะเป็นผลดีต่อการเจริญเติบโตของเด็กและเยาวชนเหล่านั้น ในทางตรงกันข้าม หากเด็กและเยาวชนไม่ได้รับการดูแลที่ดี เด็กเยาวชนดังกล่าวย่อมไม่ได้รับผลจากการกระทำที่ไม่ถูกต้องของผู้ปกครองได้ด้วยเช่นกัน สอดคล้องกับผลการศึกษาของ พรพรรณ มากบุญ และ สมทรัพย์ สุขอนันต์ (2556) ที่ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทักษะทางสังคมของเด็กและเยาวชนชายในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนเขต 2 จังหวัดราชบุรี พบว่า เด็กและเยาวชนส่วนใหญ่อยู่ในครอบครัวที่สมาชิกภายในครอบครัวมีความใกล้ชิดผูกพันและห่วงใยกัน มีการดูแลช่วยเหลือเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน มีการให้คำแนะนำปรึกษาให้กำลังใจซึ่งกันและกัน การทำกิจกรรมร่วมกัน คุณสมบัติเหล่านี้เปรียบเสมือนเป็นพื้นที่ฐานความอบอุ่นและความมั่นคงในครอบครัว ซึ่งส่งผลต่อสมาชิกในครอบครัวโดยเฉพาะวัยรุ่นให้มีความมั่นคงทางอารมณ์ สามารถเผชิญกับสถานการณ์และสิ่งยั่วยุต่าง ๆ ได้

ด้านยาเสพติด พบว่า ด้านยาเสพติดมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.91$) จากศึกษาพบว่า เมื่อเด็กและเยาวชนที่ติดยาเสพติดมีผลต่อการกระทำผิด ทั้งนี้เนื่องจากผู้ที่เสพยาเสพติดส่วนใหญ่ไม่สามารถควบคุมอารมณ์ สติได้ ส่งผลต่อพฤติกรรมการกระทำผิดได้ง่ายมากขึ้น สอดคล้องกับผลการศึกษาของสุวรา แก้วนุ้ย และ ทักษพล ธรรมรังสี (2554) ที่ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมการคุกคามทางเพศในกลุ่มเด็กและเยาวชน ภายใต้อิทธิพลการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พบว่า การใ้ยาเสพติดส่งผลให้เกิดการขาดความยับยั้งชั่งใจ หรือทำให้เกิดความกล้าที่จะกระทำมากขึ้น กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จะเสพยาบ้า และทุกครั้งที่มีการเสพยาจะดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ร่วมด้วย ทำให้เป็นตัวกระตุ้นอารมณ์ทำให้มีความกล้ามากขึ้น

ด้านอิทธิพลของสื่อ พบว่า ด้านอิทธิพลของสื่อมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.71$) จากศึกษาพบว่า การรับข่าวสารที่ไม่ดีส่งผลต่อการกระทำผิด ส่วนใหญ่การกระทำผิดเลียนแบบมาจากสื่อต่าง ๆ อาจเป็นเพราะสื่อในปัจจุบันมีการเปิดกว้างมากขึ้น และสื่อบางประเภทมุ่งแต่จะเร้าความสนใจของผู้อ่าน จึงลงเรื่องราวหรือแสดงรูปอันขัดต่อศีลธรรมอันดี บางเรื่องลงรายละเอียดของวิธีการประกอบอาชญากรรม ซึ่งกลายเป็นการชี้ช่องให้เด็กและเยาวชน การแพร่ภาพ เสียง และความคิดของสื่อมวลชนมีทั้งผลดีและผลร้าย ผลดี คือ ให้ความบันเทิง ส่วนผลร้าย คือ เป็นตัวอย่างที่เลวร้ายต่อเด็กและเยาวชน เพราะเด็กและเยาวชนยังอ่อนต่อความนึกคิดในทางผิดชอบ ชั่วดี เด็กขาดการวิจรณาณในการรับชม ย่อมจะเอาอย่างการกระทำนั้น ๆ และรับเอาค่านิยมที่ผิด ๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพลิชฐ์ โสภณพงศ์พัฒน์ (2562) ได้ศึกษาพบว่า การเปิดรับสื่อสังคมออนไลน์เป็นเวลานานกว่า 5 ชั่วโมง มีผลต่อพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน

กล่าวสรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดปัตตานี พบว่า อิทธิพลและพฤติกรรมการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนมีพฤติกรรมการกระทำผิดในคดีเกี่ยวกับยาเสพติด ลักทรัพย์ และทำร้ายร่างกาย ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน มีหลายปัจจัย ส่วนใหญ่เกิดจากปัจจัยด้านภาวะแห่งจิตใจของเด็กและเยาวชน ปัจจัยด้านครอบครัว ปัจจัยด้านกลุ่มเพื่อน ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมสังคมชุมชนที่พักอาศัย เนื่องจากเมื่อเด็กและเยาวชนถูกขัดใจ รู้สึกว่าตัวเองหงุดหงิด และมีอารมณ์ร้ายง่าย อารมณ์รุนแรง ควบคุมตัวเองไม่ได้ ซึ่งอาจเกิดจากอารมณ์ฉีกกะนอง และขาดความอดทนต่อสิ่งเร้าและสภาพแวดล้อม และไม่ชอบถูกบังคับ มักแสดงออกในทางรุนแรง ก้าวร้าว และใช้วิธีการที่ผิดในการแก้ปัญหา

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1) การกำหนดบทลงโทษในคดีที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดและคดีอาชญากรรมที่รุนแรงมากกว่า เพื่อเป็นการป้องปรามทั้งผู้ค้าและผู้เสพ รวมทั้งมีการปราบปรามอย่างจริงจังเพื่อเป็นการป้องกันการกระทำความผิดซ้ำ และมีความเกรงกลัวมากขึ้น

2) ภาครัฐสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการวางแผนทางการปฏิบัติ และการบังคับใช้กฎหมายเพื่อการควบคุม หรือลดปัจจัยเสี่ยงต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน

3) ภาครัฐและทุกภาคส่วนควรตระหนัก และให้ความสำคัญในการแก้ปัญหาการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน เพราะการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนเกิดจากหลายปัจจัย ทั้งปัจจัยด้านตัวเด็กและเยาวชน ปัจจัยครอบครัว ปัจจัยด้านเพื่อน ปัจจัยด้านสังคมและสภาพแวดล้อม

7.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน โดยการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการสนทนากลุ่ม สัมภาษณ์แบบเจาะลึกเป็นรายบุคคล เพื่อทราบปัญหาที่ชัดเจนและกว้างยิ่งขึ้น

2) ควรมีการศึกษากระบวนการบำบัด แก้ไขฟื้นฟูการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน เพื่อป้องกันการกระทำความผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนต่อไป

3) ควรมีการศึกษาอิทธิพลและพฤติกรรมกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นแนวทางในการป้องกันปัญหาการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันต่อไป

8. กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม การกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัด ปัตตานี ได้รับการสนับสนุนการทำวิจัยจาก สาขาวิชาพัฒนาศังคม คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ผู้วิจัยขอกราบ ขอบคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

เอกสารอ้างอิง

กนกวรรณ ศรีทุมมา. (2546). การศึกษาตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดของเยาวชน ในศูนย์ แกร็บเด็กและเยาวชนชาย บ้านเมตตา สถานพินิจและคุ้มครอง เด็กและเยาวชน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. สำนัก หอสมุดกลาง.

กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. (2555). จำนวนคดีเด็กและเยาวชนที่ถูก ดำเนินคดีจำแนกตามฐานความผิด. สืบค้นจาก <http://www.djop.go.th/stat/statbetween2008-2011/item>.

กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. (2562). แผนกลยุทธ์และแผนปฏิบัติการ 4 ปี พ.ศ. 2559-2562. สืบค้นจาก <http://www.djop.go.th/about/policy>.

โกศล วงศ์สวรรค์ และคณะ. (2537). ปัญหาสังคม. กรุงเทพฯ : รวมสาส์น.

ชาญคณิต กฤตยา สุริยะมณี และคนอื่น ๆ. (2553). ปัจจัยที่มีผลต่อการกระทำผิดซ้ำคดี ยาเสพติด: กรณีศึกษา ผู้กระทำผิดร้ายแรงและมีโทษสูงและต้องดูแลเป็น พิเศษ. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด กระทรวงยุติธรรม.

ชื่นจิตร วาณิชยสุวรรณ. (2554). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดสงขลา. (วิทยานิพนธ์ ปริญญาคุฎิบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์).

บุญธรรม กิจปริดาบริสุทธ์. (2553). เทคนิคการสร้างเครื่องมือรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัย. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: ศรีอนันต์การพิมพ์.

- ผดุง อารยะวิญญู. (2542). *เด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรม*. กรุงเทพฯ: แก่นแก้ว.
- พรพรรณ มากบุญ และ สมทรัพย์ สุขอนันต์. (2556). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทักษะทางสังคมของเด็กและเยาวชนชายในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนเขต 2 จังหวัดราชบุรี. *วารสารวิทยาสาร*, 24(4), 114-125.
- พลิชฐ์ โสภณพงศ์พัฒน์. (2562). ความสัมพันธ์ของสื่อออนไลน์ที่ส่งผลต่อความรุนแรงและ การกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ในเขตกรุงเทพ และปริมณฑล. *วารสารคหกรรมศาสตร์*, 9(1), 238-250.
- ลิขิต ธีรเวคิน. (2547). *เด็กและเยาวชนคือผู้รับผิดชอบต่อประเทศชาติในอนาคต*. สืบค้นจาก <https://mgroonline.com/daily/detail/9470000043070>
- สุชา จันทน์เฒ. (2529). *จิตวิทยาวัยรุ่น*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- สุณีย์ กัลยาจิตร์. (2555). *กระบวนการเข้าสู่การกระทำความผิดในคดีชีวิตและร่างกายของเด็กและเยาวชนชาย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สุวรา แก้วนุ้ย และ ทักษพล ธรรมรังสี. (2554). พฤติกรรมการคุกคามทางเพศในกลุ่มเด็กและเยาวชนภายใต้อิทธิพลการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์. *วารสารวิจัยระบบสาธารณสุข สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข*, 5(2), 233-243.
- สุวิชัย โกศัลยวัฒน์. (2551). *วันเด็กแห่งชาติ : พัฒนาการและความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์*. *วารสารการศึกษาและการพัฒนาสังคม*, 4(2), 51-67.
- อจรรยา ทองตัน. (2536). *การกระทำความผิดเด็กและเยาวชนในประเทศไทย*. (วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาอาชญวิทยาและงานยุติธรรม คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล)

แนวทางการสื่อสารในประเด็นการคุกคามทางเพศด้านวาจาต่อ กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ

ชลัญญ์ นิลอรุณ¹, เนตรพิชญ์ พรหมบาง¹, รดา ปัญญาวัฒน์¹ และ กฤษณ์ท์ แสนทวี²

¹นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาานวัตกรรมการสื่อสาร วิทยาลัยนวัตกรรมการสื่อสารสังคม
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาานวัตกรรมการสื่อสาร วิทยาลัยนวัตกรรมการสื่อสารสังคม
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Received: April 5, 2020 Revised: May 27, 2020 Accepted: May 28, 2020

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาประเด็นการคุกคามทางเพศด้านวาจาต่อกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ และ 2) เสนอแนวทางการสื่อสารในประเด็นการคุกคามทางเพศด้านวาจาต่อกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกต่อกลุ่มตัวอย่าง คือ 1) ผู้ดำเนินงานในด้านสิทธิมนุษยชน ความเท่าเทียมทางเพศ และผู้เชี่ยวชาญด้านการสื่อสาร จำนวน 6 คน และ 2) กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ จำนวน 25 คน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วย แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง และใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า 1) ประเด็นการคุกคามทางเพศด้านวาจาต่อกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศยังคงปรากฏอยู่ในสังคม และไม่ได้รับการแก้ไขอย่างสมบูรณ์ เนื่องจากสังคมไม่เล็งเห็นถึงความสำคัญของปัญหา ซึ่งสาเหตุนี้เกิดได้ทั้งจากด้านผู้กระทำและด้านผู้ถูกระทำ 2) สามารถเสนอแนะแนวทางการสื่อสารได้ใน 6 ประเด็น คือ 2.1) นำเสนอเรื่องการเคารพสิทธิด้านร่างกายต่อกันและกัน 2.2) นำเสนอเรื่องความหลากหลายทางเพศในประเด็นที่คนทั่วไปมักเข้าใจผิด 2.3) นำเสนอเรื่องกฎหมายด้านสิทธิมนุษยชนที่คุ้มครองกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศในปัจจุบัน เพื่อให้ทุกคนรับรู้ถึงความเท่าเทียมกัน 2.4) นำเสนอเรื่องพฤติกรรมบางประการของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศที่เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการคุกคาม 2.5) นำเสนอเรื่องความเท่าเทียมกันของมนุษย์ ไม่ว่าจะเพศใดก็มีเหมือนกัน 2.6) นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับคนกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศในปัจจุบันที่มีโอกาส และมีความสามารถทัดเทียมกับคนอื่น ๆ ในสังคม

คำสำคัญ: การคุกคามทางเพศด้านวาจา, กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ, แนวทางการสื่อสาร

Communication Guidelines for the Issue of Verbal Sexual Harassment Against Lgbtq+ Community

**Chol Ninaroon¹, Nedrapeach Prombang¹,
Rada Panyavathat¹ and Kritchanat Santawee²**

¹Undergraduate student, Bachelor of Art, Program in Communication Innovation, College
of Social Communication Innovation, Srinakharinwirot University

²Asst. Prof. Dr. of Communication Innovation, College of Social Communication
Innovation, Srinakharinwirot University

Abstract

The research aimed 1) to study the issue of verbal sexual harassment against a group of LGBTQ+ and 2) to propose the guidelines for communication on the issue of sexual harassment towards LGBTQ+ people. The research used the qualitative research via in-depth interviews with the sample group as follows: 1) six Human Rights and Gender Equality-related operators, and Communication experts; 2) 25 LGBTQ+ persons. The tools of data collection were Semi-structured Interview by Descriptive analysis. The result of the research shows that 1) Nowadays, LGBTQ+ people are increasingly accepted in Thai society but verbal sexual harassment is still a problem that has not been resolved completely. Since the effects of a problem cannot be clearly seen in concrete. Therefore, causing the society to not aware of the importance of the problem which can divide the factors that cause verbal sexual harassment to the group of LGBTQ+ with individual factor. Which can be caused by the offender's side and the victim. 2) Based on the qualitative data analysis from in-depth interviews, the communication approach in 6 areas as follows: 2.1) Presenting the rights to respect each other's body, 2.2) Presenting the gender diversity issues that people generally misunderstand, 2.3) Presenting human rights laws that protect the current LGBTQ+ community so that everyone will be aware of equality, 2.4) Presenting some behaviors that should not be done to others, 2.5) Presenting equality of human rights and regardless of genders, and 2.6) Presenting current stories of groups of gender-diverse people who have opportunities and abilities that are comparable to others in society.

Keywords: Verbal Sexual Harassment, LGBTQ+, Communication Guidelines

1. ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การคุกคามทางเพศ หนึ่งในปัญหาของสังคมไทยที่นับวันยิ่งมีเพิ่มมากขึ้น ซึ่งสามารถพบได้จากสื่อข่าวในปัจจุบัน ทั้งการละเมิดสิทธิมนุษยชน หรือแม้แต่เหตุการณ์สะเทือนขวัญ ซึ่งบางเรื่องไม่ได้รับการให้ความสำคัญจนถูกมองเป็นเรื่องปกติที่เกิดขึ้นในสังคม (ดวงพร เพชรคง, ม.ป.ป.) แต่ผลสำรวจของสวนดุสิตโพล ปี พ.ศ. 2560 กลับพบว่า ประชาชนในสังคมไทยร้อยละ 81.53 มองว่าการคุกคามทางเพศ เป็นปัญหาสังคมที่ควรได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วนที่สุด (มติชนออนไลน์, 2560) แต่ปัญหาการคุกคามทางเพศยังคงอยู่ในสังคมไทยให้พบเห็นได้จนถึงปัจจุบัน โดยจากการศึกษาในเรื่องการคุกคามทางเพศที่ถูกนำขึ้นมาเป็นประเด็นสังคม และนำมาต่อยอดศึกษาในงานวิจัยส่วนใหญ่มักเป็นการศึกษาเกี่ยวกับผู้ถูกระทำที่เป็นเพศหญิง เนื่องด้วยหลักฐานทางทฤษฎีต่าง ๆ ที่แสดงผลประจักษ์ว่าการคุกคามทางเพศส่วนมากจะเกิดกับเพศหญิง ซึ่งจะแสดงออกมาในเชิงพฤติกรรมที่หลากหลาย เรื่องการคุกคามทางเพศจึงอธิบายเรื่องอำนาจทางสังคมที่ไม่เท่าเทียมกัน ระหว่างหญิง-ชาย สถานภาพของผู้หญิงในสังคมไทยถูกทำให้เข้าใจว่าต่ำกว่าผู้ชาย (ทิพย์วรรณ แซ่ปึง, 2552) ทำให้เป็นประเด็นที่สนใจของปัญหาการคุกคามทางเพศต่อการศึกษาวิจัย แต่ในปัจจุบันเริ่มมีทฤษฎีที่มาขัดแย้งพฤติกรรมการคุกคามทางเพศที่ว่า การคุกคามทางเพศต้องเกิดขึ้นโดยเพศชายกระทำต่อเพศหญิงเท่านั้น แต่พบว่าเพศชายก็สามารถถูกคุกคามทางเพศได้เช่นกัน อย่างไรก็ตามการมองว่ามนุษย์มีเพียงแค่สองเพศตามเพศกำเนิด เป็นเพียงการมองตามหลักการของอภิปรายสารัตถะนิยม ที่เชื่อว่าเพศตามธรรมชาติมีเพียงสองเพศ แต่หากมองนอกจากสภาพเพศวิถี จะพบว่ามนุษย์นั้นมีเพศที่หลากหลายมากกว่า 2 เพศ แต่ยังคงยึดติดกับอุดมการณ์แห่งลัทธิของการแบ่งสองขั้วไม่ต่างจากเดิม (กิตติกร สันคตประภา, 2550)

ในด้านทัศนคติทั่วไปที่คนในสังคมไทยมีต่อกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ มีกลุ่มคนที่ไม่สามารถยอมรับได้ที่มีเพื่อน หรือเพื่อนร่วมงานในองค์กรที่อยู่ในกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ ร้อยละ 7.78 และกลุ่มคนที่ไม่สามารถยอมรับได้ที่มีสมาชิก

หรือคนในครอบครัวอยู่ในกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ ถึงร้อยละ 11.44 (นิด้าโพล, 2562) และยังคงประสบปัญหาการเลือกปฏิบัติ การคุกคามทางเพศ และอุปสรรคในการใช้ชีวิตประจำวันอย่างไม่เป็นธรรม ซึ่งนอกจากเพศหญิงที่ถูกตีตราว่า เป็นผู้ถูกระงับในการถูกคุกคามทางเพศ ยังมีกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศที่มีประสบการณ์ถูกคุกคามทางเพศเช่นกัน

ในสังคมไทยความเหลื่อมล้ำ การเลือกปฏิบัติที่ทำให้บุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศยังรู้สึกถูกกีดกันแบ่งบุคคลเหล่านี้ออกจากบุคคลที่เกิดมาตรงตามเพศที่ถูกให้ค่าว่าเป็นเพศที่ถูกต้อง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการแต่งกายก็เป็นตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงการไม่ส่งเสริมประเด็นเรื่องความหลากหลายทางเพศในสถานศึกษาที่จำกัดแค่การแต่งกายเป็น “ชาย” หรือ “หญิง” เพียงเท่านั้น ซึ่งส่งผลให้เกิดเป็นทัศนคติที่ไม่ดีต่อกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ จนนำไปสู่พฤติกรรมการแสดงออกต่าง ๆ ทั้งการเหยียด กีดกัน รวมไปถึงการคุกคามทางเพศด้านวาจา

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกของคณะผู้วิจัยที่ได้เก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ และจากการสัมภาษณ์ผู้ปฏิบัติงานในสมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทย ทำให้ทราบว่า การคุกคามทางเพศที่เกิดขึ้นในกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศนั้นเกิดขึ้นในทุกรูปแบบ แตกต่างไปตามปัจจัยต่าง ๆ แต่การคุกคามทางเพศด้านวาจา กลับเป็นการคุกคามที่ผู้ถูกสัมภาษณ์ทุกคนล้วนเคยถูกระงับทั้งสิ้น จากการสัมภาษณ์ นายไค้ (นามสมมุติ) กล่าวว่า “การคุกคามทางด้านวาจา ผมเจอบ่อยมาก เช่น ตัวขาวจัง ชอบผู้หญิงหรือผู้ชายเนี่ย” (นายไค้ (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 28 สิงหาคม 2562) นางสาวกล้วย (นามสมมุติ) กล่าวว่า “เจอการคุกคามทางเพศเยอะมากในชีวิตประจำวันเช่นคำพูดพวก ระวังนะ ไอ้นี้นัวเพชฌ (นางสาวกล้วย (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 30 สิงหาคม 2562) โดยการคุกคามทางเพศด้านวาจานั้น ยังคงมีผลกระทบ ที่เป็นบาดแผลอย่างหนึ่งทางจิตใจ หากได้รับการคุกคามทางเพศด้านวาจาอย่างต่อเนื่องอาจนำไปสู่ภาวะซึมเศร้า ภาวะวิตกกังวล และเกิดเป็นความเกลียดชังระหว่างกลุ่ม การคุกคามทางเพศในกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศจึงเป็นเรื่องที่ควร

ต้องพยายามทำงานเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมให้ครอบคลุมทุกคนทุกกลุ่ม (Mcnamara, 2017)

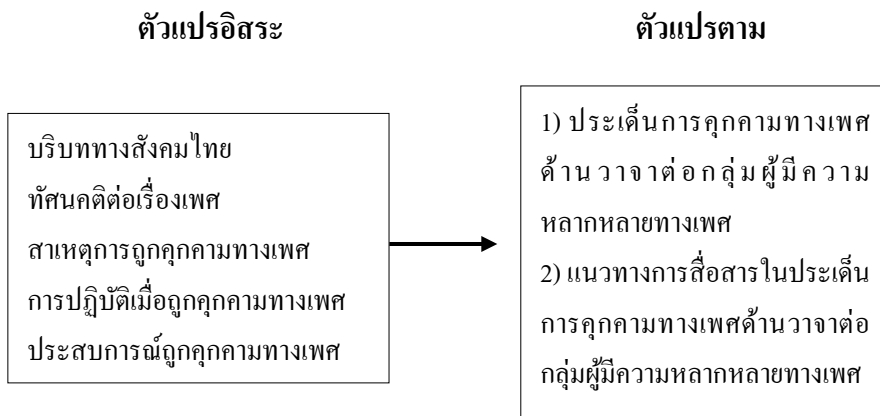
ด้วยปัญหาที่ได้กล่าวไปข้างต้น คณะผู้วิจัยจึงมีความประสงค์จะศึกษาประเด็นการคุกคามทางเพศด้านวาจาต่อกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ เพื่อศึกษาประเด็นการคุกคามทางเพศด้านวาจาต่อกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ และนำมาวิเคราะห์เพื่อเสนอแนะแนวทางการสื่อสารในประเด็นการคุกคามทางเพศด้านวาจาต่อกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศศึกษาที่จะสามารถช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องนี้อย่างจริงจัง

2. วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาประเด็นการคุกคามทางเพศด้านวาจาต่อกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ
- 2) เพื่อเสนอแนะแนวทางการสื่อสารในประเด็นการคุกคามทางเพศด้านวาจาต่อกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ

3. กรอบแนวคิดของการวิจัย

การสร้างแนวทางการสื่อสารในเรื่องการคุกคามทางเพศด้านวาจาจะต้องมีการศึกษาข้อมูลทั้งจากผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ และกลุ่มคนผู้มีความหลากหลายทางเพศ เพื่อให้ทราบถึงประเด็นปัญหา การสื่อสารในปัจจุบัน และความต้องการของคนในกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ ผลจากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ดังกล่าว สรุปได้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

4. วิธีการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative method) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เพื่อสร้างข้อสรุปเกี่ยวกับแนวทางการสื่อสารในประเด็นการคุกคามทางเพศด้าน วาจาต่อกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ

4.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1) ผู้ดำเนินงานในด้านสิทธิมนุษยชน ความเท่าเทียมทางเพศ และผู้เชี่ยวชาญด้านการสื่อสาร จำนวน 6 คน ได้แก่ คุณดนัย สินจารัตน์ ผู้อำนวยการสมาคมฟ้าสีรุ้ง, คุณสุดา บุคชาติ ผู้จัดการแผนงานด้านสิทธิมนุษยชนและส่งเสริมความเท่าเทียมมูลนิธิฟ้าสีรุ้ง, คุณเจษฎา แด่สมบัติ ผู้อำนวยการมูลนิธิเครือข่ายเพื่อนกะเทยเพื่อสิทธิมนุษยชน, อาจารย์ชนตติ ทินนาม ผู้เชี่ยวชาญด้านความหลากหลายทางเพศ, คุณธัญวัญ กมลวงศ์วัฒน์ ศส. พรรคอนาคติใหม่ ผู้อยู่เบื้องหลังการผลักดันเรื่องความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย และพนักงานในมูลนิธิเพื่อสิทธิและความเป็นธรรมทางเพศ

2) กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ จำนวน 25 คน

4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview protocol) ใช้สัมภาษณ์ผู้ดำเนินงานในด้านสิทธิมนุษยชน ความเท่าเทียมทางเพศ ผู้เชี่ยวชาญด้านการสื่อสาร และกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ เป็นการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก ในประเด็นที่เปิดกว้างเพื่อให้ผู้ตอบสามารถตอบได้อย่างอิสระ โดยคำถามสามารถปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสม เพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วนตามประเด็น

4.3 วิธีการสร้างเครื่องมือ

ขั้นตอนการดำเนินงาน มีดังนี้ 1) ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของผู้ดำเนินงานในด้านสิทธิมนุษยชน ความเท่าเทียมทางเพศ และผู้เชี่ยวชาญด้านการสื่อสารเพื่อนำมาหาประเด็นที่มีประโยชน์ต่องานวิจัย 2) กำหนดขอบข่ายของข้อมูลที่ต้องการให้ครอบคลุมประเด็นที่ต้องการศึกษา 3) นำประเด็นที่ต้องการสัมภาษณ์นำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาในการพิจารณาความถูกต้องและรับคำแนะนำ ปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ให้สมบูรณ์ 4) นำแบบสัมภาษณ์เข้าดำเนินการสัมภาษณ์ต่อกลุ่มตัวอย่าง โดยปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมในสถานการณ์ที่เกิดขึ้น

4.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยใช้การเก็บรวบรวมข้อมูล 2 วิธีการ 1) ศึกษาเอกสาร เพื่อศึกษาถึงในประเด็นเรื่องการคุกคามทางเพศ และความหลากหลายทางเพศ ในหลากหลายประเด็น ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อใช้ในการสร้างคำถามในการสัมภาษณ์ต่อไป 2) การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะดำเนินการสัมภาษณ์จากผู้ดำเนินงานในด้านสิทธิมนุษยชน ความเท่าเทียมทางเพศ ผู้เชี่ยวชาญด้านการสื่อสาร และกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ วิเคราะห์ประเด็นความเหลื่อมล้ำทางเพศของสังคมไทยที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน หาสาเหตุ แนวทางการสื่อสารเพื่อป้องกันพฤติกรรมการคุกคามทางเพศด้านวาทา

4.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

คณะผู้วิจัยนำข้อมูลทั้งหมดที่ได้มาเข้าสู่วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล การวิจัยเชิงคุณภาพเชิงพรรณนา (Descriptive analysis) โดยนำคำสัมภาษณ์มาจัดเรียงให้เห็นประเด็นการคุกคามทางเพศด้านวาจาต่อกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ เพื่อนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ให้เห็นถึงประเด็นปัญหานั้น ๆ และเพื่อเสนอแนะแนวทางการสื่อสารในประเด็นการคุกคามทางเพศด้านวาจาต่อกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศต่อไป

5. ผลการศึกษา

จากการศึกษา สภาพของความเหลื่อมล้ำทางเพศในสังคมเป็นส่วนหนึ่งที่จะสะท้อนออกมาสู่การคุกคามทางเพศด้านวาจา การเลือกปฏิบัติจากเหตุแห่งเพศ การแบ่งเพศแบบทวิลักษณ์ และการพูดถึงเรื่องเพศในสังคมไทยยังไม่สามารถเปิดเผยพูดได้มากนัก รวมถึงเรื่องวัฒนธรรมการสั่งสอนที่ทำให้เรื่องเพศกลายเป็นเรื่องใต้โต๊ะ จนเกิดเป็นแนวคิดของเพศ แต่ละเพศควรปฏิบัติตัวในสังคมอย่างไร ส่งผลให้เกิดความเคยชินในแนวคิดที่อุดมไปด้วยความเหลื่อมล้ำ จากการสัมภาษณ์ว่า

“...เรื่องเพศในสังคมไทยเป็นเรื่องใต้เตียง ไม่อยู่บนโต๊ะอาหารแน่นอน ซึ่งการละเมิดสิทธิทางเพศเองก็ไม่สามารถหยิบแค่ประเด็นเพศมาดูได้ แม้สังคมไทยอุดมไปด้วยความเหลื่อมล้ำ แต่มักจะมีการอธิบายให้เราคุ้นชินกับความเหลื่อมล้ำเหล่านั้น...” (คุณเจษฎา เต็มสมบัติ สัมภาษณ์, 5 พฤศจิกายน 2562)

และยังพบว่าในสังคมไทยมีแนวคิดพื้นฐานสังคมที่ชายเป็นใหญ่ ดังตัวอย่างคำกล่าวที่ได้จากการสัมภาษณ์ว่า

“...ในด้านตัวตนของเขา (กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ) ถ้าไม่มีตัวตนในสังคม แค่ความมีตัวตนความมีศักดิ์ศรีในระดับมนุษย์เท่า ๆ กันก็ไม่มีแล้ว...” (อาจารย์ชเนตติ ทินนาม สัมภาษณ์, 21 พฤศจิกายน 2562)

การเลือกปฏิบัติจากเหตุแห่งเพศ และการแบ่งเพศแบบทวิลักษณ์ ยังพบเห็นได้ในทุกสถาบัน สถาบันครอบครัวมักแสดงออกว่าสามารถรับเรื่องความหลากหลายทาง

เพศได้ แต่ไม่ยอมรับหากคนในครอบครัวเป็นส่วนหนึ่ง สถาบันศึกษามีการแบ่งเพศแฝงอยู่เช่นรูปแบบเครื่องแต่งกายที่ยังมีเครื่องแบบเฉพาะเพศสภาพ สถาบันการเมืองมีการใช้อำนาจชายเป็นใหญ่กีดกันผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในการมีส่วนร่วม สถาบันศาสนามีการตีตราว่าเป็นบุคคลที่มีบาป สถาบันสื่อสารมวลชนมักสร้างภาพลักษณ์ให้เป็นตัวตลก จึงเกิดภาพเหมารวม กลายเป็นเรื่องปกตินั้นเกิดจากเพิกเฉยจากการสัมภาษณ์กล่าวว่า

“...บริบทในประเทศไทยที่ทำให้เกิดการเหลื่อมล้ำ แบ่งความรับผิดชอบ แบ่งสิ่งพึงมีพึงได้ตามเพศกำเนิด แบบนี้เป็นการทำให้เกิดการเหลื่อมล้ำ เช่น เกิดมา미อวัยเพศต่างกันทำให้เกิดหน้าที่ระเบียบปฏิบัติที่เป็น Binary (สองขั้ว ความเป็นชายหญิง) ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำ การศึกษา สุขภาพ แบบนี้จึงเป็นความเหลื่อมล้ำหนึ่ง...” (คุณเจษฎา แต้สมบัติ สัมภาษณ์, 5 พฤศจิกายน 2562)

“...สังคมไทยอุดมไปด้วยความเหลื่อมล้ำ แต่กลับมีการอธิบายจนทำให้คนยอมรับและคุ้นชิน เช่น ทางพุทธศาสนาที่บอกว่าเป็นกรรม ยอมรับไป จนกลายเป็นการต่อสู้ในเรื่องนี้ดำเนินยาก เช่น คิดว่าฟาดเคราะห์ ซึ่งเป็นเรื่องความเชื่อทำให้แก้ไขยาก...” (คุณเจษฎา แต้สมบัติ สัมภาษณ์, 5 พฤศจิกายน 2562)

ผลการศึกษาพบว่าในปัจจุบันกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศจะเป็นที่ยอมรับมากขึ้นในสังคมไทย แต่การคุกคามทางเพศเป็นเรื่องที่พบเห็นได้ปกติในชีวิตประจำวัน เกิดเป็นประเด็นปัญหา จากการสัมภาษณ์ว่า

“...เพื่อนเราเองหลายคนก็จะพูดหรือทำให้เรื่องแบบนี้เป็นเรื่องล้อเล่น ซึ่งเราก็พยายามไม่ใส่ใจ ไม่ใช่แค่เรา คนที่อยู่ ณ จุดนั้น คนที่ได้ยินคำแบบนั้นกับเราก็ไม่ได้สนใจอะไร กลับตั้งใจฟังคำตอบจากเรามากขึ้นด้วยซ้ำ แม้บางคำถามนั้นเราก็ไม่อยากตอบ...” (นายเอิร์ธ (นามสมมติ) สัมภาษณ์, 25 พฤศจิกายน 2562)

“...เรื่องแบบนี้คนส่วนใหญ่มองว่าเล็กน้อย ไม่รู้ลึกว่าผิด ไม่รู้ลึกว่าต้องจัดการอะไรกับมัน...” (นายมาร์ (นามสมมติ) สัมภาษณ์, 25 พฤศจิกายน 2562)

ปัญหาดังกล่าวยังเป็นประเด็นที่ถูกเพิกเฉย มองข้าม ซึ่งการคุกคามทางเพศนั้น เกิดได้ทั้งจากการสงสัยจนเกิดการตั้งคำถามเกี่ยวกับวิถีทางเพศ โดยไม่ตระหนักว่านี่คือการคุกคามทางเพศ การเกลียดชังคนต่างกลุ่ม ทศนคติพิวลักษณะ ซึ่งการคุกคามทางเพศทางด้านวาจาถือระดับการคุกคามที่เกิดขึ้นง่ายที่สุด ดังตัวอย่างคำกล่าวที่ได้จากการสัมภาษณ์ว่า

“...บางทีก็โดนแซว สายเหลือง ขูดทอง เก็บสบู่ ระเบิดถังจี๊ บ้างหลายครั้งคนพูดนี้ว่ามันตลก แต่สำหรับเรานั้นคือไม่ให้เกียรติ ยิ่งทำให้เกลียดกันมากขึ้นกว่าเดิม...” (นายเนปจูน (นามสมมติ) สัมภาษณ์, 27 พฤศจิกายน 2562)

“...ตอนไปทำงานพาร์ทไทม์รู้สึกได้ว่าเค้ามองเราแปลกๆ เพราะภายนอกเราดูเหมือนผู้หญิงแล้วแต่พอพูดเสียงยังไม่ใช่ บางคนก็ถามว่า อ้าวไม่ใช่ผู้หญิงหรือ รู้สึกไม่ชอบคำพูดอย่างนั้น...” (นายชัน (นามสมมติ) สัมภาษณ์, 27 พฤศจิกายน 2562)

ผลการศึกษาสรุปได้ว่ามีปัจจัยหลักสองด้านคือ 1) ด้านผู้กระทำที่ได้รับการจัดเกลาจากสังคมตั้งแต่อดีตในด้านลบต่อผู้มีความหลากหลายทางเพศจนมีวิธีคิดทัศนคติที่ผิดสะท้อนออกมาเป็นพฤติกรรมคุกคาม ตัวอย่างจากคำกล่าวที่ได้จากการสัมภาษณ์ว่า

“...ประสบการณ์ส่วนใหญ่ที่ผมเคยโดนเลยก็กลุ่มวินมอเตอร์ไซด์ หรือคนประเทศเพื่อนบ้านที่เลิกงานโรงงานอะครีบ ซึ่งผมไม่รู้จะทำไม อาจจะเป็นสังคมหรือการเติบโตที่ทำให้เขามองว่าเราแซวเล่นได้ คุกคามเราได้...” (นายสจ๊วต (นามสมมติ) สัมภาษณ์, 28 พฤศจิกายน 2562)

2) ด้านผู้ถูกระทำ มีพฤติกรรมบางประการส่อไปในแง่ลบจนเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้เกิดการคุกคาม หรือผู้ถูกระทำไม่แสดงท่าทีไม่พึงพอใจ หรือปฏิเสธเมื่อถูกคุกคาม ซึ่งทำให้ผู้กระทำไม่รู้ว่าตนกำลังคุกคามอีกฝ่ายอยู่ ตัวอย่างจากคำกล่าวที่ได้จากการสัมภาษณ์ว่า

“...มีบางอย่างที่เราแสดงออกไป ซึ่งจริง ๆ เราก็ทำตลก ๆ นะ ไม่ได้เจตนาร้าย แต่กลับเป็นโดนด่า โดนเหยียดกลับมา เช่น ทำท่า 18+ ใส่ผู้ชาย เฮฮา ๆ หรือการถึงเนื้อ

ถึงตัวเขา เสียดังข้างประปรายค่ะ...” (นายแอร์ (นามสมมติ) สัมภาษณ์, 25 พฤศจิกายน 2562)

สิทธิในด้านร่างกายของมนุษย์เป็นสิ่งที่ถูกละเลย เนื่องจากการสอนและปลูกฝังของสังคมในอดีตที่สอนให้เคารพกันที่สถานะทางสังคม อายุ ตำแหน่ง ซึ่งทำให้ทุกคนลืมไปว่าสิ่งที่สำคัญที่มนุษย์ทุกคนพึงมี คือสิทธิในด้านร่างกาย จึงไม่มีสิทธิคุกคามร่างกายผู้อื่น สาเหตุของปัญหาดังกล่าวเกิดจากความสงสัย จึงตั้งคำถามซึ่งสามารถนำไปสู่การคุกคามทางด้านวาจาได้โดยไม่รู้ตัว ในด้านของผู้กระทำก็พบสาเหตุการคุกคามที่ผู้กระทำมีความคิดเห็นว่าการกระทำบางประการของผู้ถูกระทำเองเป็นสาเหตุที่กระตุ้นให้ถูกคุกคาม เช่น พฤติกรรมที่ไม่ถูกกาลเทศะ ดังนั้นแนวทางการสื่อสาร ควรเน้นการให้ความรู้ สนับสนุนเรื่องความเท่าเทียมทางเพศในปัจจุบัน สิทธิความเป็นมนุษย์ ทุกคนมีความสามารถ มีโอกาสประสบความสำเร็จได้ทัดเทียมกับผู้อื่น สิ่งเหล่านี้ขึ้นอยู่กับตัวบุคคล ไม่ควรนำเรื่องเพศมาปิดกั้น และความรู้เรื่องของกฎหมาย สิทธิมนุษยชนที่สามารถคุ้มครองกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ เพื่อเป็นแนวทางในการป้องกันตนเองหากถูกลิดรอนสิทธิอย่างไม่เป็นธรรม จึงได้แนวทางการสื่อสารในประเด็นการคุกคามทางเพศด้านวาจาต่อกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ 6 ประเด็น ที่ผู้ถูกสัมภาษณ์มองว่าจะสามารถช่วยแก้ไขให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ คือ 1) นำเสนอเรื่องการเคารพสิทธิด้านร่างกายต่อกันและกัน จากความคิดเห็นของผู้ดำเนินงานในด้านสิทธิมนุษยชน ความเท่าเทียมทางเพศ ผู้เชี่ยวชาญด้านการสื่อสาร และกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ ได้ให้ความคิดเห็นส่วนของตน 2) นำเสนอเรื่องความหลากหลายทางเพศในประเด็นที่คนทั่วไปมักเข้าใจผิด 3) นำเสนอเรื่องกฎหมายด้านสิทธิมนุษยชนที่คุ้มครองกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศในปัจจุบัน เพื่อให้ทุกคนรับรู้ถึงความเท่าเทียมกัน 4) นำเสนอเรื่องพฤติกรรมบางประการของคนกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศที่เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการคุกคามและเรื่องการคุกคามทางเพศด้านวาจาที่ไม่ควรกระทำต่อผู้อื่น 5) นำเสนอเรื่องความเท่าเทียมกันของมนุษย์ ไม่ว่าจะเพศใดก็มีเหมือนกัน 6) นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับคนกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศในปัจจุบันที่มีโอกาส และมีความสามารถทัดเทียมกับคนอื่น ๆ ในสังคม

ตารางที่ 1 สรุปความคิดเห็นแนวทางการสื่อสารในประเด็นการคุกคามทางเพศด้าน
วาจาต่อกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ

ที่	แนวทางการสื่อสาร	วัตถุประสงค์	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
1	นำเสนอเรื่องการเคารพสิทธิด้านร่างกายต่อกันและกัน	เพื่อให้เกิดการเคารพในร่างกายต่อกันและกัน	ทุกคนไม่แบ่งแยกสถานะแต่รู้จักการเคารพในร่างกายกัน
2	นำเสนอเรื่องความหลากหลายทางเพศในประเด็นที่คนทั่วไปมักเข้าใจผิด	เพื่อสร้างความเข้าใจในเรื่องเพศที่หลากหลาย	มีความเข้าใจในความหลากหลายมากขึ้น
3	นำเสนอเรื่องกฎหมายด้านสิทธิมนุษยชนที่คุ้มครองกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศในปัจจุบัน เพื่อให้ทุกคนรับรู้ถึงความเท่าเทียมกัน	เพื่อให้คนรู้ถึงสิทธิของตนเองมี แต่เพื่อให้ระวังไม่ก้าวท่ายสิทธิของผู้อื่น	กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศรู้ถึงสิทธิที่ตนเองมี รู้วิธีป้องกันแก้ไขเมื่อตนเองไม่ได้รับความเป็นธรรม
4	นำเสนอเรื่องพฤติกรรมบางประการของคนกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศที่เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการคุกคามและเรื่องการคุกคามทางเพศด้านวาจาที่ไม่ควรกระทำต่อผู้อื่น	เพื่อให้เกิดความเข้าใจระหว่างกัน	ทุกคนเข้าใจถึงความแตกต่างในแต่ละบุคคล เกิดเป็นความเคารพซึ่งกันและกัน ไม่ก้าวท่ายผู้อื่น
5	นำเสนอเรื่องความเท่าเทียมกันของมนุษย์ไม่ว่าจะเพศใดก็มีเหมือนกัน	เพื่อให้เกิดมุมมองว่าทุกคนมีความเท่าเทียมกัน	ประชาชนทั่วไปมีความคิดที่จะเปิดใจและเข้าใจ เรื่องความแตกต่างทางเพศ ไม่ว่าเพศใด ทุกคนควรได้รับความเท่าเทียม ตามมาถึงการให้เกียรติซึ่งกันและกัน
6	นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับคนกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศในปัจจุบัน ที่มีโอกาส และมีความสามารถทัดเทียมกับคนอื่น ๆ ในสังคม	เพื่อให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดีต่อคนกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ	บุคคลทั่วไปมีทัศนคติที่ดีต่อคนกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ เกิดเป็นมายาคติในแง่บวกต่อคนกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ

6. สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาขณะผู้วิจัยสามารถสรุปและอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ทั้ง 2 ข้อ ได้ดังนี้

1) ประเด็นการคุกคามทางเพศด้านวาจาต่อกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ ผลการวิจัยพบว่า การเลือกปฏิบัติจากเหตุแห่งเพศ การแบ่งเพศแบบทวิลักษณ์ และการพูดถึงเรื่องเพศในสังคมไทยยังไม่ได้เป็นเรื่องที่สามารถเปิดเผยพูดได้อย่างตรงไปตรงมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แม้กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศจะเป็นที่ยอมรับมากขึ้นอย่างมากในสังคมไทย แต่ยังสามารถพบเห็นการคุกคามทางเพศด้านวาจาได้อยู่ในชีวิตประจำวัน โดยการคุกคามทางเพศทางด้านวาจาเป็นรูปแบบหนึ่งของการคุกคามทางเพศที่สามารถเกิดขึ้นง่ายที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย ทิพย์วรรณ แซ่ป้ง (2552) พบว่า รูปแบบพฤติกรรมกรรมการคุกคามทางเพศที่พยาบาลถูกคุกคามทางเพศเกิดขึ้นทั้ง 3 รูปแบบ คือ ทางวาจา ทางกาย ทางท่าทาง และเมื่อพิจารณารายด้านพยาบาลส่วนใหญ่ถูกคุกคามทางวาจามากที่สุด โดยสำหรับกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ เนื่องจากการมีอัตลักษณ์ทางเพศ รสนิยมทางเพศที่แตกต่างจากการแบ่งเพศแบบทวิลักษณ์ ซึ่งเป็นที่ยึดถือของสังคม รวมถึงมีทัศนคติต่อคนกลุ่มนี้ว่าเป็นผู้ที่มีรสนิยมทางเพศที่ไม่ถูกยอมรับตั้งแต่อดีต ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กังวาล พองแก้ว (2560) พบว่า สื่อได้เน้นนำเสนอข่าวสารเกี่ยวกับกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศในรูปแบบและลักษณะ ที่เป็นแบบฉบับโดยจำกัดการนำเสนอภาพลักษณ์ของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศเพียงบางลักษณะที่สมานลักษณะทวิลักษณ์ของความเป็นหญิง-ชาย จึงส่งผลให้กลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศที่ไม่ได้อยู่ภายใต้การจำกัดความเหล่านั้น กลายเป็นบุคคลที่ไร้ตัวตนในพื้นที่ของสื่อและพื้นที่ทางสังคมไปโดยปริยาย และเกิดขึ้นได้จากความไม่รู้ จนทำให้เกิดเป็นประเด็นคำถามในเรื่องเพศที่เป็นการคุกคามทางเพศด้านวาจาต่อผู้อื่น สอดคล้องกับงานวิจัยของ อัมพร ชำรงลักษณะ (2552) พบว่า ความเข้าใจในเรื่องการคุกคามทางเพศ ของนักเรียนมีความรู้ความเข้าใจน้อยใน คือ พฤติกรรมการคุกคามทางเพศที่มีได้กระทำต่อร่างกาย ซึ่งรวมถึงพฤติกรรม

การคุกคามทางเพศทางวาจา และการคุกคามทางเพศทางอาถรรพณ์ ถึงแม้ในปัจจุบันจะมีการเปิดกว้างยอมรับในเรื่องความหลากหลายทางเพศมากขึ้น มีบางกลุ่มออกมาเรียกร้องสิทธิมนุษยชนที่ตนพึงมี แสดงคุณค่า และเรียกร้องถึงสิ่งที่มนุษย์ทุกคนควรได้รับ แต่การคุกคามทางเพศด้านวาจายังคงเป็นเรื่องที่ถูกมองข้ามในการแก้ไขมาเสมอ และมักจะเป็นการแสดงออกด้วยความเพิกเฉย แม้ปัจจัยของการคุกคามทางเพศด้านวาจาต่อกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศนั้นเกิดขึ้นได้จากทั้งฝ่ายผู้กระทำ และผู้ถูกระทำ ตั้งแต่มีเจตนาไปจนถึงไม่มีเจตนา ซึ่งในส่วนของกรณีไม่มีเจตนาอาจจะเกิดจากความไม่รู้ ไม่เข้าใจของฝ่ายที่เป็นผู้กระทำ และเกิดจากความนิ่งเฉยของฝ่ายผู้ถูกระทำ เรื่องการคุกคามทางเพศด้านวาจานี้จึงควรถูกส่งเสริมและถูกพูดถึงมากขึ้น ในสังคมอุดมศึกษาอย่างจริงจัง สอดคล้องกับงานวิจัยของ นพวรรณ ปราศกฏวงศ์ (2559) ที่ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า สถานศึกษาควรส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการคุกคามทางเพศให้แก่นักศึกษา และงานกิจกรรมนักศึกษาควรกระตุ้นให้มีการจัดกิจกรรมนอกหลักสูตรเกี่ยวกับการคุกคามทางเพศ แม้การคุกคามทางเพศด้านวาจานั้นผลกระทบที่เกิดขึ้นกับผู้ถูกระทำจะไม่เห็นชัดอย่างเป็นรูปธรรมเหมือนการคุกคามทางเพศด้านร่างกาย แต่หากทุกคนยังคงเพิกเฉยต่อเหตุการณ์เหล่านี้ต่อไปการคุกคามทางเพศอาจพัฒนาไปสู่รูปแบบที่มีความรุนแรงมากกว่าเดิมได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชีรพงษ์ บัวหล้า (2544) พบว่า การคุกคามทางเพศในองค์กรภาครัฐเริ่มจาก การคุกคามทางวาจา พัฒนาไปสู่การคุกคามทางอาถรรพณ์ และนำไปสู่การคุกคามทางร่างกายในที่สุด สถานการณ์การคุกคามทางเพศทางด้านวาจาปัจจุบันที่เกิดขึ้นต่อกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ เป็นเรื่องที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากทั้งหลายภาคส่วน ทั้งตัวบุคคล และหน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดผลสำเร็จสูงสุดในการสื่อสาร จึงจะเกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องการคุกคามทางเพศด้านวาจาต่อกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศได้อย่างยั่งยืน

2) แนวทางการสื่อสารในประเด็นการคุกคามทางเพศด้านวาจาต่อกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการสื่อสารในประเด็นการคุกคามทางเพศด้านวาจาต่อกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ คือ แนวทางที่ 1 นำเสนอเรื่องการ

เคารพสิทธิด้านร่างกายต่อกันและกัน โดยเป็นการสื่อสารเพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติในเรื่องการเคารพกันระหว่างบุคคล ไม่ใช่การสอนให้เคารพกันจากสถานะทางสังคม วัฒนธรรม อำนาจทางสังคม อายุ วุฒิภาวะ มนุษย์ทุกคนควรได้รับการเคารพร่างกายในรูปแบบที่เหมาะสมอย่างแท้จริง เช่น การเคารพจากการเป็นเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เคารพเพศตรงข้าม เพศเดียวกัน รวมถึงเพศที่หลากหลาย จำเป็นต้องถูกปลูกฝังให้เคารพร่างกายซึ่งกันและกัน สิ่งใดควรไม่ควรอย่างถูกต้องโดยไม่ขึ้นอยู่กับแนวคิด สถานะทางสังคม รายได้ ความอาวุโส เป็นต้น สำหรับแนวทางที่ 2 นำเสนอเรื่องความหลากหลายทางเพศในประเด็นที่คนทั่วไปมักเข้าใจผิด และ แนวทางที่ 3 นำเสนอเรื่องกฎหมายด้านสิทธิมนุษยชนที่คุ้มครองกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศในปัจจุบัน เพื่อให้ทุกคนรับรู้ถึงความเท่าเทียมกัน การสนับสนุนในประเทศที่มีการพัฒนา และตื่นตัวในเรื่องความเท่าเทียมทางเพศมากขึ้น โดยปัจจัยของการคุกคามทางเพศด้านวาจาต่อกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศสามารถเกิดขึ้นได้ทั้งจากผู้กระทำและผู้ถูกกระทำ อาจเกิดจากผู้กระทำเองที่มีพฤติกรรมคุกคามทางเพศโดยไม่มีความรู้ในประเด็นเรื่องความหลากหลายทางเพศ ทำให้มีทัศนคติที่ด้านลบต่อคนกลุ่มนี้เพราะได้รับข้อมูลที่ไม่ถูกต้อง เกิดเป็นภาพเหมารวมจากสื่อต่าง ๆ ที่เคยพบเจอมา จึงต้องทำการสื่อสารแก้ไขโดยการให้ความรู้เกี่ยวกับกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศในทางที่ถูกต้อง และในส่วนของผู้ถูกกระทำเองก็เข้าใจ และรู้จักที่จะสิทธิของตนเอง รับรู้ถึงการคุ้มครองสิทธิที่ตนเองพึงมี จึงจะสามารถจัดการกับปัญหาการคุกคามทางเพศได้จากทั้งฝ่ายผู้กระทำและฝ่ายผู้ถูกกระทำ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สานิตย์ หนูนิล (2558) ที่เสนอว่า การป้องกันและการแก้ปัญหาในกลุ่มของผู้บริหาร โดยควรกำหนดนโยบายและให้ความสำคัญ โดย ต้องอธิบายขั้นตอนของการร้องเรียน การให้ความช่วยเหลือผู้ที่ถูกคุกคามทางเพศ ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการและสอดคล้องกับงานวิจัยของ พุทธิเนตร สูดิพงษ์ (2561) ที่ได้เสนอว่า ควรมีการสร้างมาตรการป้องกันการคุกคามทางเพศ โดยมีการให้คำแนะนำ อธิบายความผิดและบทลงโทษทางกฎหมายเกี่ยวกับการคุกคามทางเพศ ด้านพฤติกรรมของคนกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศก็มีส่วนในการกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมคุกคามทางเพศด้านวาจาได้ เช่น การแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมกับสถานที่ ไม่ว่าจะเป็นการแต่งกายหรือกริยาท่าทาง ไม่ว่าเพศใดเป็นผู้

ประพจน์ก็ไม่สมควร การไม่แสดงท่าทีปฏิเสธ แสดงอาการสนุก หรือตลกขบขันไปกับการถูกคุกคามเพื่อปกปิดความอับอาย หรือการปฏิบัติตัวจนถูกมองเหมารวมกับผู้มี ความหลากหลายทางเพศในมายาคติของสังคม จนผู้กระทำการคุกคามทางเพศด้านวาทา นั้นมองว่าคนกลุ่มนี้สมควรที่จะถูกคุกคาม จึงเกิดเป็นแนวทางที่ 4 นำเสนอเรื่อง พฤติกรรมบางประการของคนกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศที่เป็นตัวกระตุ้นให้เกิด การคุกคาม และเรื่องการคุกคามทางเพศด้านวาทาที่ไม่ควรกระทำต่อผู้อื่น เพื่อที่จะให้ ความรู้แก่คนในฝั่งที่เป็นผู้ถูกระทำให้ถึงวิธีการรับมือกับการคุกคามทางเพศ เพื่อนำไปสู่ การหยุดพฤติกรรมคุกคามทางเพศของผู้กระทำรอบข้าง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย ของ ภาวศุทธิ อุ่นใจ, มานพ ชูนิล และศจีมาจ ณ วิเชียร (2558) ที่พบว่า ตัวแปรความ กล้าแสดงออกนั้นส่งผลต่อการตอบสนองเมื่อถูกคุกคามทางเพศ โดยความกล้า แสดงออกของผู้ถูกระทำในเหตุการณ์คุกคามทางเพศนั้นเป็นส่วนหนึ่งในพฤติกรรมที่ กล่าวในงานวิจัยนี้ ซึ่งการที่มีความกล้าแสดงออกสูงจะสามารถเผชิญหน้ากับปัญหา และสามารถจัดการกับปัญหาการคุกคามทางเพศด้วยวิธีทางบวกโดยปราศจากความ วิตกกังวล รวมทั้งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชลธิชา ทิพย์ประทุม และพิทักษ์ ศิริวงศ์ (2558) ที่พบว่า ที่มาของการถูกคุกคามทางเพศนั้นเกิดจากการทำตัวเป็นจุดสนใจ การ แสดงเรื่อร่าหรืออวัยวะที่เป็นของสงวนของกลุ่มชายรักชายได้ด้วยเช่นกัน แนวทางที่ 5 นำเสนอเรื่องความเท่าเทียมกันของมนุษย์ไม่ว่าจะเพศใดก็มีเหมือนกัน ปรับเปลี่ยน มุมมองว่าคนต่างเพศไม่ใช่คนต่างกลุ่ม ไม่มีใครแตกแยกจากตน เนื่องจากในสังคมไทย ที่ยังแฝงไปด้วยความเกลียดชังนั้นเกิดจากการแบ่งแยกของมนุษย์ เมื่อมนุษย์ กำหนดการเรียกตัวตนของบุคคลแต่ละคนจากเพศ มีการสร้างคำให้กับมนุษย์แต่ละเพศ สร้าง อัตลักษณ์หรือกำหนดสิ่งที่คิดว่าบุคคลที่มีเพศชาย เพศหญิง จะต้องประพฤติ ปฏิบัติตน มีหน้าที่ในสังคมอย่างไร จึงก่อให้เกิดเป็นการแบ่งแยกโดยมองข้ามความเป็น มนุษย์ที่ทุกคนมีอย่างเท่าเทียมกันเกิดเป็นการสร้างความขัดแย้งจนนำไปสู่การคุกคาม ทางเพศด้านวาทาต่อกัน ซึ่งสอดคล้องกับ นพวรรณ ปรากฏวงศ์ (2559) ที่พบว่า ประเด็นที่นักศึกษามองว่าเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการคุกคามทางเพศในระดับ เหมาะสม คือ การส่งเสริมความเท่าเทียมกันระหว่างเพศในสถานศึกษา จะช่วยลดการ คุกคามทางเพศ นอกจากนั้น แนวทางที่ 6 นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับคนกลุ่มผู้มีความ

หลากหลายทางเพศในปัจจุบันที่มีโอกาส และมีความสามารถทัดเทียมกับคนอื่น ๆ ในสังคม เพื่อให้คนมองเห็นว่าคนกลุ่มนี้ว่ามีตัวตนไม่ต่างจากคนที่มีความหลากหลายทางเพศกำเนิด และเพื่อเป็นการทำลายมายาคติเดิมของคนกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศที่ถูกผูกไว้กับความตลก หรือตัวประหลาดของสังคม ให้เกิดเป็นมุมมองที่ดีต่อคนกลุ่มนี้

7. ข้อเสนอแนะ

1) ในการศึกษาครั้งต่อไปควรศึกษาเชิงเปรียบเทียบแต่ละแนวทางการสื่อสารในการเปลี่ยนทัศนคติต่อกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศเป็นเกณฑ์หลัก

2) การนำแนวทางการสื่อสารมาทดลองปฏิบัติใช้ในสังคม และติดตามผลเพื่อพัฒนาแนวทางการสื่อสารในประเด็นการคุกคามทางเพศด้านวาจาต่อกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ ซึ่งในอนาคตสภาพสังคมอาจมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา จึงควรมีการวิจัยพัฒนาแนวทางการสื่อสารให้เหมาะสมกับสภาพสังคมในบริบทนั้น ๆ เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีที่สุด

เอกสารอ้างอิง

- กังวาล ฟองแก้ว. (2560). *สื่อเพื่อการเปลี่ยนแปลง*. สืบค้นจาก <http://www.th.undp.org/content/thailand/en/home/presscenter/articles/2017/07/19/a-tool-for-change1/>
- กิตติกร สันคติประภา. (2550). *การกลั่นกรองทางเพศกะเทย: นัยสำคัญภายใต้วาทกรรมรักต่างเพศ (ปริญญาานิพนธ์การศึกษาคุญภูิบัณฑิต)* มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. สืบค้นจาก http://thesis.swu.ac.th/swudis/Dev_Ed/Kittikorn_S.pdf
- ชลธิชา ทิพย์ประทุม และพิทักษ์ ศิริวงศ์. (2558). *การคุกคามทางเพศกลุ่มชายข้ามเพศ: การศึกษา เพื่อสร้างทฤษฎีฐานราก. วารสารวิจัยและพัฒนา วไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, 10(3), 110*. สืบค้นจาก <https://so06.tcithaijo.org/index.php/vrurdihsjournal/article/view/44829/39601>

- ดวงพร เพชรคง. (ม.ป.ป.). การล้วงละเมิดทางเพศ. สืบค้นจาก https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/elaw_parcy/ewt_dl_link.php?nid=1740&filename=index
- ทิพย์วรรณ แซ่ป้ง. (2552). พฤติกรรมการคุกคามทางเพศในสถานที่ทำงาน:กรณีศึกษาพยาบาล โรงพยาบาลสุราษฎร์ธานี. สืบค้นจาก <https://doc2.clib.psu.ac.th/public13/theses/313123.pdf>
- ธีรพงษ์ บัวหล้า. (2544). รูปแบบทางพฤติกรรมการคุกคามทางเพศในองค์กรภาครัฐ (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์). สืบค้นจาก <http://newtdc.thailis.or.th/docview.aspx?tdcid=261196>
- นพวรรณ ปราบกวงศ์. (2559). ทักษะของนักศึกษาต่อการคุกคามทางเพศในสถานศึกษา (สารนิพนธ์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์). สืบค้นจาก http://ethesisarchive.library.tu.ac.th/thesis/2016/TU_2016_5705032067_4017_4168.pdf
- นิด้าโพล. (2562). สังคมไทยคิดอย่างไรกับเพศที่ 3. สืบค้นจาก <http://nidapoll.nida.ac.th/index.php?op=polls-detail&id=671>
- พุทธิเนตร สุดดีพง. (2561). แนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการคุกคามทางเพศต่อพนักงานหญิงในสถานที่ทำงาน: ศึกษาเฉพาะกรณี การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย. วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, 26(2), 247. สืบค้นจาก <https://so04.tcithaijo.org/index.php/swjournal/article/view/169075/121645>
- ภาวศุทธิ อุ่นใจ, มานพ ชูนิล และศุจิมาจ ฅ วิเชียร. (2558). โมเดลเชิงสาเหตุปัจจัยที่มีอิทธิพลในการตอบสนองต่อการถูกคุกคามทางเพศในที่ทำงานของบุคลากรมหาวิทยาลัยเพชรบูรณ์. วารสารศรีนครินทร์วิโรฒวิจัยและพัฒนา, 7(13), 141-152. สืบค้นจาก <https://so04.tcithaijo.org/index.php/swurd/article/view/54529/45290>
- มติชนออนไลน์. (2560). ดุสิตโพลเผย '5 ปัญหาสังคมไทย' ที่ประชาชนอยากให้แก้ไขเร่งด่วน. สืบค้นจาก https://www.maticchon.co.th/education/news_545551
- สถานิตย์ หนูนิล. (2558). ปัญหาการคุกคามทางเพศในอุตสาหกรรมบริการ : แนวคิดผลกระทบ และแนวทางแก้ไข. วารสารปัญญาวิวัฒน์, 7(3), 269-270. สืบค้นจาก <https://so05.tcithaijo.org/index.php/pimjournal/article/view/44549/36896>

- อัมพร ชำรงลักษณ์. (2552). การคุกคามทางเพศในโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร: สาเหตุและข้อเสนอทางนโยบาย. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์*, 1(1), 31-47 สืบค้นจาก <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/bruj/article/view/77202/61971>
- McNamara, B. (2017). *Women Reporting Street Harassment as a Crime in the UK*. Retrieved from <https://www.teenvogue.com/story/women-report-street-harassment-as-crime>

ภาพลักษณ์ปัจจุบันและภาพลักษณ์ที่คาดหวังจากประชาชนในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ และอำเภอข้างเคียงที่มีต่อหอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก เชียงใหม่

อมาคินป์ ชินโชติกร

อาจารย์พิเศษภาควิชาสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

Received: May 1, 2020 Revised: June 12, 2020 Accepted: June 18, 2020

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาพลักษณ์ปัจจุบันและภาพลักษณ์ที่คาดหวังจากประชาชนในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่และอำเภอข้างเคียง ที่มีต่อหอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก เชียงใหม่ ประชากร คือประชาชนที่อยู่ในเขตพื้นที่อำเภอเมืองเชียงใหม่ และอำเภอข้างเคียง 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอแม่ริม อำเภอหางดง อำเภอสันทราย และอำเภอสารภี จำนวน 622,877 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วน จำนวน 400 คน เลือกกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีการกำหนดโควตาและการสุ่มตามสะดวก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือแบบสอบถามเป็นคำถามแบบตัวเลือก และมาตราการระดับ 9 ระดับ และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าผลต่าง ผลการวิจัยพบว่า ภาพลักษณ์ปัจจุบันของหอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก เชียงใหม่ ส่วนใหญ่ ให้ระดับภาพลักษณ์ปัจจุบัน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูง ($\bar{x} = 5.83$) ระดับของภาพลักษณ์ปัจจุบัน จากมากที่สุดไปน้อยที่สุด ได้แก่ ด้านบุคลากร ด้านอาคารสถานที่ ด้านทรัพยากรสารสนเทศ ด้านบริการ ด้านองค์กร ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และด้านประชาสัมพันธ์ ตามลำดับ ระดับภาพลักษณ์ที่คาดหวังของหอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก เชียงใหม่ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงที่สุด ($\bar{x} = 7.68$) ระดับของภาพลักษณ์ที่คาดหวัง จากมากที่สุดไปน้อยที่สุด ได้แก่ ด้านบุคลากร ด้านอาคารสถานที่ ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ด้านทรัพยากรสารสนเทศ ด้านประชาสัมพันธ์ ด้านองค์กร และด้านบริการ ตามลำดับ เมื่อเปรียบเทียบช่องว่างระหว่างภาพลักษณ์ปัจจุบันและภาพลักษณ์ที่คาดหวังในภาพรวม พบว่า ด้านที่มีช่องว่างจากมากที่สุดไปน้อยที่สุด ได้แก่ ภาพลักษณ์ด้านการประชาสัมพันธ์ ภาพลักษณ์ด้านเทคโนโลยี

สารสนเทศ และภาพลักษณ์ด้านอาคารสถานที่ ด้านองค์กร ด้านทรัพยากรสารสนเทศ ด้านบริการ และด้านบุคลากร ตามลำดับ

คำสำคัญ: ภาพลักษณ์, ภาพลักษณ์ห้องสมุด, ห้องสมุด, หอสมุดแห่งชาติ, หอสมุดแห่งชาติ รัชมังกลาภิเษก

**The Current Images and Expected Images from People in Muang
Chiang Mai District and Nearby Districts toward
Ratchamangklaphisek National Library of Chiang Mai**

Amakin Chinchotikorn

Guest lecturer, Department of Information Science, Faculty of Humanities and
Social Sciences, Chiang Mai Rajabhat University

Abstract

This research aimed to study about current images and expected images from people in Muang Chiang Mai District and Nearby Districts toward Ratchamangklaphisek National Library of Chiang Mai. People of this research was the people live in Muang Chiang Mai District and 4 Nearby Districts: Maerim District, Hangdong District, Sansai District and Saraphee District total 622,877 people. Determined sample size by formula proportion total 400 people. Sampling by Quota Sampling and Simple Random Sampling. The research instrument was questionnaire with multiple choice and 9 level rating scales. The research statistic were frequency, percentage, mean, standard deviation, and difference. This research found that: For the current images of Ratchamangklaphisek National Library of Chiang Mai, respondents gave the mean of current image in high level ($\bar{x} = 5.83$). Level of the current images from highest to lowest were staff's images, building's images, information resource's images, service's images, organization's images, information technology's images and public relation's images respectively. For the expected images of Ratchamangklaphisek National Library of Chiang Mai, the most of respondents gave the mean of current image in highest level ($\bar{x} = 7.68$). Level of the expected images from highest to lowest are staff's images, building's images, information technology's images, information resource's images, public relation's images, organization's images, and service's images respectively. Overall compared the gap between current images and expected images found that the gap from widest to narrowest were the public relation's images,

information technology's images, building's images, organization's images, information resource's images, service's image, and staff's images respectively.

Keywords: Library's image, Library, National library, Ratchamangklaphisek National Library

1. บทนำ

หอสมุดแห่งชาติรัชม้งคลาภิเษก เชียงใหม่ จัดสร้างขึ้นในปีพุทธศักราช 2531 เป็นหน่วยงานในสังกัดสำนักศิลปากรที่ 8 เชียงใหม่ กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม เป็นหอสมุดแห่งชาติสาขาภาคเหนือแห่งเดียว มีวิสัยทัศน์ คือ เป็นแหล่งรวบรวมมรดก ภูมิปัญญาด้านทรัพยากรสารสนเทศที่สมบูรณ์และทันสมัย มุ่งให้บริการอย่างดีเด่น พร้อมเป็นผู้นำด้านวิชาชีพห้องสมุดระดับท้องถิ่น โดยมีภารกิจหน้าที่คือ การเป็นคลัง สิ่งพิมพ์ในภูมิภาค ศึกษาค้นคว้า และดำเนินงานวิชาการด้านบรรณารักษศาสตร์และ สารสนเทศศาสตร์ ให้บริการสารสนเทศและส่งเสริมการอ่าน ประสานงานกับ สำนักหอสมุดแห่งชาติ และดำเนินการสำรวจ รวบรวมเอกสารโบราณ และหนังสือหายาก ประสานงานกับสำนักหอสมุดแห่งชาติในการเผยแพร่ และกำหนดเลข มาตรฐานสากลประจำหนังสือ (ISBN) เลขมาตรฐานสากลประจำวารสาร (ISSN) และ ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหนังสือ (CIP) หอสมุดแห่งชาติรัชม้งคลาภิเษก เชียงใหม่ มี กลุ่มผู้ใช้เป้าหมาย (Target Group) ของหอสมุดแห่งชาติรัชม้งคลาภิเษก เชียงใหม่ คือ กลุ่มประชาชนในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ และอำเภอข้างเคียง ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความ สะดวกในการเดินทาง

จากส่วนหนึ่งของรายงานแผนการพัฒนาหอสมุดแห่งชาติดิจิทัลในภาพลักษณ์ ใหม่ ได้วางแผนบริหารจัดการภาพลักษณ์ใหม่ของหอสมุดแห่งชาติ 3 มิติ ได้แก่ 1. แผนพัฒนาพื้นที่และอาคารสถานที่ 2. แผนพัฒนาบริการ 3. แผนพัฒนาบุคลากร โดย มุ่งหวังให้หอสมุดแห่งชาติรักษามรดกภูมิปัญญาของชาติให้มีชีวิตและสืบทอดต่อไป ทุกคนในชาติมีโอกาสเข้าถึงสารสนเทศอย่างเท่าเทียมกัน (กระทรวงวัฒนธรรม, 2559) อย่างไรก็ตาม ในการจัดการภาพลักษณ์ของหอสมุดแห่งชาติรัชม้งคลาภิเษก เชียงใหม่ จำเป็นต้องตระหนักถึงภาพลักษณ์ปัจจุบันของหน่วยงาน ซึ่งในการดำเนินงานที่ผ่านมา ยังมิได้มีการศึกษาในเรื่อง ภาพลักษณ์ และภาพลักษณ์ที่คาดหวังต่อหอสมุดแห่งชาติ รัชม้งคลาภิเษก เชียงใหม่ ของกลุ่มผู้ใช้เป้าหมาย ซึ่งภาพลักษณ์นั้นเป็นปัจจัยสำคัญที่ ช่วยสร้างคุณค่าให้กับองค์กร และส่งผลถึงทัศนคติและการตัดสินใจเข้ารับบริการของ กลุ่มผู้ใช้เป้าหมายได้ ในขณะเดียวกันภาพลักษณ์ที่คาดหวังของกลุ่มผู้ใช้เป้าหมาย เมื่อ

ได้รับการตอบสนองตามภาพลักษณ์ที่คาดหวังก็จะทำให้เกิดความพึงพอใจ การศึกษาในเรื่อง ภาพลักษณ์ปัจจุบัน และภาพลักษณ์ที่คาดหวังต่อหอสมุดแห่งชาติรัชมังกลาภิเษก เชียงใหม่ จะทำให้ได้รับสารสนเทศที่จะนำไปวิเคราะห์ และดำเนินการตามภารกิจที่มุ่งเน้นการให้บริการผู้ใช้ได้อย่างต่อเนื่อง

จากปัญหาข้างต้น จึงต้องการศึกษาภาพลักษณ์ปัจจุบัน และภาพลักษณ์ที่คาดหวังจากประชาชนในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่และอำเภอข้างเคียงที่มีต่อหอสมุดแห่งชาติรัชมังกลาภิเษก เชียงใหม่ โดยศึกษาใน 7 ด้าน พิจารณาโดยจำแนกจากรายงานแผนการพัฒนาหอสมุดแห่งชาติดิจิทัลในภาพลักษณ์ใหม่ ได้แก่ ด้านองค์กร ด้านอาคารสถานที่ ด้านบริการ ด้านทรัพยากรสารสนเทศ ด้านการประชาสัมพันธ์ ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และด้านบุคลากร เพื่อให้ทราบถึงภาพลักษณ์ปัจจุบัน และภาพลักษณ์ที่คาดหวังของกลุ่มผู้ใช้เป้าหมาย และหอสมุดแห่งชาติรัชมังกลาภิเษก เชียงใหม่สามารถนำสารสนเทศที่ได้รับจากการศึกษาไปวิเคราะห์ และพัฒนาภาพลักษณ์ ตลอดจนการให้บริการแก่ผู้ใช้ทั้งหมดต่อไปได้

2. วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาภาพลักษณ์ปัจจุบันและภาพลักษณ์ที่คาดหวังจากประชาชนในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ และอำเภอข้างเคียงที่มีต่อหอสมุดแห่งชาติรัชมังกลาภิเษก เชียงใหม่

3. วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ ประชากรคือ ประชาชนที่อยู่ในเขตพื้นที่อำเภอเมืองเชียงใหม่ และอำเภอข้างเคียง 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอแมริม อำเภอหางดง อำเภอสันทราย และอำเภอสารภี รวมทั้งหมด 622,877 คน (สำนักงานสถิติจังหวัดเชียงใหม่, 2561) กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, สำนักนโยบายและวิชาการสถิติ, 2555) โดย

กำหนดให้ความแปรปรวนของข้อมูลมีค่าสูงสุด คือ PQ เท่ากับ 0.25 และกำหนดให้ระดับความเชื่อมั่น $(1-\alpha)$ เท่ากับ 0.95 ได้ขนาดตัวอย่างจำนวน 400 คน วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างขั้นที่หนึ่ง ใช้วิธีการกำหนดโควตา (Quota Sampling) แยกตามอำเภอ 5 อำเภอ อำเภอละ 80 คน และสุ่มตัวอย่างขั้นที่สอง ด้วยวิธีการสุ่มแบบตามสะดวก (Simple Random Sampling) ในแต่ละอำเภอ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบสอบถาม โดยพัฒนาเป็นคำถามแบบตัวเลือก และมาตราค่าระดับ 9 ระดับ เพื่อวัดทัศนคติแบบจำแนกความหมาย นำแบบสอบถามส่วนการวัดทัศนคติผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน เพื่อพิจารณาความเหมาะสมของข้อคำถาม และปรับแก้ข้อคำถามในแบบสอบถามทดสอบแบบสอบถามกับกลุ่มทดสอบที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง 30 คน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องเที่ยงตรง และความน่าเชื่อถือของแบบสอบถาม และวิเคราะห์ผลทดลองใช้แบบสอบถาม เพื่อปรับปรุงแบบสอบถามก่อนนำไปใช้จริง แบบสอบถามมี 3 ส่วน ได้แก่ 1. ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ตอบแบบสอบถาม 2. ภาพลักษณ์เชิงการรับรู้และตระหนักรู้ 3. ภาพลักษณ์ปัจจุบันและภาพลักษณ์ที่คาดหวัง

การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยใช้การแจกแบบสอบถาม 400 ชุด โดยใช้วิธีลงพื้นที่สุ่มแจกแบบสอบถามจนครบตามจำนวนโควตาของแต่ละอำเภอ (อำเภอละ 80 ฉบับ)

การวิเคราะห์ข้อมูล ส่วนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นคำถามแบบเลือกตอบ นำมาคำนวณหาค่าความถี่ และร้อยละ ส่วนที่ 2 ข้อมูลภาพลักษณ์เชิงการรับรู้และตระหนักรู้ที่มีต่อหอสมุดแห่งชาติรัชมังกลาภิเษก เชียงใหม่ เป็นคำถามแบบเลือกตอบ นำมาคำนวณหาค่าความถี่ และร้อยละ ส่วนที่ 3 ข้อมูลภาพลักษณ์ปัจจุบันและภาพลักษณ์ที่คาดหวังที่มีต่อหอสมุดแห่งชาติรัชมังกลาภิเษก เชียงใหม่ เป็นคำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 9 ระดับ นำมาหาค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และนำมาหาค่าความต่างเปรียบเทียบช่องว่าง (Gap) ระหว่างภาพลักษณ์ปัจจุบัน และภาพลักษณ์ที่คาดหวัง

การสรุปผลการวิจัยใช้ตาราง และแผนภาพเรดาร์ (Radar Chart) อภิปรายผล และนำเสนอผลการวิจัย

4. ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล แสดงผลโดยแบ่งออกเป็นสามส่วน ได้แก่ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลภาพลักษณ์เชิงการรับรู้และตระหนักรู้ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลภาพลักษณ์ปัจจุบันและภาพลักษณ์ที่คาดหวัง และผลการเปรียบเทียบช่องว่างระหว่างภาพลักษณ์ปัจจุบันและภาพลักษณ์ที่คาดหวังที่มีต่อหอสมุดแห่งชาติรัชม้งคลาภิเษก เชียงใหม่ ดังนี้

4.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลภาพลักษณ์เชิงการรับรู้และตระหนักรู้

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระดับการรับรู้ อยู่ในระดับรู้จักบ้าง รองลงมาคือ ระดับไม่รู้จัก/ไม่เคยได้ยินชื่อ ระดับเคยได้ยินชื่อ ระดับรู้จักพอสมควร และระดับรู้จักเป็นอย่างดี ตามลำดับ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ระดับการรับรู้ที่มีต่อหอสมุดแห่งชาติรัชม้งคลาภิเษก เชียงใหม่

ระดับการรู้จัก	จำนวน	ร้อยละ
รู้จักเป็นอย่างดี	16	4.00
รู้จักพอสมควร	60	15.00
รู้จักบ้าง	113	28.25
เคยได้ยินชื่อ	103	25.75
ไม่รู้จัก/ไม่เคยได้ยินชื่อ	108	27.00
รวม	400	100

4.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลภาพลักษณ์ปัจจุบันและภาพลักษณ์ที่คาดหวัง

การวิเคราะห์ข้อมูล จำแนกออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลภาพลักษณ์ปัจจุบัน และการวิเคราะห์ข้อมูลภาพลักษณ์ที่คาดหวัง ดังนี้

4.2.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลภาพลักษณ์ปัจจุบัน

ระดับภาพลักษณ์ปัจจุบัน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูง ($\bar{x} = 5.83$) เมื่อจำแนกภาพลักษณ์ปัจจุบันออกเป็นด้าน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ให้ระดับภาพลักษณ์ด้านบุคลากร มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูง รองลงมาคือ ภาพลักษณ์ด้านอาคารสถานที่ ด้านทรัพยากรสารสนเทศ ด้านบริการ ด้านองค์กร ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และด้านประชาสัมพันธ์ ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงผลการวิเคราะห์ภาพลักษณ์ปัจจุบันและภาพลักษณ์ที่คาดหวังของหอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก เชียงใหม่

ภาพลักษณ์	ภาพลักษณ์ปัจจุบัน			ภาพลักษณ์ที่คาดหวัง			ผลต่าง ค่าเฉลี่ย
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	
ด้านองค์กร	5.81	1.68	สูง	7.62	1.46	สูงที่สุด	-1.81
- มีความทันสมัย	5.38	1.68	สูง	7.48	1.43	สูงที่สุด	-2.10
- มีบริการดีและมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้ใช้บริการ	5.80	1.55	ปานกลาง	7.54	1.56	สูงที่สุด	-1.74
- ส่งเสริมการเรียนรู้แก่ประชาชน	5.94	1.70	สูง	7.67	1.46	สูงที่สุด	-1.73
- มีชื่อเสียง	5.31	1.89	ปานกลาง	7.50	1.49	สูงที่สุด	-2.19
- มีประโยชน์ต่อสังคมท้องถิ่นภาคเหนือ	6.01	1.70	สูง	7.70	1.45	สูงที่สุด	-1.69
- เป็นมิตรต่อสังคมท้องถิ่นภาคเหนือ	6.10	1.71	สูง	7.70	1.43	สูงที่สุด	-1.60
- มีความปลอดภัย	6.11	1.51	สูง	7.78	1.42	สูงที่สุด	-1.67
ด้านอาคารสถานที่	5.94	1.51	สูง	7.76	1.33	สูงที่สุด	-1.82
- การจัดแบ่งพื้นที่ใช้งานในห้องสมุดมีความเหมาะสม	5.90	1.39	สูง	7.67	1.32	สูงที่สุด	-1.77
- มีสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้	5.93	1.53	สูง	7.74	1.33	สูงที่สุด	-1.81

ภาพลักษณ์	ภาพลักษณ์ปัจจุบัน			ภาพลักษณ์ที่คาดหวัง			ผลต่าง ค่าเฉลี่ย
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	
- อาคารสถานที่มีความสะอาด	6.14	1.56	สูง	7.82	1.36	สูงที่สุด	-1.68
- จัดสถานที่อย่างเหมาะสมเพื่อผู้ใช้ห้องสมุดทุกประเภท	5.97	1.47	สูง	7.82	1.26	สูงที่สุด	-1.85
- มีพื้นที่สำหรับจอดรถเพียงพอ	5.83	1.60	สูง	7.73	1.38	สูงที่สุด	-1.90
ด้านบริการ	5.86	1.66	สูง	7.56	1.49	สูงที่สุด	-1.70
- ให้บริการอย่างรวดเร็ว ทันต่อความต้องการ	5.92	1.60	สูง	7.58	1.58	สูงที่สุด	-1.66
- ให้บริการที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้บริการ	6.02	1.62	สูง	7.65	1.47	สูงที่สุด	-1.63
- มีบริการผู้ใช้ที่หลากหลาย	5.85	1.65	สูง	7.61	1.43	สูงที่สุด	-1.76
- มีกิจกรรมที่หลากหลาย	5.81	1.67	สูง	7.52	1.49	สูงที่สุด	-1.71
- มีการให้บริการนอกสถานที่	5.48	1.78	ปานกลาง	7.28	1.60	สูง	-1.80
- ให้บริการแก่ผู้ใช้ห้องสมุดอย่างเท่าเทียมกัน	6.08	1.63	สูง	7.72	1.35	สูงที่สุด	-1.64
ด้านทรัพยากรสารสนเทศ	5.93	1.65	สูง	7.64	1.70	สูงที่สุด	-1.71
- มีเนื้อหาทันสมัย	5.77	1.68	ปานกลาง	7.69	1.50	สูงที่สุด	-1.92
- มีเนื้อหาตรงกับความต้องการ	5.94	1.66	สูง	7.63	1.42	สูงที่สุด	-1.69
- มีเนื้อหาครอบคลุมเรื่องที่	5.93	1.65	สูง	7.68	1.45	สูงที่สุด	-1.75
ต้องการ							
- มีเนื้อหาที่น่าเชื่อถือ	6.33	1.64	สูง	7.74	1.45	สูงที่สุด	-1.41

ภาพลักษณ์	ภาพลักษณ์ปัจจุบัน			ภาพลักษณ์ที่คาดหวัง			ผลต่าง ค่าเฉลี่ย
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	
- มีสื่อหลายประเภทให้บริการ	6.03	1.71	สูง	7.69	1.45	สูงที่สุด	-1.66
- มีสื่อสารสนเทศให้บริการ	5.76	1.66	ปานกลาง	7.59	1.55	สูงที่สุด	-1.83
- มีเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ให้บริการ	5.74	1.68	ปานกลาง	7.55	1.55	สูงที่สุด	-1.81
- มีสิ่งพิมพ์ท้องถิ่นภาคเหนือให้บริการ	5.99	1.58	สูง	7.55	1.50	สูงที่สุด	-1.56
ด้านประชาสัมพันธ์	5.31	1.79	ปานกลาง	7.64	1.48	สูงที่สุด	-2.33
- มีการประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางที่หลากหลาย	5.39	1.77	ปานกลาง	7.57	1.44	สูงที่สุด	-2.18
- มีการประชาสัมพันธ์ที่ทั่วถึง	5.19	1.78	ปานกลาง	7.57	1.56	สูงที่สุด	-2.38
- มีการประชาสัมพันธ์อย่างสม่ำเสมอ	5.26	1.79	ปานกลาง	7.64	1.58	สูงที่สุด	-2.38
- การออกแบบสื่อประชาสัมพันธ์น่าสนใจ ดึงดูดใจ	5.24	1.80	ปานกลาง	7.71	1.40	สูงที่สุด	-2.47
- เนื้อหาที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์ชัดเจน ครบถ้วน	5.47	1.83	ปานกลาง	7.73	1.41	สูงที่สุด	-2.26
ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ	5.77	1.60	ปานกลาง	7.73	1.47	สูงที่สุด	-1.96
- มีอุปกรณ์ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัยให้บริการ	5.81	1.61	สูง	7.61	1.58	สูงที่สุด	-1.80
- มีอุปกรณ์ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศที่เพียงพอกับความต้องการของผู้ใช้	5.74	1.56	ปานกลาง	7.76	1.45	สูงที่สุด	-2.02

ภาพลักษณ์	ภาพลักษณ์ปัจจุบัน			ภาพลักษณ์ที่คาดหวัง			ผลต่าง ค่าเฉลี่ย
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	
- มีสัญญาณอินเทอร์เน็ตไร้สาย (wifi) อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ	5.85	1.55	สูง	7.85	1.40	สูงที่สุด	-2.00
- มีเทคโนโลยีมาสนับสนุนการใช้งานสำหรับผู้ใช้	5.68	1.68	ปานกลาง	7.69	1.46	สูงที่สุด	-2.01
ด้านบุคลากร	6.20	1.61	สูง	7.82	1.44	สูงที่สุด	-1.62
- บุคลากรมีความเป็นมืออาชีพ	6.19	1.62	สูง	7.75	1.47	สูงที่สุด	-1.56
- บุคลากรมีความกระตือรือร้นในการให้บริการ	5.92	1.59	สูง	7.75	1.45	สูงที่สุด	-1.83
- บุคลากรมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี	6.35	1.64	สูง	7.88	1.42	สูงที่สุด	-1.53
- บุคลากรมีบุคลิกภาพเหมาะสมกับการปฏิบัติงาน	6.32	1.60	สูง	7.91	1.41	สูงที่สุด	-1.59
รวม	5.83	1.64	สูง	7.68	1.48	สูงที่สุด	-1.85

จากตารางที่ 2 ในด้านองค์กร ระดับภาพลักษณ์ด้านมีความปลอดภัย มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูง รองลงมาคือ ด้านเป็นมิตรต่อสังคมท้องถิ่นภาคเหนือ และด้านมีประโยชน์ต่อสังคมท้องถิ่นภาคเหนือ ตามลำดับ

ด้านอาคารสถานที่ ระดับภาพลักษณ์ด้านความสะอาด มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูง รองลงมาคือ ด้านจัดสถานที่อย่างเหมาะสมเพื่อผู้ใช้ห้องสมุดทุกประเภท และด้านมีสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ ตามลำดับ

ด้านบริการ ระดับภาพลักษณ์ด้านให้บริการผู้ใช้ห้องสมุดอย่างเท่าเทียมกัน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูง รองลงมาคือ ด้านให้บริการที่สามารถตอบสนองต่อ

ความต้องการของผู้ใช้บริการ และด้านให้บริการอย่างรวดเร็ว ทันต่อความต้องการตามลำดับ

ด้านทรัพยากรสารสนเทศ ระดับภาพลักษณ์ด้านมีเนื้อหาที่น่าเชื่อถือ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูง รองลงมาคือ ด้านมีสื่อหลายประเภทให้บริการ และด้านมีสิ่งพิมพ์ท้องถิ่นภาคเหนือให้บริการ ตามลำดับ

ด้านการประชาสัมพันธ์ ระดับภาพลักษณ์ด้านเนื้อหาที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์ชัดเจนครบถ้วน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง รองลงมาคือ ด้านมีการประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางที่หลากหลาย และด้านการประชาสัมพันธ์อย่างสม่ำเสมอตามลำดับ

ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ระดับภาพลักษณ์ด้านมีสัญญาณอินเทอร์เน็ตไร้สาย (wifi) อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูง รองลงมาคือ ด้านมีอุปกรณ์ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัยให้บริการ และด้านมีอุปกรณ์ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศที่เพียงพอกับความต้องการของผู้ใช้ ตามลำดับ

ด้านบุคลากร ระดับภาพลักษณ์ด้านบุคลากรมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูง รองลงมาคือ ด้านบุคลากรมีบุคลิกภาพเหมาะสมกับการปฏิบัติงาน และด้านบุคลากรมีความเป็นมืออาชีพ ตามลำดับ

4.2.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลภาพลักษณ์ที่คาดหวัง

ระดับภาพลักษณ์ที่คาดหวัง มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงที่สุด ($\bar{x} = 7.68$) เมื่อจำแนกภาพลักษณ์ที่คาดหวังออกเป็นด้าน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ให้ระดับภาพลักษณ์ด้านบุคลากร มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงที่สุด รองลงมาคือ ด้านอาคารสถานที่ ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ด้านทรัพยากรสารสนเทศ ด้านประชาสัมพันธ์ ด้านองค์กร และ ด้านบริการ ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตารางที่ 2

ด้านองค์กร ระดับภาพลักษณ์ด้านมีความปลอดภัย มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงที่สุด รองลงมาคือ ด้านเป็นมิตรต่อสังคมท้องถิ่นภาคเหนือ และด้านมีประโยชน์ต่อสังคมท้องถิ่นภาคเหนือ ตามลำดับ

ด้านอาคารสถานที่ ระดับภาพลักษณ์ด้านความสะอาด และภาพลักษณ์ด้านจัดสถานที่อย่างเหมาะสมเพื่อผู้ใช้ห้องสมุดทุกประเภทอยู่ในระดับเท่ากัน คือ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงที่สุด รองลงมาคือ ด้านมีสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ และด้านมีพื้นที่สำหรับจอดรถเพียงพอ ตามลำดับ

ด้านบริการ เมื่อจำแนกออกเป็นด้าน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ให้ระดับภาพลักษณ์ด้านให้บริการผู้ใช้ห้องสมุดอย่างเท่าเทียมกัน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงที่สุด รองลงมาคือ ด้านให้บริการที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้บริการ และด้านมีบริการผู้ใช้ที่หลากหลาย ตามลำดับ

ด้านทรัพยากรสารสนเทศ ระดับภาพลักษณ์ด้านมีเนื้อหาที่น่าเชื่อถือ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงที่สุด รองลงมาคือ ด้านมีสื่อหลายประเภทให้บริการ และด้านมีเนื้อหาทันสมัย ตามลำดับ

ด้านการประชาสัมพันธ์ ระดับภาพลักษณ์ด้านเนื้อหาที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์ชัดเจนครบถ้วน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงที่สุด รองลงมาคือ ด้านการออกแบบสื่อประชาสัมพันธ์น่าสนใจ น่าดึงดูดใจ และด้านมีการประชาสัมพันธ์อย่างสม่ำเสมอ ตามลำดับ

ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ระดับภาพลักษณ์ด้านมีสัญญาณอินเทอร์เน็ตไร้สาย (wifi) อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงที่สุด รองลงมาคือ ด้านมีอุปกรณ์ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศที่เพียงพอกับความต้องการของผู้ใช้ และด้านมีเทคโนโลยีมาสนับสนุนการใช้งานสำหรับผู้ใช้งานตามลำดับ

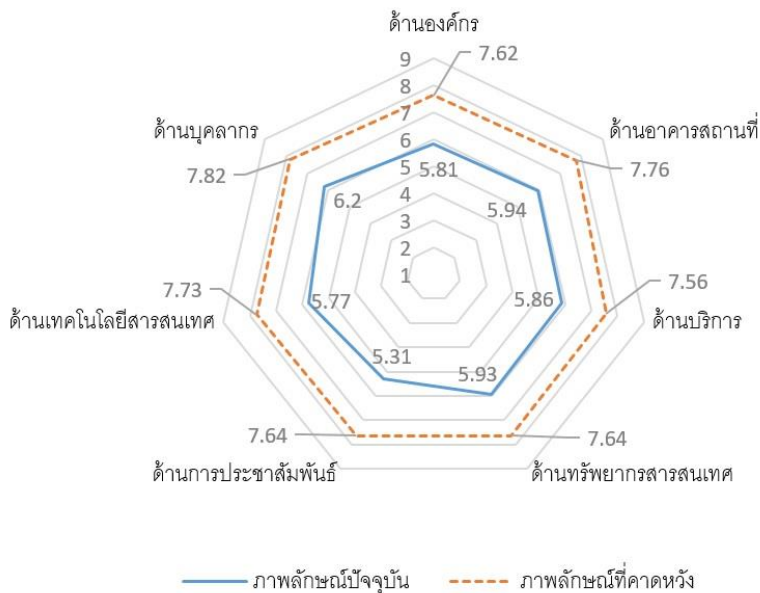
ด้านบุคลากร ระดับภาพลักษณ์ด้านบุคลากรมีบุคลิกภาพเหมาะสมกับการปฏิบัติงาน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงที่สุด รองลงมาคือ ด้านบุคลากรมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ด้านบุคลากรมีความเป็นมืออาชีพ ตามลำดับ

4.3 ผลการเปรียบเทียบช่องว่างระหว่างภาพลักษณ์ปัจจุบันและภาพลักษณ์ที่คาดหวัง

จากตารางที่ 2 ช่องว่างระหว่างค่าเฉลี่ยของระดับภาพลักษณ์ปัจจุบันและภาพลักษณ์ที่คาดหวัง เท่ากับ -1.85 (ภาพลักษณ์ปัจจุบันมีค่าน้อยกว่าภาพลักษณ์ที่คาดหวัง)

แผนภูมิเรดาร์ในภาพที่ 1 แสดงระดับค่าเฉลี่ยของภาพลักษณ์ปัจจุบันในแต่ละด้าน โดยใช้เส้นทึบ และระดับค่าเฉลี่ยของภาพลักษณ์ที่คาดหวังในแต่ละด้านโดยใช้เส้นประ เพื่อเปรียบเทียบช่องว่างระหว่างค่าเฉลี่ยของภาพลักษณ์ทั้งสอง หากภาพลักษณ์ปัจจุบันมีระดับที่สูงกว่าภาพลักษณ์ที่คาดหวังมาก (มีช่องว่างมาก) แสดงถึงความพึงพอใจของผู้ตอบแบบสอบถามที่มากตามไปด้วย และหากภาพลักษณ์ปัจจุบันมีระดับค่าเฉลี่ยต่ำกว่าภาพลักษณ์ที่คาดหวังมาก (มีช่องว่างมาก) แสดงถึงความไม่พึงพอใจของผู้ตอบแบบสอบถามที่มากตามไปด้วยเช่นกัน

เมื่อจำแนกตามด้าน พบว่า ทุกด้านมีระดับภาพลักษณ์ปัจจุบันน้อยกว่าภาพลักษณ์ที่คาดหวังทั้งหมด โดยภาพลักษณ์ด้านที่มี ช่องว่างมากที่สุด คือ ภาพลักษณ์ด้านการประชาสัมพันธ์ (-2.33) รองลงมาคือ ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ (-1.96) ด้านอาคารสถานที่ (-1.82) ด้านองค์กร (-1.81) ด้านทรัพยากรสารสนเทศ (-1.71) ด้านบริการ (-1.70) และด้านบุคลากร (-1.62) ตามลำดับ ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แสดงแผนภาพเปรียบเทียบช่องว่างระหว่างภาพลักษณ์ปัจจุบันและภาพลักษณ์ที่คาดหวังที่มีต่อหอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก เชียงใหม่
ในภาพรวม

จากตารางที่ 2 ด้านองค์กร พบว่า ภาพลักษณ์ด้านที่มีช่องว่างมากที่สุด คือ ภาพลักษณ์ด้านมีชื่อเสียง รองลงมาคือ ด้านมีความทันสมัย และด้านมีบริการดีและมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้ใช้บริการ ตามลำดับ

ด้านอาคารสถานที่ พบว่า ภาพลักษณ์ด้านที่มีช่องว่างมากที่สุด คือ ภาพลักษณ์ด้านมีพื้นที่สำหรับจอดรถเพียงพอ รองลงมาคือ ด้านจัดสถานที่อย่างเหมาะสม เพื่อผู้ใช้ห้องสมุดทุกประเภท และด้านมีสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ ตามลำดับ

ด้านบริการ พบว่า ภาพลักษณ์ด้านที่มีช่องว่างมากที่สุด คือ ภาพลักษณ์ด้านมีการให้บริการนอกสถานที่ รองลงมาคือ ด้านมีบริการผู้ใช้ที่หลากหลาย และด้านมีกิจกรรมที่หลากหลาย ตามลำดับ

ด้านทรัพยากรสารสนเทศ พบว่า ภาพลักษณ์ด้านที่มีช่องว่างมากที่สุด คือ ภาพลักษณ์ด้านมีเนื้อหาทันสมัย รองลงมาคือ ด้านมีสื่อโสตทัศนให้บริการ และด้านมีเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ให้บริการ ตามลำดับ

ด้านการประชาสัมพันธ์ พบว่า ภาพลักษณ์ด้านที่มีช่องว่างมากที่สุด คือ ภาพลักษณ์ด้านการออกแบบสื่อประชาสัมพันธ์น่าสนใจ น่าดึงดูดใจ รองลงมาคือ ด้านมีการประชาสัมพันธ์ที่ทั่วถึง และมีการประชาสัมพันธ์อย่างสม่ำเสมอ และด้านเนื้อหาที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์ชัดเจน ครบถ้วน ตามลำดับ

ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ พบว่า ภาพลักษณ์ด้านที่มีช่องว่างมากที่สุด คือ ภาพลักษณ์ด้านมีอุปกรณ์ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศที่เพียงพอกับความต้องการของผู้ใช้ รองลงมาคือ ด้านมีเทคโนโลยีมาสนับสนุนการใช้งานสำหรับผู้ใช้งาน และด้านมีสัญญาณอินเทอร์เน็ตไร้สาย (wifi) อย่างทั่วถึง และมีประสิทธิภาพ ตามลำดับ

ด้านบุคลากร พบว่า ภาพลักษณ์ด้านที่มีช่องว่างมากที่สุด คือ ภาพลักษณ์ด้านบุคลากรมีความกระตือรือร้นในการให้บริการ รองลงมาคือ ด้านบุคลากรมีบุคลิกภาพเหมาะสมกับการปฏิบัติงาน และด้านบุคลากรมีความเป็นมืออาชีพ ตามลำดับ

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายผลการวิจัยในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

5.1 ภาพลักษณ์เชิงการรับรู้และตระหนักรู้

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระดับการรับรู้ อยู่ในระดับรู้จักบ้าง รองลงมาคือ ระดับไม่รู้จัก/ไม่เคยได้ยินชื่อ และระดับเคยได้ยินชื่อ จากทฤษฎีของ Kotler (2000) การวัดภาพลักษณ์ในระดับแรก คือ ความคุ้นเคยของผู้บริโภคที่มีต่อองค์กร หากคำตอบส่วนใหญ่อยู่ที่ระดับ “ไม่เคยได้ยินชื่อมาก่อน (Never Heard of)” และ “เคยได้ยินชื่อ (Heard of Only)” องค์การต้องเร่งสร้างการรับรู้ (Awareness)

ผลการวิจัยแสดงว่า หอสมุดแห่งชาติรัชม้งคลาภิเษก เชียงใหม่ จำเป็นต้องเร่งสร้างการรับรู้ (Awareness) ให้เกิดขึ้นในกลุ่มผู้ใช้บริการเป้าหมาย การสร้างการรับรู้ ทำได้โดยการสื่อสารภาพลักษณ์ของแบรนด์ และจุดเด่นขององค์กรไปยังผู้ใช้ ทำให้ชื่อของหอสมุดแห่งชาติรัชม้งคลาภิเษก เชียงใหม่ไปอยู่ในความทรงจำของประชาชน เช่น เมื่อคิดถึงบริการ หรือทรัพยากรสารสนเทศอย่างหนึ่ง ผู้ใช้จะคิดถึงหอสมุดแห่งชาติรัชม้งคลาภิเษก เชียงใหม่ทันที และจะต้องสื่อสารให้ผู้ใช้เกิดความประทับใจในแบรนด์ขององค์กรด้วย (Chanii, 2560)

5.2 ภาพลักษณ์ในภาพรวม

ระดับภาพลักษณ์ปัจจุบันของหอสมุดแห่งชาติรัชม้งคลาภิเษก เชียงใหม่ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูง สอดคล้องกับงานวิจัยของเริงใจ เขียวอ่อน และแถมกาญจน์ สมประเสริฐศรี (2562) ที่ศึกษาเรื่อง “พฤติกรรม ความต้องการ และการรับรู้ภาพลักษณ์ห้องสมุด มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษของผู้ใช้บริการ” ที่พบว่า การรับรู้ภาพลักษณ์ของผู้ใช้บริการทุกด้านอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า ภาพลักษณ์ในความคิดของประชาชนเป็นภาพลักษณ์ในเชิงบวก การส่งเสริมภาพลักษณ์ให้อยู่ในระดับสูงในระยะยาว อาจทำได้โดยการพัฒนาสารสนเทศลูกค้า (Customer Information System: CIS) มาใช้ช่วยกระตุ้นภาพลักษณ์ที่ดีเยี่ยม อีกทั้งยังมีประโยชน์ในการบริหารจัดการห้องสมุด สามารถกระตุ้นการทำงานของบุคลากร และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ใช้ได้ (Li, 2012) เมื่อจำแนกภาพลักษณ์ปัจจุบันออกเป็นด้าน จุดเด่นของภาพลักษณ์ในปัจจุบันของหอสมุดแห่งชาติรัชม้งคลาภิเษก เชียงใหม่ อยู่ที่บุคลากร อาคารสถานที่ และทรัพยากรสารสนเทศ ซึ่งใกล้เคียงกับงานวิจัยของเริงใจ เขียวอ่อน และแถมกาญจน์ สมประเสริฐศรี (2562) ข้างต้น ที่พบว่า มีการรับรู้ภาพลักษณ์ด้านสถานที่และสิ่งแวดล้อมมากที่สุด ในขณะที่เดียวกัน ภาพลักษณ์ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และด้านการประชาสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งห้องสมุดควรส่งเสริมภาพลักษณ์ทั้งสองด้านนี้มากขึ้นกว่าเดิม

ระดับภาพลักษณ์ที่คาดหวังของหอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก เชียงใหม่ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงที่สุด เมื่อจำแนกภาพลักษณ์ที่คาดหวังออกเป็นด้าน พบว่า ภาพลักษณ์ที่คาดหวังทุกด้านอยู่ในระดับสูงที่สุด โดยภาพลักษณ์ด้านบุคลากร มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ จุฑารัตน์ ปานผดุง (2559) ได้ศึกษาเรื่อง ความคาดหวังและความพึงพอใจของผู้ใช้บริการของฝ่ายห้องสมุด จอห์น เอฟ เคนเนดี สำนักวิทยบริการมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี พบว่า ความคาดหวังในภาพรวม และรายด้านอยู่ในระดับมาก และด้านที่คาดหวังมากที่สุด คือ ด้านบุคลากร จะเห็นว่า ระดับความคาดหวังของภาพลักษณ์ด้านบุคลากร ของห้องสมุดทั้งสองแห่ง มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับภาพลักษณ์ด้านอื่น ๆ ทั้งนี้เป็นเพราะเมื่อผู้ใช้เดินทางไปใช้บริการของห้องสมุด ย่อมต้องการการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคลากร มากกว่าการสืบค้นข้อมูลด้วยตนเองจากแหล่งอื่น ความคาดหวังจากด้านบุคลากรจึงสูงตามไปด้วย

ช่องว่างระหว่างค่าเฉลี่ยของภาพลักษณ์ปัจจุบันและภาพลักษณ์ที่คาดหวัง เท่ากับ -1.85 ซึ่งมากกว่าระยะห่างของระดับค่าเฉลี่ยแต่ละระดับ (1.60) จึงนับได้ว่าเป็นเรื่องเร่งด่วนที่หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก เชียงใหม่ จะต้องปรับภาพลักษณ์โดยรวมให้ใกล้เคียงกับภาพลักษณ์ที่ประชาชนคาดหวังมากกว่าปัจจุบัน เมื่อจำแนกตามด้าน พบว่า ภาพลักษณ์ด้านที่มี ช่องว่างระหว่างภาพลักษณ์ปัจจุบันและภาพลักษณ์ที่คาดหวังมากที่สุด คือ ภาพลักษณ์ด้านการประชาสัมพันธ์ รองลงมาคือ ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และด้านอาคารสถานที่ แสดงให้เห็นว่า ควรเน้นเพิ่มภาพลักษณ์ด้านประชาสัมพันธ์มากที่สุด

5.3 ภาพลักษณ์ด้านองค์กร

ภาพลักษณ์ด้านที่มีช่องว่างระหว่างภาพลักษณ์ปัจจุบันและภาพลักษณ์ที่คาดหวังมากที่สุด คือ ด้านมีชื่อเสียง รองลงมาคือ ด้านมีความทันสมัย และด้านมีบริการดีและมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้ใช้บริการ แสดงว่า หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก เชียงใหม่ควรที่จะเพิ่มภาพลักษณ์ในด้านชื่อเสียงมากที่สุด ซึ่งชื่อเสียงก็เกิดจากการ

จุดเด่นขององค์กรและสื่อสารจุดเด่นนั้นไปยังประชาชน จากงานวิจัยของ Yang (2011) ที่ศึกษาเรื่อง “Image Construction of Library in News Report” พบว่า การรายงานข่าวของห้องสมุดจะมุ่งเน้นเรื่อง การพัฒนาห้องสมุด ผู้ใช้และการบริการห้องสมุด กิจกรรมสาธารณะ โครงการเกี่ยวกับห้องสมุดดิจิทัล ข่าวสารบรรณารักษ์ และการบริจาคเพื่อสังคม เพราะการรายงานข่าวในลักษณะนี้ ช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์ในด้านความเป็นมิตร ซึ่งเป็นภาพลักษณ์เด่นของหอสมุดแห่งชาติรัชม้งคลาภิเษก เชียงใหม่ด้วย จะส่งผลให้ลดช่องว่างในด้านชื่อเสียงนี้ลงได้

5.4 ภาพลักษณ์ด้านอาคารสถานที่

ภาพลักษณ์ด้านที่มีช่องว่างระหว่างภาพลักษณ์ปัจจุบันและภาพลักษณ์ที่คาดหวังมากที่สุด คือ ด้านมีพื้นที่สำหรับจอดรถเพียงพอ รองลงมาคือ ด้านจัดสถานที่อย่างเหมาะสม เพื่อผู้ใช้ห้องสมุดทุกประเภท และด้านมีสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ แสดงว่า หอสมุดแห่งชาติรัชม้งคลาภิเษก เชียงใหม่ควรจะเพิ่มภาพลักษณ์ในความคิดของประชาชนด้านพื้นที่จอดรถมากที่สุด แม้ว่าจะมีที่จอดรถอยู่แต่ประชาชนทั่วไปก็อาจเข้าใจว่าคงมีที่จอดไม่เพียงพอ จึงไม่มาใช้บริการ ดังนั้นการกระตุ้นภาพลักษณ์ในด้านที่จอดรถก็เป็นเรื่องที่ต้องเน้นอย่างมากที่สุดเช่นกัน ส่วนการจัดสถานที่ที่เหมาะสมเพื่อผู้ใช้ห้องสมุดทุกประเภท ทั้งผู้ใช้ทั่วไป เด็ก ผู้สูงอายุ และคนพิการ ให้เกิดความสะดวก จากบทความ เรื่อง อารยสถาปัตย์ (Universal Design) ของ พรวิฑู ไร้วัดชาภรณ์ (2557) กล่าวถึงอารยสถาปัตย์ว่า หมายถึง การออกแบบพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน บริการต่าง ๆ และผลิตภัณฑ์ ให้สามารถรองรับคนทุกกลุ่มในสังคมได้อย่างเท่าเทียมกัน ทั้ง ผู้สูงอายุ ผู้พิการ ดำรงและทหารผ่านศึก หญิงตั้งครรภ์ เด็กเล็ก และผู้ป่วยพักฟื้น ดังนั้น หอสมุดแห่งชาติรัชม้งคลาภิเษก เชียงใหม่ จึงควรจัดอาคารสถานที่ให้คนทุกกลุ่มสามารถเข้าใช้บริการได้อย่างเท่าเทียมกัน ตามหลักการอารยสถาปัตย์ซึ่งจะช่วยลดช่องว่างลงไปได้

5.5 ภาพลักษณ์ด้านบริการ

ภาพลักษณ์ด้านที่มีช่องว่างระหว่างภาพลักษณ์ปัจจุบันและภาพลักษณ์ที่คาดหวังมากที่สุด คือ ด้านมีการให้บริการนอกสถานที่ รองลงมาคือ ด้านมีบริการผู้ใช้ที่หลากหลาย และ ด้านมีกิจกรรมที่หลากหลาย ดังที่ Xuan and Ding (2013) ได้ศึกษาเรื่อง A Study on the influence factors of the University Library Service Image Based on SEM. พบว่า พื้นที่ให้บริการเป็นหนึ่งในปัจจัยหลักที่สนับสนุนให้เกิดภาพลักษณ์ด้านบริการ หอสมุดแห่งชาติรัชมังกลาภิเษก เชียงใหม่ควรเพิ่มกิจกรรมเชิงรุกให้บริการนอกสถานที่มากขึ้น เช่น การจัดนิทรรศการ หรือจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านในท้องถิ่นใกล้เคียง ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างภาพลักษณ์ให้ใกล้เคียงกับที่ประชาชนคาดหวังไว้

5.6 ภาพลักษณ์ด้านทรัพยากรสารสนเทศ

ภาพลักษณ์ด้านที่มีช่องว่างระหว่างภาพลักษณ์ปัจจุบันและภาพลักษณ์ที่คาดหวังมากที่สุด คือ ด้านมีเนื้อหาทันสมัย รองลงมาคือ ด้านมีสื่อโสตทัศนให้บริการ และ ด้านมีเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ให้บริการ จะเห็นได้ว่า ภาพลักษณ์ที่หอสมุดแห่งชาติรัชมังกลาภิเษก เชียงใหม่ ควรเน้นย้ำมากที่สุด คือ ทรัพยากรสารสนเทศจะต้องมีเนื้อหาที่ทันสมัย สอดคล้องกับงานวิจัยของ Kaunda (2013) ที่ทำวิจัยเรื่อง Assessing Service Expectation and Perception of Public Library Users: Towards Development of Users Needs and User Satisfaction Measurement Instruments for the National Library Service of Malawi พบข้อมูลว่าผู้ต้องการทรัพยากรทันสมัยมากที่สุด ทั้งนี้หอสมุดฯ อาจบอกรับทรัพยากรอิเล็กทรอนิกส์มาให้บริการเพิ่มขึ้น เนื่องจากผู้ให้บริการสามารถเพิ่มเติมทรัพยากรที่ทันสมัยได้ตลอดเวลา

5.7 ภาพลักษณ์ด้านการประชาสัมพันธ์

ภาพลักษณ์ด้านที่มีช่องว่างระหว่างภาพลักษณ์ปัจจุบัน และภาพลักษณ์ที่คาดหวังมากที่สุด คือ ด้านการออกแบบสื่อประชาสัมพันธ์น่าสนใจ น่าดึงดูดใจ รองลงมาคือ ด้านมีการประชาสัมพันธ์ที่ทั่วถึง และสม่ำเสมอ จากผลการวิเคราะห์

ข้อมูล หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก เชียงใหม่ ควรเน้นย้ำเรื่องการออกแบบสื่อเพื่อประชาสัมพันธ์ให้ดึงดูดใจ น่าสนใจมากขึ้น หลักในการออกแบบสื่อจะต้องพิจารณาทั้งภาพประกอบ การออกแบบกราฟิก การออกแบบสื่อประสม การออกแบบเส้น สี รูปทรง (พลวัตร สุนทรชนผล, 2557) ให้สื่อถึงเนื้อหา ในขณะที่เดียวกันก็ดึงดูดใจ เพิ่มความน่าสนใจ นอกจากนี้การประชาสัมพันธ์ควรกระจายให้เข้าถึงประชาชนในท้องถิ่นอย่างทั่วถึง และมีการประชาสัมพันธ์อย่างสม่ำเสมอด้วย ช่องทางที่เข้าถึงผู้ใช้ได้ดีและมีค่าใช้จ่ายน้อย คือ การใช้สื่อสังคมออนไลน์ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

5.8 ภาพลักษณ์ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ

ภาพลักษณ์ด้านที่มี ช่องว่างระหว่างภาพลักษณ์ปัจจุบันและภาพลักษณ์ที่คาดหวังมากที่สุด คือ ด้านมีอุปกรณ์ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศที่เพียงพอกับความต้องการของผู้ใช้ รองลงมาคือ ด้านมีเทคโนโลยีมาสนับสนุนการใช้งานสำหรับผู้ใช้งาน และด้านมีสัญญาณอินเทอร์เน็ตไร้สาย (wifi) อย่างทั่วถึง และมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพื่อให้รองรับกับความคาดหวังของประชาชน หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก เชียงใหม่อาจจะต้องทบทวนนโยบายเกี่ยวกับการจัดซื้อจัดหาอุปกรณ์ทางเทคโนโลยีเพิ่มเติม เช่น คอมพิวเตอร์ หรือ แท็บเล็ต เพื่อให้เพียงพอ และรองรับกับความคาดหวังของประชาชนได้

5.9 ภาพลักษณ์ด้านบุคลากร

ภาพลักษณ์ด้านที่มี ช่องว่างระหว่างภาพลักษณ์ปัจจุบันและภาพลักษณ์ที่คาดหวังมากที่สุด คือ ด้านบุคลากรมีความกระตือรือร้นในการให้บริการ รองลงมาคือ ด้านบุคลากรมีบุคลิกภาพเหมาะสมกับการปฏิบัติงาน และด้านบุคลากรมีความเป็นมืออาชีพ หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก เชียงใหม่ควรเพิ่มภาพลักษณ์ทางบวกเรื่องความกระตือรือร้นในการให้บริการของบุคลากรให้เพิ่มมากขึ้น แนวทางที่น่าสนใจแนวทางหนึ่ง คือ การเพิ่มแสงในห้องต่าง ๆ ทั้งแสงจากธรรมชาติ และแสงจากหลอดไฟ แสงที่เพียงพอจะมีส่วนช่วยให้บุคลากรเกิดความกระตือรือร้นและกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ได้ (ADMIN, 2561) ในด้านบุคลิกภาพนั้น จากงานวิจัยของ สายฝน บุษบา (2559) ที่

ศึกษาเรื่อง ภาพลักษณ์ของห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” อำเภอลาดหลุมแก้ว ในสายตาของประชาชน พบว่า ภาพลักษณ์ด้านบุคลากรมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ เพราะบุคลากรในห้องสมุด จะต้องมีการปฏิสัมพันธ์กับผู้ใช้ทุกระดับ ทักษะความมีมนุษยสัมพันธ์ และการมีบุคลิกภาพที่เหมาะสมจึงเป็นสิ่งที่บุคลากรห้องสมุดพึงมี ซึ่งส่งผลไปถึงภาพในความคิดของผู้ใช้ด้วย หอสมุดฯ อาจใช้การจัดอบรมทางด้านบุคลิกภาพให้แก่บุคลากรอย่างสม่ำเสมอได้

6. ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยให้ข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบาย การปรับปรุง กิจกรรม และบริการต่าง ๆ ที่ได้จากงานวิจัย ดังนี้

1) หอสมุดแห่งชาติรัชม้งคลาภิเษก เชียงใหม่ จำเป็นต้องเร่งสร้างการรับรู้ (Awareness) ให้เกิดขึ้นในกลุ่มผู้ใช้บริการเป้าหมาย การสร้างการรับรู้ ทำได้โดยการ สื่อสารภาพลักษณ์ของแบรนด์ และจุดเด่นขององค์กรไปยังผู้ใช้ ทำให้ชื่อของหอสมุด แห่งชาติรัชม้งคลาภิเษก เชียงใหม่ไปอยู่ในความทรงจำของประชาชน เช่น เมื่อคิดถึง บริการ หรือทรัพยากรสารสนเทศอย่างหนึ่ง ผู้ใช้จะคิดถึงหอสมุดแห่งชาติรัชม้งคลาภิเษก เชียงใหม่ทันที และจะต้องสื่อสารให้ผู้ใช้เกิดความประทับใจในแบรนด์ของ องค์กรด้วย

2) จุดเด่นของภาพลักษณ์ในปัจจุบันของหอสมุดแห่งชาติรัชม้งคลาภิเษก เชียงใหม่ อยู่ที่บุคลากร อาคารสถานที่ และทรัพยากรสารสนเทศ ในขณะเดียวกัน ภาพลักษณ์ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และด้านการประชาสัมพันธ์อยู่ในระดับปาน กลาง ซึ่งห้องสมุดควรส่งเสริมภาพลักษณ์ทั้งสองด้านนี้มากขึ้นกว่าเดิม

3) ด้านองค์กร หอสมุดแห่งชาติรัชม้งคลาภิเษก เชียงใหม่ควรที่จะเพิ่ม ภาพลักษณ์ในด้านชื่อเสียงมากที่สุด ซึ่งชื่อเสียงเกิดจากการชูจุดเด่นขององค์กรและ สื่อสารจุดเด่นั้นไปยังประชาชน ซึ่งจุดเด่นของหอสมุดฯ คือ ภาพลักษณ์ที่เป็นมิตรกับ ประชาชน

4) ด้านอาคารสถานที่ หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก เชียงใหม่ควรเพิ่มภาพลักษณ์ในความคิดของประชาชนด้านพื้นที่จอดรถมากที่สุด แม้ว่าจะมีที่จอดรถอยู่แต่ประชาชนทั่วไปก็อาจเข้าใจว่าคงมีที่จอดไม่เพียงพอ จึงไม่มาใช้บริการ นอกจากนี้ควรจัดอาคารสถานที่ให้คนทุกกลุ่มสามารถเข้าใช้บริการได้อย่างเท่าเทียมกัน ตามหลักการอารยสถาปัตย์ด้วย

5) ด้านบริการ หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก เชียงใหม่ควรเพิ่มกิจกรรมเชิงรุก ให้บริการนอกสถานที่มากขึ้น เช่น การจัดนิทรรศการ หรือจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านในท้องถิ่นใกล้เคียง ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างภาพลักษณ์ให้ใกล้เคียงกับที่ประชาชนคาดหวังไว้

6) ด้านทรัพยากรสารสนเทศ ภาพลักษณ์ที่หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก เชียงใหม่ควรเน้นย้ำมากที่สุด คือ ทรัพยากรสารสนเทศจะต้องมีเนื้อหาที่ทันสมัย อาจบอกรับทรัพยากรอิเล็กทรอนิกส์มาให้บริการเพิ่มขึ้น เนื่องจากผู้ให้บริการสามารถเพิ่มเติมทรัพยากรที่ทันสมัยได้ตลอดเวลา

7) ด้านการประชาสัมพันธ์ หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก เชียงใหม่ ควรเน้นย้ำเรื่องการออกแบบสื่อเพื่อประชาสัมพันธ์ ให้น่าดึงดูดใจ น่าสนใจมากขึ้น หลักในการออกแบบสื่อ จะต้องพิจารณาทั้งภาพประกอบ การออกแบบกราฟิก การออกแบบสื่อประสม การออกแบบเส้น สี รูปทรง ให้สื่อถึงเนื้อหา ดึงดูดใจ เพิ่มความน่าสนใจ นอกจากนี้การประชาสัมพันธ์ควรกระจายให้เข้าถึงประชาชนในท้องถิ่นอย่างทั่วถึง และมีการประชาสัมพันธ์อย่างสม่ำเสมอด้วย ช่องทางที่เข้าถึงผู้ใช้ได้ดีและมีค่าใช้จ่ายน้อย คือ การใช้สื่อสังคมออนไลน์ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

8) ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ภาพลักษณ์ที่ควรเน้นย้ำ คือ ด้านมีอุปกรณ์เทคโนโลยีสารสนเทศที่เพียงพอกับความต้องการของผู้ใช้ ทั้งนี้ เพื่อให้รองรับกับความคาดหวังของประชาชน หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก เชียงใหม่อาจจะต้องทบทวนนโยบายเกี่ยวกับการจัดซื้อจัดหาอุปกรณ์ทางเทคโนโลยีเพิ่มเติม เช่น คอมพิวเตอร์ หรือแท็บเล็ต เพื่อให้เพียงพอ และรองรับกับความคาดหวังของประชาชนได้

9) ด้านบุคลากร หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก เชียงใหม่ควรเพิ่มภาพลักษณ์ทางบวกเรื่อง ความกระตือรือร้นในการให้บริการของบุคลากรให้เพิ่มมากขึ้น แนวทาง

ที่น่าสนใจแนวทางหนึ่ง คือ การเพิ่มแสงในห้องต่าง ๆ ทั้งแสงจากธรรมชาติ และแสงจากหลอดไฟ แสงที่เพียงพอจะมีส่วนช่วยให้บุคลากรเกิดความรู้สึกดีหรือร่าเริงและกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ได้ นอกจากนี้ หอสมุดฯ อาจใช้การจัดอบรมด้านบุคลิกภาพให้แก่บุคลากรอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้มีบุคลิกภาพที่เหมาะสมกับการปฏิบัติงาน

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงวัฒนธรรม. (2559). วช. พัฒนาภาพลักษณ์ใหม่หอสมุดแห่งชาติ พัฒนาระบบสืบค้นที่ทันสมัย เพิ่ม โอกาสเข้าถึงข้อมูลอย่างเท่าเทียม. สืบค้นจาก <http://www.m-culture.go.th/th/>
- จุฑารัตน์ ปานผดุง. (2559). ความคาดหวังและความพึงพอใจของผู้ใช้ต่อการบริการของฝ่ายห้องสมุด จอห์น เอฟ. เคนเนดี สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. วารสารวิทยบริการมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 27(1). น. 123-132.
- Chanii. (2560). *BRAND AWARENESS* ไม่ใช่แค่สร้างการรับรู้เท่านั้น. สืบค้นจาก <https://digitalmarketingwow.com>
- พรวิฑู โส้วชาภรณ์. (2557). *อารยสถาปัตย์ (Universal Design)*. กรุงเทพฯ: สถานิติบัญญัติ.
- พลวัตร สุนทรชนผล. (2557). การศึกษาและพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างภาพลักษณ์และส่งเสริมการตลาดให้กับโรงพยาบาลชั้นนำในประเทศไทยรองรับการแข่งขันระดับสากล กรณีศึกษาโรงพยาบาลบำรุงราษฎร์. ปรินญา นินพนธ์ศิลปกรรมมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- เริงใจ เขียวอ่อน และเกมกาญจน์ สมประเสริฐศรี. (2562). พฤติกรรม ความต้องการ และการรับรู้ภาพลักษณ์ ห้องสมุด มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษของ ผู้ใช้บริการ. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ, 13(1), 26-34.

- สายฝน บุษบา. (2559). รายงานการวิจัย เรื่อง ภาพลักษณ์ของห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” อำเภอลาดหลุมแก้ว ในสายตาของประชาชน. ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- สำนักงานสถิติจังหวัดเชียงใหม่. (2561). สถิติด้านประชากร. สืบค้นจาก <http://chiangmai.nso.go.th>
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. สำนักนโยบายและวิชาการสถิติ. (2555). เทคนิคการสุ่มตัวอย่างและการประมาณค่า. สืบค้นจาก <http://service.nso.go.th/nso/nso-publish/Toneminute/files/55/A3-16.pdf>
- ADMIN. (2561). เอาจใจพนักงานด้วยที่ทำงานสุดเท่ วิเคราะห์เทรนด์การออกแบบออฟฟิศประจำปี 2018 นี้. สืบค้นจาก <http://www.perfect-furniture.com>
- Kaunda, S. G. (2013). Assessing Service Expectation and Perception of Public Library Users: Towards Development of Users Needs and User Satisfaction Measurement Instruments for the National Library Service of Malawi. *Information and Knowledge Management*, 3(3), 30-40.
- Kotler, P. (2000). *Marketing Management*. (10th ed.). New Jersey: Prentice-Hall.
- Li, H. (2012). *On the CIS and Image-building of University Library*. Retrieved from <http://en.cnki.com.cn>
- Xuan, J.; and Ding, M. (2013). *A Study on the influence factors of the University Library Service Image Based on SEM*. [Report of Conference]. 2nd International Conference on Science and Social Research 2013. Beijing China.
- Yang, Y. (2011). *Image Construction of Library in News Report*. Retrieved from <http://en.cnki.com.cn>

เที่ยวชมเมืองเชียงใหม่: กิจกรรมเพื่อสังคมกับการพัฒนาเชียงใหม่อย่างยั่งยืน

อัครเดช สาก้อน¹, เรวัต สีเขียว¹ สุจิตรา ขาติภูมิตระกูล¹

และปณิดา ระมิงค์วงศ์²

¹ นักศึกษา ภาควิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

² อาจารย์ ภาควิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

Received: April 5, 2020 Revised: May 26, 2020 Accepted: May 27, 2020

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการดำเนินงานของกิจกรรมเที่ยวชมเมืองเชียงใหม่ และเพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินงาน โดยใช้แนวคิดกิจกรรมเพื่อสังคม การพัฒนาแบบยั่งยืน และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศประวัติศาสตร์เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษา ใช้วิธีการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก การทำสนทนากลุ่มย่อย และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ผลการศึกษาพบว่า เที่ยวชมเมืองเชียงใหม่เป็นกิจกรรมเพื่อสังคมที่มีเป้าหมายหลักเพื่อถ่ายทอดประวัติศาสตร์เมืองเชียงใหม่ อนุรักษ์ชุมชนเมืองเก่า และดูแลพื้นที่สีเขียวและต้นไม้ใหญ่ในเมือง ผ่านการให้บริการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศประวัติศาสตร์แก่นักท่องเที่ยวโดยใช้รถรางนำเที่ยวเป็นพาหนะ โดยมีรูปแบบการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว 2 รูปแบบ ได้แก่ การนั่งรถรางชมเมือง และการท่องเที่ยวชุมชนในเขตเมืองเก่า เที่ยวชมเมืองเชียงใหม่มีปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานหลัก ๆ คือ ขาดบุคลากรที่มีความรู้ด้านภาษาต่างประเทศ ขาดการประชาสัมพันธ์ที่ทั่วถึง ขาดเงินทุน และสภาพอากาศที่ไม่เอื้ออำนวย

คำสำคัญ: กิจกรรมเพื่อสังคม, การท่องเที่ยวเชิงนิเวศประวัติศาสตร์, เที่ยวชมเมืองเชียงใหม่, การพัฒนาแบบยั่งยืน

**Chiang Mai Green Sightseeing Tour:
Social enterprise and Chiang Mai Sustainable Development**

**Akradet Sakon¹, Rawat Srikaew¹, Sujitra Chartbhumitrakul¹ and
Palinda Ramingwong²**

¹ Students at Department of Community Development, Faculty of Humanities and Social
Sciences, Chiang Mai Rajabhat University

² Lecturer at Department of Community Development, Faculty of Humanities and Social Sciences,
Chiang Mai Rajabhat University

Abstract

This research aims to study the operating model of Chiang Mai Green Sightseeing Tour and to study its problems and obstacles. The concepts of Social Enterprise, Sustainable Development and Eco-history Tourism are employed as the conceptual frameworks. Data are collected by utilizing in-depth interview, focus group interview and participatory observation. The result indicates that Chiang Mai Green Sightseeing Tour is a social enterprise which has the main purposes to convey the history of Chiang Mai, to preserve the old town communities and to look after the green areas and big trees in the city through eco-history tourism service for tourists by using the trams as vehicles. There are 2 forms of tourism activities: the city sightseeing by taking the trams and the community tourism in the old city area. Its major problems and obstacles are lacking of persons with knowledge of foreign languages, the extensive public relations, funds, and unpredictable changeable weather.

Keywords: Social enterprise, Eco-history Tourism, Chiang Mai Green Sightseeing Tour, Sustainable Development

1. บทนำ

ระบบเศรษฐกิจของไทยดำเนินตามแนวทางระบบทุนนิยมมาเป็นเวลานานแล้ว แต่มีลักษณะที่แตกต่างจากสังคมตะวันตกต้นกำเนิดของทุนนิยม เนื่องจากมีการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับระบบเศรษฐกิจและสังคมไทย ณ ขณะนั้น ๆ (พรณี บัวเล็ก, 2543) รัฐบาลไทยภายใต้การนำของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีการนำรูปแบบการสร้าง ความทันสมัยมากำหนดแนวทางการพัฒนาประเทศภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจ แห่งชาติ ฉบับที่ 1 ในปี พ.ศ. 2504 และมีความเข้มข้นมากขึ้นในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติ ชาย ชุณหะวัณ ที่เข้าบริหารประเทศในปี พ.ศ. 2531 ทั้งภาคอุตสาหกรรม การส่งออก การค้าระหว่างประเทศและการท่องเที่ยว (เช่น การประกาศนโยบายเปลี่ยนสนามรบให้ เป็นสนามการค้า) แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลและศูนย์กลางอำนาจทางการเมือง ในช่วงพฤษภาคม ปี พ.ศ. 2535 แต่การดำเนินนโยบายเศรษฐกิจของประเทศยังคง เป็นไปตามระบบทุนนิยมแบบเสรี ภาวะเศรษฐกิจฟองสบู่อันสืบเนื่องจากการเติบโต ของเศรษฐกิจในช่วงทศวรรษ 2530 นำมาสู่วิกฤตเศรษฐกิจ “วิกฤตต้มยำกุ้ง” ในปี พ.ศ. 2540 ความล้มเหลวของเศรษฐกิจในช่วงเวลาดังกล่าวทำให้สังคมไทยเกิดความไม่ ไว้วางใจ หวั่นกลัวทุนนิยมในฐานะภัยคุกคามจากโลกภายนอก ปรากฏการณ์ที่ตามมา คือกระแสต่อต้านทุนนิยมและการพัฒนา ก่อให้เกิดกระแสดิ้นตัวของแนวคิดชุมชน นิยมและท้องถิ่นนิยม (เสาวณิต จุลวงศ์, 2561)

แม้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมจะมีผลดีในการสร้างโอกาส รายได้ และ สามารถยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม แต่ผลเสียที่เกิดขึ้นจากการแสวงหากำไร สูงสุดแต่ละเลยผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสังคม ซึ่งถือเป็นต้นทุนทางธุรกิจด้วย เช่นกันก็ได้ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ มากมาย เช่น ภาวะโลกร้อน ปัญหามลพิษ สารพิษ ตกค้าง รวมไปถึงความเหลื่อมล้ำและช่องว่างระหว่างชนชั้นในสังคม (ผานิตดา ไสยรส, 2559) แนวความคิดเรื่องกิจการเพื่อสังคมหรือการดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจที่มีความ รับผิดชอบต่อสังคมมีจุดเริ่มต้นมาจากการประชุม Rio Summit ในปี พ.ศ. 2535 ที่ได้มีการ นำประเด็นเรื่องสิ่งแวดล้อมมาเป็นกระแสในเวทีโลก ต่อมาจึงเกิดแนวคิดเรื่อง Triple Bottom Line ที่หมายถึงการบริหารจัดการธุรกิจที่ใส่ใจกับ “ผลกำไร สิ่งแวดล้อมและ

สังคม” ไปพร้อม ๆ กัน เนื่องจากกระแสเรื่องสิ่งแวดล้อมและสังคมกลายเป็นประเด็นร้อนที่ทำให้องค์กรธุรกิจต้องหันมาใส่ใจ (จตุพร จุ้ยใจงาม และ พรชัย เทพปัญญา, 2557)

กิจการเพื่อสังคมหรือ Social enterprise เป็นรูปแบบขององค์กรที่ดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม มีจุดประสงค์หลักในการสร้างหรือคืนประโยชน์สู่สังคม หรือเพื่อแก้ไขปัญหาในสังคมโดยไม่ได้มุ่งหวังกำไรเป็นเป้าหมายสูงสุด กิจการเพื่อสังคมจึงมีการแบ่งผลกำไรออกเป็นสองส่วน สำหรับการนำประโยชน์กลับคืนสู่สังคมและการนำมาลงทุนต่อภายในองค์กรเพื่อความต่อเนื่องในการดำเนินกิจการ สำหรับแนวคิดกิจการเพื่อสังคมในประเทศไทย เริ่มมีการกล่าวถึงและให้ความสำคัญในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา เนื่องจากเห็นกระแสจากต่างประเทศที่เริ่มตระหนักถึงความสำคัญของกิจการเพื่อสังคมที่สามารถผลักดันให้เกิดความเท่าเทียม แก้ปัญหาต่าง ๆ ในสังคม และยังสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาของประเทศไทย (เกวลิน มะลิ, 2557) โดยรัฐบาลได้ประกาศใช้แผนแม่บทการสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคม พ.ศ. 2553-2557 และแต่งตั้ง “คณะกรรมการสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ” หรือ กกส. ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ พ.ศ. 2554 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2560 เป็นองค์กรในการกำหนดนโยบายและทิศทางการสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคมภายในประเทศ และในปี พ.ศ. 2561 มีการมอบหมายให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการเป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนกิจการเพื่อสังคมให้เกิดเป็นรูปธรรม (ไทยพับลิก้า, 2561) ดังนั้น กิจการเพื่อสังคมจึงถูกมองว่าเป็นอีกหนึ่งแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากระบบทุนนิยมกระแสหลักสำหรับผู้ประกอบการ ชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม

จังหวัดเชียงใหม่นับเป็นจังหวัดในภาคเหนือที่มีความเจริญเติบโตสูงในฐานะที่เป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจ การลงทุนและการท่องเที่ยว ตัวเมืองเชียงใหม่มีการขยายตัวอย่างหนาแน่นเต็มพื้นที่ซึ่งขัดแย้งกับรูปแบบเดิมของเมืองที่เป็นเมืองประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ตามแนวทางของระบบทุนนิยมที่เข้ามาปรับเปลี่ยนโฉมหน้าเชียงใหม่ให้กลายเป็นเมืองท่องเที่ยวที่มีโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกที่พร้อม

รองรับนักท่องเที่ยวจากทั่วโลก (ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์, 2559) ทั้งนี้ การขยายตัวของเมืองอย่างรวดเร็วก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ มากมาย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการจราจรติดขัด มลพิษทางน้ำ และทางอากาศ การเสื่อมลงของสภาพแวดล้อม เป็นต้น จากการประชุมเชิงปฏิบัติการหัวข้อ “การพัฒนาเมืองเชียงใหม่” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของ “แผนพัฒนาจังหวัดเชียงใหม่ ฉบับภาคเอกชนและสถาบันการศึกษา พ.ศ. 2560” ซึ่งเป็นการระดมความคิดเห็นจากหลายภาคส่วนเพื่อวางกรอบการพัฒนาเมืองเชียงใหม่ว่าควรมีทิศทางอย่างไรในอีก 20 ปีข้างหน้า พบว่าที่ผ่านมาเชียงใหม่เติบโตอย่างไร้ทิศทาง ดังนั้น การออกแบบเมืองให้น่าอยู่และเป็นเมืองน่าเที่ยวต้องมีการวางโครงสร้างพื้นฐานเมืองให้มีประสิทธิภาพ ทั้งด้านการขนส่งมวลชน ด้านสิ่งแวดล้อมเมือง ซึ่งทั้งหมดทั้งมวลจะต้องอยู่ภายใต้ความสมดุล 3 ด้าน คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่ต้องได้ประโยชน์อย่างสมดุล (ประชาชาติธุรกิจ, 2560)

“เที่ยวชมเมืองเชียงใหม่” คือกิจการเพื่อสังคมที่ก่อตั้งโดยเครือข่ายเชียงใหม่เขียว สวย หอม ซึ่งเป็นเครือข่ายภาคประชาสังคม เที่ยวชมเมืองเชียงใหม่เป็นกิจการเพื่อสังคมในรูปแบบของการให้บริการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศประวัติศาสตร์ที่ไม่ได้หวังผลกำไรเป็นหลัก แต่เพื่อแก้ไขปัญหาและเพื่อจัดการเมืองเชียงใหม่อย่างยั่งยืน เป็นการทำธุรกิจที่ทำให้คนเข้าใจและเข้าถึงได้ง่ายในรูปแบบของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศประวัติศาสตร์ที่กระตุ้นให้ผู้คนเกิดความตื่นตัวในการมีส่วนร่วมในการรักษาสีเขียวและอนุรักษ์วัฒนธรรมของเมืองเชียงใหม่อย่างสมดุลผ่านการท่องเที่ยวชมเมืองเชียงใหม่ ถือเป็นกิจการเพื่อสังคมรูปแบบใหม่ที่น่าสนใจและควรศึกษาในฐานะที่เป็นตัวอย่างหนึ่งของกิจการเพื่อสังคมที่เกิดขึ้นโดยองค์กรภาคประชาชนที่พยายามเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเมืองเชียงใหม่อย่างยั่งยืน และการดำเนินงานของเที่ยวชมเมืองเชียงใหม่ อาจใช้เป็นต้นแบบหรือกรณีศึกษาของกิจการเพื่อสังคมในรูปแบบนี้ได้ เนื่องจากยังไม่มีกิจการในลักษณะนี้แพร่หลายมากนัก

2. วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินงานของกิจการเชิงชมเมืองเชียงใหม่
- 2) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของกิจการเชิงชมเมืองเชียงใหม่

3. กรอบแนวคิด

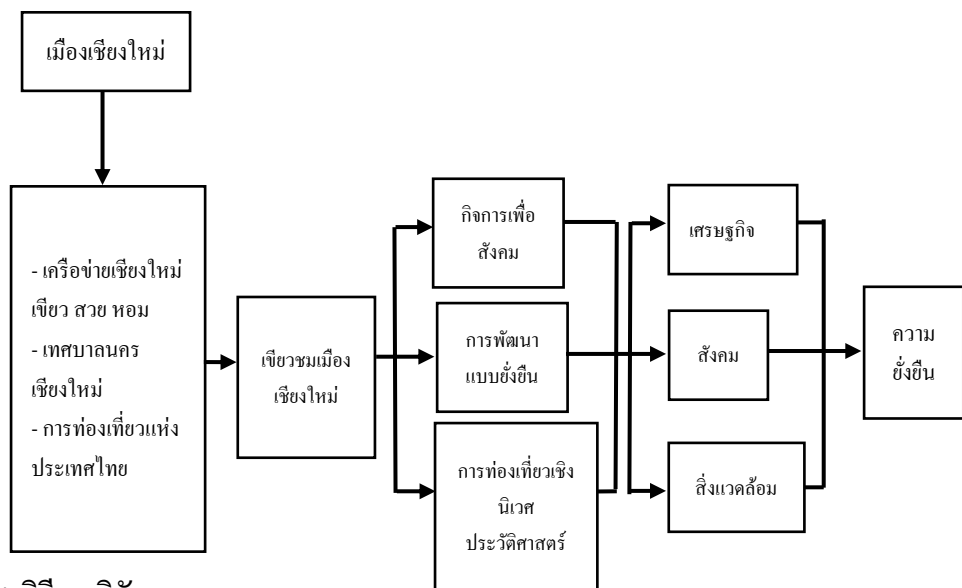
ในงานศึกษาชิ้นนี้ใช้แนวคิดในการศึกษา 3 แนวคิด ได้แก่ แนวคิดกิจการเพื่อสังคม แนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืน และแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศประวัติศาสตร์ โดยมีรายละเอียดโดยสังเขปดังนี้

กิจการเพื่อสังคม หรือ Social enterprise คือองค์กรที่จัดตั้งขึ้นโดยมีโจทย์ทางสังคมเป็นเป้าหมายหลักขององค์กร ไม่ใช่เพื่อผลกำไรและประโยชน์สูงสุดของผู้ถือหุ้น และมีการใช้รูปแบบธุรกิจในการดำเนินการ กล่าวคือ รายได้หลักจะต้องมาจากการขายสินค้าหรือบริการเป็นหลัก ไม่ใช่มาจากการเงินได้เปล่าจากรัฐหรือเงินบริจาค โดยผลกำไรที่ได้จะถูกนำไปขยายผลตามวัตถุประสงค์ทางสังคมหรือประโยชน์สาธารณะ ไม่ใช่การนำไปปันผลเพื่อประโยชน์ส่วนตน และต้องมีธรรมาภิบาลในกระบวนการบริหารจัดการกับผู้ร่วมงานในองค์กร สังคม และสิ่งแวดล้อม (คณะกรรมการศึกษาและจัดทำรายงานเรื่องวิสาหกิจเพื่อสังคม, 2558)

แนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืน (Sustainable development) ได้ปรากฏขึ้นในรายงานการศึกษาการพัฒนาและสิ่งแวดล้อมของโลกที่เรียกว่า “Our Common Future” หรืออนาคตร่วมกันของโลก ในปี ค.ศ. 1987 โดยมีการเสนอแนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืน ซึ่งหมายถึง “รูปแบบการพัฒนาที่สามารถสนองต่อความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบันโดยไม่ทำให้คนรุ่นต่อไปในอนาคตต้องลดทอนความสามารถในการตอบสนองความต้องการของตน” และในปี ค.ศ. 1992 มีการจัดประชุมเรื่องสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาที่เรียกว่า “Earth Summit” ที่เป็นจุดเปลี่ยนทำให้การพัฒนาที่เคยเน้นเฉพาะการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเปลี่ยนไปสู่การพัฒนาที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมและสังคมด้วย (ผานิตดา ไสยรส, 2559)

ส่วนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศประวัติศาสตร์ (Eco-history tourism) นั้น ศศิพิสิฐ นิวัฒน์มรรคา (2561) ให้ความหมายไว้ว่าเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ไม่ใช่เพียงสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ แต่รวมถึงสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับอดีตและความเป็นมาของเมืองเก่าหรือสถานที่นั้น ๆ ซึ่งมักเกี่ยวข้องกับ ความเชื่อหรือศรัทธาของคนในอดีตและส่วนที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา อันส่งผลต่อ พฤติกรรม ความคิดของคนท้องถิ่น และมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องต่อมาถึงการให้ ความสำคัญต่อการท่องเที่ยวที่มุ่งไปในการอนุรักษ์นิเวศสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับ ประวัติศาสตร์และความเป็นมาของเมืองหรือสถานที่นั้น ๆ

จากการทบทวนแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยสามารถกำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษาดังต่อไปนี้

4. วิธีการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยผู้วิจัยได้คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจำนวน 5 คนจากประชากรทั้งหมด คือ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับกิจการเข็วชมเมืองเชียงใหม่ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของเครือข่ายเชียงใหม่เขียวสวขหอม มัคคุเทศก์นำเที่ยว ชาวบ้านในชุมชนเมืองเก่าในเขตเมืองเชียงใหม่ และนักท่องเที่ยว โดยใช้วิธีการ

เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive selection) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องการจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเข็วชมเมืองเชียงใหมอย่างแท้จริง

วิธีการที่ใช้ในการวิจัย คือ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) โดยใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง และการสนทนากลุ่มย่อยโดยใช้เทคนิค SWOT Analysis กับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อค้นหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของเข็วชมเมืองเชียงใหมร่วมกับผู้มีส่วนได้เสีย และวิธีการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมโดยผู้วิจัยเข้าร่วมเป็นผู้ดูแลนักท่องเท็ว โดยมีระยะเวลาในการศึกษาทั้งหมด 4 เดือน คือตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2561 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ 2562

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ถูกนำมาตรวจสอบ วิเคราะห์และเรียบเรียงตามประเด็นที่ได้กำหนดไว้ (Content analysis) และเขียนผลการวิจัยในรูปแบบของการบรรยายพรรณนา

5. ผลการศึกษา

เข็วชมเมืองเชียงใหม เป็นหนึ่งในโครงการหลักของเครือข่ายเชียงใหมเข็วสวย หอม ซึ่งเป็นเครือข่ายภาคประชาสังคมที่เกิดจากการรวมตัวของประชาชน องค์กรท้องถิ่นและหน่วยงานภาครัฐที่ได้ร่วมทำงานด้านสิ่งแวดล้อมเมืองร่วมกันมาอย่างต่อเนื่อง และได้ร่วมกันจัดตั้งเครือข่ายเชียงใหมเข็วสวย หอมขึ้นในปี พ.ศ. 2552 โดยมีพันธกิจหลักของเครือข่ายคือการเพิ่มประสิทธิภาพการอนุรักษ์ต้นไม้ใหญ่และจัดการพื้นที่สีเขียวในเมืองเก่าเชียงใหม เน้นการทำงานแบบมีส่วนร่วมของพลเมืองในการร่วมปฏิบัติการและกำหนดนโยบายสาธารณะด้านสิ่งแวดล้อม ประสาน เชื่อมโยง หนุนช่วย และรณรงค์ให้ประชาชน ภาครัฐ องค์กรส่วนท้องถิ่น ร่วมกันดูแล พื้นฟูและเพิ่มพื้นที่สีเขียวในเมืองเชียงใหม ภายใต้แนวคิด “เข็ว” ด้วยการอนุรักษ์ต้นไม้ใหญ่น้อยที่มีอยู่วางแผนปลูกเพิ่ม ดูแลอย่างต่อเนื่อง “สวย” โดยการออกแบบพื้นที่สีเขียวอย่างเหมาะสมกับท้องถิ่น สอดคล้องกับความเป็นเมืองประวัติศาสตร์ในหุบเขา “หอม” จากการเป็นเมืองสะอาด สงบ ร่มรื่น ปลอดภัย ประชาชนมีความสุขทั้งกายและใจ โดย

ดำเนินงานภายใต้ 4 ภารกิจหลัก คือ หนึ่ง การเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการต้นไม้ใหญ่ผ่านโครงการหมอดันไม้ สอง สวนผักอรัญเมือง คือการส่งเสริมการปลูกผักเพื่อบริโภคภายในครัวเรือน สาม เขียวชมเมืองเชียงใหม่ คือกิจการเพื่อสังคมในรูปแบบของการจัดบริการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศประวัติศาสตร์ และ สี่ อักเวียงซ้อป คือการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ปลอดสารพิษเพื่อการอุปโภคบริโภคจากเครือข่ายต่าง ๆ

เขียวชมเมืองเชียงใหม่ เกิดขึ้นภายใต้ความร่วมมือของ 3 องค์กรหลัก ได้แก่ เครือข่ายเชียงใหม่เขียว สวช หอม เทศบาลนครเชียงใหม่ และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2558 เป็นการให้บริการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศประวัติศาสตร์ เขียวชมเมืองเชียงใหม่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวโดยการจัดรถรางเดินทางชมสถานที่ท่องเที่ยวและสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ของเมืองเชียงใหม่ ควบคู่ไปกับการชมต้นไม้ใหญ่ที่มีความสำคัญภายในตัวเมืองเชียงใหม่ ซึ่งรถรางดังกล่าวจะวิ่งวนรอบเขตเมืองเก่าเพื่อให้ผู้ใช้บริการได้ศึกษาเส้นทางและสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ของเมืองเชียงใหม่ โดยมีมัคคุเทศก์บรรยายให้ความรู้ แต่ละเที่ยวใช้เวลาในการเดินทางประมาณ 1 ชั่วโมง โดยเขียวชมเมืองเชียงใหม่มีวัตถุประสงค์ในการให้บริการ คือ เพื่อให้ นักท่องเที่ยวได้รู้จักประวัติศาสตร์ของเมืองเชียงใหม่ผ่านระบบนิเวศทางประวัติศาสตร์ ซึ่งหมายถึงต้นไม้และพื้นที่สีเขียวกับความเป็นเมือง เนื่องจากต้นไม้กับการสร้างเมืองนั้นมีความสัมพันธ์กัน เช่น ไม้หมายเมือง ไม้หมายทาง และไม้หมายถิ่น

ไม้หมายเมือง หมายถึง การสร้างเอกลักษณ์และจุดหมายตาที่ชัดเจนด้วยการใช้พืชหรือต้นไม้ขนาดใหญ่ที่มองเห็นได้แต่ไกลเพื่อมิให้หลงทาง เช่น ต้นยางนาที่ปลูกอยู่ข้างเสาอินทขิลในบริเวณวัดเจ็ดยี่หลวง ส่วนไม้หมายทางและไม้หมายถิ่นนั้น หมายถึงพันธุ์ไม้ท้องถิ่นที่เคยพบเห็นในอดีต จนใช้เรียกชื่อตามชื่อพันธุ์ไม้นั้น ๆ หรือมีการปลูกขึ้นเพื่อให้เกิดการจดจำแหล่งสถานที่นั้น ๆ หรือเพื่อความสวยงามที่เอื้อต่อภูมิประเทศสองข้างทางนั้น ๆ เช่น ต้นพะยอม ต้นข่อย เป็นฉปวันชัย ต้น (ฉปวันชัย กุลฉัตรฐานนท์, ม.ป.ป.) รถรางเขียวชมเมืองเชียงใหม่จะเน้นวิ่งในเส้นทาง 4 แจ่งมุมเมือง ซึ่งประกอบด้วย แจ่งหัวริน แจ่งศรีภูมิ แจ่งกะด้าและแจ่งกู่เอื้อง และ 5 ประดู่เมืองเชียงใหม่

ได้แก่ ประตูดอก ประตู่ช้างเผือก ประตูท่าแพ ประตูเชิงใหม่ และประตูดอนปราง ซึ่งแต่ละแห่งมุมเมืองนั้นจะมีต้นไม้ที่มีประวัติศาสตร์ปลูกอยู่ด้วย

สำหรับการดำเนินงานของเที่ยวชมเมืองเชิงใหม่นั้น มีการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวใน 2 รูปแบบ คือ การนั่งรถรางชมเมือง ซึ่งจะแบ่งออกเป็นทริป (Trip) ท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ 5 รูปแบบด้วยกัน และการท่องเที่ยวชมชนในเขตเมืองเก่า โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

5.1 การนั่งรถรางชมเมือง

ทริปนั่งรถรางชมเมืองของเที่ยวชมเมือง มี 5 รูปแบบ ดังนี้

5.1.1 ทริปปกติ

ทริปปกติ มีชื่อทริปคือ “ม่วนใจ่ทุกวัน” จะให้บริการรถรางชมเมืองทั้งหมด 4 รอบด้วยกัน มีรอบเวลาให้บริการคือ 9.00 – 10.00 น. 11.00 – 12.00 น. 13.00 – 14.00 น. และรอบสุดท้ายเวลา 15.00 – 16.00 น. โดยมีค่าใช้จ่ายคือ เด็กนักเรียน 50 บาท/คน ผู้ใหญ่ 80 บาท/คน เส้นทางให้บริการจะเริ่มตั้งแต่จุดจอดตรงหน้าวัดพระสิงห์ วิ่งวนไปรอบเมืองเก่าเชียงใหม่ ผ่าน 4 แ่งมุมเมือง และ 5 ประตูเมือง เชียงใหม่ และทางเที่ยวชมเมืองยังมีการจอดแวะให้ลงเที่ยวชมวัดเชิงมน ซึ่งเป็นวัดแรกของจังหวัดเชียงใหม่อีกด้วย นอกจากนี้ ยังได้ชมต้นไม้สำคัญ ๆ และวิธีการดูแลต้นไม้ในบริเวณรอบเมืองเก่าเชียงใหม่ ผ่านการบอกเล่าของมัคคุเทศก์ประจำรถราง ทริปนี้ใช้เวลาท่องเที่ยวประมาณ 1 ชั่วโมง

ภาพที่ 1 ค่าบริการทริปม่วนใจ่ทุกวัน

ที่มา: (เที่ยวชมเมืองเชียงใหม่ by เจียว สาย หอม, 2562)

5.1.2 ทริปที่ได้รับการสนับสนุนจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

ทริปที่ได้รับการสนับสนุนจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย มีชื่อทริปว่า “ม่วนใจ๋วันธรรมดา” เป็นทริปที่มีลักษณะคล้าย ๆ กับทริปม่วนใจ๋ทุกวัน แต่มีการเพิ่มเส้นทางการเดินรถ และเพิ่มเวลาในการเดินทางเป็น 2 ชั่วโมง โดยจะให้บริการทุกวันจันทร์ถึงวันศุกร์ วันละ 1 รอบในเวลา 9.00 – 11.00 น. มีค่าใช้จ่าย 150 บาท/คน ทริปนี้มีความพิเศษ คือ จะจอดรถรางให้ชมวัดสำคัญในเขตเมืองเก่าจำนวน 3 วัดด้วยกัน ได้แก่ วัดเชียงมั่น ซึ่งเป็นวัดแรกของเชียงใหม่ วัดศรีสุพรรณ เพื่อชมความงามของพระอุโบสถเงินหลังเดียวในโลกและชมงานฝีมือการตีเครื่องเงินของชาวบ้านในชุมชน และวัดพุกเต้ม ซึ่งที่วัดแห่งนี้จะมีกิจกรรมเวิร์คช็อปทำสวดยดอกและชมงานฝีมือการทำดอกไม้หาวของชาวบ้านในชุมชนพุกเต้มด้วย

5.1.3 ทริปบุคคลสำคัญของจังหวัดเชียงใหม่

ทริปบุคคลสำคัญของจังหวัดเชียงใหม่ เป็นทริปที่ให้ผู้สนใจเรียนรู้ถึงประวัติศาสตร์ของบุคคลสำคัญผ่านการนั่งรถรางเที่ยวชมเมือง โดยมีวิทยากรพิเศษที่มีความรู้ด้านประวัติศาสตร์อย่างลึกซึ้งมาเป็นผู้บรรยายบนรถรางและตามสถานที่สำคัญต่าง ๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เข้าใจถึงประวัติความสำคัญของบุคคลสำคัญได้อย่างชัดเจน โดยทริปประเภทนี้จะเป็นการร่วมมือกับภาคีเครือข่ายหรือองค์กรต่าง ๆ เช่น ทริปตามรอยเจ้าดารารัศมี ที่เที่ยวชมเมืองร่วมกับเทศบาลนครเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ คณะทำงานเชียงใหม่เมืองมรดกโลก และกลุ่มสปาร์คยู ล้านนา ได้ร่วมกันจัดขึ้นเพื่อรำลึกถึงคุณงามความดีของเจ้าดารารัศมี หรือทริปตามรอยครุบาศรีวิชัยที่ร่วมมือกับสถานีวิทยุ FM 100 เสียงสื่อสารมวลชน จัดขึ้นเพื่อนำผู้ฟังตามรอยสักการะครุบาศรีวิชัยเข้าสู่ผู้มีคุณูปการต่อวัดต่าง ๆ ในจังหวัดเชียงใหม่

5.1.4 ทริปศึกษาดูงานของคณะต่าง ๆ

ภาพที่ 2 ทริปศึกษาดูงานจากเทศบาลตำบลกบินทร์ จังหวัดปราจีนบุรี

ที่มา: (เชี่ยวชมเมืองเชียงใหม่ by เชี่ยว สวย หอม, 2563)

ทริปศึกษาดูงานของคณะต่าง ๆ เป็นทริปที่จัดขึ้นตามความต้องการของผู้ศึกษาดูงาน ซึ่งสามารถแจ้งความประสงค์หรือความสนใจมายังเชียวชมเมืองเชียงใหม่ให้พาไปเที่ยวชมศึกษาได้ เช่น ทริปของนักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ที่สนใจศึกษาชุมชนวัดเกตการาม เนื่องจากชุมชนนี้มีความหลากหลายของผู้คนที่ต่างศาสนา สามารถอาศัยอยู่ร่วมกันได้อย่างกลมกลืน เป็นต้น

5.1.5 ทริปศึกษาดันไม้สำคัญของเมืองเชียงใหม่

ทริปศึกษาดันไม้สำคัญของเมืองเชียงใหม่ จัดขึ้นสำหรับผู้ที่สนใจศึกษาเกี่ยวกับดันไม้สำคัญของเมือง การดูแลดันไม้ใหญ่อย่างถูกวิธี โดยมีเส้นทางเดินรถคือเส้นทางรัก – ลำพูน ซึ่งเป็นถนนที่มีต้นยางนาปลูกเรียงราย โดยมีทีมงานหมอดันไม้ของเครือข่ายเชียงใหม่ เชี่ยว สวย หอม พร้อมทั้งอาสาสมัครพิทักษ์ยางนาและทีมอาจารย์จากมหาวิทยาลัยแม่โจ้ช่วยกันดูแล ซึ่งทริปนี้มีวิทยากรซึ่งเป็นหมอดันไม้เป็นผู้บรรยายให้ความรู้ตลอดเส้นทาง

รูปแบบการท่องเที่ยวที่ 5.1.3 – 5.1.5 ซึ่งถือเป็นทริปพิเศษนั้น ทางเที่ยวชมเมืองคิดอัตราค่าบริการอยู่ที่คนละ 150 บาทต่อคน หรือ 100 บาทสำหรับนักศึกษา รวมการทำกิจกรรมเวิร์คช็อป โดยคิดค่าบริการขั้นต่ำอยู่ที่ 10 คน หรืออัตราเหมาจ่ายครั้งวัน 3,000 บาทต่อครั้งวัน โดยนอกจากการนั่งรถรางเที่ยวชมเมืองแล้ว ทางเที่ยวชมเมืองเชียงใหม่ยังมีรูปแบบการท่องเที่ยวอีกหนึ่งรูปแบบ นั่นคือการนำนักท่องเที่ยวไปท่องเที่ยวในชุมชนเขตเมืองเก่า

5.2 การท่องเที่ยวชุมชนในเขตเมืองเก่า

การนำนักท่องเที่ยวไปนักท่องเที่ยวไปท่องเที่ยวในชุมชนเขตเมืองเก่านั้น นอกจากนักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชน ซึ่งในแต่ละชุมชนล้วนเป็นชุมชนที่มีต้นไม้อายุเก่าแก่ที่อยู่คู่บ้านคู่มืองมาเป็นเวลานาน ชุมชนที่เที่ยวชมเมืองเชียงใหม่จัดทริปนำนักท่องเที่ยวไปเที่ยว ได้แก่

5.2.1 ชุมชนพวกแต้ม

ชุมชนนี้ตั้งอยู่ในพื้นที่แขวงศรีวิชัย ถนนสามล้าน ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมืองเชียงใหม่ ซึ่งอยู่ในเขตพื้นที่สี่เหลี่ยมคูเมืองใกล้กับประตูสวนปรุง เป็นชุมชนดั้งเดิมที่อยู่ติดกับวัดพวกแต้ม โดยภายในวัดพวกแต้มเป็นแหล่งทำฉัตรแห่งเดียวที่เหลืออยู่ของเมืองเก่าเชียงใหม่ คนในชุมชนมีการสืบทอดภูมิปัญญาสถาปัตยกรรมทองโลหะหรือที่เรียกว่า “ควดอง” มาหลายศตวรรษ (คณะทำงานขับเคลื่อนเชียงใหม่สู่เมืองมรดกโลก, ออนไลน์) ชุมชนนี้มีต้นทุนด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ พื้นที่สีเขียวในชุมชน ต้นไม้ใหญ่ในชุมชนทุกต้นมีประวัติศาสตร์ที่สามารถบอกเล่าเรื่องราวให้กับนักท่องเที่ยวได้ ซึ่งต้นไม้ใหญ่แต่ละต้นมีการจัดการดูแลโดยคนในชุมชนโดยได้รับการสนับสนุนจากโครงการหมอดันไม้จากมหาวิทยาลัยแม่โจ้และชมรมหมอดันไม้อาสา นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในชุมชนแห่งนี้จะได้ทดลองทำดอกไม้ไหว ซึ่งถือเป็นหนึ่งในงานควดอง ซึ่งเป็นศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นที่ชาวบ้านในชุมชนพวกแต้มสืบทอดกันมาเป็นเวลานาน

“งานคั่วทองของวัดพวกแต่มจีนี่ชื่อเรื่องความละเอียดประณีตและคงทน ปัจจุบันมีงานแบ่งย่อยออกเป็นสองประเภท คือฉัตรพื้นเมืองของล้านนาและป้าก็ เป็นแม่ครูสอนทำดอกไม้ไหวให้กับคณะคุณานที่สนใจ ” (นฤมล คลังวิเชียร – แม่ครูสอนทำดอกไม้ไหว, สัมภาษณ์, 18 ธันวาคม 2561)

5.2.2 ชุมชนวัดนันทาราม

ชุมชนนี้ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของเมืองเชียงใหม่ พื้นที่แขวงเม็งราย เป็นชุมชนเก่าแก่ ก่อตั้งมาตั้งแต่สมัยเก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าวใส่เมือง เพื่อฟื้นฟูเมืองเชียงใหม่ในสมัยพระเจ้ากาวิละ เป็นชุมชนของชาวไทจีนย้ายถิ่นฐานมาจากเชียงตุง ในปี พ.ศ. 2350 และได้นำเอาศิลปวัฒนธรรมการทำเครื่องเงินมาเป็นอาชีพหลักของชุมชน จนถึงปัจจุบัน ชุมชนนี้จึงมีจุดเด่นอยู่ที่การทำเครื่องเงินอันมีเอกลักษณ์โดดเด่นเฉพาะตัว (อิสราภรณ์ พัฒนวรรณ, 2552) และในวัดนันทารามมีต้นไม้ใหญ่ที่หายากหลายต้น เช่น ต้นลาน ซึ่งเป็นต้นไม้ที่มีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ชุมชนวัดนันทารามจึงเป็นอีกชุมชนที่มีความน่าสนใจและทางเที่ยวชมเมืองเชียงใหม่ได้พานักท่องเที่ยวไปศึกษาและเรียนรู้กระบวนการทำงานของชาวบ้านในชุมชนที่ยังคงอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมแบบล้านนาไว้ได้เป็นอย่างดี

5.2.3 ชุมชนเชียงมั่น

ชุมชนเชียงมั่น เป็นชุมชนเก่าแก่ที่ตั้งอยู่ในแขวงนครพิงค์ ถนนราชภาคินัย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ชุมชนแห่งนี้เป็นที่ตั้งของวัดเชียงมั่นซึ่งเป็นวัดที่เก่าแก่ที่สุดในตัวเมืองเชียงใหม่และเป็นวัดแห่งแรกในเขตกำแพงเมือง มีประวัติศาสตร์อันยาวนานปรากฏในตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ว่าหลังจากพญาเจ้าเมือง พญาแก้ว และพญามังรายทรงสร้างเมืองเชียงใหม่ในปี พ.ศ. 1839 ทั้งสามพระองค์โปรดให้สร้างเจดีย์ และพญามังรายทรงประทับชั่วคราวในระหว่างควบคุมการสร้างเมืองตรงหออนบ้านเชียงมั่น เรียกว่า “เวียงแก้ว” และทรงอุทิศค่านักคุ้มหลวงเวียงเหล็กตั้งเป็นพระอารามหลวงแห่งแรก และสถาปนาเป็นวัดขึ้น เรียกว่าวัดเชียงมั่น (สำนักจัดการสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม, ออนไลน์) สำหรับการท่องเที่ยวชุมชนนั้น ชุมชนเชียงมั่นเป็น

ชุมชนที่มีความศรัทธาทางศาสนาที่เข้มแข็ง และทางเครือข่ายเชิงใหม่ เจียว สวย หอม ยังได้มีส่วนร่วมในการดูแลต้นไม้ในบริเวณวัดซึ่งเป็นต้นไม้สำคัญของเชิงใหม่

“เพื่ออาศัยอยู่ชุมชนเชิงม่นมาตั้งแต่เด็ก ชุมชนนี้มีความสามัคคีกันทั้งด้านความร่วมมือ และมีความเข้มแข็งทางศาสนา ถือได้ว่าชุมชนนี้มีจุดแข็งทางด้านศาสนา” (สามารถ คำช่างคิด – ชาวบ้านในชุมชนเชิงม่น, สัมภาษณ์, 24 พฤศจิกายน 2561)

อาจกล่าวได้ว่าการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศประวัติศาสตร์ของเจียวชมเมืองเชิงใหม่เป็นตัวอย่างหนึ่งในความพยายามของภาคประชาชนที่ต้องการกระตุ้นให้ชุมชนและสังคมเกิดความตื่นตัวที่จะมีส่วนร่วมในการรักษาวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของเมืองเชิงใหม่ ผ่านรูปแบบของการทำธุรกิจเพื่อสังคมด้านการจัดการท่องเที่ยวและการบริการที่คำนึงถึงมิติทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล

5.3 การบริหารจัดการของเจียวชมเมืองเชิงใหม่

เจียวชมเมืองเชิงใหม่มีวิธีการหารายได้จากหลายแหล่ง รายได้หลักของเจียวชมเมืองเชิงใหม่มาจากการขายตั๋วรถรางชมเมืองเชิงใหม่ และนำรายได้นั้นมาบริหารกิจการ โดยนำมาเป็นค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เช่น ค่าซ่อมบำรุงรถ ค่าจ้างพนักงานขับรถราง ค่าตอบแทนมัคคุเทศก์นำเที่ยวประจำรถ ส่วนรายได้จากแหล่งอื่น ๆ มาจากภาคีเครือข่ายที่มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมเจียวชมเมือง เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ที่เข้ามาสนับสนุนค่าใช้จ่ายบางส่วน และช่วยเหลือด้านการประชาสัมพันธ์กิจการเจียวชมเมืองเชิงใหม่ ทำให้บุคคลทั่วไปเกิดการรับรู้และเข้ามาใช้บริการ

สำหรับการบริหารจัดการรายได้ของเจียวชมเมืองเชิงใหม่นั้น เมื่อมีรายรับเข้ามาแล้ว ทางเจียวชมเมืองเชิงใหม่จะนำไปกระจายเข้าสู่หน่วยงานต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือและพัฒนาการทำงานอย่างเป็นระบบ วิธีการบริหารจัดการรายได้จากการดำเนินกิจกรรมของเจียวชมเมืองเชิงใหม่แยกออกเป็นหลายส่วน กล่าวคือ รายได้ส่วนแรกจะถูกนำเข้าสู่หน่วยงานหลัก คือ เครือข่ายเชิงใหม่ เจียว สวย หอม เพื่อนำมา

บริหารจัดการกิจกรรมของเครือข่ายฯ และกิจการjevavmเมืองเชียงใหม๋ ส่วนที่สอง คือ การนำรายได้กระจายสู่ชุมชน กล่าวคือ เป็นการแบ่งรายได้ที่ได้จากjevavmเมืองเชียงใหม๋กลับคืนสู่ชุมชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปใช้ปรับปรุงชุมชนให้มีความน่าสนใจเพิ่มมากขึ้น เพื่อที่จะได้ส่งผลให้เกิดความดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาใช้บริการjevavmเมืองเชียงใหม๋ในการjevavmความสวยงามของพื้นที่ชุมชนเมืองเชียงใหม๋ต่อไป และส่วนสุดท้าย ทางjevavmเมืองเชียงใหม๋ได้นำรายได้บางส่วนมอบให้หน่วยงานรัฐ เพื่อนำเงินส่วนนี้ไปช่วยเหลือพื้นที่ที่สืjevavmในตัวเมืองเชียงใหม๋ เช่น การดูแลต้นไม้ใหญ่ หรือ การทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ที่สืjevavm การกระจายรายได้ส่วนนี้มีความสำคัญเนื่องจากในส่วนของรายได้นั้นเป็นการช่วยเหลือหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดูแลความสวยงามของพื้นที่ที่สืjevavmในเมืองเชียงใหม๋ ซึ่งจะส่งผลต่อการดำเนินกิจการของjevavmเมืองเชียงใหม๋ด้วย เพราะจุดมุ่งหมายหลักของjevavmเมืองคือ การนำนักท่องเที่ยวไปเรียนรู้ประวัติศาสตร์เมืองเชียงใหม๋ ซึ่งหมายถึงการเรียนรู้ระบบนิเวศ ความสำคัญและความสวยงามของต้นไม้ใหญ่ในเขตเมืองเชียงใหม๋ ส่วนประวัติศาสตร์ คือ การเรียนรู้ที่มาที่ไปและประวัติศาสตร์ในด้านต่าง ๆ ของเมืองเชียงใหม๋นั่นเอง

การดำเนินกิจการของjevavmเมืองเชียงใหม๋ ทำให้ชุมชนในเขตเมืองเก่าเชียงใหม๋และนักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการได้รับผลประโยชน์ดังนี้ คือ ชุมชนในเขตเมืองเก่าเชียงใหม๋ได้มีการบริหารจัดการความเรียบร้อยและดูแลชุมชนของตนเองให้น่าอยู่และน่าสนใจ เพื่อให้สามารถดึงดูดผู้คนที่เข้ามาเที่ยวเมืองเชียงใหม๋เกิดความประทับใจ และต้องการที่จะกลับมาเที่ยวเมืองเชียงใหม๋อีกครั้ง ซึ่งจะทำให้ชุมชนต่าง ๆ มีรายได้จากการท่องเที่ยวในชุมชนของตนเอง และส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจของเชียงใหม๋ในภาพรวมด้วย ตลอดจนทำให้คนในชุมชนเกิดความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมของชุมชนตนเอง เพราะเป็นสิ่งที่มีความค่าและสามารถนำเสนอหรือเผยแพร่ให้กับบุคคลภายนอกที่สนใจได้

ภาพที่ 3 การประชาสัมพันธ์รณรงค์รางเขี้ยวชมเมืองเชียงใหม่

ที่มา: (Facebook Page เขี้ยวชมเมืองเชียงใหม่ by เขี้ยว สาย หอม, 2562)

สิ่งที่นักท่องเที่ยวได้รับจากการมาใช้บริการของเขี้ยวชมเมืองเชียงใหม่คือนักท่องเที่ยวจะได้รับองค์ความรู้ในด้านประวัติศาสตร์ของเมืองเชียงใหม่ การสร้างเมือง บุคคลสำคัญของเมืองเชียงใหม่ ประวัติของวัดสำคัญในเขตเมืองเก่าเชียงใหม่ และการเรียนรู้วิถีชีวิตของคนในชุมชนต่าง ๆ รวมไปถึงได้เรียนรู้เกี่ยวกับต้นไม้ใหญ่สำคัญ ๆ และวิธีการดูแลรักษาต้นไม้ใหญ่ที่อยู่ในเขตเมืองเก่าเชียงใหม่ด้วย

5.4 ปัญหาและอุปสรรคของเขี้ยวชมเมืองเชียงใหม่

จากการใช้เทคนิคการวิเคราะห์ SWOT ร่วมกับกลุ่มตัวอย่างพบว่า เขี้ยวชมเมืองเชียงใหม่มีจุดแข็งในการดำเนินงานคือ เป็นการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิง

นิเวศประวัติศาสตร์ที่ยังไม่มีคู่แข่งในการดำเนินกิจการลักษณะเช่นนี้ในเมืองเชียงใหม่ และยังมีการทำงานที่เชื่อมโยงกับชุมชนต่าง ๆ ในเขตเมืองเชียงใหม่ จึงทำให้ผู้คนในชุมชนมีการให้ความร่วมมือและคอยสนับสนุนการดำเนินงานกิจการเชิงชุมเมืองเชียงใหม่

ส่วนจุดด้อยของเชิงชุมเมืองเชียงใหม่นั้นได้แก่ เรื่องของการขาดแคลนบุคลากรที่ทำหน้าที่ทั้งในด้านการบริหารจัดการ กล่าวคือ ยังไม่มีผู้รับผิดชอบในด้านต่าง ๆ อย่างเต็มตัว การทำงานของเชิงชุมเมืองเชียงใหม่ในปัจจุบันคือการทำงานแบบคนเดียวแต่รับผิดชอบงานหลายด้าน ทำให้การทำงานเกิดความขัดข้องและล่าช้า และบางครั้งส่งผลให้เกิดความผิดพลาดในการทำงาน รวมไปถึงจุดด้อยในเรื่องทักษะภาษาต่างประเทศของบุคลากรที่ยังไม่สามารถสื่อสารได้ดีนัก และจุดอ่อนอีกประเด็นคือด้านการประชาสัมพันธ์กิจกรรมที่ยังไม่แพร่หลาย ทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการยังมีจำนวนไม่มาก และเรื่องของจำนวนบรรดางที่มาใช้บริการยังไม่เพียงพอ บางกรณีที่มีรถเสียทำให้เกิดปัญหาในการดำเนินกิจกรรม จึงจำเป็นต้องแก้ไขปัญหาด้วยการหารถจากหน่วยงานอื่นมาใช้ นอกจากนี้ สภาพบรรดางของเชิงชุมเมืองเชียงใหม่ยังไม่เอื้ออำนวยต่อการขึ้น - ลงรถของผู้สูงอายุหรือผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษ

ด้านโอกาสนั้น เชียงชุมเมืองเชียงใหม่ได้รับความช่วยเหลือและการสนับสนุนในการทำงานและขับเคลื่อนงานจากหลายภาคส่วน ทำให้กิจการเชิงชุมเมืองเชียงใหม่สามารถดำเนินงานต่อไปได้อย่างสะดวก ไม่ว่าจะเป็นเครือข่ายองค์กรชุมชนหรือเครือข่ายภาครัฐ เช่น เทศบาลนครเชียงใหม่หรือการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ที่เข้ามาช่วยสนับสนุน ทำให้เชิงชุมเมืองเชียงใหม่มีโอกาสในการทำงานต่าง ๆ มากขึ้น เช่น การรับกลุ่มศึกษาดูงานจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน หรือนำบรรดางไปร่วมในกิจกรรมงานกาชาดฤดูหนาวของจังหวัด เป็นต้น

ในด้านอุปสรรคต่อการดำเนินงานของเชิงชุมเมืองเชียงใหม่นั้นได้แก่ ปัญหาด้านมลภาวะและสภาพอากาศของเมืองเชียงใหม่ที่ในบางช่วงเวลาไม่เหมาะสม

การท่องเที่ยวในรูปแบบของเที่ยวชมเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือปัญหาเรื่องฝุ่นละอองขนาดเล็กหรือ PM 2.5 ที่เพิ่มสูงมากในบางเดือน ทำให้การดำเนินกิจกรรมของเที่ยวชมเมืองได้รับผลกระทบ เนื่องจากกิจกรรมการท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมกลางแจ้ง ซึ่งถ้าหากวันใดค่าฝุ่นละอองขนาดเล็กมีปริมาณสูงก็ทำให้เที่ยวชมเมืองต้องระงับการให้บริการในวันนั้น ๆ ซึ่งถือเป็นเหตุสุดวิสัยที่ไม่สามารถควบคุมได้และทำให้กิจการขาดรายได้

นอกจากนี้ เที่ยวชมเมืองเชียงใหม่ยังประสบปัญหาในเรื่องของการหาเงินทุนเพื่อต่อยอดและขยายกิจการ เนื่องจากแหล่งเงินทุนสำหรับภาคธุรกิจทั่วไป เช่น ธนาคารพาณิชย์ยังไม่มีเชื่อมั่นในกิจการที่จัดตั้งหรือดำเนินการโดยองค์กรสาธารณประโยชน์เพื่อแก้ปัญหาสังคมว่าจะสามารถทำผลกำไรทางธุรกิจอย่างยั่งยืนได้

6. สรุปและอภิปรายผล

เที่ยวชมเมืองเชียงใหม่ เป็นกิจการการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศประวัติศาสตร์ของเครือข่ายเชียงใหม่ เขียว สวย หอม ซึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เป็นตัวอย่างหนึ่งในความพยายามขององค์กรภาคประชาชนที่ต้องการกระตุ้นให้สังคมเกิดความตื่นตัวในการมีส่วนร่วมในการรักษาวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของเมืองเชียงใหม่ผ่านรูปแบบของการทำธุรกิจเพื่อสังคมด้านการจัดการท่องเที่ยวและบริการที่คำนึงถึงมิติด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล โดยเที่ยวชมเมืองเชียงใหม่มีการปันรายได้บางส่วนไปช่วยเหลือสังคมในด้านต่าง ๆ สอดคล้องกับแนวคิดของสฤณี อาชวานันทกุล (2553) ที่ว่า กิจการเพื่อสังคมมีการคำนึงถึงสังคมและสิ่งแวดล้อมเป็นหลักมากกว่าเรื่องกำไรที่เป็นตัวเงิน และกิจการเพื่อสังคมต้องใช้กลไกทางการตลาด การสร้างนวัตกรรมและการประสานประโยชน์ของทุกฝ่าย ได้แก่ ภาครัฐ ภาคประชาชน และภาคเอกชนเพื่อสร้างคานาสมดุลในการเปลี่ยนแปลงเชิงบวก และเป็นกิจการที่มีการตั้งเป้าหมายอยู่ที่สังคมและสิ่งแวดล้อมสามารถระบุ และกำหนดผู้ได้รับประโยชน์และมีผลกระทบทางสังคมอย่างชัดเจน (คณะกรรมการศึกษาและจัดทำรายงานเรื่องวิสาหกิจเพื่อสังคม, 2558)

กิจการเชิงวชมเมืองเชียงใหม่จึงมีลักษณะเป็นกิจการเพื่อสังคมที่ตั้งขึ้นโดยองค์กรสาธารณประโยชน์ (Non-Governmental Organization) (ในที่นี้หมายถึงเครือข่ายเชียงใหม่เขียว สวช หอม) นับเป็นการประสานความสัมพันธ์ระหว่างการค้าเนินธุรกิจในการท่องเที่ยวที่ให้ผลตอบแทนในมิติด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืน หรือ Sustainable development ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทั้ง 3 มิติควบคู่กันไป กล่าวคือ ในด้านเศรษฐกิจนั้น เชียงวมเมืองมีรูปแบบการท่องเที่ยว 2 รูปแบบ คือการนั่งรถรางชมเมืองและการท่องเที่ยวชุมชนในเขตเมืองเก่า โดยมีการเก็บค่าบริการจากนักท่องเที่ยวเพื่อนำรายได้ไปใช้ในการบริหารจัดการกิจการ และยังสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนย่านเมืองเก่าผ่านการจัดกิจกรรมเวิร์คช็อปและการจำหน่ายสินค้าของที่ระลึกจากภายในชุมชน ทำให้เกิดรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว นอกจากนี้ ยังทำให้เกิดเม็ดเงินหมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจหลักของเมืองเชียงใหม่อีกด้วย

ส่วนในมิติด้านสังคมนั้น เชียงวมเมืองเชียงใหม่มีการสร้างความร่วมมือกับภาคประชาสังคมที่ทำงานร่วมกันในหลายภาคส่วน โดยเน้นการผลักดันให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวโดยการร่วมวางแผนเส้นทางท่องเที่ยว จัดกิจกรรมเวิร์คช็อปต่าง ๆ สำหรับนักท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ของชุมชน ชุมชนจึงได้ร่วมรับผลประโยชน์จากกิจกรรมการท่องเที่ยวด้วย นอกจากนี้ เชียงวมเมืองเชียงใหม่ยังมีการให้ความสำคัญกับเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของเมืองเชียงใหม่ ตลอดจนวิถีชีวิตและศิลปวัฒนธรรมของแต่ละชุมชนที่ได้รับการอนุรักษ์ สืบสาน และต่อยอดผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวของเชียงวมเมืองเชียงใหม่อีกด้วย นักท่องเที่ยวเองก็ได้เรียนรู้ที่มา ประวัติศาสตร์ของเมืองเชียงใหม่ เห็นคุณค่าภูมิปัญญา เกิดความเคารพในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนและเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถ่ายทอดสืบต่อไปได้

สำหรับด้านสิ่งแวดล้อมนั้น เชียงวมเมืองเชียงใหม่ให้ความสำคัญกับกิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เนื่องจากการท่องเที่ยวของเชียงวมเมืองเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศประวัติศาสตร์ ซึ่งเน้นการให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ และเรียนรู้ความสำคัญของต้นไม้ตามสถานที่ต่าง ๆ ของเมืองเชียงใหม่ เรียนรู้ถึง

กระบวนการวิธีการฟื้นฟูดูแลรักษาด้านไม้ใหญ่ เช่น ต้นยางนา ซึ่งถือเป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนเนื่องจากเป็นการท่องเที่ยวที่ผสมผสานระหว่างการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กับกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ต้องการสร้างความยั่งยืนในระยะยาว (บุญเลิศ จิตต์ังวัฒนา, 2548)

ดังนั้น เชียงใหม่จึงเป็นกิจการเพื่อสังคมที่มีรูปแบบการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ภายใต้กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศประวัติศาสตร์ที่ต้องการสร้างความสมดุลให้กับเมืองเชียงใหม่ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตาม การดำเนินกิจการดังกล่าวประสบปัญหาหลายประการด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นการขาดการสนับสนุนเป็นพิเศษจากภาครัฐ เช่น มาตรการด้านภาษี มาตรการสนับสนุนเรื่องการเข้าถึงแหล่งเงินทุน หรือการพัฒนาศักยภาพด้านการบริหารจัดการด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นจุดอ่อนขององค์กรพัฒนาเอกชนที่ไม่ได้มีความเชี่ยวชาญด้านธุรกิจ เป็นต้น แม้ในความเป็นจริงรัฐบาลก็มีการตราพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. 2562 เพื่อเป็นการส่งเสริมให้วิสาหกิจเพื่อสังคมหรือกิจการเพื่อสังคมขยายตัวมากขึ้นและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันทางการค้าทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ แต่พระราชบัญญัตินี้มุ่งเน้นที่การผลักดันให้เกิดวิสาหกิจเพื่อสังคมที่ต้องมีการจดทะเบียนอย่างชัดเจนและดำเนินการตามขั้นตอนที่รัฐกำหนดไว้ ซึ่งปฏิเสธไม่ได้ว่ามีความยุ่งยากและหลาย ๆ กิจการเพื่อสังคมยังไม่มีความพร้อมถึงในระดับนั้น รวมถึงเชียงใหม่ด้วย เพราะฉะนั้น หากจะทำให้การดำเนินกิจการเชียงใหม่มีการดำเนินธุรกิจต่อไปได้อย่างยั่งยืนจะต้องมีการประสานและขยายความร่วมมือตามความเหมาะสมระหว่างภาคเอกชน เช่น ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว ภาคประชาสังคม เช่น องค์กรพัฒนาเอกชนต่าง ๆ รวมถึงกลุ่มชาวบ้าน ประชาชนชาวเชียงใหม่ และหน่วยงานภาครัฐที่สามารถให้การสนับสนุนกิจการเพื่อสังคมนี้ ไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) เทศบาลนครเชียงใหม่ หรือสถาบันการศึกษาในท้องถิ่นที่สามารถบริการความรู้ตามแนวทางวิชาการได้ ที่จะต้องร่วมมือกันอย่างจริงจังและต่อเนื่อง และเป็นการแสดงให้เห็น

เห็นถึงพลังความร่วมมือของหลายภาคส่วน เพื่อขับเคลื่อนให้เที่ยวชมเมืองเชียงใหม่เป็นกิจการเพื่อสังคมที่น่าภาคภูมิใจของชาวเชียงใหม่ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

เกวดิน มะลิ. (2557). กิจการเพื่อสังคมในประเทศไทย. วารสารเศรษฐศาสตร์และกลยุทธ์การจัดการ, 1(2), 104-112.

เที่ยวชมเมืองเชียงใหม่ by เจียว สวย หอม. (2562). ค่าบริการทริปม่วนใจ่ทุกวัน. สืบค้นจาก <https://www.facebook.com/1505481083051433/photos/เข้านี้อากาศดี-แะมานั่งรถชมเมืองกันนะคะ-รายละเอียดตามนี้เลยคะ-//226.5548890377978/>

เที่ยวชมเมืองเชียงใหม่ by เจียว สวย หอม. (2562). การประชาสัมพันธ์รรางเที่ยวชมเมืองเชียงใหม่. สืบค้นจาก https://www.facebook.com/pg/เที่ยวชมเมืองเชียงใหม่-by-เจียว-สวย-หอม-1505481083051433/photos/?ref=page_internal

เที่ยวชมเมืองเชียงใหม่ by เจียว สวย หอม. (2563). ทริปศึกษาดูงานจากเทศบาลตำบลกบินทร์ จังหวัดปราจีนบุรี. สืบค้นจาก <https://www.facebook.com/1505481083051433/photos/a.1576756799257194/2441526409446891/?type=3&theater>

คณะกรรมการศึกษาและจัดทำรายงานเรื่องวิสาหกิจเพื่อสังคม. (2558). รายงานการศึกษาวิจัย เรื่อง วิสาหกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) และร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. สืบค้นจาก https://library2.parliament.go.th/giventake/content_nrc2557/d020958-01.pdf

คณะทำงานขับเคลื่อนเชียงใหม่สู่มรดกโลก. (มปป.). สล้าพวกแแต่้ม: ช่างควต้องแห่งล้านนา. สืบค้นจาก http://www.chiangmai.worldheritage.net/detail_show.php?id=91&lang=th

- จตุพร จุ้ยใจงาม และพรชัย เทพปัญญา. (2557). กิจการเพื่อสังคม แนวโน้มระบบทุนนิยมสมัยใหม่ กรณีศึกษาที่ประสบความสำเร็จ. *วารสารวิชาการ Veridian E-Journal*, 7(1), 124-137.
- ณ ปวันชัย กุลฉัตรฐานนท์. (มปป.). *ไม้หอมเมืองเชียงใหม่*. สืบค้นจาก http://www.thaicivilsociety.com/?p=content&id_content=204
- ไทยพับลิกา. (2561, 17 มิถุนายน). *รัฐบาลคิกออฟ Social Enterprise ขับเคลื่อนธุรกิจสังคม สิ่งแวดล้อม สุขภาพยั่งยืน*. สืบค้นจาก <https://thai publica.org/2018/06/social-enterprise/>
- นฤมล คลังวิเชียร. (2561, 18 ธันวาคม). ชาวบ้านชุมชนพอกแต่้ม. *สัมภาษณ์*.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). *การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประชาชาติธุรกิจ. (2560, 15 ธันวาคม). *เปิดแผนพัฒนา “เชียงใหม่” ฉบับเอกชน ดันขนส่งมวลชน-มุ่งสู่เมือง Smart Growth*. สืบค้นจาก <http://www.prachachat.net/local-economy/news-88176>
- ผานิตดา ไสยรส. (2559). การพัฒนา. ใน *วสันต์ ปัญญาแก้ว (บก.), ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสังคมวิทยา*. เชียงใหม่: วนิดาการพิมพ์.
- พรณี บัวเล็ก. (2543). การพัฒนาทุนนิยมในประเทศไทย. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร*, 19-20(1), 9-39.
- พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. 2562. (2562, 22 พฤษภาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 136 ตอนที่ 67 ก. หน้า 32 – 56.
- ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์. (2559). *เมืองสมัยใหม่*. ใน *วสันต์ ปัญญาแก้ว (บก.), ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสังคมวิทยา*. เชียงใหม่: วนิดาการพิมพ์.
- ศศิพิสิฐ นิวัฒน์มรรคา. (2561). *ความสัมพันธ์ของวิถีความเชื่อล้านนา และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศประวัติศาสตร์ในเขตเมืองเก่าเชียงใหม่*. ใน *การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิชาการระดับชาติ UTCC Academic Day ครั้งที่ 2 (8 มิถุนายน 2018)*, 1129-1149.
- สถณี อาชวานันทกุล. (2553). *ทุนนิยมมีชีวิต ธุรกิจมีหัวใจ*. กรุงเทพฯ: มติชน.

- เสาวณิต จุลวงศ์. (2561). ทูนิยมวิพากษ์ในวรรณกรรมไทย. *วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 14(1), 9-52.
- สามารถ คำช่างคิด, (2561, 24 พฤศจิกายน) ชาวบ้านชุมชนเชียงมั่น. *สัมภาษณ์*.
- สำนักงานจัดการสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม. (2562, 18 มิถุนายน). *วัดเชียงมั่น*. สืบค้นจาก <http://culturalenvi.onep.go.th/site/detail/5113>
- อิสรากรณ์ พัฒนวรรณ. (2552). *กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวไทยจีนในชุมชนนันทาราม ตำบลหายยา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ภูมิภาควิทยา) บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่).

พุทธศาสนาเชิงบูรณาการกับการแก้ปัญหาจากระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทย

พระดร. ญัฐวัฒน์ ตั้งปฐมวงศ์ (ญาณปโป)

นักวิชาการอิสระและนักวิจัย, ด้านนิเทศศาสตร์, พระพุทธศาสนาและปรัชญา, วัตถุประสงค์ (สวนพุทธธรรม) จังหวัดเชียงใหม่, เดอะพาราไดซ์ เกรสท์ เฮาส์ เมืองพุทธคยา รัฐพิหาร ประเทศอินเดีย

Received: September 24, 2019 Revised: March 25, 2020 Accepted: March 26, 2020

บทคัดย่อ

ความจริงของสังคมไทยวันนี้ “ระบบอุปถัมภ์” คอยช่วยเหลือผู้ที่เป็นพวกพ้องหรือผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ผู้ที่ให้ผลประโยชน์แก่กันโดยมิชอบ จึงทำให้เกิดตรรกะวิบัติ และวาทกรรมที่ปรากฏพบในระบบอุปถัมภ์ของสังคมไทยยุคปัจจุบัน เช่น “คำของคนอยู่ที่คนของใคร” “เก่งไม่กลัวแต่กลัวเส้น” “สอปลัดเลือกเป็นพิธี” “มีตัวแล้วอย่ามาเสียเวลา” “เด็กของใคร” “โง่จนเจ็บ” “มีเงินสามารถใช้ผีไม่แบ่งได้” ฯลฯ ส่งผลให้วิถีชีวิตทางโลกและทางธรรม มีความสมดุลเท่ากันไม่ว่าคนๆ นั้นจะมีบทบาทในทางโลกหรือทางธรรม เพราะความโลภเป็นเหตุจึงเกิดอาการ “ความโลภบังตา ตันหาบังใจ” ค่อยๆ จมลงไปในห้อง คือความอยาก จนยากจะถอนตัวขึ้นจากหล่ม คือกิเลสได้ คำนิยมในระบบอุปถัมภ์กลับกลายเป็นการควบคุมพฤติกรรมระบบอุปถัมภ์ระหว่าง “ผู้ให้” กับ “ผู้รับ”

หลักพุทธธรรมในทางพระพุทธศาสนา เป็นสังฆธรรมอันประเสริฐ ทนต่อการพิสูจน์ทุกกาลทุกสมัย เป็นเนยยานิกธรรม สามารถน้อมนำผู้ประพาสให้พ้นทุกข์ ประสบสันติสุขได้จริง ปัญหาไม่เกิดจากระบบ และกลุ่มคนที่ปฏิบัติธรรม เพราะพระพุทธเจ้าตรัสว่า “ธมโม เหว รุกขติ ธมฺมจารี - ธรรมขอมรักษาสู่ปฏิบัติธรรม” ปัญหาทุกอย่างแก้ได้ด้วยหลักพุทธธรรม อยู่ที่ผู้นำ ผู้บังคับบัญชา และผู้ใต้บังคับบัญชา หรือ ผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์จะมีจิตสำนึกและมีหิริโอตตัปปะมากน้อยเพียงใด เพื่อหยุดยั้งความ “โลภ” “ตันหา” “กิเลส” การแก้ปัญหาจากระบบอุปถัมภ์ด้วยการรู้และเข้าถึงแนวทางการแก้ไขจากการใช้หลักสัปปริสธรรม 7 หลักอิทธิบาท 4 หลักฆราวาสธรรม 4 หลักโลกपालธรรม 2 และราชสังคหวัตถุ 4 เป็นต้น

คำสำคัญ: สังคมไทย, ระบบอุปถัมภ์, การแก้ปัญหา, พุทธศาสนาเชิงบูรณาการ

The Buddhist Integration with Solving the Problems from the Patronage Systems in the Thai Society

Phra Dr. Nuttawat Tangpatomwong (ÑÑÑAPPABHO)

Independent academic and researcher, communication arts, Buddhism and philosophy, Wat Umong (Suan Budhha Dhamma) Chiang Mai Province,
The Paradise Guest House, Gaya [Bihar] India.

Abstract

The truth of Thai society today " Patronage system" to help those who are partisan and/or stakeholders. Those who give benefit to each other wrongly cause of logic, catastrophe and discourse that appears in the patronage system of modern Thai society, such as " the value of a person in someone's person" " good, not afraid, but afraid of the line" " qualifying examination" " there is no time to waste" " Who's the child" " Stupid to hurt" "Have money, can use flour grinder" etc. Resulting in the way of worldly life and the way of life equally balanced, no matter how many people that will play a role in the world or the way because greed causes the symptoms "Greed, blindness, lustfulness." Slowly sinking into the quagmire, the desire to be difficult to withdraw from the mire is the passion. Values in the patronage system become the control of the patronage system between the "giver" and the "recipient".

Buddhism principles in Buddhism is a good truth resistant to every proof of every age Is a kind of butter able to bring the conductor out of suffering can experience peace the problem is not caused by the system. And people who practice dharma Because the Lord Buddha said, " Thammam Mohawrek Khatithamja Thammayat, who treats the dharma practitioner". And subordinates or patrons and patrons will have a lot of consciousness and morality to stop the "greed" "lust" "passion" Solving the problems from the patronage system by knowing and accessing the solutions to the problems by using the 7 Sappurisadhamma, 4 Iddhipada, 4 Garāvāsadhamaas, 2 Lokapaladhamma, and 4 RajaSangahavatthu etc.

Keywords: Thai Society, Patronage Systems, Solving the Problems, Buddhist Integration

1. บทนำ

ความสัมพันธ์ในสังคมไทยทั้งระดับมหภาคและระดับจุลภาค มักเกี่ยวโยงกับระบบอุปถัมภ์ (Patron-client System) ความสัมพันธ์ดังกล่าวมิได้มีจุดมุ่งหมายเพียงเพื่อการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างผู้อุปถัมภ์กับผู้รับการอุปถัมภ์เท่านั้น แต่ยังเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ซึ่งเป็นการพึ่งพาอาศัยระหว่างบุคคลที่มีสภาพแตกต่างกัน ภาพของสังคมไทยเป็นสังคมที่มีการกำหนดสถานภาพของบุคคลในแนวดิ่งลดหลั่นจากบนลงล่าง ด้วยการจัดแบ่งชั้นตามยศ ตำแหน่ง ราชทินนาม และศักดินา ซึ่งเป็นระบบอุปถัมภ์อย่างเป็นทางการ ตามระบบนี้พระเจ้าแผ่นดินทรงมีพระราชอำนาจสูงสุด นับเป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์ เนื่องจากเป็นเครื่องหมายแห่งธรรมะหรือกฎแห่งศีลธรรมในสังคม การยอมรับความแตกต่างของลำดับชั้น มาจากความเชื่อเรื่องบุญกรรมที่สร้างสมมาแต่ชาติปางก่อน และถูกสั่งสอนให้ตระหนักถึงที่สูงและที่ต่ำ ความเป็นผู้ใหญ่และความเป็นผู้น้อย เช่นเดียวกับความสัมพันธ์ระหว่างมูลนายกับไพร่ หรือข้าราชการชั้นผู้ใหญ่กับข้าราชการชั้นผู้น้อย ที่มีลักษณะเป็นระบบอุปถัมภ์ระหว่างบุคคล ซึ่งมีความแตกต่างตามฐานะและศักดินา ทั้งนี้ความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์กับขุนนางก็เป็นไปในทำนองเดียวกัน (อมรา พงศาพิชญ์ และปรีชา คุวินทร์พันธุ์, 2545) โดยที่ James C. Scott ให้ความสำคัญกับระบบอุปถัมภ์ที่เป็นความสัมพันธ์ส่วนตัว อันทำให้เกิดโครงสร้างระบบอุปถัมภ์แบบความสัมพันธ์คู่ (Dyadic contract) เครือข่ายส่วนตัว (Personal network) หรือชุดกิจกรรม (Action set) ความสัมพันธ์คู่ระหว่างบุคคลสองคนคือระหว่างผู้อุปถัมภ์กับผู้รับอุปถัมภ์ เป็นกลไกความสัมพันธ์ที่บุคคลหนึ่งมีสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ (ผู้อุปถัมภ์) ที่จะใช้อิทธิพลและทรัพยากรของตน ในการช่วยปกป้องคุ้มครองหรือให้ผลประโยชน์แก่ผู้มีสถานภาพด้อยกว่า (ผู้รับอุปถัมภ์) ซึ่งต้องตอบแทนด้วยการสนับสนุนบริการ หรือผลประโยชน์แก่ผู้อุปถัมภ์ (อมรา พงศาพิชญ์ และปรีชา คุวินทร์พันธุ์, 2545)

แกนความสัมพันธ์ของสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน คือความเอื้ออาทรตามระบบเครือญาติ และความช่วยเหลือเกื้อกูลกันในระบบอุปถัมภ์ ความสัมพันธ์ดังกล่าว ปรากฏให้เห็นทุกภาคส่วนของสังคม ตั้งแต่สถาบันครอบครัวไป

จนถึงโครงสร้างของประเทศ ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในสังคมไทย มักมุ่งเน้นเฉพาะเรื่องการพึ่งพาแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ของกลุ่มอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจ ด้วยการอ้างอิงรากฐานจากระบบศักดินาสมัยอยุธยา เกิดเป็นระบบเครือข่าย เกิดการประสานงานที่เชื่อมโยงกิจกรรม หรือความช่วยเหลือระหว่างกันของกลุ่มบุคคล เพื่อสนองตอบความต้องการร่วมกันให้เกิดขึ้นในสังคม มาจนกระทั่งในยุคปัจจุบันทำให้เกิดตรรกะวิบัติทางสังคมและวาทกรรมต่างๆ ในประเทศไทยขึ้นมากมาย เช่น “ค่าของคนอยู่ที่คนของใคร” “เก่งไม่กลัวแต่กลัวเส้น” “สอบคัดเลือกเป็นพิริ” “มีตัวแล้วอย่ามาเสียเวลา” “เด็กของใคร” “โง่ จน เจ็บ” “มีเงินสามารถจ้างผีไม่แบ่งได้” ฯลฯ

คนในสังคมทุกวันนี้มีความต้องการตามแบบ “วิถีชีวิตสมัยใหม่” ที่ส่งผลให้สังคมไทยเป็นสังคมที่มีโครงสร้างที่ซับซ้อน และประกอบด้วยสถาบันอันเป็นพื้นฐานที่สำคัญ ทำให้สังคมดำรงอยู่ได้อย่างเป็นปึกแผ่น อันได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการเมืองการปกครอง สถาบันทางเศรษฐกิจ สถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา ฯลฯ ซึ่งสถาบันเหล่านี้ไม่ได้ดำรงอยู่แบบโดด ๆ หากแต่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน อาศัยพึ่งพาซึ่งกันและกัน โดยบทบาทหน้าที่ฐานะหรือตำแหน่งของบุคคลในสังคมเหล่านี้เราเรียกว่า “สถานภาพทางสังคม” ในขณะเดียวกัน ทุกคนย่อมทำตามบทบาทและสถานภาพของตนเอง ด้วยเหตุเหล่านี้เองที่ก่อให้เกิดชนชั้นทางสังคม ที่มาจากความแตกต่างทางด้านฐานะ อำนาจ หน้าที่ ระบบชนชั้นนี้มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางสังคมของคนเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะส่งอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ของคนในเชิงอุปถัมภ์ ที่ฝ่ายที่เป็นผู้ให้จะเป็นบุคคลที่มีความพร้อมในด้านทรัพยากร ความมั่งคั่ง และอำนาจ และเป็นคนในชนชั้นที่เหนือกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง ที่เป็นผู้รับซึ่งเป็นผู้ต้องการความช่วยเหลือในด้านต่างๆ (สุวรรณฯ สถาอานันท์ และเนื่องน้อย บุญยเนตร, 2535) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญ่กับผู้เยาว์ในระบบอุปถัมภ์ ซึ่งผูกพันด้วย “บุญคุณ” ยังเป็นเรื่องหลักที่สำคัญมากแม้ว่าความสัมพันธ์ในเชิงอำนาจกลายรูปไปเป็นความสัมพันธ์เชิงผลประโยชน์ทางการเมืองมากขึ้น การอุปการะอุ้มชูเป็นระยะเวลานานมีน้อยลง แต่กลายเป็นการแลกเปลี่ยนที่มีสัญญาในการตอบแทนเป็นหลักมากขึ้น จนก่อเกิดเป็นพฤติกรรมอันคุ้นชินที่ได้กระทำตามๆ กันมาอย่างต่อเนื่อง

ในทางพระพุทธศาสนาพบว่า ระบบการอุปถัมภ์ทางพุทธศาสนา เป็นการเกื้อกูลกันระหว่างพุทธบริษัท 4 คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา โดยฝ่ายอุบาสก อุบาสิกา จะเป็นผู้เกื้อกูล และถวายเป็นการอุปถัมภ์บำรุงภิกษุ ภิกษุณี ด้วยปัจจัย 4 คือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานเภสัช ฝ่ายภิกษุ ภิกษุณีจะเกื้อกูลอุบาสกและอุบาสิกาด้วยการแนะนำหลักการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องและดีงาม ดังปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกที่ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย พราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ผู้บำรุงเธอทั้งหลาย ด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริวาร ชื่อว่ามีอุปการะมากแก่เธอทั้งหลาย ข้อที่เธอทั้งหลาย แสดงธรรม มีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ ประกาศพรหมจรรย์บริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน แก่พราหมณ์และคฤหบดีเหล่านั้น ชื่อว่าเธอทั้งหลายมีอุปการะมากแก่พราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลาย คฤหบดีและบรรพชิต ต่างพึ่งอาศัยกัน และกันอยู่ ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อต้องการสลัดโอฆะออกให้ได้ เพื่อทำความสิ้นสุดแห่งทุกข์โดยชอบด้วยประการดังกล่าวนี” (พระไตรปิฎกภาษาไทย, ขุ.อิติ.(ไทย) 25/107/486.)

ปัญหาต่างๆ ของระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทย จะสามารถแก้ไขได้โดยการสร้างจิตสำนึก ที่ปราศจากอคติ 4 การเปลี่ยนแปลงคนให้มีทัศนคติ ตามหลักของระบบคุณธรรม โดยเน้นที่ความสามารถ ความเสมอภาค ความเป็นธรรม โปร่งใส ตรวจสอบได้ และให้โอกาสทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน หลักความรู้ความสามารถที่จำเป็นและเหมาะสมกับการปฏิบัติหน้าที่ หลักผลงาน มีการให้คุณให้โทษโดยพิจารณาจากผลการปฏิบัติงาน ด้านการบริหารทรัพยากรบุคคล และหลักความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพชีวิตและการทำงาน (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2551) การกระทำการใด ๆ ของภาครัฐทั้งในระดับบุคคลและองค์กรที่ผู้อื่นสามารถมองเห็นได้ คาดเดาได้ และเข้าใจได้ ครอบคลุมถึงทุกการกระทำที่เป็นผลจากการตัดสินใจของผู้บริหารและตัวบุคคล การดำเนินงานทางธุรกิจ และงานสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ เช่น การมีระบบงานและขั้นตอนการทำงานที่ชัดเจน การมีหลักเกณฑ์ประเมิน หรือการให้คุณ

ให้โทษที่ชัดเจน การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องอย่างตรงไปตรงมา ล้วนแล้วแต่ถือได้ว่าเป็น “ความโปร่งใส”

ความจริงของสังคมไทยวันนี้ “ระบบอุปถัมภ์” คอยช่วยเหลือผู้ที่เป็นพวกพ้อง และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ผู้ที่ให้ผลประโยชน์แก่กันโดยมิชอบ ระบบอุปถัมภ์ดังกล่าวถือเป็นสิ่งที่บั่นทอนประสิทธิภาพในการทำงานของหน่วยงานต่างๆ หน่วยเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งสาเหตุหลักเพราะระบบอุปถัมภ์นั้น ไม่พิจารณาความรู้ ความสามารถ ผลงาน หรือแม้แต่ความอาวุโส จึงทำให้บุคลากรในหน่วยงาน ไม่เห็นความสำคัญของการทำงานให้มีประสิทธิภาพ เมื่อระบบอุปถัมภ์เกิดขึ้นแล้ว ก็เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นต่อไปเรื่อย ๆ และแก้ไขได้ลำบาก เสมือนเป็นโรคเรื้อรัง เนื่องจากในหมู่ผู้ที่ใช้ระบบอุปถัมภ์ทั้งหลาย จะมีความรู้สึกในการเป็นหนี้บุญคุณต่อกัน เป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลทั้ง 2 ฝ่าย เพื่อช่วยแก้ปัญหานี้คือ หิริ แปลว่า ความละอายแก่ใจและละอายแก่บาปทุจริตทั้งปวง ไม่กล้าทำบาปทั้งในที่ลับและที่แจ้ง และโอตตปปะ แปลว่า ความเกลงกลัวต่อบาปทุจริตทั้งปวง ไม่กล้ากระทำความชั่วทั้งในที่ลับและที่แจ้ง สอดคล้องกับงานวิจัยของ (ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล, 2538, น. 101-102) พบว่า “ความสัมพันธ์ระหว่างคน 2 คน ที่มีบุญชาติ และมีฐานะไม่เท่าเทียมกัน ฝ่ายที่อยู่เหนือกว่า จะอยู่ในฐานะอุปถัมภ์ ฝ่ายที่อยู่ต่ำกว่า จะเป็นผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์ ทั้ง 2 ฝ่าย จะมีความผูกพันกันเป็นการส่วนตัว และแสวงหาแลกเปลี่ยนผลประโยชน์กัน ผู้อุปถัมภ์จะให้ประโยชน์ในความคุ้มครอง ส่วนผู้ที่รับอุปถัมภ์จะให้ผลประโยชน์ตอบแทนในรูปความจงรักภักดี แรงงานและของกำนัล” ซึ่งการวางรากฐานในการปลูกจิตสำนึกขึ้นพื้นฐาน ให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ มีระบบและวิถีความพอเพียง มีความสุจริต รับผิดชอบ ปลอดคอบายมุข ส่งเสริมสนับสนุนการจัดองค์ความรู้ ด้านการส่งเสริมและต่อต้านการทุจริต อย่างเป็นระบบ และมีเครือข่ายระดับชาติ และนานาชาติที่เข้มแข็งและก้าวหน้าอย่างมีพลวัตถือเป็นสิ่งสำคัญต่อการล้มล้าง “ระบบอุปถัมภ์”

จะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์นั้น จะแทรกตัวในทุกระบบของสังคม และชุมชน จึงทำให้บทความวิชาการชิ้นนี้สนใจที่อยากจะเปิดประเด็นต่อไปว่า ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของสังคมไทยจากอดีต-ปัจจุบันมีทิศทางอย่างไร รูปแบบและ

โครงสร้างของเครือข่ายสังคมระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทยยุคปัจจุบันเป็นไปในแนวทางใด และพุทธศาสนาเชิงบูรณาการจะช่วยให้การแก้ปัญหาจากระบบอุปถัมภ์ของสังคมไทยในยุคปัจจุบันได้อย่างไร ซึ่งบทความวิชาการดังกล่าวจะเป็นข้อมูลที่ช่วยให้เปิดมุมมองทางสังคม อันจะทำให้ทราบถึงวัฒนธรรมทางสังคมไทยในยุคสมัยปัจจุบันได้ชัดเจนขึ้น รวมถึงผู้ที่สนใจและเกี่ยวข้องสามารถนำข้อเสนอแนะจากบทความวิชาการชิ้นนี้ ไปอ้างอิงรวมทั้งนำไปแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ต่อไป

2. รูปแบบความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของสังคมไทยจากอดีต-ปัจจุบัน

ระบบอุปถัมภ์ เป็นระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนสองคน ที่มีสถานภาพทางสังคมที่ไม่เท่าเทียมกัน แต่อยู่ร่วมกันได้เพราะมีลักษณะต่างตอบแทนซึ่งกันและกัน และมีผลประโยชน์ร่วมกัน มีความสัมพันธ์ฉันท์เพื่อนระหว่างกันอยู่ด้วย ผู้อุปถัมภ์ (ผู้ให้) ซึ่งมีทรัพยากรในการครอบครอง เช่น ทรัพย์สินเงินทอง ที่ดินหรืออำนาจมากกว่าจะเป็นฝ่ายอุปการะคุ้มครอง เพื่อให้ผู้รับการอุปถัมภ์ (ผู้รับ) ให้รอดพ้นจากการถูกกดขี่จากผู้อื่นและจากอันตรายต่างๆ และส่วนผู้รับเองก็ตอบแทน ด้วยการให้ความนิยมชมชอบให้ข่าวสารหรืออื่น ๆ โดยพื้นฐานแล้วระบบอุปถัมภ์จะเป็นความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนก็ต่อเมื่อ “ผู้ให้” มีคุณธรรมและ “ผู้รับ” ยินยอมมอบความภักดีให้ และความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อวิถีชีวิตของคนไทย เพราะความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ เน้นการให้ความช่วยเหลือเกื้อกูล และตอบแทนสิ่งที่เราเรียกว่า “บุญคุณ” ดังนั้นแนวคิดระบบอุปถัมภ์ คือการที่ผู้อยู่ในฐานะต่ำกว่าไปพึ่งพิงหรือรับอุปถัมภ์จากผู้ที่อยู่ในฐานะที่เหนือกว่า เป็นลักษณะความสัมพันธ์ในแนวดิ่ง เพราะสังคมไทยยอมรับในอำนาจของคน ที่มีตำแหน่ง อำนาจ บารมี อิทธิพลที่เหนือกว่า จะสามารถบังคับหรือโน้มน้าวผู้ที่อยู่ต่ำกว่า ให้ปฏิบัติตามคำสั่งได้ระบบอุปถัมภ์เป็น 2 ระบบ ภายในโครงสร้างทางชนชั้นอันเดียวกัน ประเภทแรก ได้แก่ ระบบอุปถัมภ์อย่างเป็นทางการ และอีกประเภทหนึ่ง คือ ระบบอุปถัมภ์อย่างไม่เป็นทางการ (อมรา พงศาพิชญ์ และปรีชา คุวินทร์พันธุ์, 2545) ธรรมมาโลกาจะร่มเย็น ถ้าธรรมไม่มาโลกาจะพินาศ ที่เป็นเช่นนี้ เพราะวามนุษย์มักอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นสังคม เมื่อ

มาอยู่รวมกันเป็นจำนวนมากย่อมมีปัญหาต่าง ๆ ตามมา ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย ปัญหาที่ทำมาหากิน เพราะมนุษย์เราส่วนมากชอบแสวงหาประโยชน์ หากความสะดวกสบายใส่ตน จนบางครั้งอาจไปล้ำสิทธิของผู้อื่น สร้างความเดือดร้อนให้คนอื่น โดยตั้งใจก็มี โดยไม่ได้ตั้งใจก็มี เพราะว่าคนเราต่างคนต่างจิตต่างใจ เช่น บางคนชอบใช้กำลัง ใช้อำนาจของตนทำร้ายผู้อื่น รังแกคนที่อ่อนแอกว่า สร้างความเดือดร้อนวนวายให้กับชุมชน สังคม ไม่เว้นแต่ละวัน ปัญหาดังกล่าวมานี้ ยังมีปัญหาความแตกต่างระหว่างบุคคลอีกด้วย เช่น ปัญหาของผู้ปกครอง ถ้าผู้ปกครองไม่มีศีลธรรม บ้าอำนาจ ลุแก่อำนาจ มักทำอะไรตามใจตัวเอง โดยไม่เห็นใจผู้ใต้ปกครอง ก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่จะทำให้สังคมเดือดร้อนได้ และปัญหาจากผู้ใต้ปกครอง ถ้าทุกคนไม่เคารพกฎ กติกา หรือข้อบังคับของชุมชน สังคมก็จะสร้างปัญหาให้กับสังคมชุมชนทั้งสิ้น

ระบบอุปถัมภ์อย่างเป็นทางการ ในอดีตประมาณช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. 2325 – 2416) ซึ่งเป็นเวลาที่ประเทศไทยนั้นพัฒนา โดยได้รับอิทธิพลด้านความคิดของตะวันตกเพียงเล็กน้อยอยู่ ถือว่าเป็นระบบฐานันดรไพร่ ระบบนี้จะประกอบไปด้วยคู่สัมพันธ 2 ฝ่าย ฝ่ายแรก คือเจ้าขุนมูลนาย ซึ่งอยู่เหนืออีกฝ่ายหนึ่ง คือข้าทาสบริวาร โดยหน้าที่ของนาย คือดูแล เป็นเจ้าของไพร่ และสร้างสมไพร่ในอาณัติของตนตามคำสั่งข้าราชการ เช่น การระดมพลเพื่อทำสงคราม โดยนาย คือพวกเจ้านาย และขุนนาง ส่วนไพร่นั้น คือ ประชากรในประเทศ ซึ่งมักจะเป็นชาวไร่ชาวนา (อมรา พงศาพิชญ์ และปรีชา คุวินทร์พันธุ์, 2545) การปกครองแบบฐานันดร ได้มีการจัดช่วงชั้นไว้ชัดเจน การจัดช่วงชนชั้นเพื่อให้เห็นว่า ใครมีอำนาจมากกว่าใคร และควรเคารพหรือเชื่อฟังใครในสังคม โดยดูได้เป็น 4 ประเภท คือ ยศ (ชั้นตำแหน่ง) ตำแหน่ง (ตำแหน่งทางราชการ) ราชทินนาม (ชื่อพระราชนาม) และศักดินา เป็นต้น ระบบอุปถัมภ์แบบฐานันดรนั้น มีหลักการพื้นฐานที่คอยผลิตให้คนในสังคมนั้น ยอมตกอยู่ภายใต้อำนาจของผู้เป็นใหญ่ในสังคม โดยมาจากความเชื่อและค่านิยมของคนในสังคม ความเชื่อนั้นมาจากความเชื่อในเรื่องของบุญ เนื่องจากมีความเชื่อว่า คนใดเกิดมาในชั้นใดขึ้นอยู่กับบุญทำสร้างสมมาแต่ชาติปางก่อน ตำแหน่งระดับทางสังคม จึงถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของบุญญัตติธรรมชาติ ผู้ที่อยู่สูงสุดในวัง คือพระเจ้าแผ่นดิน ที่ประกอบด้วย

บุญญาธิการหรือศักดิ์ที่ประมาณมิได้ สถาบันกษัตริย์ของไทยถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพราะเป็นเครื่องหมายธรรมมะหรือกฎแห่งศีลธรรมลดหลั่นกันไปตามยศที่ได้รับพระราชทานให้เป็นการสมนาคุณ เชื่อมโยงกับบุญของแต่ละบุคคล (อมรา พงศาพิชญ์ และปรีชา คุวินทร์พันธุ์, 2545)

ดังนั้นในการดำเนินชีวิตที่เป็นเหตุเป็นผล ให้บรรลุเป้าหมายหน้าที่ควรประกอบด้วย หลักสัปปริสธรรม 7 คือ

1) ทัมมัญญตา (รู้หลักหรือรู้จักเหตุ) ในการปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ ผู้ปฏิบัติจะต้องเข้าใจในสิ่งที่ตนปฏิบัติตามเหตุผล มีหลักการอย่างไร จะต้องทำอะไร จึงจะเป็นเหตุให้บรรลุผลสำเร็จตามหน้าที่ และความรับผิดชอบนั้นๆ

2) อัตถัญญตา (รู้ความมุ่งหมายหรือรู้จักผล) ผู้ปฏิบัติต้องเข้าใจวัตถุประสงค์ของสิ่งที่ตนทำ ว่ามีความมุ่งหมายอย่างไร และรู้ว่าสิ่งที่ตนกำลังทำนั้น จะบังเกิดผลดีหรือผลเสียอย่างไร ตรงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ นั่นหมายความว่า ต้องรู้ผลที่มาจากเหตุ รู้เป้าหมาย รู้หลักการที่ตนปฏิบัติเพื่อจะได้ดำเนินการอย่างถูกต้องตามเป้าหมายนั้น

3) อัตตัญญตา (รู้จักตน) รู้ตามความเป็นจริง ตัวเรานั้นว่า โดยฐานะ ภาวะเพศ กำลังความรู้ ความถนัด ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น โดยรู้ภูมิปัญญา คือ รู้ว่าตนเองมีคุณสมบัติ มีความสามารถอย่างไร และรู้จักพัฒนาตนเอง ส่วนรู้ภูมิธรรม คือ รู้แนวทางการดำเนินชีวิตของตน โดยการยึดหลักคุณธรรมจริยธรรม เพื่อนำมาปฏิบัติส่งเสริมให้ตนและคนรอบข้างอยู่อย่างมีความสุขได้

4) มัตตัญญตา (รู้จักประมาณ) เพื่อให้รู้จักความพอดี เช่น รู้จักประมาณในการบริโภค ในการใช้จ่ายทรัพย์ รู้จักความพอเหมาะพอดีในการพูด การปฏิบัติกิจ และทำกิจต่าง ๆ กล่าวคือ ต้องรู้จักขอบเขตความพอเหมาะ ในการทำงาน รวมถึงการดำเนินชีวิต ซึ่งหลักธรรมนี้ ทำให้ผู้ปฏิบัติรู้จักยั้งคิดในสิ่งที่ตนมี ไม่ทำอะไรเกินตัว จนทำให้ตนเองและผู้อื่น เกิดความเดือดร้อน และสามารถประกอบกิจการงาน ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดได้

5) กาลัญญตา (รู้จักกาล) เพื่อให้รู้จักเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่พึงใช้ในการประกอบกิจ ทำหน้าที่การงาน ปฏิบัติการต่างๆ และเกี่ยวข้องกับผู้อื่น เช่น รู้ว่าเวลาไหน ควรทำอะไร อย่างไร และทำให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา ให้เหมาะสมเวลา ให้ถูกเวลา ตลอดจนรู้จักกะเวลา และวางแผนการใช้เวลาอย่างได้ผล

6) ปริสัญญตา (รู้จักชุมชน) คือรู้จักถิ่น เพื่อให้รู้จักที่ชุมชน และชุมชนรู้การอันควรต้องทำกิจยามารยาทอย่างนี้ ควรต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้มีระเบียบวินัยอย่างนี้ มีวัฒนธรรมประเพณีอย่างนี้ มีความต้องการอย่างนี้ ควรเกี่ยวข้อง ควรต้องสงเคราะห์ ควรรับใช้ ควรบำเพ็ญประโยชน์อย่างไร ต้องปฏิบัติอย่างไรให้ถูกต้อง ทั้งด้านกฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผน ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม เป็นต้น

7) ปุคคลัญญตา (รู้จักกับบุคคล) เพื่อให้รู้จัก และเข้าใจความแตกต่างแห่งบุคคล ว่า โดยอรรถาธิบายความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น และรู้ประเภทของบุคคล ที่จะต้องเกี่ยวข้องกับด้วย เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติตน หรือวางตัวให้เหมาะสมตามฐานะ ทั้งของเราและของผู้อื่น รวมถึงรู้จักที่จะเลือกคบหาบุคคลที่ควรคบ เป็นเหตุให้รู้จักแต่ละบุคคลโดยละเอียดถี่ถ้วน ทำให้ได้คบหาแต่คนดี หรือทำให้เลือกใช้คนทำงานได้ถูกต้อง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551) ดังนั้นในระบบอุปถัมภ์อย่างเป็นทางการ ธรรมของสัตบุรุษ ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ คุณสมบัติของคนดี ธรรมของผู้ดี จึงเป็นสิ่งสำคัญในการล้มล้างระบบเหลาลงไปได้

ระบบอุปถัมภ์อย่างไม่เป็นทางการ เป็นการขยายตัวของปัจจัยต่างๆ ที่สำคัญที่สุด คือการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นผลมาจากการเพิ่มการค้าระหว่างประเทศ การอพยพเข้ามาของชาวจีน ทำให้มีการปรับปรุงการเกณฑ์แรงงานการค้าภายใน และการเก็บภาษีในสมัยนั้น และส่งผลให้ระบบอุปถัมภ์แบบฐานันดรนั้นเสื่อมลง ระบบอุปถัมภ์อย่างไม่เป็นทางการ แบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ

1) เป็นระบบอุปถัมภ์ภายในระดับชั้นของพวกนาย ระบบเช่นนี้เกิดขึ้นเนื่องจากลักษณะการปกครองแบบข้าราชการ และระบบการแข่งขัน การมีความก้าวหน้าในชีวิตข้าราชการขุนนางไทย ในระบบราชการไทยนั้น นอกจากจะถือเอาความสัมพันธ์ส่วนตัวเป็นใหญ่แล้ว การปฏิบัติงานของหน่วยงาน ก็เต็มไปด้วยการถือพ้อง การ

มอบหมายตำแหน่งหรือหน้าที่ใดๆ ต้องพิจารณาเป็นเรื่องส่วนตัว การเกี่ยวคองและสายสัมพันธ์ญาติโยม พระเจ้าแผ่นดินมีการปฏิบัติต่อข้าราชการ คล้ายบิดาปฏิบัติต่อบุตร บางครั้งการบริหารงานส่วนท้องถิ่น ก็มีเรื่องส่วนตัวเข้าไปพัวพันด้วย เช่น การทะเลาะเบาะแว้ง เป็นต้น (อมรา พงศาพิชญ์ และปรีชา คุวินทร์พันธุ์, 2545) ซึ่งระบบอุปถัมภ์ภายในระดับชั้นของพวกนาย ระบบเช่นนี้เกิดจากการแข่งขันทางสายงานในระบบข้าราชการไทย และการถือพวกพ้อง การถือผู้ใหญ่น้อยในสังคม ทำให้ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ สามารถแทรกแซงการทำงานชั้นผู้น้อยได้ เป็นต้น

2) ความสัมพันธ์ของการอุปถัมภ์ฐานันดรไพร่ประเภทที่สอง เป็นความสัมพันธ์ในชนชั้นที่ต่างกัน เนื่องจากระบบอุปถัมภ์ระหว่างนาย – ไพร มีลักษณะเป็นทางการ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างนาย – กับไพร่ โดยที่ถ้าไพร่หลวงนั้น ต้องการเปลี่ยนเจ้านายใหม่ ซึ่งอาจเป็นเพราะไม่พอใจเจ้านายเก่า พวกเขาสามารถเปลี่ยนขอย้ายไปอยู่กับนายใหม่ ซึ่งนายคนใหม่นี้ ก็ต้องยอมรับในตัวองไพร่ที่จะย้ายด้วย โดยเจ้านายคนนี้อาจเป็นเจ้านายที่รู้จัก หรือไพร่มีเพื่อนที่เป็นไพร่ด้วยกันแนะนำให้รู้จัก เพื่อให้ไพร่คนนั้นสามารถเปลี่ยนเจ้านายได้ ควรที่จะย้ายไปอยู่กับเจ้านายใหม่ ที่มีฐานันดรสูงกว่านายเก่า เพราะจะทำให้เจ้านายเดิมนั้น ไม่สามารถทำอะไร หรือห้ามไม่ให้ไพร่ไปได้ (อมรา พงศาพิชญ์ และปรีชา คุวินทร์พันธุ์, 2545)

3) ระบบอุปถัมภ์ประเภทนี้คือ ความสัมพันธ์ระหว่างชาวจีนอพยพและชนชั้นเจ้านาย ทั้งสองพวกมีความเกี่ยวข้องกันอยู่ในรูปของการเก็บภาษีไรรณา ชาวจีนอพยพจะได้รับการอุปถัมภ์อย่างดี เพราะพวกนี้เป็นพ่อค้า ที่ประสบความสำเร็จด้านการค้า สามารถให้ของกำนัลที่มีค่า ตรงข้ามกับไพร่ซึ่งจะสร้างตัวให้ร่ำรวยอย่างคนจีนได้ยาก เพราะมีข้อจำกัดในการเคลื่อนย้าย ซึ่งไม่สามารถเข้ายุ่งเกี่ยวกับการค้าได้ ดังนั้นชาวจีนจึงมีโอกาสมากกว่าไพร่ 2 อย่างคือ 1) ได้รับการยกเลิกการเข้าเดือนออกเดือน และไม่ต้องลงทะเบียนขึ้นกับนาย เมื่อตั้งตัวเป็นเศรษฐีได้คนจีนจะเสาะแสวงหาเจ้านายชั้นสูง และมักจะไต่เต้าขึ้นไปเป็นขุนนางไทย (อมรา พงศาพิชญ์และปรีชา คุวินทร์พันธุ์, 2545)

จึงอาจกล่าวได้ว่า การอยู่ร่วมกันในสังคม หรือในหมู่คณะจำเป็นต้องมีสิ่งที่จะมายึดเหนี่ยวจิตใจ และประสานหมู่คณะไว้ให้เกิดความสามัคคี และเพื่อให้อยู่ด้วยกันอย่างสงบสุข ซึ่งจุดกำเนิดของระบบอุปถัมภ์อย่างไม่เป็นทางการ คือ เป็นระบบอุปถัมภ์ภายในระดับชั้นของพวกนาย ความสัมพันธ์ของการอุปถัมภ์ฐานันดรไพร่ประเภทที่สอง เป็นความสัมพันธ์ในชนชั้นที่ต่างกัน เนื่องจากระบบอุปถัมภ์ระหว่างนาย – ไพร่ มีลักษณะเป็นทางการ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างนาย – กับไพร่ ระบบอุปถัมภ์ประเภทนี้คือ ความสัมพันธ์ระหว่างชาวจีนอพยพและชนชั้นเจ้านาย โดยการลบล้างความเชื่อของระบบนี้ คือ

1) ทาน คือการให้ปันสิ่งของตนแก่ผู้อื่นที่ควรให้ คือการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสียสละแบ่งปันเฉลี่ยให้ ไม่ใช่ให้จนร่ำรวย หรือให้จนหมดเนื้อหมดตัว แต่เป็นการแบ่งปันให้เพื่อแสดงอหิยาภัยไมตรี ผู้ให้ไม่จำเป็นต้องร่ำรวยหรือมีฐานะดีกว่าผู้รับเสมอไป และยังรวมถึงการช่วยเหลือสงเคราะห์ด้วยปัจจัยสี่ ทุนหรือทรัพย์สินสิ่งของตลอดจนให้ความรู้ความเข้าใจ

2) ปิยวาจา พูดอย่างรักกัน คือกล่าวคำสุภาพไพเราะน่าฟัง ซึ่งเจงแนะนำสิ่งที่ประ โยชน์มีเหตุผล เป็นหลักฐานชักจูงในทางที่ดีงาม หรือคำแสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดี สมานสามัคคีเกิดไมตรี ทำให้รักใคร่นับถือช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ซึ่งแต่ละกลุ่มที่ได้จัดตั้งขึ้นมาจะมีการแบ่งหน้าที่กัน และสิ่งที่ขาดเสียไม่ได้ คือฝ่ายประชาสัมพันธ์ หากฝ่ายประชาสัมพันธ์พูดจาไม่ดีถึง โครงการหรือกิจกรรมจะดีแค่ไหน ก็ไม่สามารถที่จะโน้มน้าวจิตใจของสมาชิกกลุ่มได้

3) อุตถจริยา การทำประโยชน์ คือช่วยเหลือด้วยแรงกาย และขวนขวายช่วยเหลือกิจการต่างๆ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ทั้งช่วยแก้ไข้ปัญหา และช่วยปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น ในด้านคุณธรรมจริยธรรมเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี

4) สมานัตตตา วางตนเสมอต้นเสมอปลาย ให้ความเสมอภาคปฏิบัติสม่ำเสมอ ต่อคนผู้ที่เป็นสมาชิกกลุ่ม และบุคคลทั่วไป ไม่เอาเปรียบบุคคลที่ด้อยกว่า และเสมอในสุขทุกข์ คือร่วมสุข ร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไข้ปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน เมื่อปฏิบัติได้ ย่อมให้เกิดความสามัคคี ร่วมมือร่วมใจในกลุ่มชนนั้นๆ (สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน์ วาสโน), 2528) ถ้าไม่มีหลักปฏิบัติเช่นนี้ ผู้นั้นย่อมไม่เป็น

ที่รักของคนทั่วไป ข้อนี้บางท่านจึงเรียกว่า มนต์มหาเสน่ห์ เพราะทำให้คนเข้าไปนั่งในใจของผู้อื่นต่อไปที่เป็นส่วนสำคัญในการอยู่ร่วมกันตามหลักสังคหวัตถุธรรม 4

ภายหลังจากรัชกาลที่ 5 ระบบอุปถัมภ์มีการเปลี่ยนแปลงไปมากยิ่งขึ้น โดยลักษณะของกลุ่มอุปถัมภ์ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์แบบตัวต่อตัวนั้น มีลักษณะชั่วคราวมากขึ้น ทั้งๆ ที่ในภาวะสังคมดั้งเดิมความสัมพันธ์โดยส่วนใหญ่มีลักษณะถาวรจนกว่าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะตายไป ปัจจัยที่ทำให้โครงสร้างระบบอุปถัมภ์แบบดั้งเดิมเกิดการเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่ คือ ปัจจัยความเป็นสมัยใหม่ หรือกระบวนการพัฒนา (พงษ์ศักดิ์ จำเพชร, 2540) 1) ความสัมพันธ์ตามระบบอุปถัมภ์ท้องถิ่น ส่วนใหญ่ถูกคุกคามอย่างรุนแรงจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วจากกระบวนการพัฒนา 2) การเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจ ซึ่งมีหลายด้าน ในด้านหนึ่งทำให้เกิดทรัพยากรใหม่ๆ ซึ่งเป็นศักยภาพให้ผู้นำท้องถิ่นสร้างระบบอุปถัมภ์ของตนขึ้นได้ แต่ในอีกด้านหนึ่ง จำกัดความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์จากลักษณะหลากหลาย มาสู่ลักษณะเฉพาะด้านมากขึ้น เช่น ผู้มีอิทธิพลทางการเมือง สามารถฝากงานให้เข้าทำงานในระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ได้ หรือมีอิทธิพลในงานราชการ 3) ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ดั้งเดิมมีขึ้นมาได้ เพราะผู้อุปถัมภ์มีโอกาสดูแลคุ้มครองทรัพยากรในท้องถิ่น ปัจจุบันผู้อุปถัมภ์ต้องอาศัยทรัพยากร หรือเส้นสายติดต่อภายนอกมาเป็นเครื่องมือมากขึ้น ทำให้ระบบอุปถัมภ์ใหม่ๆ ไม่ค่อยมีลักษณะถาวร มีลักษณะการตกลงการใช้ประโยชน์จากความสัมพันธ์นี้ในช่วงสั้นๆ มากขึ้น 4) ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์แบบใหม่มีลักษณะรอบด้านน้อยลง จึงทำให้ไม่ค่อยแน่นแฟ้นเท่าแบบเก่า และเนื่องจากผู้อุปถัมภ์ใหม่ๆ มักจะมาจากภายนอกชุมชน การแลกเปลี่ยนเชิงวัตถุหรือการใช้สอยจึงเป็นด้านหลัก ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ จึงมีลักษณะที่เป็นเรื่องเงินทอง การคาดค่านวณผลได้ผลเสียมากกว่าที่จะคำนึงถึงการต่อเนื่องถาวร และ 5) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้น การขยายตัวของเมืองและประชากร ทำให้มีบุคคลประกอบอาชีพโดยอิสระ หรือไม่ค่อยผูกพันกับระบบอุปถัมภ์มากขึ้น (พงษ์ศักดิ์ จำเพชร, 2540)

ดังนั้นระบบอุปถัมภ์ในยุคสมัยปัจจุบัน จะมีความสัมพันธ์ตามระบบอุปถัมภ์ท้องถิ่น การเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ดั้งเดิม ความสัมพันธ์

เชิงอุปถัมภ์แบบใหม่ และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้น ซึ่งถ้าในสังคมยุคใหม่มีพฤติกรรมเอื้อต่อสังคม เป็นพฤติกรรมที่ดีงามพฤติกรรมหนึ่งนั้น ผู้อุปถัมภ์สามารถปฏิบัติโดยให้ความสำคัญกับผู้รับการอุปถัมภ์ของตนเอง เข้าใจความแตกต่างของผู้รับการอุปถัมภ์แต่ละคน ทำตนเป็นกันเองกับผู้รับการอุปถัมภ์ ไม่เข้มงวดหรือปล่อยปละละเลยผู้รับการอุปถัมภ์จนเกินไป ให้ความสำคัญธรรมกับผู้รับการอุปถัมภ์ทุกคน ยอมรับฟังความคิดเห็นและเหตุผลของผู้รับการอุปถัมภ์และแสดงออกทางอารมณ์ที่เหมาะสมกับผู้รับการอุปถัมภ์ ลักษณะของผู้อุปถัมภ์เหล่านี้ จะเป็นลักษณะที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้อุปถัมภ์กับผู้รับการอุปถัมภ์ ซึ่งจะช่วยให้การเรียนรู้และการอยู่ร่วมกันเป็นไปอย่างราบรื่น ทำให้ผู้รับการอุปถัมภ์เกิดทัศนคติที่ดีต่อผู้อุปถัมภ์ และยอมรับคำสั่งสอนของผู้อุปถัมภ์ไปปฏิบัติต่อไปได้ จะถือเป็นในรูปแบบของการให้เพื่อชีวิตเห็นใจ ร้อยริ้วใจให้ร่วมกันเป็นหมู่ และเห็นอกเห็นใจกัน รักใคร่นับถือสนิทสนมกันมั่นคง จะเห็นได้จากเช่น การมีกองทุนช่วยสมาชิกในชุมชนและสังคม ยอมเสียสละเงินของทุกคนที่สมัครใจเข้าเป็นสมาชิกกองทุนถือเป็นการช่วยเหลือกัน เป็นต้น การอยู่ร่วมกันอันเป็นไปเพื่อดูแลกัน การแบ่งปันนี้ ประชาชนในชุมชนและสังคมได้ถือปฏิบัติร่วมกัน โดยใช้ศาสนาเป็นเครื่องกลมเกลียวจิตใจให้มีความเห็นอกเห็นใจกัน การให้ความเกื้อหนุน โอบอ้อมอารีด้วยเมตตา และการให้อุดหนุนเอื้อเพื่อช่วยเหลือกันด้วยความกรุณา คนที่มีทรัพยากรช่วยเหลือคนอื่นให้ตั้งตัวได้ ย่อมเป็นกำลังสำคัญของชุมชนและสังคม เพื่อให้เกิดความเข้มแข็ง และเพื่อเป็นกำลังที่สำคัญของประเทศไทย

3. ค่านิยมกับการควบคุมพฤติกรรมระบบอุปถัมภ์ระหว่าง “ผู้ให้” กับ “ผู้รับ”

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีความเป็นไปอย่างมากขึ้นเท่าใด แต่ระบบอุปถัมภ์ก็ยังคงอยู่ เพราะมีค่านิยมบางอย่างของคนไทยที่สืบทอดมาจากในอดีต เป็นค่านิยมที่ควบคุมพฤติกรรมผู้อุปถัมภ์ และผู้รับอุปถัมภ์ ให้มีการอุปถัมภ์หรือรู้จักถึงการอุปถัมภ์ ที่มากกว่าการจ้างงาน หรือการออกคำสั่ง จนส่งผลให้ระบบอุปถัมภ์นั้น ไม่สาบสูญไปตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคม คือ

(1) การยกย่องความเป็นผู้ใหญ่ การเป็นผู้ใหญ่ สามารถแบ่งได้ 3 ประเภท

ได้แก่ 1) การมีตำแหน่งและฐานะทางสังคม หรือราชการสูงกว่า 2) หมายถึงอายุสูงกว่า และ 3) หมายถึงอายุราชการ หรืออายุการทำงานสูงกว่า การยกย่องความเป็นผู้ใหญ่ ก็ส่งผลให้ระบบอุปถัมภ์นั้น สามารถดำรงอยู่โดยการรักษาระดับเอาไว้ นอกจากนี้ยังเป็นแนวประเพณีปฏิบัติที่ผู้น้อยพึงกระทำต่อผู้ใหญ่ หรือผู้ใหญ่พึงกระทำต่อผู้น้อยอีกด้วย

(2) การยกย่องผู้มีจิตใจนักเลง ที่สังคมไทยยกย่องนับถือ และถือว่าเป็นคุณสมบัติที่ดีของบุคคล สรุปได้ดังนี้ คือต้องมีจิตใจสปอร์ต มีจิตใจที่กว้างขวาง ไม่ถือเนื้อถือตัว ไม่ตระหนี่ถี่เหนียว ไม่จุกจิกเรื่องเงินทอง ชอบจ่ายเงินจ่ายทอง เลี้ยงเพื่อน เลี้ยงฝูง เลี้ยงผู้น้อยอย่างที่สังคมเรียกว่า ใจถึงหรือถึงไหนถึงกัน รวมไปถึงการไม่เห็นแก่ตัวในรูปต่างๆ เป็นผู้รักษาความเป็นธรรม ไม่เอาเปรียบผู้น้อยและผู้อยู่ได้บังคับบัญชา และอย่างสุดท้าย คือการมีลูกน้อง มีพรรคพวก หรือที่เรียกว่า มีเส้นสายเป็นลักษณะอันสำคัญอย่างหนึ่งของสังคมไทย โดยเฉพาะการต่อสู้แย่งชิงในวงราชการ และอำนาจในการเมืองทั้งหลาย ผู้นำในทางการเมืองและทางสังคมของเมืองไทย ทุกยุคทุกสมัยอยู่ได้เพราะพรรคพวก ลูกน้อง ลูกศิษย์ลูกหา ที่เคยทำงานเลี้ยงดูอุปถัมภ์กันมานาน โดยผู้อยู่ได้พวกนั้น จะทำได้ตามดังกล่าวมาข้างต้น อาจจำเป็นต้องมีอำนาจหรือเงิน จึงจะสามารถมีลูกน้องและได้รับความจงรักภักดี

(3) การนิยมการเป็นเจ้านาย ในระบบอุปถัมภ์แบบฐานันดรไพร่นั้น เป็นสังคมที่แบ่งชนชั้นวรรณะของบุคคลอย่างมาก และค่อนข้างชัดเจน เช่น จ้าวกับไพร่ ขุนนางกับคนธรรมดา กษัตริย์กับทาส เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้คนในสังคม ประารถนาที่จะอยู่ หรือเป็นสมาชิกของชนชั้นที่สูงกว่า ซึ่งเราเรียกทั่ว ๆ ไปว่า ชนชั้นเจ้านาย สังเกตได้จากคำอวยพรต่าง ๆ เช่น ขอให้เติบโตมาเป็นเจ้าคนนายคน เป็นต้น

(4) การยกย่องความใจกว้าง คนไทยส่วนใหญ่นิยมความใจบุญสุนทาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งตามชนบทต่างๆ การมีจิตใจเมตตากรุณา โอบอ้อมอารีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และให้บุญทานพระสงฆ์องค์เจ้า ขอนาน คนจน และ คนที่ขาดเหลือปัจจัยในชีวิตทั้งหลาย เป็นค่านิยมที่สำคัญอันหนึ่งของสังคมไทย การมีจิตใจอันกว้างขวางนี้ ยังรวมไปถึงการมีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อเพื่อนบ้าน ต่อแขกแปลกหน้า และต่อสัตว์เลี้ยงด้วย

(5) การยกย่องความกตัญญูรู้คุณ ลักษณะค่านิยมข้อนี้ ก็เป็นที่ทราบกันดี คนที่กตัญญูรู้คุณคน เป็นคนที่ได้รับความรัก และได้รับการยกย่องว่าเป็นคนดีของสังคม

(6) การยกย่องความเคารพนบนอบรู้จักที่ต่ำที่สูง การพูดจาอ่อนน้อม รู้จักเด็ก รู้จักผู้ใหญ่ เคารพผู้สูงอายุ หรือฐานะทางสังคมสูงกว่า รวมทั้งความสุภาพเรียบร้อย เจียมเนื้อเจียมตัว ฯลฯ ก็เป็นลักษณะสำคัญอันหนึ่งในสังคมไทย (ไพฑูริย์ เครือแก้ว ณ ลำพูน, 2518)

ดังนั้น ค่านิยมกับการควบคุมพฤติกรรมระบบอุปถัมภ์ระหว่าง “ผู้ให้” กับ “ผู้รับ” เกิดขึ้นมาจากการยกย่องความเป็นผู้ใหญ่ การยกย่องผู้มีจิตใจนักเลง การนิยมนการเป็นเจ้านาย การยกย่องความใจกว้าง การยกย่องความกตัญญูรู้คุณ และการยกย่องความเคารพนบนอบรู้จักที่ต่ำที่สูง จะสอดคล้องกับธรรมของคนผู้ครองเรือน มีศรัทธา ประพฤติธรรม 4 ประการ คือ สัจจะ ธรรมะ ชาติ และจาคะ ตายแล้วย่อมไม่เศร้าโศก สัจจะ เป็นเหตุให้ได้เกียรติ ธรรมะ (ธรรมะ) เป็นเหตุให้ได้ปัญญา ขันติ (ขันติ) เป็นเหตุให้หาทรัพย์ได้ และจาคะ เป็นเหตุให้ผูกมิตรไว้ได้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย, พุ.อ.ดิ. (ไทย) 25/190-191/545.) ธรรมสำหรับฆราวาส ธรรมสำหรับการครองเรือน หลักการครองชีวิตของภคินี 1) สัจจะ หมายถึง ความจริง ซื่อสัตย์ จิงใจ พูดจริง ทำจริง 2) ธรรมะ หมายถึง การฝึกฝน การข่มใจ ฝึกนิสัย ปรับตัว รู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัดตัดสินใจ แก้ไขข้อบกพร่อง ปรับปรุงตนให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา 3) ขันติ หมายถึง ความอดทน ตั้งหน้าทำหน้าที่การงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง ทนทาน ไม่หวั่นไหว มั่นในจุดหมาย ไม่ท้อถอย และ 4) จาคะ หมายถึง ความเสียสละ สละกิเลส สละความสุขสบาย และผลประโยชน์ส่วนตนได้ ใจกว้าง พร้อมทั้งจะรับฟังความทุกข์ ความคิดเห็นและความต้องการของคนอื่น พร้อมทั้งจะร่วมมือช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่คับแคบเห็นแก่ตนหรือเอาแต่ใจตัว ในฆราวาสธรรมหมวดนี้ ธรรมะ ท่านมุ่งเอาด้านปัญญา ขันติท่านเน้นแง่วิริยะ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). 2543)

4. ระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทยยุคปัจจุบัน

ในปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ โดยเฉพาะการเมือง ทำให้ระบบฐานันดรไพร่นั้นได้หมดไป จากสาเหตุหลาย ๆ ประการ เช่น การเลิกทาสในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การเข้ามาของยุคโลกาภิวัตน์ ที่ทำให้เราได้รับแนวคิดจากชาติตะวันตก การยกเลิกการเมืองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชมาสู่ประชาธิปไตย เป็นต้น แต่ในสังคมไทยก็ยังคงมีระบบอุปถัมภ์อยู่ เพียงแต่เปลี่ยนรูปแบบเป็นระบบอุปถัมภ์อย่างไม่เป็นทางการ โดยลักษณะระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทยในยุคปัจจุบัน สามารถแบ่งได้เป็น 4 รูปแบบ ดังนี้ (พงษ์ศักดิ์ จำเพชร, 2540)

1) ระบบอุปถัมภ์ในหมู่ญาติ นับว่าเป็นระบบเก่าแก่ระบบหนึ่งในสังคมไทย ตามวัฒนธรรมความสัมพันธ์ระหว่างญาติอาวุโส (พี่ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ฯลฯ) กับญาติผู้น้อง (น้อง ลูก หลาน หลาน) เป็นความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์อย่างชัดเจน และเป็นระบบหนึ่งในสังคมไทย และน่าจะเป็นระบบที่คงทนถาวรที่สุดด้วย

2) ระบบอุปถัมภ์ในหมู่มิตรสหาย ความเป็นเพื่อนในสังคมไทยปรากฏออกมาได้หลายรูปแบบ เช่น เพื่อนร่วมรุ่น เพื่อนร่วมชั้น เพื่อนสถานศึกษา และเพื่อนตาย เป็นต้น ความคาดหวังความเป็นเพื่อนเป็นไปอย่างลึกซึ้ง และหนักแน่นมากกว่าบางสังคม เพื่อนในสังคมไทยคาดหวังต่อกันและกันมากกว่าความเป็นเพื่อนแท้จึงมักจะวัดกันได้ด้วยพฤติกรรมความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกัน หรือการที่เพื่อนซึ่งมีฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจสูงกว่า ให้ความช่วยเหลือเพื่อนที่มีฐานะทางสังคมเศรษฐกิจต่ำกว่า หากเพื่อนมีฐานะสูงส่งกว่า ให้ความช่วยเหลือ แก่เพื่อนผู้ด้อยฐานะอย่างสม่ำเสมอแล้ว ความสัมพันธ์อันที่เพื่อนก็จะแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น จนถึงกลายเป็นญาติสนิทกันได้ก็ว่าได้ เพื่อนผู้ที่ได้รับความอุปถัมภ์ทางด้านวัตถุ ก็จะตอบแทนด้วยความจงรักภักดี การรู้จักบุญคุณ คอยปกป้องเพื่อนผู้ให้ความอุปถัมภ์ ด้วยวิธีการต่าง ๆ ตามสติปัญญา และความสามารถ ที่ตนมีอยู่ การตอบแทนบุญคุณ บางครั้งก็แสดงออกด้วยการนำสิ่งของเล็กๆ น้อยๆ มาให้ในโอกาสอันควร

3) ระบบอุปถัมภ์ในองค์กรต่าง ๆ ระบบอุปถัมภ์ที่เกิดขึ้นหรือมีอยู่ในองค์กรต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นของรัฐหรือเอกชนก็ตาม มักจะถูกมองในแง่ลบอยู่ตลอดเวลา ว่าระบบอุปถัมภ์ทำให้การบริหารงานขาดประสิทธิภาพ ซึ่งก็มีส่วนจริงอยู่บ้าง การใช้

ระบบอุปถัมภ์มากขึ้นไป ก็อาจก่อให้เกิดความระส่ำระสาย เกิดการเลิขวิญญและเสียกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงาน ผู้อยู่นอกรวงอุปถัมภ์ได้เช่นกัน ซึ่งในปัจจุบันองค์กรต่าง ๆ ได้พยายามที่จะลดบทบาทและความสำคัญของระบบอุปถัมภ์ลง และมีการใช้ระบบคุณธรรมมากขึ้น แต่ระบบอุปถัมภ์ก็ยังคงมีอยู่ทั่วไป อาจจะแปลงรูปแบบแฝงและดำเนินการอย่างแนบเนียนมากขึ้น

4) ระบบอุปถัมภ์ระหว่างอาชีพ เป็นระบบอุปถัมภ์ที่น่าจะมีลักษณะคงทนถาวร น้อยกว่าแบบอื่นๆ ที่กล่าวมาแล้ว แต่ลักษณะอื่น ๆ ของระบบอุปถัมภ์ก็ยังมิใช่ครบ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการปฏิบัติต่างตอบแทน ความสูงศักดิ์ของผู้อุปถัมภ์ และความจงรักภักดีของผู้รับอุปถัมภ์ สำหรับในสังคมไทยในยุคปัจจุบันระบบอุปถัมภ์ระหว่างอาชีพหรือข้ามอาชีพนี้ อาจจำแนกออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ และเป็นการยกตัวอย่างให้เข้าใจชัดเจนขึ้นคือ เป็นกลุ่มข้าราชการ พ่อค้า กับกลุ่มนักการเมือง ชาวไร่ ชาวนา การอุปถัมภ์ระหว่างข้าราชการ และพ่อค้า เป็นไปในรูปแบบของการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ทางด้านวัตถุระหว่างกันมากกว่า คือว่า ฝ่ายข้าราชการจะอำนวยสิทธิประโยชน์บางประการ แก่พ่อค้านักธุรกิจ ซึ่งจะเป็นฝ่ายทดแทนบุญคุณหรือตอบแทนด้วยการให้เงินทอง หรือทรัพย์สินมีค่าอย่างอื่น ส่วนความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ ระหว่างนักการเมืองกับชาวไร่ชาวนานั้น จะเห็นได้ชัดเจนมาก ในระยะเวลาใกล้เลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร นักการเมืองท้องถิ่นนั้น มีฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจสูงกว่าชาวไร่ ชาวนา และแน่นอนที่บุคคลเหล่านี้ ต้องการคะแนนเสียงจากชาวไร่ชาวนา ผู้มีฐานะยากจนก็ต้องการความช่วยเหลือทางด้านวัตถุจากนักการเมืองไม่ว่าจะเป็นเรื่องน้ำ ถนนหนทาง หรือทรัพย์สินเงินทองอย่างอื่น ๆ

สรุปว่า ระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทยยุคปัจจุบัน เกิดขึ้นจากระบบอุปถัมภ์ในหมู่ญาติ ระบบอุปถัมภ์ในหมู่มิตรสหาย ระบบอุปถัมภ์ในองค์กรต่างๆ ระบบอุปถัมภ์ระหว่างอาชีพ โดยสังคมได้มีการประพฤติปฏิบัติตามหลักโลกปาเลธรรม หรือธรรมคัมภีร์โลกแล้ว จะทำให้สังคมนั้นอยู่กันอย่างมีความสุข ความเจริญ เพราะต่างคนต่างมีความทะนุถนอมใจ จึงไม่กล้ากระทำความป ทั้งในที่ลับและที่แจ้ง มีความเกลือกกลัวต่อบาปทุจริตทั้งหลาย จึงไม่กล้ากระทำความป กระทำผิดหลักธรรมคำสั่งสอนของพระศาสนา

เพราะมีความละเอียด และความเกลือกกลั้วต่อผลกระทบที่จะนำตนไปสู่ทุกติในสัมปรายภพ เพราะเขาเป็นผู้มีสัมมาทิฐิ เชื่อเรื่องบาปบุญ คุณโทษ ประโยชน์และมิใช่ประโยชน์ นรกมี สวรรค์มี เมื่อทุกคนมีความละเอียดต่อบาป และเกรงกลัวต่อบาปทุจริตแล้ว ก็ไม่มีการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน เมื่อไม่มีการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน แล้วไซ้ ชุมชน สังคม ตลอดจนถึงโลกของเรา ก็จะเกิดความสงบสุข ปราศจากการเบียดเบียนกัน เช่น ฆ่าราวี เอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน แล้วก็จะเปรียบเหมือนว่า ตัวเราทุกคนเป็นเทวดา เป็นที่รักใคร่ของเทวดาทั้งหลาย ของมนุษย์ทั้งหลาย และแม้แต่ต่อมนุษย์ทั้งหลายด้วย จึงเป็นคุณธรรมที่เหมาะสม ที่มวลมนุษย์ทั้งหลายผู้ปรารถนาความสงบสุข ความเจริญรุ่งเรืองทั้งต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม ประเทศชาติ ตลอดจนชาวโลกทั้งมวล เราควรที่จะศึกษาให้เข้าใจ แล้วน้อมนำมาประพฤติปฏิบัติให้เป็นนิจ เพื่อให้เกิดความสงบสุขร่มเย็น ปราศจากการเบียดเบียน อันจะก่อให้เกิดความรัก สมัคสมาน สามัคคี มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เปรียบประหนึ่งว่า ทุกคนเป็นญาติพี่น้องกัน อยู่ในครอบครัวเดียวกัน ไม่มีการแบ่งชนชั้น วรรณะกัน เมื่อเราทุกคนร่วมกันปฏิบัติตาม โลกปาลธรรม หรือเทวธรรมนี้ กันทุก ๆ คน โลกของเราก็จะน่าอยู่ยิ่งขึ้น ทุกคนมีความเป็นอยู่ที่สงบสุข ปราศจากการเบียดเบียน ซึ่งกันและกันแม้แต่ภัย ก็ยังเลิกลินมนุษย์ได้ จันใด แล้วทำไมคนเรา จึงจะน้อมนำโลกปาลธรรม มาประพฤติปฏิบัติกันไม่ได้ เราจะไม่มี ความละเอียดต่อมนุษย์ กันหรือสมควรอย่างยิ่งที่จะชักชวนมวลหมู่ญาติมิตร เพื่อน สนิทมิตรสหายของเรา มาร่วมกันปฏิบัติตามโลกปาลธรรมกันทุกท่านทุกคน โลกของเรา ก็จะกลายเป็นสวรรค์บนดินของคน เพราะผลของการปฏิบัติตาม “โลกปาลธรรม” หรือ “เทวธรรม”

5. รูปแบบและโครงสร้างของเครือข่ายสังคมระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทยยุคปัจจุบัน

แนวคิดของ ชีรยุทธ บุญมี ที่สรุปลักษณะรูปแบบและโครงสร้างของเครือข่าย สังคมระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทยยุคปัจจุบันว่าประกอบด้วย การแลกเปลี่ยนที่ไม่สมดุล ความสัมพันธ์แบบตัวต่อตัว และความสัมพันธ์ที่กว้างรอบด้าน การแลกเปลี่ยนที่ไม่สมดุล เกิดจากการกระจายตัวของทรัพยากรในสังคม และการควบคุมที่ไม่เท่าเทียมกัน ผู้อุปถัมภ์เป็นผู้ควบคุม และเป็นผู้ผูกขาดทรัพยากรอันสำคัญต่อการดำรงชีวิต มีผลให้

เข้าไม่ถึงทรัพยากรต้องพึ่งพาเพื่อแบ่งปันทรัพยากรเหล่านั้น ในฐานะผู้รับอุปถัมภ์ ภายใต้วามสัมพันธ์ดังกล่าว ทั้งสองฝ่ายต้องอาศัยซึ่งกันและกัน ผู้อุปถัมภ์ต้องพึ่งพา บริวารเป็นจำนวนมาก ในการดำรงสถานะทางสังคม นำมาซึ่งผลประโยชน์ด้านอื่น ขณะเดียวกันผู้รับอุปถัมภ์ ก็จำเป็นต้องพึ่งพาผู้อุปถัมภ์หลายประการ ข้อแตกต่างอันเป็น ความไม่เท่าเทียมกันของระบบอุปถัมภ์ คือผู้ถูกอุปถัมภ์ มีผู้อุปถัมภ์เพียงคนเดียวให้พึ่ง ส่วนผู้อุปถัมภ์กลับกระจายการพึ่งพาไปยังบริวารเป็นจำนวนมาก อำนาจการตัดสินใจที่ จะดำรงความสัมพันธ์จึงไม่สมดุลกัน ผู้อุปการะหรือมูลนายอาจตัดขาดบริวารคนใดก็ได้ แต่ผู้รับอุปถัมภ์มีโอกาสน้อยที่จะหลุดพ้นจากนายของตน ยกเว้นกรณีที่มีการแย่งชิง บริวารระหว่างกัน ก็อาจมีการเปลี่ยนตัวผู้อุปถัมภ์ใหม่ได้ (ธีรยุทธ บุญมี, 2536)

ระบบอุปถัมภ์ เป็นอุปสรรคสำคัญของการพัฒนาการเมืองการปกครอง เป็นต้น ตอของปัญหาการทุจริต หรือทำให้การพัฒนาระบอบประชาธิปไตยล่าช้า ไม่ก้าวหน้า เท่าที่ควร เป็นอุปสรรคต่อระบบเศรษฐกิจเสรี การกระจายอำนาจ และการปฏิรูประบบ ราชการ อันที่จริงเมื่อพิจารณาว่า การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจเสรี การกระจาย อำนาจ หรือแม้แต่การปฏิรูประบบราชการ ล้วนเป็นเรื่องที่แนบแน่นกับชีวิตความ เป็นอยู่ของคนในสังคม ระบบอุปถัมภ์จึงเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ปัญหา สังคมและสวัสดิการสังคม ตลอดจนการสังคมสงเคราะห์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

การพึ่งพาและแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ที่ไม่สมดุล ระหว่างผู้อุปถัมภ์กับผู้รับ อุปถัมภ์ อาจเป็นลักษณะการอุปถัมภ์แบบกลุ่ม (Patron-client cluster) หรือการอุปถัมภ์ แบบปิรามิด (Patron-client pyramid) ความแตกต่างระหว่างระบบอุปถัมภ์ทั้งสองแบบนี้ คือผู้รับอุปถัมภ์แบบกลุ่มมีเพียงระดับเดียวเป็นความสัมพันธ์โดยตรงระหว่างผู้อุปถัมภ์ กับผู้รับอุปถัมภ์ ส่วนการอุปถัมภ์แบบปิรามิด เป็นการขยายจำนวนผู้รับอุปถัมภ์ต่อลง ไปอีกหนึ่งระดับ หรือหลายระดับตามความแตกต่างของการพึ่งพาระหว่างกัน แต่สิ่งที่ เหมือนกันของการอุปถัมภ์แบบกลุ่มและการอุปถัมภ์แบบปิรามิด คือการมีศูนย์กลางอยู่ ที่บุคคล ซึ่งเป็นผู้อุปถัมภ์เพียงคนเดียว และมีสายสัมพันธ์ในแนวดิ่งจากบนลงล่าง ดัง แผนภูมิต่อไปนี้

ระบบอุปถัมภ์แบบกลุ่ม

ระบบอุปถัมภ์แบบปิรามิด

ภาพที่ 1 ระบบอุปถัมภ์

ที่มา : (อมรา พงศาพิชญ์ และปรีชา คุวินทร์พันธุ์, 2539, น. 57)

James C. Scott. (1976) ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า แม้สายสัมพันธ์แนวดิ่งจะเป็นลักษณะสำคัญของระบบอุปถัมภ์ แต่ในแนวนั้นระหว่างผู้รับอุปถัมภ์ 2 คน ที่มีฐานะและผลประโยชน์ร่วมกัน ก็อาจเป็นพันธมิตรกัน ทำให้เกิดการแตกกลุ่ม (Factions) ดังนั้นเครือข่ายของผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์จะไม่รวมที่ผู้ใดผู้หนึ่ง แต่เชื่อมโยงข้องกันหมดในอาณาเขตเดียวกัน

ความสัมพันธ์แบบกลุ่มและความสัมพันธ์แบบปิรามิด ที่มีผู้รับอุปถัมภ์จำนวนหลายคนนั้น Lucien M. Hanks. (1978) เรียกว่า กลุ่มบริวาร (Entourage) ซึ่งได้แก่ กลุ่มคนที่ห้อมล้อมบุคคลหนึ่งร่วมกัน โดยมีสัมพันธภาพระบบปัจเจกบุคคล (Individual) มากกว่าเป็นแบบกลุ่ม อันเป็นการพึ่งพาอาศัย เพื่อความอยู่รอดและผลประโยชน์ของตน สอดคล้องกับ Edward van Roy (1970) ที่ใช้คำว่า ระบบบริวาร โดยมีแนวคิดที่ผู้รับอุปถัมภ์อยู่ในระบบบริวารเนื่องจากมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ผลประโยชน์ทางการเมืองและสังคม จากความใกล้ชิดกับผู้มีสถานภาพสูงกว่า ส่วนผู้อุปถัมภ์ก็ได้รับประโยชน์จากการได้รับบริการ รวมถึงการสนับสนุนฐานะทางการเมืองและสังคมด้วยเช่นเดียวกัน

ระบบอุปถัมภ์ ยังคงดำรงอยู่ในประเทศต่างๆ ทั่วโลก แม้ว่าจะมีความพยายามต่อสู้กับระบบอุปถัมภ์ผ่านทางกลไกการสร้างเศรษฐกิจเสรี (Economic Liberalization) การสร้างระบอบประชาธิปไตย (Democratization) และการปฏิรูประบบราชการ (Civil Service Reform) ทว่าประเทศกำลังพัฒนา หลายประเทศก็ยังคงมีระบบอุปถัมภ์ ฝังรากเหง้าแน่นอยู่ในสังคม โดยตัวของระบบอุปถัมภ์ ที่ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในการบริหารจัดการอย่างกว้างขวาง (อาทิ การเล่นพรรคเล่นพวก การใช้เส้นสายในการเข้าทำงาน หรือเลื่อนตำแหน่ง) ถือว่าเป็นปัญหาสังคมประการหนึ่ง นอกจากนั้น ปัญหาห่วยไต่ดิน ปัญหาการคอร์รัปชัน ปัญหาผลประโยชน์ส่วนตัว ขัดแย้งกับประโยชน์ส่วนรวม ก็มีความเชื่อมโยงกับระบบอุปถัมภ์โดยตรง

เนื่องจากระบบอุปถัมภ์เกี่ยวข้องกับความเป็นเครือญาติ จึงมีนักวิชาการบางท่านกล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ ดังปรากฏตามแนวคิดของ Jeremy Kemp (1969) ซึ่งอ้างอิงงานเขียนของ Lucien M. Hanks (1978) ว่าระบบบริวารในสังคมไทยครอบคลุมไปถึงครอบครัว ระหว่างบิดากับบุตร ซึ่งบิดาเป็นผู้อุปถัมภ์ให้ที่ดินทำกิน แต่ก็ต้องอาศัยบุตรด้านแรงงานทำไร่นา ด้วยเหตุนี้ Jeremy Kemp (1969) จึงเสนอว่า ความเข้าใจต่อสังคมไทยในแนวคิดระบบอุปถัมภ์ จะต้องจัดประเภทความสัมพันธ์ให้ปลายข้างหนึ่งเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ที่ต่างฝ่ายต่างหวังผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน ส่วนอีกข้างหนึ่งเป็นความสัมพันธ์แบบเครือญาติที่มีความสัมพันธ์ยาวนาน การแลกเปลี่ยนจึงไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ในช่วงเวลาจำกัด หรืออาจไม่คิดถึงผลตอบแทนเลย เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างมารดากับบุตร เนื่องจากมีข้อกำหนดทางศีลธรรม (Moral sanction) เป็นตัวกำกับ (อมรา พงศาพิชญ์ และปรีชา คุวินทร์พันธุ์, 2539) ระบบอุปถัมภ์หรือบางครั้งมีผู้เรียกว่า ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ หรือความสัมพันธ์ในแนวดิ่ง มีนักวิชาการให้ความเห็นอย่างหลากหลายกันต่าง ๆ ไป

สรุปว่า รูปแบบและโครงสร้างของเครือข่ายสังคมระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทยยุคปัจจุบัน เป็นไปในแนวทางการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ลักษณะพึ่งพาเอื้อเฟื้อต่อกัน มีการประสานความร่วมมือระหว่างผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์ มีพลังร่วมกันเพื่อประโยชน์ต่างตอบแทนร่วมกัน มีความสัมพันธ์เกาะเกี่ยวกัน มีความมั่นคงเหนียวแน่น

ยั่งยืน และมีการแลกเปลี่ยนกันระหว่างผู้ให้กับผู้รับที่พึงพอใจ ทั้งสองฝ่ายมีลักษณะระบบความสัมพันธ์ระหว่างเจ้านายกับลูกน้อง มีลักษณะอุปถัมภ์ระหว่างผู้ให้กับผู้รับมีลักษณะเป็นเครือข่ายผูกพันโยงใยระหว่างกัน ตลอดจนการเข้าไปมีส่วนร่วมทางผลประโยชน์อย่างเป็นอิสระ ด้วยความพึงพอใจส่วนตัว เป็นไปด้วยความสมัครใจ หรือได้พิจารณาพิจารณาให้ใช้วิจารณญาณของตน มองเห็นประโยชน์ของการเข้ามีส่วนร่วมในผลประโยชน์ที่พึงจะได้รับ และมองเห็นว่าตนเองสามารถก่อเกิดประโยชน์ จากผลของการกระทำที่ได้มีปฏิสัมพันธ์ลงไปได้อย่างแท้จริง มีรูปแบบและโครงสร้างของเครือข่ายทางสังคมระบบอุปถัมภ์ จากการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ลักษณะพึ่งพาเอื้อเฟื้อต่อกันมีเครือข่ายผูกพันโยงใยระหว่างกัน ดังตารางต่อไปนี้

อดีต	ปัจจุบัน
ยึดมั่นใน พระพุทธศาสนา ความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม	“เงิน” หรือความมั่งคั่งของบุคคลเป็นสิ่งสำคัญ
เชื่อเรื่องวิญญาณ ภูตผีปิศาจ เชื้อถือโชคลาง	“อำนาจ” เป็นสิ่งที่คนทั่วไปมักปรารถนาเพราะนำมาซึ่งเงินทอง ทรัพย์สิน สิ่งของทางวัตถุ การยอมรับ การยกย่องนับถือ
ยกย่องระบบศักดินา นิยมอำนาจและบารมี ต้องการเป็นที่ยอมรับของสังคม	“ความอาวุโส” นับถือและยกย่องผู้มีตำแหน่งและฐานะทางสังคมหรือราชการ ถือว่าผู้ใหญ่มาก ทำงามมานาน มีประสบการณ์ในชีวิต เป็นผู้รอบรู้และเข้าใจโลก
เคารพผู้อาวุโส	“ความใจกว้าง” ไม่ตระหนักรู้เห็นว่าเป็นคนกว้างขวางใจบุญสุนทาน
มีชีวิตอยู่กับธรรมชาติ พึ่งพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่	“เจ้านาย” มียศถาบรรดาศักดิ์ การได้รับแต่งตั้งให้มีเกียรติและตำแหน่งในสังคมการทำงานบารมีหรืออิทธิพลที่ตนมีได้
ยึดมั่นในจารีตประเพณี	“ความกตัญญูรู้คุณ” คนที่กตัญญูรู้คุณคนเป็นคนที่ได้รับความรักและยกย่องว่าเป็นคนดีในสังคม
ชอบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน	“ผู้มีความรู้” มีการศึกษาสูง มีปริญญาสูงเป็นเรื่องที่คนไทยถือว่ามีเกียรติ สังคมยอมรับให้เกียรติ ให้ตำแหน่ง ทำให้มีฐานะทางสังคมเหนือคนอื่น

ภาพที่ 2 เครือข่ายระบบอุปถัมภ์ผูกพันโยงใยจากอดีต-ปัจจุบัน

ที่มา: (กองส่งเสริมจริยธรรมและป้องกันการทุจริต, กรมทางหลวงชนบท, 2561)

การปฏิบัติทางสังคม (Social practice) ที่คนที่อยู่ต่ำกว่าแสดงต่อคนที่อยู่เหนือกว่า ทว่ามีลักษณะเฉพาะตัว และสะท้อนอุดมคติ หรือชุดค่านิยมของความจงรักภักดี ความกตัญญูทวนเวียนอย่างชัดเจน ระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทยมีความเป็นเฉพาะตัวเป็นอย่างยิ่ง (Highly personalistic) มีมิติที่สลับซับซ้อน และไม่ได้มีแบบแผนที่ตายตัว รวมทั้งมีความจงรักภักดี ความเมตตากรุณา และความกตัญญูเป็นอุดมการณ์ ที่เป็นรากฐานของความสัมพันธ์แนวดิ่ง ที่ปฏิบัติสืบเนื่องกันมา คือไม่มีการกำหนดว่าฝ่ายที่อยู่เหนือกว่าจะต้องอุปถัมภ์อย่างไร และฝ่ายที่อยู่ต่ำกว่าจะเรียกร้องต่อการรับอุปถัมภ์อย่างไร ดังนั้น ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ จึงมีลักษณะเฉพาะตัวสูง และความเฉพาะตัวนี้ ยังสะท้อนให้เห็นความสลับซับซ้อนของความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ที่พึงพิจารณาอีกประการหนึ่ง คือความสัมพันธ์แนวดิ่งที่ไม่เท่าเทียมกัน ทั้งนี้ คู่ความสัมพันธ์ที่คาดหวังการปฏิบัติต่อกันนั้น ฝ่ายที่อยู่ต่ำกว่า หรือด้อยกว่าไม่มีทรัพยากร อำนาจและสถานภาพที่จะตอบแทนผู้ที่อยู่เหนือกว่าได้อย่างเต็มที่ จึงตกอยู่ในสภาพของการติดหนี้บุญคุณ เมื่อบุคคลต้องติดหนี้บุญคุณในระบบอุปถัมภ์นั้น อมรา พงศาพิชญ์ และปรีชา คุวินทร์พันธ์ กล่าวว่าผู้ที่เป็ฝ่ายรับการอุปถัมภ์ มีทางเลือกในการปฏิบัติอย่างน้อย 4 ประการ คือ

ประการที่ 1) เขาสามารถตอบแทนหนี้บุญคุณ ไปยังผู้อุปถัมภ์ด้วยการบริการ ในสิ่งที่ผู้อุปถัมภ์ต้องการมาก จนถึงระดับที่มีคุณค่าการแลกเปลี่ยนที่ทัดเทียมกัน

ประการที่ 2) การตอบแทนบางอย่าง อาทิ การตอบแทนด้านศาสนา การแพทย์ หรือการมีความชำนาญในการสู้รบ การตอบแทนเหล่านี้อาจเป็นไปได้ ทว่าในกรณีที่ทรัพยากรของผู้อุปถัมภ์ที่มีฐานะต่ำ มักไม่เพียงพอที่จะให้การอุปถัมภ์ ผู้รับการอุปถัมภ์อาจพยายามหาทางพึ่งพิงแหล่งอื่น หรือผู้อุปถัมภ์คนอื่น ถ้ามีความจำเป็นที่จะต้องมีผู้อุปถัมภ์มาก และหากมีการแข่งขันกันมาก ระหว่างผู้อุปถัมภ์หลายคน ชื่อเรียกร้องของผู้อุปถัมภ์ก็จะลดลง ผู้รับการอุปถัมภ์อาจไม่เห็นความสำคัญในการตอบแทนบุญคุณมากนัก

ประการที่ 3) ในสังคมเกษตรกรรมส่วนใหญ่ การจัดให้มีการปกครองตนเอง นั้น เป็นสิ่งที่สนับสนุนให้มีการผูกขาดอำนาจท้องถิ่นโดยเจ้าหน้าที่ หรือเจ้าของที่นา ทว่าฝ่ายของผู้รับการอุปถัมภ์ อาจมีอำนาจต่อรอง และสามารถบังคับผู้อุปถัมภ์

ให้บริการต่างๆ แม้ว่า ในท้ายที่สุด ผู้รับการอุปถัมภ์ จะหันหน้าเข้าหาผู้อุปถัมภ์ ซึ่งในความเป็นจริง กรณีการต่อรองของผู้รับการอุปถัมภ์ น่าจะเป็นไปได้ยาก เนื่องจากผู้อุปถัมภ์มีอำนาจในท้องถิ่น และประชาชนท้องถิ่น มักขาดอิสระในการปกครองตนเอง

ประการที่ 4) ผู้อุปถัมภ์อาจไม่ต้องการความช่วยเหลือจากผู้รับการอุปถัมภ์เลยก็ได้ ทว่า ทางเลือกนี้จะดูห่างไกล ด้วยเหตุที่ ผู้อุปถัมภ์คือ ผู้ครอบครองบริการสำคัญ เช่น การปกครอง การให้ความคุ้มครอง การเป็นเจ้าของที่ดิน และการจัดงานให้ทำ (อมรา พงศาพิชญ์ และปรีชา คุวินทร์พันธ์, 2539)

ปัจจัยที่เป็นมูลเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดระบบอุปถัมภ์ หรือความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ คือการปฏิบัติตามค่านิยมในเรื่อง “การที่เป็นฝ่ายให้ เพื่อหวังที่จะได้สิ่งตอบแทน เป็นความคุ้มครองป้องกันหรือช่วยเหลือ” ดังตัวอย่างเช่น “คนไทยจะนิยมเช่น ไหว้ศาลพระภูมิเจ้าที่ เพื่อขอให้ช่วยดูแลคุ้มครอง หรือหลายคนมักบนบานศาลกล่าว หรือไหว้พระพุทธรูป สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อขอพร ขอให้ช่วยเหลือดลบันดาลให้กิจการของตนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และเมื่อเวลาผ่านไป บุคคลได้รับผลสำเร็จก็หาสิ่งของไปไหว้ถวายเป็นการแก้บน ในอดีตเด็กผู้ชายไปวัด เพื่อเล่าเรียนเขียนอ่านเป็นครั้งแรก จะนำดอกไม้ธูปเทียน หรือสิ่งของไปให้กับผู้ที่จะเป็นครู ทำให้เกิดพิธีไหว้ครู ซึ่งถือเป็นการคาดหวังที่จะได้ความรู้ที่ดี มีประโยชน์ต่อการพัฒนาชีวิตของตนเองเป็นการตอบแทนผู้น้อยไปหาผู้ใหญ่ก็มี “ส้มสุกลูกไม้” เป็นของติดไม้ติดมือ หรือของกำนัล ผู้ที่ปรารถนาจะเป็นขุนนางที่ครอบครองศักดินา ตั้งแต่ 400 ไร่ขึ้นไป มีข้อกำหนดให้ต้องผ่านการถวายตัว หรือฝากตัวเข้าอยู่ใต้อุปถัมภ์ของพระมหากษัตริย์ นั่นคือการมีกฎหมายกำหนดให้ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ เป็นสิ่งที่เป็นการ สังกมไทยจึงเป็นสังคมที่มีโครงสร้างแนวดิ่ง ที่เต็มไปด้วยการยอมรับความเหนือชั้น-ต่ำชั้นของคนในสังคมไทยว่า มีอยู่จริง และการหวังสิ่งตอบแทนจากฝ่ายที่เหนือกว่า ในหลายๆ กรณีเป็นการคอร์รัปชัน หรือการเอาประโยชน์ของสังคมส่วนรวมไปเป็นของตนเอง เช่น การฝากเนื้อฝากตัว เมื่อต้องสอบแข่งขันเข้าทำงาน หรือการใช้ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ เพื่อให้ได้ความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่การงาน แทนที่จะใช้ความรู้ความสามารถเป็นต้น” (สุภรัตน์ เลิศพานิชย์กุล, 2538)

6. พุทธศาสนาเชิงบูรณาการจะช่วยให้การแก้ปัญหาจากระบบอุปถัมภ์ของสังคมไทยในยุคปัจจุบันได้อย่างไร

ตราบใดที่มนุษย์เรา ยังมีกิเลสอยู่ ย่อมจะมีจิตใจทั้งที่เป็นฝ่ายดี (คุณธรรม) และฝ่ายไม่สู้จะดี (อุปถัมภ์) อยู่นั่นเอง เพราะมนุษย์เรายังมี โลภ โกรธ หลง อยากได้มาก ๆ โมโหสุด ๆ ถ้าไม่ได้ดังใจ และลุ่มหลง หลงใหล ต่อสิ่งที่ทำให้เจริญตาเจริญใจ และมีความพอใจเป็นส่วนตัวกับสิ่งสวย ๆ งาม ๆ จนบางครั้งอาจจะทำให้ระบบคุณธรรม ต้องจางหายไป ถ้าเรายังลุ่มหลง ไม่มีสติสัมปชัญญะคอยกำกับเตือนใจเราไว้

ตรรกะวิบัติและวาทกรรมที่ปรากฏพบในระบบอุปถัมภ์ของสังคมไทยยุคปัจจุบัน เช่น “ค่าของคนอยู่ที่คนของใคร” “เก่งไม่กลัวแต่กลัวเส้น” “สอบคัดเลือกเป็นพิธี” “มีตัวแล้วอย่ามาเสียเวลา” “เด็กของใคร” “โง่ จน เจ็บ” “มีเงินจ้างผีไม่แบ่งได้” ฯลฯ ส่งผลให้วิถีชีวิตทางโลกและทางธรรม มีความสมดุลเท่ากันไม่ว่าคน ๆ นั้นจะมีบทบาทในทางโลกหรือทางธรรม เพราะความโลภเป็นเหตุจึงเกิดอาการ “ความโลภบังตา ค้นหาบังใจ” ค่อย ๆ จมลงไปในกลุ่ม คือความอยาก จนยากจะถอนตัวขึ้นจากหล่ม คือกิเลสได้

ในสังคมของไทยเราใช้ทั้งระบบคุณธรรม และหรือระบบอุปถัมภ์ อาจจะควบคู่กันไปหรือแยกส่วนออกมาเป็นพิเศษซึ่งทำให้มองดูดีก็ได้ คำว่า “โลก” แปลว่า ความอยาก ความดิ้นรน ส่วน “ค้นหา” แปลว่า ความอยาก ความกระหาย ความดิ้นรน โดยสรุปค้นหา มี 3 อย่างคือ “กามค้นหา” หมายถึง ความทะยานอยากในกาม ความอยากในกามคุณ สิ่งที่สนองความต้องการทางประสาททั้งห้า “ภวค้นหา” หมายถึง ความทะยานอยากในภพ ความอยากในภาวะตัวตนที่จะได้ จะเป็นอย่างไรอย่างหนึ่ง อยากเป็นอยากคงอยู่ตลอดไป “วิภวค้นหา” หมายถึงความอยากในวิภพ ความอยากในความพรากรพันไปแห่งตัวตน จากความเป็นอย่างไรอย่างหนึ่งอันไม่ปรารถนา อยากทำลาย อยากให้ดับสูญ สรุปว่าความหมายของค้นหา ทั้ง 3 ประการไว้สั้น ๆ ว่า “อยากให้มา อยากให้อยู่ อยากให้ไป” ซึ่งก็ใกล้เคียงกับความหมายของค้นหา ทั้ง “โลก” และ “ค้นหา” สองคำนี้มีความหมายใกล้เคียงกัน ความโลภเป็นค้นหาอย่างหนึ่งอยู่ในสาย

“กามตัณหา” ความโลภและความอยากเป็นกิเลสอย่างหนึ่งอยู่ในหมวดของ “สมุทัย” เหตุให้เกิดทุกข์ การถอนตนจากหล่มนั้น มีพุทธภาษิตแสดงไว้ “จงถอนตนขึ้นจากหล่มคือกิเลสที่ถอนได้ยาก คุณุญชร (ช้าง) ผู้จมน้ำแล้วในเปลือกตมถอนตนขึ้นได้จะนั้น” (พระไตรปิฎกภาษาไทย, ขุ.ธ.(ไทย), 25/33/49) จึงอาจกล่าวได้ว่า ค่านิยมกับการควบคุมพฤติกรรมระบบอุปถัมภ์ของวิถีชีวิตคนทั้งในทางโลกและทางธรรม มีบทสรุปที่เหมือนกัน คือ ชีวิตคือผลงาน ทำงานสำเร็จ ชีวิตก็สำเร็จ พัฒนาวัตถุ “ความรู้” มากน้อยวัดกันด้วย “การสอบแค่เป็นพิธี” ศึกษาเรื่องนอกตัวใช้สายสัมพันธ์ส่วนตัว ความสำเร็จคือ “ประกาศนียบัตร” (ปัญญาทางโลก) รางวัลเป็นรูปธรรม คือ เงิน อำนาจ และชื่อเสียง ฯลฯ โดยละเอียดและหลงลืมไปว่า การพัฒนาจิตใจให้เต็มรูปด้วย “ศีล สมาธิ ปัญญาภาวนา” นั้น ยังมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตทางโลกและทางธรรมอยู่อีกหรือไม่

หลักอริยสัจ 4 เป็นหลักแห่งเหตุผล ทุกสิ่งทุกอย่างเกิดแต่เหตุ แล้วจึงจะมีผล “สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งหมดต้องดับไปเป็นธรรมดา” (พระไตรปิฎกภาษาไทย, วิ.ม.(ไทย), 4/15/22-23) การนำหลักพุทธธรรมข้อนี้ไปปรับประยุกต์ใช้ สามารถแก้ปัญหาลูกอุปถัมภ์ได้ โดยเฉพาะผู้บังคับบัญชา เมื่อได้ศึกษาหลักอริยสัจ 4 แล้ว จะรู้ความจริงว่า ไต ๆ ในโลกล้วนอนิจจัง คงแต่บาปบุญยังเที่ยงแท้ จะทำให้เกิดจิตสำนึกรับผิดชอบ ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ ยุติธรรม นำระบบคุณธรรมมาใช้แทนที่ระบบอุปถัมภ์ เมื่อผู้นำปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดี ผู้ใต้บังคับบัญชาก็จะตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ตามความรู้ความสามารถ และตามหน้าที่ของตนไม่โหนหรือเกาะติดนาย เพราะนายพิจารณาเลื่อนขึ้นเงินเดือน และเลื่อนตำแหน่งฐานะให้สูงขึ้น ด้วยผลงานของแต่ละคน มิใช่พิจารณาว่า “คนของใคร” “เด็กของใคร” อดคิด 4 เป็นความลำเอียงที่ผู้อุปถัมภ์พึงควรหลีกเลี่ยง ได้แก่ ลำเอียงเพราะความรักใคร่ เพราะความไม่ชอบ เพราะโง่เขลา และเพราะความกลัว ซึ่งจะเป็นอุปสรรคต่อการอยู่ร่วมกันของผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์ เพราะจะเป็นหนทางทำลาย ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ทำให้คนเสียกำลังใจ มีผลเสียหายต่อการปกครอง และทำลายความสัมพันธ์อันดีต่อกัน และยังเป็นเหตุความขัดแย้ง ขาดความเป็นธรรมในสังคม ทำให้การอยู่ร่วมกันไม่ปกติสุข

การอยู่ร่วมกันในสังคมยุคปัจจุบัน มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่คนเราทุกคน ควรนำหลักพรหมวิหารธรรม 4 ประการ ไปประพฤติปฏิบัติเพื่อสร้างความปรารถนาดี มีไมตรีต่อกัน ช่วยเหลือให้ทุกคนประสบประโยชน์และความสุข มีการช่วยเหลือกันให้พ้นจากความทุกข์ มีใจแช่มชื่นเบิกบาน เมื่อเห็นเพื่อนร่วมงาน ร่วมสังคม ประสบความสำเร็จ เจริญก้าวหน้า พร้อมทั้งจะช่วยส่งเสริมสนับสนุน และปฏิบัติไปตามหลักการ เหตุผล และเที่ยงธรรม หลักพุทธธรรมข้อนี้ สามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหา ระบบอุปถัมภ์ได้

หลักสังกหัตถธรรม 4 เหมาะสมสำหรับผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์ โดยเฉพาะผู้อุปถัมภ์ ควรนำไปประพฤติปฏิบัติ เพราะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ผู้รับอุปถัมภ์ได้เป็นอย่างดี ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้รับอุปถัมภ์ ร่วมสุขร่วมทุกข์ ร่วมแก้ไขปัญหาเพื่อให้เกิดประโยชน์มีสุขร่วมกัน หลักไตรสิกขา 3 โดยสาระ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ที่ปฏิบัติถูกต้องตามหลักการของพุทธศาสนา เป็นไปเพื่อความก้าวหน้าในการปฏิบัติธรรม ผู้อุปถัมภ์ได้ฝึกฝนปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา จะช่วยส่งเสริมพัฒนาจิตใจจากภายนอกเข้าไปหาภายใน จากส่วนหยาบเข้าไปหาส่วนที่ละเอียด และลึกซึ้งกว่า หรือจากส่วนที่ง่ายไปหาส่วนที่ยาก การฝึกส่วนหยาบขั้นศีล จะช่วยเป็นฐานให้การฝึกขั้นจิต (สมาธิ) และเกิดปัญญาให้ได้ผลยิ่งขึ้น และจะส่งผลให้การดำเนินชีวิตภายนอก เมื่อฝึกตลอดระบบของไตรสิกขาแล้ว ระบบการดำเนินชีวิตทั้งหมด ก็กลายเป็นระบบของมรรคสอดคล้องกันทั้งหมด ทั้งภายนอกและภายในจะทำให้ผู้อุปถัมภ์บรรลุเป้าหมายนั้น คือจิตสงบเย็น อยู่อย่างมีความสุข

การรักษาศีลขั้นปกติ/ศีล 5 ช่วยส่งเสริมพัฒนาให้การอยู่ร่วมกันในสังคม เป็นไปอย่างสันติสุขเกิดความเคารพในสิทธิของคนอื่น ช่วยปกป้องคุ้มครองชีวิตและทรัพย์สินของกันและกัน ให้เป็นไปโดยชอบธรรม ปราศจากการเบียดเบียนทำร้ายกัน สังคมย่อมสงบสุขร่มเย็น แต่ถ้าขาดศีลแล้ว สังคมส่วนใหญ่ย่อมหาความสงบสุขร่มเย็นได้ยาก เพราะจะเกิดการแข่งขันในทางที่ประทุษร้ายต่อกันมากยิ่งขึ้น การที่ผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์รักษาศีล ประพฤติธรรมเป็นความประพฤติดีงาม สุจริตกาย วาจา และใจ เช่น การรักษาศีล 5 เป็นต้น โดยสาระของศีล อยู่ที่เจตนา ได้แก่ การไม่คิดล่วงละเมิด

และการไม่คิดเบียดเบียนผู้อื่น รวมทั้งการสำรวมระวัง คอยปิดกั้นช่วยส่งเสริมแก้ไขให้
 ผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์ สามารถควบคุมชีวิต ด้วยการแสดงออกทางกาย วาจา เป็น
 ระเบียบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน รวมถึงการจัดสิ่งแวดล้อมให้เรียบร้อย
 เกื้อกูลแก่การดำรงอยู่ด้วยดี ให้เกิดความผาสุกแห่งสมาชิกทั้งปวง

หลักนาถกรรมธรรม 10 ประการและสาราณียธรรม 6 ประการ นี้ทำให้ผู้ปฏิบัติ
 สามารถเป็นที่พึ่งของตนเองได้ ไม่เอาจริงเอาจังเปรียบผู้อื่น ไม่ทำตัวให้เป็นปัญหาแก่สังคม
 อยู่ร่วมในหมู่คณะด้วยดี ในด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่น ที่เป็นเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการ
 ร่วมชุมชน เพราะจะทำจะพูดจะคิด ประกอบด้วยเมตตา มีความหวังดีต่อกัน ไม่หวัง
 ผลประโยชน์ตอบแทน *หลักทศพิธราชธรรม* นอกจากเป็นหลักธรรมที่เป็นคุณสมบัติ
 และเป็นข้อปฏิบัติของพระมหากษัตริย์แล้ว ผู้นำรัฐ ผู้บริหารทุกระดับชั้น ควรนำไป
 ประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ โดยเฉพาะผู้นำถ้าปฏิบัติได้ จะทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชา
 รักใคร่ เชื่อฟัง เคารพนับถือ และให้ความร่วมมือร่วมใจในการปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุผล
 สำเร็จตามวัตถุประสงค์ ตามนโยบาย ทั้งนี้เพราะผู้ใต้บังคับบัญชาได้รับความเป็นธรรม
 จากผู้บังคับบัญชา

หลักทศ 6 พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงหน้าที่ ที่แต่ละบุคคลต้องปฏิบัติต่อกัน เป็น
 การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และเป็นไปตามหลักพระพุทธศาสนา ทรงสอนให้รู้
 อุปการะที่ผู้อื่นกระทำแล้วกระทำตอบแทน โดยการตอบแทนนั้นมุ่งให้คนในสังคม
 ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยมุ่งให้คนอื่นนั้นมีความสุข ไม่ใช่กระทำการใด ก็เพื่อ
 ผลประโยชน์ของตนฝ่ายเดียว ฉะนั้นเราจะเห็นว่า ระบบอุปถัมภ์ที่เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้อง
 อำนาจ ทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการในสังคมไทยในยุคปัจจุบันนั้น ไม่เกี่ยวข้องกับ
 คำสอนเรื่องความกตัญญูกตเวทีในพระพุทธศาสนาเลย เพราะระบบอุปถัมภ์ใน
 สังคมไทย จะเน้นเรื่องผลประโยชน์ และความสุขที่ตนเองและพวกพ้อง จะได้รับ
 เป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงเป็นอันดับแรก และพร้อมที่จะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง
 เพื่อให้คงไว้ซึ่งผลประโยชน์ของตน แม้ว่าการกระทำนั้นจะขัดแย้งกับกฎระเบียบของ
 สังคมก็ตาม

สรุปว่า หลักพุทธธรรมในทางพระพุทธศาสนา เป็นสัจธรรมอันประเสริฐ ทนต่อการพิสูจน์ทุกกาล ทุกสมัย เป็นเนยยานิกธรรม สามารถน้อมนำผู้ประพจน์ให้พ้นทุกข์ ประสบสันติสุขได้จริง ปัญหาไม่เกิดจากระบบ และกลุ่มชนที่ปฏิบัติธรรม เพราะพระพุทธเจ้าตรัสว่า “ธมโม หเว รกฺขติ ธมฺมจารี - ธรรมย่อมรักษาผู้ปฏิบัติธรรม” ปัญหาทุกอย่างแก้ไขได้ด้วยหลักพุทธธรรม อยู่ที่ผู้นำ ผู้บังคับบัญชา และผู้ใต้บังคับบัญชาจะมีจิตสำนึกมากน้อยเพียงใด ในการบริหารจัดการ ในการปฏิบัติหน้าที่ของตนเอง การอุปถัมภ์ในทางพระพุทธศาสนา ยังแตกต่างจากการอุปถัมภ์ในสังคมไทยยุคปัจจุบันที่ใช้กันอยู่ คือการอุปถัมภ์ในสังคมไทย จะเป็นลักษณะของความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนระหว่างคนในชุมชน ที่มีบทบาทต่างกัน เป็นการแลกเปลี่ยนที่ไม่สมดุล และคงอยู่ตราบเท่าที่มีผลประโยชน์ต่อกัน โดยผู้อุปถัมภ์จะได้ผลประโยชน์มากกว่าผู้รับอุปถัมภ์อยู่เสมอ เพราะเป็นฝ่ายที่มีอำนาจการต่อรองมากกว่า อีกทั้งความสัมพันธ์จะมั่นคงก็ต่อเมื่อทั้ง 2 ฝ่าย ยังต้องการผลประโยชน์จากกันและกัน ส่วนการอุปถัมภ์ในพระพุทธศาสนา จะเป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกันด้วยจิตโอบอ้อม และไม่เอาเปรียบกัน นอกจากนี้ทางพระพุทธศาสนายังให้อุปการะ ที่ผู้อื่นกระทำแล้วกระทำตอบแทน เพราะเป็นหน้าที่ ที่ต้องปฏิบัติต่อกัน การอุปถัมภ์ ที่ไม่ขัดกับหลักการทางพระพุทธศาสนา คือการนำหลักพุทธธรรมมาประพจน์ปฏิบัติ เพื่อแก้ปัญหาจากระบบอุปถัมภ์ที่เกิดขึ้น หลักพุทธธรรมในทางพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะมีชื่อเรียกแตกต่างกันอย่างไร ก็ล้วนสัมพันธ์กันทั้งสิ้น เพราะเป็นสัจธรรมอันประเสริฐ

หลักการอุปถัมภ์ในทางพระพุทธศาสนา เป็นการอุปถัมภ์บำรุงด้วยปัจจัย 4 เป็นการอุปถัมภ์ด้วยจิตศรัทธาเลื่อมใสในหลักคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อจรรโลงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาให้ดำรงคงมั่นสืบต่อไป ซึ่งแตกต่างจากการอุปถัมภ์ในสังคมไทย เป็นการอุปถัมภ์ที่หวังผลแลกเปลี่ยน ผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน ขัดกับหลักการทางพระพุทธศาสนา ทำให้เกิดปัญหาด้านต่างๆ ทำลายกฎหมาย ทำลายคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ทำลายความเสมอภาค สร้างระบบอิทธิพล เกิดการคอร์รัปชัน และทำลายความสามัคคี หลักพุทธธรรมในทางพระพุทธศาสนา มีหลายประการที่ผู้บริหารหรือผู้บังคับบัญชา สามารถนำมาบูรณาการประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาในระบบอุปถัมภ์ที่

เกิดขึ้นในสังคมไทยตามจริตของคน เช่น ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงเลือกหัวข้อธรรม แสดงพระธรรมเทศนาเพื่อให้ตรงกับจริตของแต่ละบุคคลแต่ละกลุ่ม ดังนี้

1) *ทรงแสดงธรรมจกัปปวัตตนสูตร* โปรดปัญจวัคคีย์ 5 รูป ไม่ให้หมกมุ่นอยู่ในด้านความสุข เรียกว่า ความสุขลลิกานุโยค ไม่ให้ทรนักร่างกายให้ลำบากเปล่า เรียกว่า อตตกิลมณานุโยค ให้ปฏิบัติตามมัชฌิมาปฏิปทา ทางสายกลาง คือมรรคมีองค์ 8 มีสัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ เป็นต้น

2) *ทรงแสดงอาทิตตปริยายสูตร* โปรดชฎิล 3 พี่น้อง กล่าวถึง ไฟ คือราคะ ไฟ คือราคะ โทสะ ไฟ คือโทสะ โมหะ ไฟ คือโมหะ เพราะชฎิล 3 พี่น้อง ปฏิบัติการบูชาไฟมาก่อน

3) *ทรงแสดงอนุปพพิกขาและอริยสัจ 4* โปรดยศกุลบุตร พรรณนาถึง ทานกถา สีกถา สัตตกถา กามาทีนวกถา และเนกขัมมานิสังกถา คนเราให้ทานรักษาสีล จึงมีความสุข ได้ไปสวรรค์ เพราะยศกุลบุตร บุตรเศรษฐี มีความสุข ร่ำรวย ให้เห็นโทษของการเสพกำม และเห็นอานิสงส์ของการออกบรพชาอุปสมบท (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2546, น. 48-50)

ดังนั้น พุทธศาสนาเชิงบูรณาการจะช่วยให้การแก้ปัญหาจากระบบอุปถัมภ์ของสังคมไทยในยุคปัจจุบัน ที่พึงควรกระทำคือ ความเป็นผู้รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักชุมชน และรู้จักบุคคล *หลักสัปปริสธรรมทั้ง 7 ประการ* นี้มีความสำคัญมากที่ผู้บริหารหรือผู้บังคับบัญชา จะต้องนำมาปฏิบัติในการบริหารจัดการบุคคล จัดหน่วยงานของตน เพื่อให้หน่วยงานของตนมีความเจริญก้าวหน้า ถ้าผู้บริหารหรือผู้บังคับบัญชาไม่รู้จักเหตุ ไม่รู้จักผล และไม่รู้จักบุคคลแล้วไซ้ โดยใช้ระบบเส้นสาย พรรคพวก พวกพ้อง นอกรีต ไม่นำระบบคุณธรรมเข้ามาปฏิบัติ ก็จะทำให้หน่วยงานของตนไม่มีความเจริญก้าวหน้า ขาดบุคลากรที่มีคุณภาพในการปฏิบัติหน้าที่ที่ไม่สามารถทำให้องค์กรเจริญก้าวหน้าได้ ถ้าผู้บริหารหรือผู้บังคับบัญชานำ *หลักอิทธิบาท 4* มาใช้ในการบริหารจัดการ ตั้งคณะกรรมการตรวจสอบ เพื่อให้การทำงานขององค์กร

นำไปสู่ความสำเร็จแห่งกิจกรรมนั้น ความพึงพอใจในการทำงาน ทำให้ประสบความสำเร็จ ผู้บังคับบัญชาต้องปลูกฝังให้ผู้ใต้บังคับบัญชา ตั้งใจในการปฏิบัติหน้าที่ พึงพอใจในการทำงาน มีความขยันหมั่นเพียร เอาใจใส่ไม่ทอดทิ้ง ละทิ้งในหน้าที่การงาน และใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจสอบหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนเกินเลย บทพร่องขัดข้องในสิ่งที่ทำนั้น โดยรู้จักทดลอง วางแผน วัตถุประสงค์อันวิเศษไขปรับปรุง เพื่อจัดการและดำเนินงานนั้นให้เป็นผลดี ตลอดจนการอยู่ครองเรือน ต้องมีสัจจะ ความจริงใจ 5 สถาน คือจริงต่อหน้าที่ จริงต่อการทำงาน จริงต่อวาจา จริงต่อบุคคล และจริงต่อความดี มีการฝึกฝนอบรม ควบคุมจิตใจของตนมิให้กระทำความชั่วให้ทำแต่ความดี มีความอดทนต่อความลำบากทางร่างกายและจิตใจ เมื่อมีสิ่งที่เป็นอารมณ์อันไม่พึงปรารถนามากกระทบ และมีความเสียดสละ ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน *หลักพราวาสธรรมทั้ง 4 ประการ* นี้มีความสำคัญมากสำหรับผู้อยู่ครองเรือน โดยเฉพาะสามีภรรยา ต้องมีความซื่อสัตย์ จริงใจต่อกัน ไม่นอกใจกัน ในสังคมปัจจุบันนี้ เป็นที่ทราบกันดี ครอบครัวที่ต้องอย่าร้างกันเพราะสามีและภรรยาไม่ซื่อสัตย์ต่อกัน โดยเฉพาะสามีไปมีหญิงอื่นนอกจากภรรยาของตน ทั้งนี้เพราะขาดสัจจะความจริงใจต่อกัน ทำให้เกิดปัญหาสังคม ลูกขาดพ่อ บางครอบครัวก็มีลูกขาดแม่ ต้องยกย่องชมเชยสามีภรรยาที่ปฏิบัติในหลักพราวาสธรรมนี้ โดยเฉพาะข้อสัจจะ ทำให้ครอบครัวเกิดความอบอุ่นมีทั้งพ่อและแม่ครบบริบูรณ์

ผู้บริหารงานหรือผู้บังคับบัญชาที่มีจิตสำนึก มีความละเอียดใจต่อการกระทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ไม่เป็นธรรม และไม่มีผลเกรงกลัวต่อผลของการกระทำ ในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ไม่เป็นธรรม ก็จะทำให้การบริหารจัดการหน่วยองค์กร ไม่เจริญก้าวหน้า เพราะฉะนั้น ผู้บริหารจึงควรยึด *หลักโลกपालธรรม 2* ในการบริหารจัดการหน่วยงานองค์กรของตน ควบคู่ไปกับหลักพุทธธรรมข้ออื่นๆ ตามที่นำเสนอมาเพราะ “ธรรมย่อมรักษาผู้ปฏิบัติธรรม” และผู้บริหารหรือผู้บังคับบัญชา ควรนำหลักพุทธธรรมที่เรียกว่า ราชสังคหวัตถุ 4 มาปฏิบัติโดยเฉพาะข้อปริสเมระ ฉลาดบำรุงข้าในปกครอง คือปรีชาสามารถในนโยบาย ที่จะบำรุงข้าในปกครอง ด้วยการส่งเสริมคนดี มีความสามารถมาทำงาน ให้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถของเขา และการทำงานที่กระทำนั้น พร้อมทั้ง

มีสวัสดิการให้แก่ผู้ได้บังคับบัญชาอย่างทั่วถึงเสมอเหมือนกัน หลักการอุปถัมภ์พุทธศาสนาเชิงบูรณาการจะช่วยการแก้ปัญหาจากระบบอุปถัมภ์ของสังคมไทยในยุคปัจจุบัน ได้หรือไม่ นั่นถือเป็นกระบวนการที่จะช่วยเหลือสนับสนุนให้สังคมเกิดสันติสุข และเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืนของทั้งผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์ เปิดใจและเริ่มต้นจาก การสร้างจิตสำนึกและมีหิริ โอตัปปะ คือ ความละอายและความเกรงกลัวต่อบาป ถือว่าเป็นธรรมะสำคัญต่อการใช้ชีวิตและอยู่ร่วมกันของคนในสังคมนี้ เพราะบุคคลที่ไม่ละอายแก่ใจต่อการกระทำผิด ไม่เกรงกลัวต่อผลของการกระทำความผิดแล้วนั้น บุคคลนั้นสามารถทำอะไรก็ได้ทุกชนิด สามารถสร้างความเดือดร้อน ความเสียหายให้แก่ตนเอง และผู้อื่นในสังคมได้ไม่หยุดหย่อน เพราะเหตุนี้โลกและสังคมนี้ ต้องการธรรมะสองข้อนี้ปกป้องคุ้มครอง เรียกได้ว่า เป็นธรรมโลกบาล หรือธรรมะที่คุ้มครองโลก “หิริ” หรือความละอายแก่ใจในการทำบาป หากมีหิริเกิดขึ้น สามารถหยุดตัวเองไม่ให้ความชั่วชนะใจ เพราะมีความละอายที่จะคิด จะพูด หรือจะกระทำความชั่วเหล่านั้น หิริเกิดขึ้นได้จากการอบรมเลี้ยงดู ฝึกฝนตนเอง การคำนึงถึงชาติวงศ์ตระกูล “โอตัปปะ” หรือความเกรงกลัวต่อบาป หากคนกลัวแต่กฎหมาย ไม่กลัวกฎแห่งกรรม สังคมนี้จะมีแต่คนหาकिनกับการหาช่องโหว่ของกฎหมาย โดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องเหมาะสม สังคมควรมีส่วนรับผิดชอบในเรื่องนี้ คือคนในสังคมควรยกย่องผู้กระทำความดี มีศีลธรรม และตำหนิผู้ประพฤติชั่ว ไม่ไช่ยกย่องผู้มีเงิน มีอำนาจ โดยไม่สนใจที่มาของเงิน และอำนาจเหล่านั้น ซึ่งหากสังคมให้ยอมรับผู้มีศีลธรรมเป็นสำคัญ สังคมนั้นก็จะสงบร่มเย็นที่มีต่อการไม่รับในระบบอุปถัมภ์ใดๆ เข้ามาสู่ตนเอง ครอบครัว และหน่วยงานองค์กรต่อไป

7. บทสรุป

ระบบอุปถัมภ์ (Patronage System หรือ Spoil System) เป็นระบบดั้งเดิม โดยมีแหล่งกำเนิดมาจากจีนโบราณ ที่มักใช้การสืบทอดทางสายเลือด รวมไปถึง การนำสิ่งของมาแลกตำแหน่ง ลักษณะที่สำคัญ คือ 1) ไม่คำนึงถึงความรู้ ความสามารถ 2) ไม่เปิดโอกาสที่เท่าเทียมกันในการเลือกสรร และ 3) มักมีอิทธิพลทางการเมืองเข้ามา

แทรกแซงกิจการภายในของหน่วยงาน ข้อดี คือ รวดเร็ว แก้ไขสะดวก มีความชัดเจน ในการตัดสินใจน้อย เหมาะสมกับบางตำแหน่ง และสอดคล้องกับการปกครองที่มี ระบบพรรคการเมือง ข้อเสีย คือ ไม่มีหลักประกันว่าจะได้คนที่มีความรู้ ความสามารถ มุ่งรับใช้คนมากกว่าหน่วยงาน ขวัญกำลังใจของผู้ปฏิบัติงานไม่ดี และหน่วยงาน พัฒนาได้ยาก เป็นต้น (อำพัน ถนอมงาม, 2559)

“ระบบอุปถัมภ์” เป็นระบบความสัมพันธ์ของคน 2 ฝ่าย ซึ่งมีความไม่เท่าเทียม กัน ฝ่ายที่อยู่เหนือกว่า คือ ผู้ที่มีทรัพยากรมากกว่าหรือมีอำนาจมากกว่า จะอยู่ในฐานะ อุปถัมภ์ ฝ่ายที่อยู่ต่ำกว่า คือผู้ที่มีทรัพยากรน้อยกว่าหรือมีอำนาจน้อยกว่า จะเป็นผู้รับ อุปถัมภ์ ต่างฝ่ายต่างมีการแสวงหาแลกเปลี่ยนผลประโยชน์กันในลักษณะต่างตอบแทน ตามเงื่อนไขที่มีต่อกัน ซึ่งระบบอุปถัมภ์มีชื่ออื่นที่มีความหมายใกล้เคียงกัน เช่น ระบบ ชูบเลี้ยง ระบบเส้นสาย ระบบเลือกที่รักมักที่ชัง หรือระบบคนพิเศษ ระบบวงศาคณา ญาติ หรือระบบเล่นพรรคเล่นพวก เป็นต้น “ระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทย” เกิดจาก พื้นฐานทางวัฒนธรรมของสังคมไทย และค่านิยมของสังคมไทย ในความคิดแบบศักดินาซึ่งมักจะตีค่าของคนจากการเป็นผู้มีทรัพย์สิน เป็นคนร่ำรวย เป็นผู้มีฐานะทางสังคม หรือการศึกษาสูง รวมไปถึงพฤติกรรมที่นิยมการเคารพยกย่อง และอยากห้อมล้อม ใกล้ชิดกับผู้ใหญ่หรือผู้มีอำนาจนิยม การประจบสอพลอ ชอบยั่วยุด้วยบุคคลมากกว่า หลักการและเหตุผล ซึ่งไม่ได้คำนึงถึงหลักคุณธรรมและจริยธรรม “ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ เกิดความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ในสังคมไทย” คือ ค่านิยมของสังคมไทยในเรื่อง “ผู้ใหญ่ ผู้น้อย” “การให้ การขอความช่วยเหลือความคุ้มครอง” “การฝากเนื้อฝากตัว” กับผู้ใหญ่ หรือผู้มีฐานะสูงกว่า เมื่อผู้น้อยไปหาผู้ใหญ่จะมีของกำนัล เพื่อให้ผู้ใหญ่ให้ความ ช่วยเหลือในสิ่งที่ตนเองต้องการ สังคมไทยจึงเป็นสังคมที่เน้นและยอมรับความแตกต่าง ในเรื่องฐานะของบุคคล รากฐานของสังคมไทยมิใช่สังคมที่เชื่อว่า เกิดมาเสมอกัน แต่ เป็นสังคมที่เชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม ทำให้มีการกำหนดช่วงชั้นทางสังคมไว้ ให้ผู้ที่อยู่ ในฐานะสูงถือว่าเป็นผู้มีบุญ ผู้อยู่เบื้องล่างเป็นผู้มีกรรม ทำให้ต้องวิ่งเข้าหาผู้มีบุญที่มี อำนาจเพื่อให้ความช่วยเหลือตน “ระบบอุปถัมภ์ในแวดวงของหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ” ยังคงมีอยู่อย่างชัดเจน เช่น ระบบพรรคพวกที่เป็นการแสวงหาผลประโยชน์ร่วมกันของ

ผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์ ระบบอุปถัมภ์ที่เกิดขึ้นในองค์กรต่าง ๆ ถ้ามีการใช้ระบบอุปถัมภ์เพื่อประโยชน์ส่วนรวมแล้ว ก็อาจเป็นประโยชน์และช่วยแก้ไขสถานการณ์บางอย่างได้ เช่น การใช้ประโยชน์ในการประสานการปฏิบัติงานกับหน่วยอื่นๆ เป็นต้น แต่ปัจจุบันกลับไม่เป็นเช่นนั้น ระบบอุปถัมภ์ถูกนำมาใช้เพื่อประโยชน์ส่วนตนเป็นส่วนใหญ่ เช่น การใช้ระบบอุปถัมภ์เพื่อการแต่งตั้งโยกย้ายให้ได้รับตำแหน่งที่สูงขึ้น ทำให้มีอำนาจมากขึ้น หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งตำแหน่งที่จะแสวงหาผลประโยชน์เข้าตัวได้มากขึ้น และการใช้ระบบอุปถัมภ์เพื่อการสอบเข้าคัดเลือก ที่เป็นเสมือนการจัดสอบเป็นพิธีแต่ในท้ายที่สุดแล้วก็มีพรรคพวก เพื่อนพ้อง เพื่อรอการเข้าไปแสวงหาผลประโยชน์ร่วมกัน เป็นต้น “ค่านิยมสังคมไทย” แนวความคิด ความเชื่อ อุดมการณ์ และความต้องการของกลุ่มคนในสังคม ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่ดีและมีคุณค่าแก่การนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติเป็นมรดกทางความคิดและเป็นพื้นฐานของการเกิดขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม แต่ในทางกลับกันค่านิยมในระบบอุปถัมภ์กลับกลายเป็นการควบคุมพฤติกรรมระบบอุปถัมภ์ระหว่าง “ผู้ให้” กับ “ผู้รับ” ไปเสียมากกว่าในปัจจุบัน “พุทธศาสนาเชิงบูรณาการจะช่วยการแก้ปัญหาจากระบบอุปถัมภ์ของสังคมไทยในยุคปัจจุบันได้” ถ้าผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์ เปิดใจยอมรับและเริ่มต้น ระบบคุณธรรม (Merit system) เกิดจากความพยายามที่จะแก้ไขข้อบกพร่องของระบบอุปถัมภ์ โดยเป็นระบบการบริหารที่อาศัยความรู้ ความสามารถของบุคคลเป็นหลัก ไม่คำนึงถึงความสัมพันธ์ส่วนตัว มีลักษณะสำคัญดังนี้ 1) **หลักความสามารถ (Competence)** ยึดหลักความสามารถของบุคคล เป็นสำคัญ เพื่อให้เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ และต้องสามารถใช้ความรู้มาปฏิบัติงานให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมได้อย่างเต็มที่ 2) **หลักความเสมอภาค (Equality opportunity)** การให้โอกาสที่เท่าเทียมกัน แก่บุคคลทั้งในการเข้าสู่ตำแหน่งการทำงาน และอยู่ในระหว่างการเป็นทรัพยากรบุคคล ซึ่งเป็นแนวคิดตามหลักประชาธิปไตย ที่ให้สิทธิเสมอภาคแก่บุคคลภายในขอบเขตของกฎหมาย โดยถือว่าทุกคนจะต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเสมอภาค ด้วยคุณสมบัติและหลักเกณฑ์ที่อยู่ในมาตรฐานเดียวกัน 3) **หลักความมั่นคงในตำแหน่งหน้าที่ (Security of tenure)** ซึ่งต้องได้รับการยอมรับและคุ้มครองตามกฎหมาย คือจะ

ไม่ถูกปลดออกหรือไล่ออกจากงาน โดยไม่มีเหตุที่พิสูจน์ได้ หลักการนี้ มุ่งให้บุคลากรเกิดความมั่นคงถาวรในอาชีพ และเกิดความรู้สึกมั่นคงที่จะแสวงหาความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่ของตน โดยไม่ต้องคำนึงถึงเหตุผลส่วนตัว หรือทางการเมือง และ 4) **หลักความเป็นกลางทางการเมือง (Political neutrality)** บุคลากรหรือข้าราชการประจำ ต้องเป็นกลางทางการเมือง และสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ตามนโยบายของรัฐบาล อย่างเต็มความสามารถ โดยไม่ขึ้นอยู่กับอิทธิพลของพรรคการเมืองหนึ่งพรรคการเมืองใด แต่ยังคงสิทธิทางการเมือง เช่นเดียวกับประชาชนทั่วไป **ข้อดี** คือ สอดคล้องกับระบบประชาธิปไตยที่เน้นความเสมอภาค ได้คนดีมีความรู้ ความสามารถเข้ามาทำงาน สร้างขวัญกำลังใจในการทำงาน และสนับสนุนหน่วยงานให้มีประสิทธิภาพ **ข้อเสีย** คือ ค่าใช้จ่ายในการสอบแข่งขันสูง สร้างความสัมพันธ์แบบเป็นทางการมากเกินไป และทำได้ยาก เพราะต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายอย่างจริงจัง (ชูชาติ อาบุญ, 2559)

ประการสำคัญค่านิยมที่ว่า ต้องมี “ดวง” จึงจะเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ก่อให้เกิดการทุจริตคอร์รัปชันได้ง่าย เพราะจะพิจารณาข้อมูลพื้นฐานว่า คนที่จะได้รับแต่งตั้งในตำแหน่งสำคัญ เป็นเด็กของใคร วังเต็นกับใคร และมีเงินมาเพื่อแลกกับตำแหน่งที่จะได้รับไหม เพราะฉะนั้น จะมีผลเสียมากกว่าผลดี ดังนั้นการสร้างจิตสำนึก และมีหิริโอตตัปปะเพื่อหยุดยั้งความ “โลภ” “ตณหา” “กิเลส” และใช้หลักพุทธธรรมในด้านต่างๆ เช่น หลักอริยสัจ 4 อคติ 4 หลักพรหมวิหารธรรม 4 หลักสังคหวัตถุธรรม 4 หลักไตรสิกขา 3 การรักษาศีลขั้นปกติ/ศีล 5 หลักนาถกรรมธรรม 10 และสาราณียธรรม 6 หลักทศพิธราชธรรม หลักทศ 6 มาประกอบและตัดสินใจในการดำเนินชีวิต การนำหลักพุทธธรรมมาประพจน์ปฏิบัติ เพื่อแก้ปัญหาจากระบบอุปถัมภ์ด้วยการรู้และเข้าถึงแนวทางการแก้ไข โดยใช้หลักสัปปริสธรรม 7 หลักอิทธิบาท 4 หลักฌราวาสธรรม 4 หลักโลกपालธรรม 2 และราชสังคหวัตถุ 4 หลักพุทธธรรมในทางพระพุทธศาสนาเป็นสังฆธรรมอันประเสริฐ ทนต่อการพิสูจน์ทุกกาลทุกสมัย เป็นเนยยานิกธรรม สามารถน้อมนำผู้ประพจน์ให้พ้นทุกข์ ประสบสันติสุขได้จริง ปัญหาไม่เกิดจากระบบ และกลุ่มคนที่ปฏิบัติธรรม เพราะพระพุทธเจ้าตรัสว่า “ธมฺโม หเว รกฺขติ ธมฺมจารี - ธรรมย่อมรักษาผู้ปฏิบัติธรรม” ปัญหาทุกอย่างแก้ไขได้ด้วยหลักพุทธธรรม อยู่ที่ผู้นำ ผู้บังคับบัญชา

และผู้ได้บังคับบัญชา หรือผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์จะมีจิตสำนึกและมีหิริ โอตตัปปะ มากน้อยเพียงใดเพื่อหยุดยั้งความ “โลภ” “ตณฺหา” “กิเลส”

เอกสารอ้างอิง

กองส่งเสริมจริยธรรมและป้องกันการทุจริต. (2561). *รู้ไว้ไกลโทษ ตอน “ระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทย”*. กรุงเทพฯ: กรมทางหลวงชนบท.

ชญาธิ์ อาณู. (2559). *ระบบคุณธรรม และระบบอุปถัมภ์ (การบริหารทรัพยากรมนุษย์)*.

สืบค้นจาก <https://www.l3nr.org/posts/361899>

ธีรยุทธ บุญมี. (2536). *สังคมเข้มแข็ง*. กรุงเทพฯ: ที.พี.พี.รีน.

พงษ์ศักดิ์ ขำเพชร. (2540). *เครือข่ายระบบอุปถัมภ์: ศึกษาเฉพาะกรณีมือปืนรับจ้างวิทยานิพนธ์*. (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์*. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพฯ: เอส.อาร์.พรินต์ติ้ง แมส โปรดักส์.

ไพฑูรย์ เครือแก้ว ณ ลำพูน. (2518). *ลักษณะสังคมไทย*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: บพิธ.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ศุภรัตน์ เลิศพานิชกุล. (2538). *ความสัมพันธ์ของคนในสังคม: พื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมการเมืองไทย*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน์ วาสโน). (2528). *สังคหวัตถุ 4*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

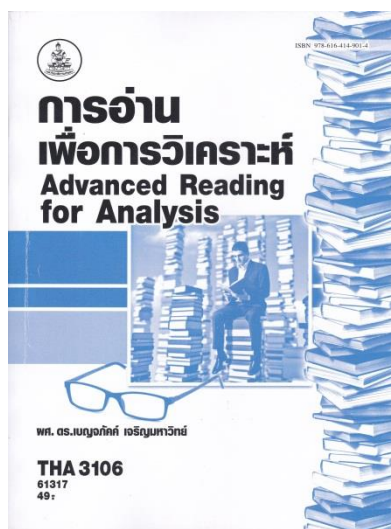
- สุวรรณา สถาอานันท์ และเนื่องน้อย บุญยเนตร. (2535). *ความคิดและภูมิปัญญาไทย คำร่ำรอยความคิด ความเชื่อไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงาน ก.พ.. (2551). *พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551*. กรุงเทพฯ: โกลบอลอินเทอร์เน็ตคอมมิวนิเคชั่น.
- อมรา พงศาพิชญ์ และปรีชา คุวินทร์พันธุ์. (2545). *ระบบอุปถัมภ์*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อำพัน ถนอมงาม. (2559). *ระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทย*. (ออนไลน์). สืบค้นจาก <http://amphuntha.blogspot.com/>
- Kemp, J. (1969). *Aspects of Siamese Kingship in the seventeenth century*. Bangkok: Social Science Review, Social Science Association Press of Thailand.
- Hanks, L. M. (1978). *From the description of oral history interview*. Columbia: Columbia University.
- Roy, E. V. (1970). On the theory of corruption. *Economic Development and Cultural Change*. 19(1), 86-110.
- Scott, J. C. (1976). *The moral economy of the peasant: Rebellion and subsistence in Southeast Asia*. London: Yale University Press.

บทแนะนำหนังสือ

กิตติพงษ์ วงศ์ทิพย์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ในโลกแห่งข้อมูลข่าวสารทำให้มีข้อมูลสารสนเทศเป็นจำนวนมากในแต่ละวัน ข้อมูลสารสนเทศที่ปรากฏผ่านสื่อต่าง ๆ เหล่านั้นมีหลายประเภท ถ้าแบ่งเป็นประเภทใหญ่ ๆ อาจจะแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ งานเขียนทางวิชาการ สารคดี และบันเทิงคดี เพราะฉะนั้นทักษะที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิตในยุคแห่งข้อมูลข่าวสารก็คือ ทักษะการอ่าน ถ้าหากผู้อ่านมีทักษะในการอ่านที่ดีจะทำให้รับรู้ข้อมูลข่าวสารที่มีอยู่เป็นจำนวนมากนั้นได้อย่างถูกต้องและมีปริมาณมากกว่าผู้อ่านที่มีทักษะในการอ่านน้อย

อย่างไรก็ตาม ทักษะการอ่านสามารถแบ่งเป็นหลายระดับ เช่น การอ่านจับใจความสำคัญ การอ่านตีความ การอ่านวิเคราะห์ และการอ่านอย่างมีวิจารณ์ญาณ เป็นต้น หนังสือที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้เป็นหนังสือที่เกี่ยวกับการอ่านวิเคราะห์ ซึ่งถือว่าเป็นทักษะในการอ่านประเภทที่มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในสังคมแห่งข้อมูลข่าวสาร เนื่องจากเป็นทักษะการอ่านที่จะทำให้ผู้อ่านมีความเข้าใจเกี่ยวกับสารที่อ่านมากกว่าการอ่านเพื่อความเข้าใจหรือการอ่านเพื่อจับใจความสำคัญและการอ่านตีความ

หนังสือเล่มนี้มีชื่อว่า การอ่านเพื่อการวิเคราะห์ (Advanced Reading for Analysis) เขียน โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เบญจกัลค์ เจริญมหาวิทยาลัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้นักศึกษาได้ใช้อ่านประกอบการเรียนกระบวนการอ่านเพื่อการวิเคราะห์ (THA 3106) ของมหาวิทยาลัยรามคำแหง พิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2560 และพิมพ์ครั้งที่ 2 เมื่อ พ.ศ. 2561 จำนวน 142 หน้า จัดพิมพ์และจัดจำหน่ายโดยสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ผู้เขียนได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ในการเขียนหนังสือเล่มนี้ไว้ในคำนำในการพิมพ์ครั้งที่ 1 (เบญจกัลค์ เจริญมหาวิทยาลัย, 2561, น. คำนำ) ไว้ว่า

“กระบวนการวิชา การอ่านเพื่อการวิเคราะห์ (THA 3106) นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อฝึกฝนทักษะในการอ่านให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น กล่าวคือ ให้ผู้เรียนสามารถแยกประเภท รูปแบบ กลวิธี ท่วงทำนอง การแต่ง ตลอดจนสามารถวิเคราะห์สารประเภทร้อยแก้วและร้อยกรองได้ ...ดังนั้นหลังจากที่ได้ศึกษาบทเรียนในแต่ละบทจบแล้ว นักศึกษาจะต้องทำแบบฝึกหัดท้ายบท และแบบฝึกหัดในบทที่ 6 เพื่อจะได้มีทักษะในการวิเคราะห์สารแต่ละประเภทได้”

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้มีทั้งหมด 6 บท ได้แก่ บทที่ 1 การอ่านและความสำคัญของการอ่าน จะกล่าวถึงความหมายของการอ่าน ความสำคัญของการอ่าน

ระดับของการอ่าน วัตถุประสงค์ของการอ่าน ประเภทของการอ่าน ประโยชน์ของการอ่าน และวิธีการอ่าน ซึ่งถือได้ว่าเป็นบทที่ให้ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการอ่านก่อนที่จะกล่าวถึงรายละเอียดของการอ่านเพื่อการวิเคราะห์

บทที่ 2 ประเภทของวรรณกรรม จะกล่าวถึง ความหมายของวรรณกรรม และการจำแนกประเภทของวรรณกรรมโดยใช้เกณฑ์ต่าง ๆ เพื่อให้เป็นความรู้พื้นฐานสำหรับการอ่านเพื่อวิเคราะห์ เนื่องจากวรรณกรรมแต่ละประเภทย่อมมีวิธีการวิเคราะห์แตกต่างกัน

บทที่ 3 รูปแบบการเขียน โวหารการเขียน และท่วงทำนองการเขียน บทนี้จะให้ความรู้เกี่ยวกับลักษณะการใช้ภาษาในงานเขียนแต่ละประเภท ซึ่งถือว่ามีความสำคัญต่อการอ่านเพื่อวิเคราะห์เป็นอย่างยิ่งเพราะจะทำให้เข้าใจเนื้อหาและวัตถุประสงค์ของสารที่อ่านได้อย่างชัดเจน

บทที่ 4 แนวเรื่อง แนวคิดหลัก และข้อมูลเสริม บทนี้จะให้ความรู้เกี่ยวกับการวิเคราะห์ งานเขียนประเภทร้อยแก้วเพื่อให้ทราบถึงแนวคิดหลัก แนวคิดเสริมของผู้เขียน เพื่อจะได้เข้าใจจุดประสงค์ที่ผู้เขียนต้องการจะสื่อสารมายังผู้อ่าน

บทที่ 5 การอ่านวิเคราะห์สารร้อยกรอง บทนี้จะให้ความรู้เกี่ยวกับการอ่านวิเคราะห์งานเขียนประเภทร้อยกรอง เริ่มตั้งแต่การจำแนกรูปแบบคำประพันธ์ ลักษณะของเนื้อหา กลวิธีการแต่ง การใช้ภาษาและโวหาร ซึ่งจะทำให้มีความเข้าใจเกี่ยวกับงานเขียนเรื่องนั้น ๆ อย่างถ่องแท้

บทสุดท้าย บทที่ 6 แบบฝึกหัดการอ่านเชิงวิเคราะห์สารประเภทต่าง ๆ ประกอบด้วยแบบฝึกหัดการอ่านเชิงวิเคราะห์สารร้อยแก้ว และแบบฝึกหัดการอ่านเชิงวิเคราะห์สารร้อยกรอง เป็นบทที่รวบรวมแบบฝึกหัดให้นักศึกษาได้ทำเพื่อจะได้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอ่านวิเคราะห์สารแต่ละประเภทและสามารถวิเคราะห์สารที่อ่านได้อย่างถูกต้องมากยิ่งขึ้น

รูปแบบการเขียนแต่ละบทจะมีลักษณะเหมือนกันทุกบท โดยจะประกอบด้วย หัวข้อเรื่อง วัตถุประสงค์ เนื้อหา สรุปสาระสำคัญ และแบบฝึกหัดท้ายบทเรียน ภาษาที่ใช้ก็เป็นภาษาที่เข้าใจง่าย เนื่องจากหนังสือเล่มนี้ใช้ประกอบการเรียนในกระบวนวิชา

ของมหาวิทยาลัยรามคำแหง ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยเปิดที่นักศึกษาจะต้องศึกษาเอกสาร ตำรา เรียน ด้วยตนเอง ดังนั้นผู้เขียนจึงต้องใช้ภาษาในการอธิบายเนื้อหาแต่ละเรื่องให้ ชัดเจนและให้นักศึกษาอ่านแล้วเข้าใจได้ง่าย เพราะนักศึกษาไม่มีโอกาสที่จะสอบถาม ผู้สอนได้โดยทันที

นอกจากนี้การมีแบบฝึกหัดให้นักศึกษาได้ทดลองทำเพื่อทดสอบความเข้าใจ ในแต่ละบทถือได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการเรียนด้วยตนเอง เพราะหากนักศึกษา สามารถทำแบบฝึกหัดท้ายบทได้ก็แสดงว่านักศึกษาเข้าใจเนื้อหาในบทนั้น ๆ ส่วน แบบฝึกหัดที่อยู่ในบทที่ 6 ก็จะส่งเสริมให้นักศึกษามีความรู้ความสามารถและมีความ ชำนาญในการอ่านงานเขียนแต่ละประเภทอย่างแท้จริง อย่างไรก็ตาม แบบฝึกหัดที่มีก็ ไม่ได้มีเฉลยเพื่อให้นักศึกษาได้ตรวจสอบว่าสิ่งที่ตนทำถูกต้องหรือไม่ หากมีแนว คำตอบหรือการเฉลยแบบฝึกหัดก็จะมีประโยชน์ต่อนักศึกษาในการตรวจสอบคำตอบ

ในส่วนของตัวอย่างที่ผู้เขียนได้ยกมาประกอบการอธิบายในเนื้อหาแต่ละเรื่อง นั้น นอกจากจะคัดลอกมาจากงานเขียนของคนอื่นแล้ว ดังที่ผู้เขียนได้ระบุไว้ในคำนำ ในการพิมพ์ครั้งที่ 1 (เบญจกัศ เจริญมหาวิทยาลัย, 2561, น. คำนำ) ไว้ว่า

“การจัดทำตำราเล่มนี้ ผู้เขียนได้รวบรวมเนื้อหา แนวคิด ต่าง ๆ ของนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ เพื่อนำมาปรับให้เข้ากับแนว เนื้อหาของกระบวนวิชา และได้รวบรวมสารประเภทร้อยแก้ว และร้อยกรอง มาเป็นตัวอย่างให้นักศึกษาฝึกวิเคราะห์ ผู้เขียนจึง ขอขอบพระคุณเจ้าของงานเขียนประเภทต่าง ๆ ที่ผู้เขียนได้ คัดลอกมาเป็นตัวอย่างให้นักศึกษาวิเคราะห์ มา ณ ที่นี้ด้วย...”

นอกจากตัวอย่างที่ได้คัดลอกมาจากงานเขียนเล่มอื่น ๆ แล้ว บางตัวอย่างผู้เขียน ได้เขียนขึ้นมาเองเพื่อใช้ในการยกตัวอย่างประกอบ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความรู้ ความสามารถ และความเชี่ยวชาญของผู้เขียนได้เป็นอย่างดี

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิผู้ประเมินบทความ

รองศาสตราจารย์ ดร. ขวัญชีวัน บัวแดง	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รองศาสตราจารย์ ดร. ภิญญพันธ์ พจนะลาวัลย์	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เขตไท ลังกาพันธ์	มหาวิทยาลัยพายัพ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เมธิ เมธาสิทธิ สุขสำเริง	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศรีหทัย เวถีส	มหาวิทยาลัยบูรพา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประภารัตน์ เอี่ยมฤทธิ์	มหาวิทยาลัยบูรพา
อาจารย์ ดร. นนท์ น้ำประธารสุข	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
อาจารย์ ดร.พิสิษฎ์ นาสี	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ดร.ชัยพงษ์ สำเนียง	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่บทความวิจัย บทความทางวิชาการ และบทความทวิภาคีทั้งสี่ทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์โดยตีพิมพ์ทั้งแบบรูปเล่มและวารสารอิเล็กทรอนิกส์ ทั้งนี้เพื่อเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนความรู้ ข้อค้นพบ ข้อคิดเห็นทางวิชาการและวิจัยแก่นักวิชาการ อาจารย์ นักศึกษานักวิจัย ตลอดจนบุคคลทั่วไปทั้งชาวไทยและต่างประเทศที่มีความสนใจทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

กำหนดออก (Publication Frequency)

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ มีกำหนดออกปีละ 2 ฉบับ คือ

ฉบับที่ 1 เดือน มกราคม – มิถุนายน

ฉบับที่ 2 เดือน กรกฎาคม – ธันวาคม

กระบวนการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review Process)

บทความทุกบทความต้องผ่านการพิจารณาโดยกองบรรณาธิการของวารสาร และได้รับการตรวจอ่านจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 2 ท่าน/บทความ (Double blind) ทั้งนี้ผู้เขียนต้องปรับปรุงแก้ไขบทความตามให้ผู้ทรงคุณวุฒิให้ข้อเสนอแนะก่อนตีพิมพ์ หากบทความไม่ผ่านการพิจารณา กองบรรณาธิการจะแจ้งผลให้ทราบ แต่จะไม่ส่งต้นฉบับคืนให้แก่ผู้เขียน

หมายเหตุ

* กองบรรณาธิการทรงไว้ซึ่งสิทธิในการพิจารณาและตัดสินใจตีพิมพ์ในวารสาร

** ทศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความต่าง ๆ ของวารสารเป็นของผู้เขียน มิใช่ความคิดเห็นของกองบรรณาธิการ และมิใช่ความรับผิดชอบของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ข้อกำหนดในการส่งต้นฉบับบทความเพื่อตีพิมพ์ (Author Guidelines)

เรื่องที่จะเสนอตีพิมพ์

บทความที่รับตีพิมพ์ต้องเป็นบทความวิจัย บทความทางวิชาการ หรือบทความทวิการณณ์หนังสือทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง ซึ่งต้องเป็นบทความที่ไม่เคยเผยแพร่ หรือตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน และไม่อยู่ในระหว่างการพิจารณาบทความเพื่อตีพิมพ์

การเตรียมต้นฉบับ

1. ความยาวของเนื้อหา

ต้นฉบับต้องมีความยาว 20-24 หน้ากระดาษขนาด B5 (รวมตาราง แผนภาพ และ บรรณานุกรม) ต้นฉบับภาษาไทยใช้อักษร Angsana New ขนาด 16 พอยท์ ต้นฉบับภาษาอังกฤษใช้ Time New Roman ขนาด 12 พอยท์

2. การตั้งค่าน้ำกระดาษ

ตั้งค่า ขอบกระดาษทุกด้านเว้นระยะ 1 นิ้ว และให้ระบุเลขกำกับทุกหน้าบริเวณมุมขวามุมบน

3. ส่วนประกอบของต้นฉบับบทความประกอบด้วย

3.1 ชื่อเรื่อง ชื่อผู้เขียนทุกคน และสถานที่ทำงาน (ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ)

3.2 บทคัดย่อความยาวไม่เกิน 250 คำ และคำสำคัญ 3-5 คำ (ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ)

3.3 เนื้อเรื่อง

3.1.1 บทความวิจัย ประกอบด้วย ที่มาและความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ สมมติฐาน (ถ้ามี) กรอบแนวคิด (ถ้ามี) วิธีการวิจัย ผลการศึกษา สรุปและอภิปรายผล ข้อเสนอแนะ (ถ้ามี) และเอกสารอ้างอิง

3.3.2 บทความวิชาการ ประกอบด้วย บทนำ หัวข้อเนื้อหาที่นำเสนอ บทวิเคราะห์ สังเคราะห์ทางวิชาการ บทสรุป ข้อเสนอแนะ (ถ้ามี) และเอกสารอ้างอิง

4. การอ้างอิง

ทุกบทความไม่ว่าจะเป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษให้การอ้างอิงตามรูปแบบ APA 6th edition ทั้งการอ้างอิงในเนื้อหา และรายการอ้างอิงท้ายบทความ

รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อหาใช้วิธีการอ้างอิงแบบนาม-ปี โดยระบุชื่อผู้แต่งและปีที่พิมพ์ไว้ด้านหน้าหรือหลังของข้อความที่อ้างอิง คั่นด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) หากเป็นการอ้างอิงแบบคัดลอกความต้องระบุเลขหน้าด้วย

ตัวอย่าง

ราชบัณฑิตยสถาน (2554, น. 26)..... หรือ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554, น. 26)

Creswell & Smith (2018) หรือ (Creswell & Smith, 2018)

รูปแบบรายการอ้างอิงท้ายบทความ ให้รวบรวมรายการอ้างอิงทั้งหมดไว้ท้ายบทความ
โดยเรียงลำดับตามตัวอักษรของชื่อผู้แต่ง โดยเรียงชื่อผู้แต่งชาวไทยไว้ก่อนชาวต่างชาติ

ตัวอย่าง

หนังสือ

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง. (ครั้งที่พิมพ์). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

สุรชาติ พุทธิมา. (2558). *บรรณานุกรม ครรชนีและสาระสังเขป*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). เชียงใหม่:
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

Creswell, J. W. (2008). *A concise introduction to mixed methods research*. California: SAGE.

บทความวารสาร

ชื่อผู้เขียนบทความ. (ปีที่พิมพ์). ชื่อบทความ. ชื่อวารสาร, ปีที่(ฉบับที่), เลขหน้า.

ไชยวุธ โกศล. (2561). คนตรีหนังตะลุงในจังหวัดสงขลา: ความเปลี่ยนแปลงจากอดีตสู่ปัจจุบัน.
วารสารศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 5(2), 39-49.

Pornumpaisakul, N. & Yenbutra, P. (2018). Synthesis of researches in teaching Thai as a foreign
language. *KKU International Journal of Humanities and Social Sciences*, 8(2), 109-151.

เอกสารการประชุมวิชาการ

ชื่อผู้เขียนบทความ. (ปีที่พิมพ์). ชื่อบทความ. ใน ชื่อบรรณาธิการ (บ.ก.) (ถ้ามี), ชื่อ
การประชุม, (น.). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ไพฑูรย์ สันลารัตน์. (2549). การศึกษาไทยในยุคปัจจุบัน. ใน กนกวรรณ สันสุข (บ.ก.), *รายงาน
การสัมมนาเรื่องการศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์*, (น. 12-19). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

Afolabi, A. F. & Abidoye, J. A. (2011). *The integration of information and communication technology in library operations towards effective library services*. In *proceeding of the the 1st International Technology, Education and Environment Conference*. (pp. 620-628), The International Conference on Teaching, Learning and Change 2011, Omoku, Nigeria. Retrieved from <http://www.hrmars.com/admin/pics/267.pdf>

บทความหรือบทในหนังสือ

ชื่อผู้เขียนบทความ. (ปีที่พิมพ์). ชื่อบทความ. ใน ชื่อบรรณาธิการ (บ.ก.) (ถ้ามี), ชื่อหนังสือ, (น.). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

บุณทริกา เจริญชินวุฒิ. (2559). การศึกษาวิธีการผลิตและการบรรเลงจิม กรณีสถิตยานาญินิจ พุกสวัสดิ์. ใน หนังสือรวมบทความวิจัยของการประชุม วิชาการระดับชาติ SMARTS ครั้งที่ 6: อุดลัทธิแห่งเอเชีย 2016, คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 17 มิ.ย. 2559, (น. 1220 -1228). กรุงเทพฯ: คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

Bates, A., Shifflet, R. & Lin, M. (2013). In Hattie, J. & Anderman, E. M. (eds.), *International Guide to Student Achievement*. (pp. 7-9). New York, NY: Routledge.

วิทยานิพนธ์/คุณนิตินิพนธ์

ผู้เขียนวิทยานิพนธ์. (ปีที่พิมพ์). ชื่อวิทยานิพนธ์. ระดับวิทยานิพนธ์ สาขาวิชา คณะมหาวิทยาลัย

สุจิรา อัมรักเลิศ. (2547). การดำเนินงานห้องสมุดดิจิทัลในสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Choemprayong, S. (2010). *The transition of worldviews: Collective information behavior during the 2006 Thai Coup D'état*. Doctor of Philosophy (Information and Library Science) University of North Carolina at Chapel Hill North Carolina, USA.

แหล่งข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์) ชื่อบทความ. สืบค้นจาก URL

สำนักโฆษก กลุ่มประชาสัมพันธ์และเผยแพร่. (2560, พฤษภาคม 5). ข่าวทำเนียบรัฐบาล. สืบค้นจาก
<http://www.thaigov.go.th/news/contents/details/3545>

Holland, B. (2015, January 14). *21st century libraries: The leaning commons*. Retrieved from
<https://www.edutopia.org/blog/21st-century-libraries-learning-commons-beth-holland>

การส่งต้นฉบับ

กรุณาส่งบทความในรูปแบบไฟล์ word (.docx) ทางเว็บไซต์ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/husocjr/index>